

รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์
ของสื่อมวลชนไทย
BUDDHISM ETHICAL COMMUNICATION PROMOTIONAL MODEL
ON SOCIAL MEDIA

นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย

นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

BUDDHISM ETHICAL COMMUNICATION PROMOTIONAL MODEL
ON SOCIAL MEDIA

Miss Sivaporn Srisakdinun

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of The Requirement For the
Degree of Doctor of Philosophy

(Public Administration)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง "รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย"
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสน
ศาสตร์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระเมธาวิเชียร, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนธิ)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม

ประธานกรรมการ

อาจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช

กรรมการ

(นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์)

ชื่อผู้วิจัย

Dissertation Title : Buddhism Ethical Communication Promotional Model
On Social media

Researcher : Ms. Sivaporn Srisakdinun

Degree : Doctor of Philosophy (Public Administration)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom M.A., Ph.D. (Pol.Sc).

: Dr. Panya Klaydesh M.P.A., Ph.D. (Pol.Sc).

Date of Graduation : 5 March 2015

Abstract

The objectives of this study in the 'Buddhism Ethical Communication Promotional Model on Social media is of 3 objectives, i.e, 1) to study the conceptual ideas and theories related to Buddhism ethical communication on social media, 2) to study states of problems, effects and Buddhism Promotional Model on Social media and 3) to present Buddhism Ethical Communication Promotional Model on Social media The qualitative research was used to in-depth interviews 30 with unspecific chosen key informants of 5 of each organization network administrators of government sector, on-line network controllers, academicians, and 10 mass media people, plus 5 general people, the analyze, interpret by wring inductive reasoning by classifying types, comparing characteristics of the information, finding connections of various phenomenon in order to create the required model and present it to the 12 specific chosen experts in a focus group discussion, i.e. 2 academicians, 4 religious monk and layman experts, 5 mass media experts, and 1 law expert.

The research finding were as follows :

1) Buddhism ethical communication on social media is a process of The communicate with others (Paratokosa), then to communicate with oneself (Yonisomanasikara) spiritual communications with important principles : the process of correct way of thinking, thinking over and cleverly before talking actions, speaking, editing or posting messages including photos and video clips through on-line media or social network

2). states of problems and the effects from social network communications during October, 2013 - May, 2014 resulted from the 4 aspects of problem states, i.e,

attitudes and hate speeches; beliefs on facts related to rumors and untrue news ; economical needs related to violating others; and social structure related to people's disharmony effecting individuals and society both negatively and positively; these mentioned states of problems and effects in the principles of Buddhaddhamma are of defilements (Kilesa) and erroneous opinion (Ditthi) yielding sorrows

3). Buddhism Ethical Communication Promotional Model on Social media comprises the processes of Adhisilasikkha – the training in higher morality for good speeches, Adhicittasikkha – the training in higher mentality or mental disciplines for having virtue and concentration, Adhipanyasikkha – the training in higher Sati and wisdom for clearly knowing, and Ariyasucc:4 in order to disciplining defilements and restraining Sati before communicating through social media or network.

ชื่อวิทยานิพนธ์	: รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย
ชื่อผู้วิจัย	: นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc). : อ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช พธ.บ. รป.ม., Ph.D. (Pol.Sc).
วันสำเร็จการศึกษา	: ๕ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ (๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ผลกระทบ และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ๕ กลุ่มคัดเลือกโดยวิธีเจาะจง ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรสื่อภาครัฐ ผู้ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) หาความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ต่างๆ วัดค่าตัวบ่งชี้สภาพปัญหา เพื่อสร้างรูปแบบที่ต้องการ นำเสนอรูปแบบต่อผู้เชี่ยวชาญ และการสนทนากลุ่ม เฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑๒ รูป/คน คัดเลือกแบบเจาะจงได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า

๑) จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโมหะ) ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น คือ “กุศลมูลและอกุศลมูล” และการสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ) ได้แก่ การสื่อสารผ่านกระบวนการทางจิตใจโดยมีสัมมาทิฐิเป็นจุดเริ่มต้น หลักการที่สำคัญของจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ กระบวนการสร้างปัญญา คิดถูกวิธี ประกอบด้วย ศีล สมာธิ ปัญญา องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติ และพบว่า สื่อออนไลน์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่รับและส่งสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง สื่อสารได้ทั้งภาพ เสียง และ

ข้อความต่างๆโดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตเครือข่ายระดับโลก
จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ จึงหมายถึง “วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญาและ การ
ประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก”

๒) ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖ - เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงของความไม่ปกติ
ทางการเมือง เกิด “สงครามข้อมูลข่าวสาร” จากโลกออนไลน์ เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่างรุนแรง
สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๔ ด้านประกอบด้วย ๑) ด้านทัศนคติ “Hate speech” คำพูด
รุนแรง ๒) ด้านความเชื่อ ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับ “ข่าวลือ ข่าวเท็จ” เกิดจากสื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูล
ข่าวสารและใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป ๓) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ เป็นเพราะ
สื่อมวลชนส่วนใหญ่คาดหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป ๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม เป็นเพราะ
ความเหลื่อมล้ำทางสังคม สาเหตุเกิดจาก ๑).ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความรวดเร็วของเทคโนโลยี
อินเทอร์เน็ต โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี และ ๒).สาเหตุปัจจัย
ภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่น และขาดความยั้งคิด
ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดผลกระทบทั้งบุคคลและสังคม ก่อให้เกิด “ความทุกข์”
การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ประกอบด้วย ๑).ปัจจัยภายนอกหรือ
ปรโตโฆสะ (อกุศลมูล) แก่ไขโดยกัลยาณมิตร ๒).ปัจจัยภายใน หรือ โยนิโสมนสิการ (กิเลสและทิวฏฐิ)
แก้ไขโดยระเบียบวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

๓) องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย พบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรม การสื่อสาร
เชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโฆสะ) และ (๒) การสื่อสารภายใน
ตนเอง (โยนิโสมนสิการ) เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้ส่งสาร การสื่อสารกับบุคคลภายนอกควรยึดถือ
กัลยาณมิตร พูดเชิงบวก เขียนหรือพิมพ์ในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การใช้สื่อ
ออนไลน์ของสื่อมวลชนควรผ่านกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจ โดยใช้หลัก “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล
สมาธิ ปัญญา และ อริยสัจ ๔ เพื่อเป็นการรู้เท่าทันสื่อ รู้เท่าทันความทุกข์ เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้รับ
สารควรใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดใคร่ครวญอย่างแยบคายพร้อมด้วย กาลามสูตร หลักความ
เชื่อ ๑๐ ประการ ไม่เชื่อทันทีที่พบเห็นข่าวสาร มีการยับยั้งชั่งใจและ เป็นการดำเนินชีวิตในทางสาย
กลางซึ่งมนุษย์ทุกคนยังไม่สามารถละกิเลสได้ทั้งหมด เป็น การพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการ
ประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม สื่อมวลชนควรใช้สติในการ
พูด การพิมพ์ หรือการโพสต์ ข้อความรวมทั้งภาพและเสียง ตระหนักรู้ถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึด
หลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา แด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ทรงวางรากฐานเส้นทางแห่งการสร้างคุณงามความดีของมวลหมู่มนุษยชาติ และพระธรรมคำสั่งสอนเปรียบเสมือนเป็นพุทธโอสถขนานเอกในการรักษาโรคร้ายในสังคมไทย นั่นคือ “กิเลส ตัณหา” ของมวลมนุษยชนนั่นเอง

กราบนมัสการและขอขอบพระคุณ ดร.พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย กราบนมัสการขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พระเมธาวิณัยรส ประธานคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ และกราบนมัสการขอขอบพระคุณ ดร. พระมหาสุทิตย์ อาภากร ประธานคณะกรรมการสอบประชาพิจารณ์เป็นอย่างสูง ที่ท่านเสียสละเวลาในการให้คำแนะนำท้วงติงงานวิจัยในสิ่งที่ยังขาดความ สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงพัฒนาจนกระทั่งงานวิจัยชิ้นนี้ เป็นที่สนใจของผู้อ่าน กราบขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และผู้อำนวยการหลักสูตร บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง ที่ให้โอกาสผู้วิจัย ให้ความเมตตาตั้งแต่เริ่มต้นเข้ารับการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แห่งนี้ อาจารย์ช่วยวางรากฐานการปฏิบัติและกระบวนการคิดที่ถูกวิธีแก่ศิษย์ทุกคน อดทนกับสภาพปัญหาที่แตกต่างกันของศิษย์แต่ละคนอย่างใจเย็น เมตตา และเข้าใจ จึงทำให้ผู้วิจัยเชื่อมั่น ศรัทธาถึงจิตวิญญาณของ ความมีเมตตาและความเป็นครูที่ท่านมีให้กับศิษย์ทุกคน ผู้วิจัย อกราบขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ ขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ผู้มีพระคุณ เปี่ยมล้นให้คำปรึกษาด้านหลัก รัฐประศาสนศาสตร์ได้อย่างถ่องแท้ ท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยส มัยเรียนหลักสูตร ปปร. ๑๒ สถาบันพระปกเกล้า

กราบขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร. ร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ที่เมตตาปรับปรุงหัวข้อ โครงร่างวิทยานิพนธ์จึงเป็นที่น่าสนใจ ขอขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสงที่มอบความรู้ด้าน รัฐประศาสนศาสตร์ และการใช้ภาษาอังกฤษ นมัสการขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ ที่มีส่วนประสิทธิ์ประสาท องค์ความรู้ด้านภาษาบาลีและหลักพุทธธรรม นำความกระจำจั่งในคำอธิบายแก่ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ขอกราบขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร. สมาน งามสนธิ อย่างสูงที่ท่านให้ความรู้ด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างวิชารัฐประศาสนศาสตร์กับการสื่อสารม วลชน จึงเป็นที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้ ขอขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ซึ่งท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีองค์ ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมรวมถึงหลักการวิจัย ผู้วิจัยได้รับ ความเมตตาจากท่านช่วยให้ความเห็น ในการสนากลุ่มครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่าน วิชาญ ธรรมสุจริต รองอธิบดีอัยการคดีปกครอง เป็นผู้ให้การ รับรองผู้วิจัยเข้าศึกษาหลักสูตรนี้เช่นกัน ร่วมให้ความเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย ท่านมีประสบการณ์สูงใน

ด้านการเป็นผู้ตรวจสอบงานวิจัย และหลักการของกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงานวิจัยชิ้นนี้ โดยตรง ขอขอบคุณพินิต อรุณโรจน์ เลี่ยมทอง ผู้ดำเนินรายการทางสื่อโทรทัศน์ผู้มีประสบการณ์สูง คุณธนดล มีถม ผู้ควบคุมหน้า ๑ ไทยรัฐ และเพื่อนๆสื่ออีกหลายท่าน เช่น คุณกฤษฎา ให้วัฒนากุล ผู้ดำเนินรายการทางสื่อโทรทัศน์ดาวเทียม คุณรัตนพร แพนลา คุณเพ็ญสิน สงเนียม จากสื่อวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย คุณประไพ ยังยืนผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม ทุกคนมีส่วนร่วมทำให้งานวิจัยชิ้นนี้เป็นรูปเป็นร่างและสำเร็จลุล่วง รวมถึงท่านผู้การ พล.ต.ต.อัมพร ภัยลี้ ผู้ซึ่งให้ความรู้ความกระจ่างอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักโยนโสมนสิการ ซึ่งท่านเป็นผู้บรรยายเกี่ยวกับจริยธรรมเชิงพุทธเผยแพร่ออกอากาศทางสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นประจำ ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร ที่ให้ความเห็นตรงกับหลายท่านในเรื่องหลักธรรม ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช อาจารย์ที่ปรึกษาที่สละเวลามาช่วยเก็บรายละเอียดจากผู้ สันทนา กลุ่ม และกราบนมัสการ ขอขอบคุณ ดร.พระระพิน พุทธิสาร ที่ให้ความเห็นในงานวิจัยครั้งนี้เช่นกัน ขอขอบคุณท่านอดีตผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา ท่านดร.สุทิต ชาติติยะเป็นอย่างสูง ผู้วิจัยรบกวนขอสัมภาษณ์ได้รับข้อมูลและข้อเสนอแนะ หลายประการ เนื่องจากท่านเป็นอาจารย์สอนงานวิจัยมาก่อน และท่านยังให้เกียรติมาเป็นผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่ม จนกระทั่งงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณพี่ไก่ ดร.สุทธิพล ทวีชัยการเป็นอย่างยิ่งที่ให้ข้อมูลและความรู้ในด้านกฎหมายและการควบคุมสื่อภาครัฐ ขอขอบคุณพี่ๆและเพื่อนๆหลักสูตร ปปร ๑๒ ทุกท่านที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ โดยเฉพาะ นพ.ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์ที่ให้ผู้วิจัยรบกวนข้อมูลทุกครั้งที่ทำวิจัย ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ อัจฉรา เตชอุทธิพิทักษ์ อดีตสมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานคร และขอขอบคุณ พี่จรัสพงษ์ ผู้มีเมตตาเสมอ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านเกรงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับไม่ครบถ้วนท่านจึงโทรมาสอบถามและให้ความเห็นเพิ่มเติมแทบทุกท่าน นอกจากนี้ท่านยุทธนา ยุพฤทธิ์ อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดยโสธร ผู้มีพระคุณและเป็นอีกหนึ่งผู้รับรองให้ผู้วิจัยเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้เช่นกัน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขออานิสต์แห่งคุณงามความดีอันเกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จงเกิดแก่คุณพ่อเมิน คุณแม่แกนลอน คุณตาพร คุณยายสร้อย ทองมั่ง และเพื่อนๆ รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๒ ที่มีส่วนร่วมเป็นกำลังใจเป็นที่ปรึกษายามที่ ผู้วิจัยท้อถอย รวมถึงอาจารย์ ดร.พูนสุข มาสร้างสรรค์ และครูอาจารย์ผู้มีอุปการคุณทุกๆท่านที่ผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบถ้วนในที่นี้ ขอให้ทุกท่านจงมีความสุขความเจริญในบพาทหน้าที่ของท่าน และขอให้สังคมแห่งร่มเงาในบรรพบุรุษศาสนาจงมีความสุขสืบไป

นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑. บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๗
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๙
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๒
บทที่ ๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม	๑๓
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ	๒๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	๔๐
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์	๕๖
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์	๗๕
๒.๖ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๙๓
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑๐
๒.๘ บทวิเคราะห์	๑๒๐
๒.๙ บทสรุป	๑๓๖
๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓๘
บทที่ ๓. สภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	
๓.๑ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์	๑๓๙
๓.๒ ผลกระทบจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์	๑๕๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์	๑๗๐
๓.๔ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ : รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์	๑๙๐
๓.๕ บทสรุป	๑๙๗
บทที่ ๔ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	
๔.๑ จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๑
๔.๒ สภาพปัญหา ผลกระทบและการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๕
๔.๓ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๙
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๒๑๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๑๘
๕.๒ อภิปรายผล	๒๒๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๒๖
บรรณานุกรม	๒๒๙
ภาคผนวก	๒๔๑
ภาคผนวก ก	๒๔๒
๑. รายนามผู้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการทำวิจัย	๒๔๓
๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	๒๔๖
๓. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๕๐
๔. ภาพประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)	๒๕๕
ภาคผนวก ข	๒๕๘
๑. รายนามผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	๒๕๙
๒. ภาพประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๒๖๓
ประวัติผู้วิจัย	๒๖๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมตะวันออกและตะวันตก	๒๒
๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสาร	๓๓
๒.๓ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสาร	๔๔
๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน	๕๒
๒.๕ ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์	๕๙
๒.๖ ข้อดี-ข้อเสียของการสื่อสารออนไลน์	๖๗
๒.๗ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์	๖๘
๒.๘ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์	๗๔
๒.๙ แนวคิดหลักเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์	๘๓
๒.๑๐ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันการใช้สื่อออนไลน์	๙๐
๓.๑ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์	๑๔๓
๓.๒ ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์	๑๕๘
๔.๑ การเปรียบเทียบจริยธรรมและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน	๒๑๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงลักษณะของสังคมเครือข่ายสื่อออนไลน์	๖๖
๒.๒ รูปแบบการสื่อสารของเดวิด เค.เบอร์โล	๑๐๑
๒.๓ รูปแบบทฤษฎีตัวผู้ ของ อ็อตโต ชาร์มเมอร์	๑๐๙
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓๘
๓.๑ ทฤษฎีที่ว่าด้วยสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์	๑๔๐
๓.๒ มาตรการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์	๑๖๓
๓.๓ สรุปตัวบ่งชี้สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์	๑๖๘
๓.๔ ภาพสรุปการเสริมสร้างจริยธรรมทางสื่อออนไลน์โดยกัลยาณมิตร	๑๗๑
๓.๕ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านทัศนคติโดยกัลยาณมิตร	๑๗๑
๓.๖ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านความต้องการโดยกัลยาณมิตร	๑๗๒
๓.๗ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านข้อเท็จจริงโดยกัลยาณมิตร	๑๗๓
๓.๘ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านโครงสร้างสังคมโดยกัลยาณมิตร	๑๗๔
๓.๙ ภาพสรุปการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์โดยโยนิโสมนสิการ	๑๗๗
๓.๑๐ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านทัศนคติโดยโยนิโสมนสิการ	๑๗๘
๓.๑๑ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านความต้องการโดยโยนิโสมนสิการ	๑๗๙
๓.๑๒ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านข้อเท็จจริงโดยโยนิโสมนสิการ	๑๘๐
๓.๑๓ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านโครงสร้างสังคมโดยโยนิโสมนสิการ	๑๘๑
๓.๑๔ ภาพสรุปการสนทนากลุ่มเฉพาะ	๑๙๕
๔.๑ กระบวนการและรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๒
๔.๒ สภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๕
๔.๓ บทสรุปเกี่ยวกับสภาพปัญหา กิเลส ทุจริต และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย	๒๐๖
๔.๔ นำเสนอและแสดงรูปแบบกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย	๒๑๑
๕.๑ แสดงรูปแบบ สติโมเดล (SATI MODEL) By SIVAPORN	๒๒๕

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย [ซีดีรอม] พ.ศ. ๒๕๔๘ อรรถกถาภาษาไทย จากพระไตรปิฎก และอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๕๒ และพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย [ซีดีรอม] ดังนี้

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับแปลภาษาไทยใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้ระบบระบุชื่อย่อคัมภีร์ ตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๐๐/๓๒๙ หมายถึงสุดตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มุลปิณณาสก์ เล่ม ๑๒ ข้อ ๓๐๐ หน้า ๓๒๙ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที.ม.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา	(ไทย)=สุดตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู	(ไทย)=สุดตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก		(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก		(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค		(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค		(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค		(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก องคตตรนิกาย	เอกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก องคตตรนิกาย	ทุกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก องคตตรนิกาย	จตุกกนิบาต		(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก องคตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต		(ภาษาไทย)
ข. ข.ชา.สวัฐฐิ.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	สวัฐฐินิบาต	ชาดก	(ภาษาไทย)
ข.ชา.อสีติ.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	อสีตินิบาต	ชาดก	(ภาษาไทย)
ข.ชา.ม.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	มหานิบาต	ชาดก	(ภาษาไทย)
ข.ม.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	มหานิทเทศ		(ภาษาไทย)
ข.ป.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	ปฐีสัมภิตามวรรค		(ภาษาไทย)
ข.อป.	(ไทย)=สุดตันตปิฎก ขททกนิกาย	อปทาน		(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เทคโนโลยีการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลง ไปด้วยอย่างรวดเร็วในสังคมยุคดิจิทัล ทำให้เกิดปรากฏการณ์ การใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์กันมากขึ้น การสื่อสารในยุคเก่าประกอบด้วยสื่อกระแสหลักเช่นหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่ ผ่านมาสื่อดังกล่าวได้รับความสนใจจากประชาชนผู้รับสารเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่องทางการรับรู้ข่าวสารยังถูกจำกัดในวงแคบโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ ซึ่งถือว่าเคยเป็นสื่อที่ทรงอิทธิพลมากที่สุด

หนังสือพิมพ์จัดเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับ สื่อมวลชนประเภทอื่นๆ เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นต้นมา ได้มีพัฒนาการมาถึง ๗ ยุค โดยยุคที่ ๑-๔ จะเป็นยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่วนยุคที่ ๕ เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สามัญชนไทยมีสิทธิเสรีภาพในการพูด การ เขียน และการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยมีหนังสือพิมพ์หลายฉบับสามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้อย่างเปิดเผย กล่าวได้ว่าสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านสื่อมวลชนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการวิพากษ์ วิจารณ์และตรวจสอบรัฐบาลตลอดจนหน่วยงานของรัฐแทนประชาชน จึงเท่ากับเป็นผู้มีสิทธิเสรีภาพในนามของประชาชน^๑

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการสื่อสารจากสื่อยุคเก่าเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ได้มีวิวัฒนาการไปสู่สื่อยุคใหม่ซึ่งเป็นสื่อในโลกสังคมออนไลน์ ทำให้การสื่อสารยุคเก่าโดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอข่าวสารผ่านสังคมออนไลน์กันมากขึ้น เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์โลกในปัจจุบัน การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์นั้นมีประโยชน์น่านับการ ในขณะที่เดียวกันก็อาจก่อให้เกิดโทษมหรรณได้เช่นกัน หากผู้ใช้สื่อดังกล่าวโดยเฉพาะสื่อมวลชนไทย ขาดซึ่งจริยธรรมหรือจรรยาบรรณในการนำเสนอข่าวสารนั้นๆ

จากสื่อกระแสหลักหรือสื่อเก่าได้มีพัฒนาการอย่างก้าวกระโดด ในปัจจุบันสื่อออนไลน์หรือสื่อใหม่ ซึ่งใช้ช่องทางผ่านอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างมาก โดยในประเทศไทยได้เริ่มใช้งานอินเทอร์เน็ตเมื่อราวปี พ .ศ.๒๕๓๐ และใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการเชื่อมต่อระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ .ศ.

^๑ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม , (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๗, หน้า ๘.

๒๕๓๕ และหลังจากนั้นเป็นต้นมา อินเทอร์เน็ตก็ได้ขยายขอบข่ายการใช้งานมายังประชาชนทั่วไป ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะงานด้านวิชาการอีกต่อไป^๒

สื่อมวลชนที่ดี ควรต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้รับสารและสังคม จริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์ โดยเฉพาะสื่อมวลชนซึ่งใช้เป็นเครื่องมือเสริมในการสืบค้นและต่อยอดองค์ความรู้ข้อมูลให้มีความหลากหลายถูกต้องและสมบูรณ์เพื่อการนำเสนอ ควรมีความตระหนักในการใช้ถ้อยคำ การใช้คำราชาศัพท์ให้ถูกต้อง ถ้อยคำ สมบูรณ์รอบด้านและต้องมีหลักฐานยืนยันได้ ที่สำคัญต้องคำนึงถึงผลกระทบจากการสื่อสาร ไม่เสนอเนื้อหาหมิ่นประมาท ไม่อคติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง สถาบัน ศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่แตกต่าง^๓

สื่อออนไลน์มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนักเขียน นักข่าว ดารา นักแสดง นักธุรกิจ นักการเมือง ฯลฯ ต่างต้องเรียนรู้และเข้าใจวิธีการใช้งานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตนเองให้มากที่สุด การใช้สื่อออนไลน์ยังเป็นช่องโหว่ให้กับบุคคลบางประเภทที่เข้ามาฉกฉวยโอกาสในอาชีพมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญกฎหมายในการลงโทษผู้กระทำความผิดขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง จึงทำให้บุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์ในข้อมูลกระทำความผิดได้อย่างไม่เกรงกลัว เช่นการคัดลอก และดัดแปลงผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลงาน^๔ จึงเป็นสิ่งที่อยากต่อการแก้ไข เพราะต้องอาศัยจิตสำนึกและความละเอียดถี่ถ้วนเท่านั้นที่จะเป็นตัวกำหนดขอบเขต จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้นๆ

ดังจะเห็นได้ว่า ข่าวสาร และข้อมูลที่ปรากฏในสื่อกระแสหลักปัจจุบันส่วนใหญ่ เกิดจากปรากฏการณ์การแชร์ข้อความทางสังคมสื่อออนไลน์เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งสื่อมวลชนซึ่งทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารให้สังคมในประเทศได้รับทราบถึงสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้ โดยหยิบยกมาขยายต่อทางหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์จนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์หลายอย่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่นำมาขยายต่อเป็นประโยชน์หรือโทษเพียงใดต่อสังคมส่วนรวม

การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องง่ายและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นอยู่มุมใดของโลกก็สามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้อย่างสะดวก ด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงคนทั้งโลกไว้ด้วยกัน ทำให้เกิดสังคมใหม่ในโลกออนไลน์เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดและความต้องการ

^๒ โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์, เครือข่ายคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่บริษัท วี.พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๐๔-๔๐๕.

^๓ สมพันธ์ เตชะอธิก, จริยธรรม “สื่อ” ที่สังคมต้องการ, มติชนรายวัน ฉบับวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖. หน้า ๗.

^๔ สมจิตร พูลสุข, สื่อออนไลน์กับจรรยาบรรณวิชาชีพ, ดูเพิ่มเติมใน <http://www.dailybits.com/kopimism-swedish-file-sharing-religion/> [๒๖ พ.ย.๕๖].

ของคนในสังคม และเกิดผลกระทบตามมามากมาย โดยเฉพาะสิทธิการแสดงออกของประชาชนในโลกออนไลน์หลายกรณีที่ปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง

สังคมประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับ Hate Speech ซึ่งหมายถึง วาจา การแสดงออกหรือรูปภาพ ที่มุ่งสร้างความเกลียดชังต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน การเหยียดหยามเรื่องสีผิว ชาติพันธุ์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงจะต้องตีความคำว่า Hate Speech ให้ชัดเจนก่อนเพราะ เป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและหลักการสากลซึ่งในประเทศตะวันตกกล่าวถึงประเด็นนี้ชัดเจน “ในทางกฎหมาย การแสดงออกที่เข้าข่าย Hate Speech นั้นจะต้องมีการพิสูจน์เรื่องของเจตนา และพิสูจน์ให้ได้ว่าคำพูดที่เปล่งออกมามีผลโดยตรงก่อให้เกิดความเสียหายจริงหรือไม่ ซึ่งมาตรฐานในเมืองไทยคิดว่ายังไม่มีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ รัฐบาลต้องรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน จะเข้าไปจำกัดหรือแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตามกฎหมายไม่ได้

นิโกลา ดักลาส (Nicola Douglas) ให้ความเห็นว่า โลกในปัจจุบันค่อนข้างประหลาดอนุญาตให้คนอ่านเรื่องราวที่มีเนื้อหาของความเกลียดชังได้ แต่ห้ามแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความเกลียดชังออกมาโดยเฉพาะในโลกออนไลน์ ซึ่งหลายคนมักจะบอกว่าการแสดงออกในโลกออนไลน์สะท้อนความเห็น ความเป็นจริงและพฤติกรรมของคนคนนั้นในโลกออฟไลน์”

ในการนำเสนอข่าวสารทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนซึ่งนำมาขยายต่อ นอกจากต้องมีจริยธรรมหรือจรรยาบรรณในการสื่อสารแล้ว ควรต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงและไม่สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด การพาดหัวข่าวในสื่อ หนังสือพิมพ์ด้วยวลีที่สร้างความตื่นตระหนก หรือสร้างความเสื่อมเสียแก่ผู้อื่นซึ่งบางครั้งเป็นคนละความหมายกับที่พาดหัวข่าวไว้ ข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่สร้างความเกลียดชัง ความขัดแย้งสำหรับผู้ที่มีความเห็นแตกต่างกัน และในที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อสังคมในโลกออฟไลน์ หรือกรณีข้อมูลข่าวสารสำคัญซึ่งเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ การอ้างเฉพาะสิทธิและเสรีภาพการรับรู้ข่าวสารตามหลักประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอควรต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมนั้นๆ ด้วยเช่นกัน

การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อทุกชนิดโดยเฉพาะสื่อที่ไม่ได้ถูกควบคุมโดย “จรรยาบรรณสื่อ” เช่นสื่ออินเทอร์เน็ต ภาพรวมของอินเทอร์เน็ตไทยหลายปีที่ผ่านมามีผู้ใช้แสดง

^๕ ไสร้จักษ์ หงษ์ลดาธรรม , สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง , (มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ : สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^๖ นิโกลา ดักลาส , ปัญหาสังคมโลกออนไลน์ เสรีภาพ ความขัดแย้ง และความเกลียดชัง , หนังสือพิมพ์มติชน, ๒๒ พ.ย.๕๕.

ความคิดเห็นและความรู้สึกเข้มข้นมากขึ้น เทคโนโลยีปัจจุบันทำให้การแสดงออกง่ายและรวดเร็วขึ้น ใช้วิจารณ์ญาน้อยลง พูดถึงความรู้สึกตัวเองล้วน ๆ (ดิบ ๆ ขาดการกลั่นกรอง) มากขึ้น^๗

ปัจจุบันมีการใช้สื่อออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยด้านต้นทุนในการดำเนินงานต่ำ และจากผลการศึกษาสื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมืองพบว่า เนื้อหาในสื่อออนไลน์ส่วนมากจะเน้นที่การสร้างความคิดแย้งมากกว่าสมานฉันท์ ส่งผลให้ความขัดแย้งในสังคม ไทยทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และจากทัศนคติดังกล่าว จะนำไปสู่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน เพราะข้อดีของสื่อออนไลน์เน้นเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร ทำให้เกิดการพบปะรวมตัวและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ง่ายมากขึ้น^๘

การปฏิรูปสื่อในประเทศไทยดำเนินมาได้กว่าหนึ่งทศวรรษแล้ว แต่ผลลัพธ์จนถึงปัจจุบันยังค่อนข้างไม่เป็นที่น่าพอใจนัก ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาในระดับโครงสร้าง (structure) ที่ยังคงไม่ได้รับการปฏิรูป เนื่องจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ระดับชาติเกือบทั้งหมดยังคงเป็นของรัฐ หรือยังคงถูกควบคุมโดยรัฐ ในระดับปฏิบัติการ (performance) ก็ยังพบปัญหาในสื่อกระแสหลักหรือสื่อเก่า และสื่อทางเลือกใหม่ ที่มีการนำเสนอเนื้อหาซึ่งขาดความน่าเชื่อถือและขัดกับหลักจริยธรรมอันดีทางวิชาชีพ^๙

จะเห็นได้ว่า พลวัตของระบบการสื่อสารปัจจุบันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลหลายกลุ่ม หลายอาชีพ รวมถึงประชาชนทั่วไปซึ่งเคยเป็นเพียงผู้รับสารจากสื่อเก่าหรือสื่อกระแสหลักในอดีต ได้กลายเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน เพราะระบบการสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตยากต่อการปิดกั้น ถึงแม้ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการปฏิรูปสื่อแล้วก็ตามแต่ด้วยระบบการถูกควบคุมโดยภาครัฐ จึงทำให้การรับรู้ข่าวสารทางสื่อกระแสหลักหรือสื่อเก่าถูกจำกัด ดังนั้น ปัจจุบันประชาชนจึงหันมาให้ความสนใจกับสื่อออนไลน์มากขึ้น และการเสนอความเห็นประเด็นต่างๆ ผ่านสังคมออนไลน์ มักจะใช้ความรู้สึกส่วนตัวเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แสดงความคิดเห็นโดยขาดการคัดกรองความถูกต้อง จนกลายเป็นสงครามข้อมูลข่าวสารและส่งผลกระทบต่อโลกออนไลน์โดยการนำเสนอของสื่อมวลชนในที่สุด

การให้บริการอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน ได้มีการเผยแพร่การใช้งานด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยบริการที่นิยมบนอินเทอร์เน็ต ได้แก่ การบริการทางธุรกิจ เช่น (Website ต่าง ๆ)

^๗ ชาญชัย ชัยสุขโกศล , ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย , (สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล : ๒๕๕๕), หน้า ๔.

^๘ นันทวิช เหล่าวิทยา, สื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมือง, (มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ : ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๓.

^๙ ดวงกมล ชาติประเสริฐ และคณะ , สถานภาพการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน, โครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๗), หน้า ๗๘.

การบริการจดหมายทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น (hotmail.com/yahoo.com) การบริการซอฟต์แวร์ การค้นหาข้อมูล เช่น (google.com) กระดานข่าว เช่น (pantip.com) และการสนทนา เช่น (MSN/face book/Twitter/Instagram) เป็นต้น อินเทอร์เน็ตจึงเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายย่อยต่างๆ ที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก และอินเทอร์เน็ตถือว่าเป็นสื่อใหม่ เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกลก็สามารถติดต่อสื่อสารกันได้โดยสะดวกเปรียบเสมือนการย่อโลกให้แคบลง^{๑๐}

ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมายได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งถึงและมีประสิทธิภาพ ด้วยช่องทางหรือวิธีการที่เหมาะสมในการส่งสาร (Message) ที่ใช้ในปัจจุบัน โดยที่ผู้รับสาร (Receiver) สามารถเลือกรับสารได้ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล เช่น วิทยุ โทรศัพท์ สิ่งพิมพ์ ป้ายโฆษณา และสื่อออนไลน์ (สื่อทางอินเทอร์เน็ต) ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจากการใช้ช่องทางการสื่อสารในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ ถือเป็นจุดเด่นที่สุดภายใต้ภาวะเศรษฐกิจถดถอยเหตุผลหลัก คือ ราคาค่าโฆษณาค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับสื่อเดิม (เช่น สื่อโทรศัพท์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และอื่นๆ) และสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้เป็นจำนวนมาก มีโอกาสในการสร้างความจดจำและการซึมซาบ รวมไปถึงการมีส่วนร่วม (Engagement) ของผู้รับสื่อที่สื่อเดิมทำไม่ได้^{๑๑}

การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย เพื่อการปฏิรูปสังคมพบว่า สังคมไทยมีปัญหจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุสำคัญมาจาก ครอบครัวขาดตัวแบบที่ดี ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ และศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอไม่ มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ^{๑๒}

การศึกษาความเป็นมาของสื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นของคนในสังคม ซึ่งส่วนใหญ่สื่อออนไลน์คือเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้ที่มีอาชีพหลากหลายเช่น นักเขียน นักเรียนนักศึกษา นักวิชาการและสื่อมวลชน ฯลฯ สืบเนื่องมาจากสื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์เปรียบเสมือนประตูสู่คลังแห่งปัญญา ของสังคม ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เป็นประโยชน์ และมี

^{๑๐} ฝ่ายผลิตหนังสือตำราวิชาคอมพิวเตอร์ , การสื่อสารข้อมูลและเครือข่าย, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท วี.พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕๘-๒๕๙.

^{๑๑} ภิเชก ชัยนิรันดร์, Marketing Clic : กลเม็ดเคล็ดลับการตลาดออนไลน์ , (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ด ยูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๒), หน้า ๗๙.

^{๑๒} เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก , การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

คุณค่าอย่าง มหาศาล ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดโทษได้ อย่างมหาพาร เช่น การใช้สื่อออนไลน์ของประชาชนที่ขาดการยั้งคิด ขาดการคัดกรอง ทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆ สะท้อนปฏิกิริยาทางสังคม

การสร้างทักษะความคิด ตามแนวพุทธธรรมด้วยกระบวนการทัศนแบบโยนิโสมนสิการ ตั้งอยู่บนฐานของความจริงที่ว่าสภาวะจิตใจของมนุษย์ มีส่วนสัมพันธ์ต่อการแสดงออกด้านพฤติกรรมมนุษย์ทั้งในด้านกายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม หมายความว่าหากจิตใจมีการอบรม ฝึกฝนและสร้างทักษะให้เกิดวิธีคิดอย่างถูกต้องดีแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดดุลยภาพของพฤติกรรมนั้นได้ ตามนัยพุทธธรรมเรียกกระบวนการนี้ว่าวิธีคิดแบบโยนิ โสมนสิการ คือการคิดไตร่ตรองอย่างแยบคาย การคิดเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ มี ๑๐ ขั้น ผู้ฝึกฝนอบรมความคิดด้วยวิธีนี้อย่างครบถ้วน สามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขได้จัดเป็นกระบวนการขัดเกลาทางพุทธศาสนาเรียกว่า ไตรสิกขา คือศีลสิกขา ศึกษาให้เป็ นคนดี สมาธิสิกขา ศึกษาให้มีความสุข จิตใจมั่นคง เบิกบานและปัญญาสิกขา ศึกษาให้เป็นคนเก่ง มีความเชี่ยวชาญ มีสติปัญญา มีความคิดถูกต้องดีงาม หากพิจารณาตามหลักสัมพันธ์ภาพแล้ว วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการที่เรียกว่าไตรสิกขาและอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งอำนวยผลคือจะทำให้เป็นคนคิดกว้าง มองไกล ใฝ่สูง (หมายถึงใฝ่คุณธรรม) เป็นกระบวนการที่สอดคล้องเกี่ยวเนื่อง ถักทอ และเชื่อมต่อกันตลอดสาย^{๑๓}

การจัดการที่ได้มีการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้นั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีมาเป็นพันๆปีแล้ว หลักการทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี^{๑๔} เช่นความขัดแย้งทางด้านข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร การสื่อสารไม่ถูกต้อง โดยสาเหตุที่แท้จริงอาจจะมาจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง เช่น ความขัดแย้งด้วยระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม เป็นต้น^{๑๕}

จากประเด็นการศึกษาความเป็นมาของสื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยเห็นว่าสภาพปัญหาที่สำคัญเบื้องต้นเกิดจากการขาดจริยธรรมการสื่อสาร จึงควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องของรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย โดยเน้นศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ สภาพปัญหา ผลกระทบและ

^{๑๓} ฌกมล ขาวปลายนา, “การศึกษาทั่วไป เพื่อการสร้างสรรค์ความเป็นไทย ในศตวรรษที่ ๒๑ : กระบวนทัศน์ในพุทธศาสน์ว่าด้วย สารัตถแห่งจินตนาโกศล , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม , ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๔} สุรพล สุยะพรหม และคณะ, **พื้นฐานทางการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๕.

^{๑๕} สุรพล สุยะพรหม และคณะ , **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิง พุทธ** , พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๖๗.

รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธธรรม ไปจนถึงนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยคาดหวังว่าผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ในฐานะเป็นเครื่องมือในการยับยั้งชั่งใจต่อพฤติกรรมสื่อสารต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมทรามในจิตใจ โดยสามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยคุณงามความดีตามแบบวัฒนธรรมและครรลองของไทย

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑. เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์
- ๑.๒.๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ผลกระทบ และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย
- ๑.๒.๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

๑.๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับ จริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒. สภาพปัญหา และผลกระทบ จากการ สื่อสาร ออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย มีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓.รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ควรเป็นอย่างไร

๑.๔.ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเจาะลึก (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัย “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย ” โดยศึกษาจากสื่อมวลชนสายข่าวหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ในป ระเทศไทย ถึงจริยธรรมในด้านหลักพุทธธรรม ดังนั้น จึงกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงการออกแบบสัมภาษณ์ ที่เกี่ยวข้องกั รูปแบบจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเจาะลึก (Qualitative Research) โดยได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรเพื่อตอบคำถามการวิจัย คือ **ตัวแปรเชิงคุณภาพ** อันได้แก่ แนวความคิด ทฤษฎี และการนำหลักธรรม **ปรัโตโฆสะ โยนิโสมนสิการและหลักธรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง** มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์เชิงพุทธ โดยครอบคลุม วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือการคิดไตร่ตรองอย่างแยบคาย การคิดเชิงวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ มี ๑๐ ขั้น ผู้ฝึกฝนอบรมความคิดด้วยวิธีนี้อย่างครบถ้วน สามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขได้ จัดเป็นกระบวนการขัดเกลาทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ไตรสิกขา” คือศีลสิกขา ศึกษาให้เป็นคนดี สมาธิสิกขา ศึกษาให้มีความสุข จิตใจมั่นคง เบิกบานและปัญญาสิกขา ศึกษาให้เป็นคนเก่ง มีความเชี่ยวชาญ มีสติปัญญา มีความคิดถูกต้องดีงาม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สัมภาษณ์เชิงลึก ๕ กลุ่ม และคัดเลือกผู้สนทนากลุ่มเฉพาะ ดังนี้

(๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ควบคุมดูแลสื่อภาครัฐ จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๒ ผู้ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๓ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๔ นักสื่อสารมวลชน จำนวน ๑๐ คน

กลุ่มที่ ๕ ประชาชนทั่วไป จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

(๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม เฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก ได้แก่ สื่อมวลชน , นักวิชาการ , ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา , ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย รวมทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการดำเนินการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับสื่อมวลชนไทย โดยทำในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ (๑) สำนักงาน กสทช. (๒) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

(๓) รัฐสภา (๔) สำนักงานหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด (๕) มจร.ศูนย์วัดศรีสุदारาม และวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๖-๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ รูปแบบ หมายถึง วิธีถ่ายทอดความคิดตลอดจนจินตนาการที่มีต่อปรากฏการณ์ หรือเรื่องราวใดๆ ให้ปรากฏ ในลักษณะของการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นแบบจำลองในลักษณะแบบหรือเป็นตัวแบบที่ใช้เป็นแบบอย่าง เป็นแผนผังแบบแผนของการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเนื่อง ด้วยความสัมพันธ์เชิงระบบ ตามกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยที่กำหนดขึ้นเป็นหลัก หรือเป็นแนวทางซึ่งเป็นที่ยอมรับ

๑.๕.๒ การเสริมสร้าง หมายถึง การ บูรณาการ เติมเต็มสิ่งที่บกพร่อง ขาดหาย หรือ แนวทางการปฏิบัติให้ดีขึ้น

๑.๕.๓ จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติ กฎศีลธรรม ความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่าสิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด เช่นจริยธรรมในวิชาชีพ จริยธรรมสำหรับผู้ใช้ในการสื่อสารทางสื่อออนไลน์เชิงพุทธ

๑.๕.๔ สื่อออนไลน์ หมายถึง ช่องทางของการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) โดยผู้รับสารใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและข่าวสาร และผู้ส่งสารใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางของการเผยแพร่ ข้อมูลและข่าวสารเช่นกัน ตัวอย่างเช่น Face book Twitter Instagram YouTube & Line เป็นรูปแบบหนึ่งของสื่อออนไลน์ที่ใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต สามารถนำเสนอเนื้อหาสาระต่างๆ สื่อออนไลน์ยังสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้ทั้งภาพ เคลื่อนไหวและเสียง หรือในรูปแบบมิติเดียวรวมทั้งการเชื่อมโยงข้อมูลไปสู่แหล่งข้อมูลอื่นได้อีกด้วย สื่อออนไลน์มีความหมายรวมถึง สื่อใหม่ เครือข่ายสังคมออนไลน์ โลกออนไลน์และ โลกเสมือนจริง เป็นต้น

๑.๕.๕ สื่อมวลชนไทย หมายถึง สื่อมวลชนไทยผู้ซึ่งมีอาชีพ มีหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารหรือสื่อสารกับคนจำนวนมาก ซึ่งใช้สื่อออนไลน์เป็นส่วนใหญ่

๑.๕.๖ การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึงการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารปัจจุบันของสื่อมวลชนไทย

๑.๕.๗ โปรโตโมส หมายถึง สภาพแวดล้อมหรือปัจจัยภายนอก เช่นเสียงจากผู้อื่น

๑.๕.๘ โยนิโสมนสิการ หมายถึง ปังจยภายใน การใช้ความคิดถุวิธี ความรู้จักคิด คิด เป็น คือการกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า (มี กระบวนการมาจาก ศีล สมาธิ ปัญญา รวมถึงอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ)

๑.๖. วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบเจาะลึก (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติเชิงพุทธธรรม สภาพปัญหา ผลกระทบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการสื่อสารทาง สื่อออนไลน์ และสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการของการศึกษาวิจัย ได้แก่

(๑) รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเชิงสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews)

(๒) รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย การสนทนา จากผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๑.๖.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยโดยแบ่งได้ ดังนี้

(๑) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) โดยผู้วิจัยได้แบ่งการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก ออกเป็น ๕ กลุ่มดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ ผู้ควบคุมดูแลสื่อภาครัฐ ได้แก่ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และผู้บริหารองค์กรสื่อภาครัฐ รวม จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๒ ผู้ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ ได้แก่กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้บริหารระดับสูง และองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน รวมจำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๓ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อออนไลน์ จำนวน ๕ คน

กลุ่มที่ ๔ นักสื่อสารมวลชนจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด และ สื่ออื่นๆ จำนวน ๑๐ คน

กลุ่มที่ ๕ ประชาชนทั่วไป จำนวน ๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

(๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม เฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก ได้แก่ สื่อมวลชน, นักวิชาการ, นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย รวมทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน

๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(๑) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นามสกุล อายุ ระดับการศึกษา สถานที่ทำงาน เป็นต้น

ตอนที่ ๒ เป็นแบบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ผลกระทบ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ รวมถึงรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธศาสนา และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

(๒) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ นำผลการศึกษาที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาจัดหมวดหมู่ เพื่อประเมินผลทางด้านสถิติร้อยละ ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวทางการแก้ไขสภาพปัญหาด้วยหลักการเชิงพุทธ แล้วนำเสนอที่ประชุมกลุ่มเฉพาะเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยต่อไป

(๓) เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ และภาพเคลื่อนไหว

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดใช้อุปกรณ์เครื่องบันทึกเสียง และอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อช่วยบันทึกข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(๑) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตร ฯ เพื่อขอสัมภาษณ์ พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่างๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และ กำหนดวัน เวลา และสถานที่ ในการสัมภาษณ์ ส่วนในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหว

(๒) เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ สื่ออินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวกับจริยธรรม และการสื่อสาร

(๓) ตรวจสอบรูปแบบจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก แบบเจาะจง ได้แก่ สื่อมวลชน นักวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน ผู้วิจัยได้ส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ ใช้ในการสนทนากลุ่มล่วงหน้า และ ได้กำหนดวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๐๐ น ณ ห้องประชุมชั้น ๑ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ ในขณะการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัย ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง และเคลื่อนไหวตลอดเวลาสนทนากลุ่ม

๑.๖.๕ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

(๑) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (induction) และนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกเทปสัมภาษณ์ ถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้ง นำข้อมูล จัดหมวดหมู่ตามแต่ละ กลุ่ม คำสำคัญ จำแนกชนิดและเปรียบเทียบลักษณะของข้อมูล หาความเกี่ยวข้องของปรากฏการณ์ต่างๆ เมื่อได้ครบถ้วนเพียงพอ และเหมาะสม จึงนำไปวิเคราะห์สรุปผล

(๒) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

โดยผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ช่วงที่ ๑) นำไปวิเคราะห์ หาค่าเฉลี่ยความถี่ร้อยละเพื่อกำหนดสภาพปัญหา ผลกระทบ และนำมา กำหนดเป็นรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย แล้วนำไปในสู่วางสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อตรวจสอบความแม่นยำของ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย เพื่อ สรุปและนำเสนอเป็นผลการศึกษาต่อไป

๑.๗. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงแนวคิดและหลักธรรมเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหา ผลกระทบและการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้ ในรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทยเพื่อใช้ในการณรงค์เผยแพร่

๑.๗.๔ ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยต่อไป

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์หลักคือการศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ และรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมการสื่อสารและรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยใช้ฐานจากบทที่ ๒ นี้ เป็นเครื่องมือในการต่อยอดเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ในการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่างๆเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ “จริยธรรม” “การสื่อสาร” และ “แนวทางเชิงพุทธ” เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการ นักวิจัย ตะวันออกและตะวันตก ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “จริยธรรม” หลายท่าน มักจะพิจารณาอยู่ในกรอบ ความคิดเกี่ยวกับศาสนาทั้งนี้ เพราะคำสอนทางศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมให้สังคมดังกล่าวของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชที่ว่า “จริยธรรมของสังคมไทยขึ้นอยู่กับระบบศีลธรรมของพุทธศาสนาว่า กำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร หลักจริยธรรมก็จะกำหนดให้ปฏิบัติตามนั้น”^๑

๒.๑.๑ ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมมาจากคำว่า จริยกับธรรมะ จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนาหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนาความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์กฎหมาย สิ่งของทั้งหลายเมื่อพิจารณาตามรูปคำจาก จนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้คำนิยามว่า “จริยธรรม” คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

จากความหมายดังกล่าว หากมีการจัดระดับจริยธรรม^๒ ได้ให้ความเห็นว่าจริยธรรมมีหลายระดับซึ่งสามารถจำแนกตามระดับกว้างๆได้ ๒ ระดับ ได้แก่ ระดับของผู้ครองเรือน คือ โลกียธรรมกับระดับของผู้ที่สละบ้านเรือนแล้ว คือโลกุตระธรรมในความหมายที่เฉพาะเจาะจงนั้น^๓ เห็นว่าจริยธรรมหมายถึง ความถูกต้องที่ตามสังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์กติกาบรรทัดฐานของตนเองว่า

^๑ <http://comm.rtaf.mi.th/sitedirectory/> สืบค้นวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^๒ สาโรช บัวศรี, จริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕.

^๓ สุขชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, จริยธรรมทางวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เพื่อฟ้า, ๒๕๔๒),

อะไรเป็นสิ่งที่ดีงามและอะไร คือ ความถูกต้อง โดยทั่วไปได้มีการเขียนเป็นกฎข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตามซึ่งหากมีการละเมิดจะถูกลงโทษโดยสังคม ในขณะที่เดียวกัน “จริยธรรมกับค่านิยมมีความหมาย แตกต่างกันเฉพาะในทางทฤษฎีแต่ในทางปฏิบัติยากที่จะชี้ให้เห็นความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือจริยธรรมหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมนั้นประพฤติดีมีความถูกต้องในความประพฤติมีเสรีภาพภายในขอบเขตของมโนธรรม (Conscience) เป็นหน้าที่ที่สมาชิกในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสังคมทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิด ความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคมการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

นอกจากนี้ ยังเห็นว่าโครงสร้างของแนวคิดด้านจริยธรรม จะประกอบด้วยคุณธรรมหลายประการ ซึ่งส่วนมากมาจากคำสอนทางศาสนา ดังนี้

๑. ความรับผิดชอบ (Accountability) คือ ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันด้วยความพากเพียรและความละเอียดรอบคอบยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายทั้งพยายามที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๒. ความซื่อสัตย์ (Honesty) คือ การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไป ตรงมาทั้งกายวาจาใจต่อตนเองและผู้อื่น คำว่าจริยธรรม (Ethics) มีความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ ” มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรม ” มีความหมายใกล้เคียงกันซึ่งก็คือการประมวลกฎเกณฑ์ความประพฤติ^๔ การทำความเข้าใจความหมายและขอบ ข่ายของจริยธรรมกับศัพท์ที่เกี่ยวข้องในหลายมิติ ทำให้ทราบถึงทรรศนะมุมมองของผู้รู้ต่างๆ ที่พยายามศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมในด้านที่ต่างกันอย่างออกไป

จริยธรรม เป็นคำที่มีผู้ใช้มากที่สุดเมื่อต้องการสื่อความหมายให้เห็นถึงหลักการประพฤติปฏิบัติ โดยแยกออกเป็น จริย + ธรรม ซึ่งคำว่า จริย มาจากภาษาบาลีรากศัพท์เดิมคือ จร หรือ จร แปลว่าเที่ยวไปหรือเดินไป การดำเนินไปหรือเดินทางในภาษาไทยนั้นแปลว่าประพฤติจริยธรรมมีความหมายแคบลงเท่ากับคำว่า ศีลธรรมหรือบางที่ใช้เป็นคำแทนไป เพราะคำว่า “ethics” ก็คือความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยก็ดี เป็นเรื่องในระดับที่ เรียกว่า “ศีล” ทั้งสิ้นแต่คำว่าจริย จริยาตลอดจนจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่านั้น หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การครองชีวิต

^๔ แสง จันทร์งาม, ๘๐ปี เชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ธนุชพริ้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒ .

^๕ กิรติ บุญเจือ , ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน , (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๔.

การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตในทุกๆด้าน ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจทั้งทางด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^๖

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “น.ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ซึ่งอักษร น. หมายถึง คำนาม” สังคมปัจจุบันต่างให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมทุกรูปแบบ จริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาให้ความหมายว่าหลักประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต หรือหลักการครองชีวิต คือมรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตที่เที่ยงม ชีวติที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ที่จะนำไปสู่จุดหมาย การปฏิบัติกรรมฐาน เจริญสมาธิ เจริญวิปัสสนา คือ ความดับทุกข์ หรือความสิ้นสุดปัญหา^๗ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความค่า เพราะเป็นเจตนาที่ดี เกิดจากการตั้งใจจริงหรือมีมูลเหตุจูงใจที่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง การกระทำในสิ่งที่ถูกต้องเป็นสิ่งสากลโดยเริ่มที่เหตุจูงใจที่ดี เป็นเงื่อนไขให้เกิดการทำความดี และ ผลจากการกระทำนั้นก็จะส่งผลดี สิ่งที่มีความค่าสูงสุดในทางจริยธรรมต้องมีลักษณะเป็นสากล เป็นลักษณะของการกระทำตามหน้าที่และการให้ความเคารพยำเกรงจึงมีเงื่อนไขมีความเด็ดขาดอยู่ในตัว “เมื่อใดก็ตามที่นักวิชาชีพสื่อมวลชนนำหลักจริยธรรมมาใช้ในการสื่อสารจะสามารถลดปัญหาความวุ่นวายในสังคมจากการสื่อสาร ารทางสื่อต่างๆ ลงได้ไม่น้อย ซึ่งหากใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการส่งสารไปยังผู้รับสาร และหลักจริยธรรมนี้เองที่สามารถสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุขได้เพราะเป็นสิ่งที่พึงประพฤติและจะต้อง ประพฤติ “จริยธรรม หรือ Ethics” อยู่ในรูปของปรัชญา จึงเป็นสิ่งที่ต้องคิดต้องทำซึ่งสังคมและบุคคลจำต้องยึดมั่นถือมั่น”^๘ ตามนัยสำคัญจริยธรรมนั้นก็คือ การใช้ในความหมาย “นำพึงประสงค์” “นำพึงปรารถนา”หรือระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว^๙ ซึ่งก็คือหลักความประพฤติที่ดีการอบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรมจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา ผู้ที่มีคุณสมบัติด้านสติปัญญา

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐-๑๑.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐๓.

^๘ พระราชวรมุนี (ป.อ. ประยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๖๕.

^๙ จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๙๖.

^{๑๐} พระราชชัยคีรี (พุทธทาสภิกขุ อินทปัญโญ), การสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร ๒๕๑๑), หน้า ๓.

^{๑๑} ดวงเดือน พันธมนาวิน, ทฤษฎีต้นไมจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, (กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๓.

ยอมได้เปรียบในด้านความคิดและการแสวงหาเหตุผล สามารถพิจารณาผลที่จะบังเกิดขึ้นจากการกระทำของตนได้^{๑๒} จริยธรรมจึงเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งของทุกคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้บริหารบ้านเมือง อันจะส่งผลกระทบไปยังประชาชนทุกหมู่เหล่า และทุกคนในชาตินั้นๆ เป็นที่น่ายินดีที่ประเทศไทยมิได้ละเลยให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว มีการระบุไว้เป็นตัวบทกฎหมายเป็นแนวทางในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า จริยธรรม ก็คือ การที่มนุษย์ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงามและเห็นควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคมนั้นเอง และเมื่อนำไปใช้กับการประกอบอาชีพ วิชาชีพในการทำงานซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์และสังคม ก็ย่อมหมายความว่า มนุษย์จะต้องมีจริยธรรม ในการทำงานหรือการประกอบวิชาชีพ เพราะในการทำงาน นั้นมนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมากที่มีความเชื่อและความคิดเห็นต่างกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุขและบรรลุเป้าหมายในงานนั้นๆ

๒.๑.๒ จริยธรรมตามแนวคิดตะวันออก^{๑๓}

ในการศึกษาปรัชญาแนวคิดจริยธรรมตะวันออกนั้น จะกล่าวถึงปรัชญาของจีนซึ่งมีแนวคิดเน้นที่การปฏิบัติมีลักษณะเป็น Ethical Philosophy ที่เน้นด้านความคิด (Wisdom) การมีมโนธรรม และการปฏิบัติ เพราะฉะนั้นปรัชญาจีน จะเป็นปรัชญาของการปฏิบัติจริงๆ ในสังคม และในชีวิตประจำวัน โดยไม่ได้กล่าวถึงชีวิตหลังความตาย ซึ่งแตกต่างจากปรัชญาของอินเดียที่ไม่แยกขาดจากศาสนา ปรัชญาอินเดีย ทุกระบบจะรวมอยู่กับศาสนา เพราะฉะนั้นนอกจากจะเน้นที่ปรัชญาเน้นที่มโนธรรมแล้ว ยังมี เรื่องศรัทธา (Faith) กับความเชื่อ (Believe) ด้วย ซึ่งทำให้มี ข้อผูกมัด (Commitment) กับหลักศีลธรรมหรือหลักจริยธรรม จึงออกมาเป็นการปฏิบัติได้ พุทธศาสนาเป็นปรัชญาอินเดีย เพราะฉะนั้นจริยธรรมในพุทธศาสนาจึงมีลักษณะของปรัชญาอินเดีย มีศรัทธา ความเชื่อ และการปฏิบัติเข้ามาเกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ แนวคิดพื้นฐานทางด้านปรัชญาตะวันออกว่าด้วยจริยธรรมของนักการเมืองที่สำคัญ ได้แก่ ปรัชญาเต๋า ปรัชญาขงจื้อ ปรัชญาโมจื้อ แนวคิดของเม่งจื้อ แนวคิดของซุนจื้อ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

^{๑๒} สุภัททา ปิณฑะแพทย์ , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม , ดูเพิ่มเติมใน , http://www.supatta.haysamy.com/moral_ethics.html. [๑๙ พ.ย.๕๖].

^{๑๓} อธิรภัทร์ เสรีรังสรรค์ , นักการเมืองไทย :จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

๑. ปรัชญาเต๋า ถือเป็นกระบวนความคิดทางธรรมและละทางปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนมากที่สุด ซึ่งประกอบด้วย ๒ แนวทาง คือ ลัทธิธรรมของขงจื้อ และปรัชญาเต๋าของเหลาจื๊อ เหลาจื๊อเห็นว่า กฎธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ซึ่งครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหลายทั่วสากลจักรวาล คือ เต๋า ซึ่งแปลว่า ทางหรือสัจธรรม และสำหรับสิ่งที่มีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืช หรืออื่น ๆ จะมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัว เรียกว่า “เต๋อ” ซึ่งแปลว่าพลังอำนาจ (Power) หรือคุณธรรม (Virtue) หลักจริยธรรมของเหลาจื๊อ จำแนกได้ ๔ ประการ คือ

- ๑.๑ การรู้จักตนเอง
- ๑.๒ การชนะตนเอง
- ๑.๓ ความสันโดษ
- ๑.๔ และอุดมคติแห่งเต๋า

๒. ปรัชญาขงจื้อ เห็นว่า จริยธรรมมีรากฐานมาจากคุณธรรม ความกตัญญู ความเมตตา คุณงามความดี ความถูกต้อง ความตรงไปตรงมา การสนับสนุนและความไว้วางใจจากประชาชน โดยสั่งสอนให้คนปลูกฝังตนเองก่อน ดูแลจัดการเรื่องใน ครอบครัวให้เรียบร้อย จึงจะปกครองประเทศให้มีสันติสุขได้

๓. ปรัชญาโมจื้อ ถือว่าคุณธรรมของผู้ปกครองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เนื่องจากอำนาจรัฐเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนปฏิบัติตามหลัก “ความรักสากล” (Universal love) ดังนั้น หน้าที่ที่สำคัญของผู้ปกครองของรัฐ คือ การดูแลความประพฤติของประชาชน คอยให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตามหลัก “ความรักสากล” และคอยลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม

๔. แนวคิดของเม่งจื๊อได้แก่ การเริ่มต้นจากการมองว่า โดยธรรมชาติมนุษย์ดีมาแต่กำเนิด มีความรู้สึกที่ดี ๔ ประการคือ

- ๔.๑ ความเห็นอกเห็นใจ
- ๔.๒ ความละอายในสิ่งที่ผิด
- ๔.๓ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ถูก
- ๔.๔ ความอ่อนน้อมถ่อมตนและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

๕. แนวคิดของซุนจื๊อ ถือว่า ธรรมชาติของมนุษย์เลวมาแต่กำเนิด ความดีเกิดจากการฝึกฝนอบรม ความดีหรือคุณธรรมมีมาจากการที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม โดยร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักคิดตะวันออก จะเชื่อในเรื่องการปลูกฝัง ค่านิยมตั้งแต่กำเนิด ความ มีกตัญญูรู้คุณ ความเห็นอกเห็นใจ ละอายในสิ่งผิด ความรู้จำ กพอเพียงรู้จักตนเอง รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นสำคัญ

๒.๑.๓ จริยธรรมตามแนวคิดตะวันตก

วิวัฒนาการด้านจริยธรรมของแนวคิดตะวันตก มีความเป็นมาจากรากพื้นฐานและกระบวนการอย่างต่อเนื่อง คำว่า “จริยธรรม” มิได้เกิดขึ้นลอยๆแต่มีจุดกำเนิดจากปรัชญาจึงทำให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของจริยธรรม การขยายตัวของสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม โดยเฉพาะการรับรู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ของทางราชการ การเรียกร้องจากสื่อมวลชนและกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมให้มีความโปร่งใส รวมถึงการตรวจสอบนโยบายสาธารณะและพฤติกรรมของนักการเมือง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแม็กซ์ เวเบอร์ ซึ่งได้กล่าวถึงนักการเมืองในฐานะอาชีพหนึ่ง โดยเวเบอร์แบ่งนักการเมืองอาชีพออกเป็น ๒ ประเภท คือ ผู้มีชีวิตเพื่อการเมือง (Live for Politics) และผู้ที่อาศัยและหาเงินจากการเมือง (Live from Politics)^{๑๔}

จริยธรรมในทัศนะของนักปรีชาญาณกลุ่มโซพิสต์ เริ่มมีศึกษาถึงฐานะและเรื่องราวต่างๆของมนุษย์ในจักรวาลโดยการศึกษาสังเกตจากข้อเท็จจริงต่างๆที่ปรากฏอยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ นักปรีชาญาณกลุ่มโซพิสต์นี้มีทัศนะทางจริยธรรมว่า มนุษย์เป็นเครื่องตัดสินความถูกต้องทางจริยธรรม คุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งสัมพัทธ์และขึ้นอยู่กับความรู้สึกส่วนบุคคลเช่นสิ่งใดๆ ก็ตามที่บุคคลใดเห็นว่าดีและถูกต้อง สิ่งนั้นๆก็จะดีและถูกต้อง สำหรับบุคคลนั้นๆเท่านั้นโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงบุคคลอื่นๆ

ดังนั้นความดี ความถูกต้อง ความจริง และความเหมาะสมจึงเป็นเรื่องส่วนบุคคลเป็นอัตนัย เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของบุคคลแต่ละคน จากทัศนะของนักปรีชาญาณกลุ่ม โซพิสต์ดังกล่าวนี้มีแนวโน้มให้เห็นว่าหลักคำสอนทางจริยธรรมของกลุ่มโซพิสต์มีอิทธิพลและมีผลในแง่ลบที่เป็นไปในแนวทางที่จะทำลายล้างหลักจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และกฎหมายบ้านเมืองเพราะคำสอนของกลุ่มนี้เป็นการปฏิเสธหลักการของสังคม แต่ยึดถือผัสสะหรือความรู้สึกส่วนตัวเป็นหลัก แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของกลุ่มต่างๆประกอบด้วย

๑. จริยธรรมในทัศนะของ โซคราตีส (Socrates. ก่อน ค.ศ. 469–399) นักปรีชาญาณกรีกหลักคำสอน หรือหลักปรัชญาของ โซคราตีสนั้นมีเนื้อหาที่เน้นหนักในทางจริยธรรม เขาได้สร้างหลักการทางจริยธรรมขึ้นเพื่อต่อต้านหลักการของกลุ่มโซพิสต์ เพราะเขามีความเห็นว่าการกลุ่มโซพิสต์เป็นผู้ทำลายมาตรฐานทาง คุณธรรม จริยธรรมและมาตรฐานของความจริง โซคราตีสกล่าวว่า ความจริง ความแท้ ความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความผิด เป็นสิ่งสากลที่ สามารถรับรู้ได้ตรงกันด้วยเหตุผล คุณธรรมนั้นเป็นธรรมชาติที่กระตุ้นเตือนให้มนุษย์ระลึกถึง และพยายามประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ คือ

^{๑๔} อธิวัฒน์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย :จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙), หน้า ๗-๙.

- ๑.๑ ความรู้ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวกับความดี อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูกอะไรผิด
- ๑.๒ การปฏิบัติหน้าที่ทางศาสนา ได้แก่ การทำความดี การเคารพนับถือบูชา กราบไหว้ และยกย่องสิ่งที่ควรยกย่อง ตามหลักคำสอนของศาสนา
- ๑.๓ ความกล้าหาญ ได้แก่ ความกล้าหาญในการกระทำการต่างๆและความกลัวในสิ่งที่สมควรกลัว
- ๑.๔ การควบคุมตัวเอง ได้แก่ การใช้ปัญญา ควบคุมอารมณ์ ความอยากและความ ต้องการของตน
- ๑.๕ ความยุติธรรม ได้แก่ความเสมอภาคกัน และความเป็นธรรมในทุกๆกรณี เช่น การไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่นการไม่กีดกันความสามารถของคนอื่น

๒. จริยธรรมในทฤษฎีของเพลโต ในทฤษฎีทางจริยธรรมนี้เพลโตได้ยึดหลักการของโสคราตีส และมีความเชื่อเช่นเดียวกันกับโสคราตีส ทฤษฎีทางจริยธรรมของเพลโตนี้ได้ผสมผสานเข้ากับแนวความคิดทางรัฐศาสตร์ด้วยโดยเพลโตเชื่อว่า คุณธรรม คือความดีสูงสุดบุคคลไม่สามารถบรรลุคุณธรรมได้โดยลำพังแต่บุคคลสามารถบรรลุคุณธรรมได้ในสังคมเท่านั้น ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรมและความสุขของ ประชาชน เพลโตมีความเห็นว่า คุณธรรมมิใช่ความพอใจคุณธรรมและความรู้จะต้องไปด้วยกันเสมอ และคุณธรรม หมายถึงการกระทำที่ถูกต้องที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงด้วยปัญญาหรือเหตุผล คุณธรรม ตามทฤษฎีของเพลโตนั้น จำแนกออกเป็น ๒ ประการ คือ

๒.๑ คุณธรรมทางปัญญา หมายถึง คุณธรรมที่เกิดจากปัญญา หรือเหตุผลและความเข้าใจอย่างแท้จริงในหลักแห่งคุณธรรมนั้น

๒.๒ คุณธรรมทางสังคม หมายถึงคุณธรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำและการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมสั่งให้ถูกต้องตามสังคม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ความเชื่อและสามัญสำนึก ทัวๆไป เพลโตสรุปไว้ตอนท้าย ว่าคุณธรรมที่แท้จริงต้องเป็นคุณธรรมที่รู้จักจุดหมายในตัวเองและจุดหมายปลายทางของคุณธรรมก็คือ ความดี เป็นความดี เพื่อความดีนั่นเอง

๓. จริยธรรมในทฤษฎีของ คานต์ ตามทฤษฎีทางจริยธรรมคานต์แสดงทฤษฎีไว้ว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นสิ่งที่มีความเป็นจริงแน่นอนและตายตัวในตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดๆไม่ว่าจะเป็นบุคคลกาลเวลาหรือสถานที่ คานต์กล่าวว่าเจตน์เจานังเป็นเครื่องตัดสินความดีความชั่วความถูกความผิดการกระทำที่ดีหรือถูกต้องได้แก่การกระทำที่มาจากเจตน์เจานังดี (Good Will) และนัยตรงกันข้ามการกระทำที่ชั่วหรือไม่ดีได้แก่การกระทำที่มาจากเจตน์เจานังเลว (Bad Will) และคานต์ได้กล่าวสรุปว่า การกระทำที่มาจากเจตน์เจานังนี้คือการกระทำตามหน้าที่

ดังนั้น ในทฤษฎีทางจริยธรรมของนักคิดตะวันตกส่วนใหญ่ มองว่าคุณธรรมคือความดีอันสูงสุด ถึงแม้ว่า ความจริง ความเท็จ ความถูก ความผิดนั้นเป็นหลักการทางสากลอยู่แล้วที่สังคมมองเห็นและสามารถตัดสินได้แต่คุณธรรมภายในเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า โดยที่คานต์ ได้มุ่งหวังไปที่การกระทำตามหน้าที่เพื่อหน้าที่ (Duty for Duty's Sake) โดยไม่ยึดถือผลใดๆที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการกระทำตามหน้าที่นั้นมาเป็นเครื่องชี้ขาด หรือตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม เมื่อบุคคลกระทำตามหน้าที่ของตนเองและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนแล้ว ความดีก็จะเกิดขึ้นกับบุคคล และสังคม ส่วนรวม ด้วย ในความเห็นของผู้วิจัยมองว่า จริยธรรมที่แท้จริงควรเกิดจากการทำหน้าที่ด้วยหลักคุณธรรม

๒.๑.๔ วิวัฒนาการของจริยธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักคิดตะวันตกดังกล่าว สามารถจำแนกวิวัฒนาการของจริยธรรมในยุคต่างๆได้ ๔ ยุคดังนี้

๑. ยุคกรีกโบราณ : Ancient Greek Philosophy (ก่อนคริสตกาล)

กรีกโบราณอยู่ในช่วงประมาณ ๖๐๐ ปีก่อนคริสตกาล (ใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเกิดก่อนคริสต์ศักราช ๕๔๓ ปี) ลักษณะแนวคิดของกรีกโบราณในช่วงเริ่มแรกมีลักษณะเป็นอภิปรัชญา ซึ่งเป็นการคิดแบบปรัชญา- วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีนักคิดที่มีอิทธิพลในช่วงแรกๆคือ Thales ตั้งคำถามว่า อะไรคือปฐมธาตุของจักรวาล (What is the first Element?) จักรวาล (Universe) เกิดจากอะไร โดยเชื่อว่าธรรมชาติจะต้องมีกฎเกณฑ์แน่นอน นักคิดช่วงแรกๆเกิดความสงสัยในธรรมชาติ พยายามหาหลักเกณฑ์เพื่อนำมาอธิบาย โดยใช้วิธีการโต้แย้งเพื่อช่วยกันค้นหาความจริง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการวิชา อภิปรัชญา ขณะเดียวกันก็เกิดกลุ่มนักปรัชญาที่เรียกตัวเองว่า “โซฟิสต์”ซึ่งไม่สนใจปัญหาของ Thalesที่ว่า “โลกเกิดจากอะไร หรือสรรพสิ่งเกิดจากอะไร ” แต่กลุ่มโซฟิสต์กลับตั้งปัญหาขึ้นว่า “ชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร?” (What is good life?) “เราควรดำรงอยู่อย่างไรจึงจะมี ความสุข (How Should Man Live?) จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มแรกคือกลุ่มโซฟิสต์ มีทฤษฎีทางจริยธรรมว่ามนุษย์เป็นเครื่องตัดสินความถูกผิดทางจริยธรรมคุณค่าทางจริยธรรมเป็นสิ่งสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับความรู้สึกส่วนบุคคล

ต่อมาจึงเกิดนักคิดที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของ โซฟิสต์หลายท่าน เช่น ไสคราติส เฟลโต และอริสโตเติล ได้ประกาศโต้แย้งกับกลุ่มโซฟิสต์ ซึ่งถือเป็นปัญหาโต้แย้งทางจริยศาสตร์ที่เกิดขึ้นโดยตรงครั้งแรกและเป็นประเด็นสำคัญ การโต้แย้งที่ว่านี้ควรจะมีการแสวงหาคำตอบของคำถามที่ว่า อะไรคือความสุขที่แท้จริงของชีวิต? ความยุติธรรมคืออะไร? เราจะแสวงหาความสุขในชีวิตได้อย่างไร ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นประเด็นทางจริยศาสตร์ที่ถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนมากที่สุด^{๑๕}

^{๑๕} ดูเพิ่มเติมใน . <http://www.wareeya.com/index.php?lay=show&id=article&id=5350883>

๒. ยุคปรัชญาสมัยกลางหรือยุคบุพกาล : Medieval Philosophy (ศตวรรษที่ ๑-๑๕) แม้ว่ายุคปรัชญาสมัยกลางจะถือว่าเป็นยุคทองของศาสนาคริสต์ แต่หลักปรัชญาคำสอนของนักปรัชญาชาวกรีกยังคงมีอิทธิพลอยู่มาก ดังนั้น นักปรัชญาชาวคริสต์จึงพยายามรวบรวมและพิสูจน์คำสอนให้พลเมืองเห็นว่า คำสอนหรือความเชื่อของศาสนาคริสต์กับปรัชญากรีกเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยบูรณาการปรัชญากรีกเข้ากับคำสอนของศาสนาคริสต์ ต่ประเด็นที่เกี่ยวกับจริยศาสตร์ คือ การอธิบายจริยศาสตร์กรีกเข้ากับจริยศาสตร์ของศาสนาคริสต์

๓. ปรัชญาสมัยใหม่ : Modern Philosophy (ศตวรรษที่ ๑๖-๑๘)

ยุคปรัชญาสมัยใหม่มีอิทธิพลคริสต์ศาสนาลดลง พลเมืองเริ่มให้ความสนใจกับแนวคิดของศาสนาอื่นๆ เพิ่มขึ้น และถือเป็นยุคเริ่มต้นของวิทยาศาสตร์มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติอุตสาหกรรม ทั้งยังเป็นช่วงที่ปรัชญาการเมืองมีความโดดเด่นชัดมาก ถือเป็นยุคกำเนิดและเฟื่องฟูของกฎหมาย รวมถึงขบวนการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ นักปรัชญา และสำนักปรัชญาที่สำคัญ คือ Immanuel Kant หรือ Kant's Ethics และสำนัก Utilitarianism (ประโยชน์นิยม) ซึ่งมีนักคิดที่สำคัญคือ John Stuart Mill ในยุคนี้นักปรัชญาจะได้เถียงกันด้วยเรื่อง “อภิจริยศาสตร์” (Meta-Ethics) เป็นการใช้คุณค่าทางจริยธรรม คือการโต้แย้งถึงคุณค่าการกระทำว่าเป็นอย่างไรโดยศึกษาจาก good/bad right/wrong ought/ought not should/should not โดยมีหลักคิดที่สำคัญคือ เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรม หรือการตัดสินการกระทำ (Moral judgment) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมาเป็นเกณฑ์ (Moral Reasoning)

๔. ปรัชญาร่วมสมัย : Contemporary Philosophy (ศตวรรษที่ ๑๙-๒๐)

ปรัชญาด้านจริยธรรมร่วมสมัยที่สำคัญได้แก่ สำนักปฏิฐานนิยมตรรกะวิทยา Logical Positivism ซึ่งเน้นหลักเหตุผล คำว่า Logical Positivism เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อตัวนักปรัชญาสำนักนั้นๆ ซึ่งนักปรัชญาในสำนักนี้มักจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ทั้งหมด และไม่เห็นด้วยกับปรัชญาเก่าๆ แต่เห็นด้วยกับความรู้ที่ถูกต้องคือความรู้ทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น และสำนักอัตถภาวนานิยม Existential นักคิดแนวนี้เป็นนักปรัชญาแห่งเสรีภาพ เน้นภาวะการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

จากทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งผลการศึกษาของนักวิชาการและนักวิจัยทั้งตะวันออกและตะวันตก ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านจริยธรรมของมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทฤษฎีดังกล่าวเพื่อนำมากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักที่นักวิชาการนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมตะวันออกตะวันตก

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สาโรช บัวศรี (๒๕๔๖, หน้า ๑๕)	จริยธรรมแบ่งเป็นสองระดับกว้างๆ ได้แก่ ๑. ระดับผู้ครองเรือน หรือโลกียธรรม ๒. ระดับผู้ที่สละบ้านเรือนแล้วหรือโลกุตตรธรรม
สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (๒๕๔๒, หน้า ๒๘)	จริยธรรมคือ ความถูกต้องดีงาม
แสง จันทร์งาม (๒๕๕๐, หน้า ๕๒)	๑. คุณสมบัติในทางประพจน์ที่ทั้งต่อตนเองและสังคม ๒. มีความถูกต้อง ๓. มีเสรีภาพในขอบเขตของมโนธรรม
กิริติ บุญเจือ (๒๕๓๘, หน้า ๔)	๑. ความรับผิดชอบ (Accountability) ๒. ความซื่อสัตย์ (Honesty)
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๑๐-๑๑)	จริยธรรมหมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การใช้ชีวิตทั้งทาง กาย วาจา ใจทั้งส่วนตัวและสังคมอันอารมณ์จิต และปัญญา
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖, หน้า ๓๐๓)	๑. หลักประพจน์ ๒. หลักการดำเนินชีวิต ๓. หลักการครองชีวิต ก็คือ มรรค มัชฌิมาปฏิปทา
ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (๒๕๔๙, หน้า ๗-๙)	จริยธรรมเป็น Ethical Philosophy ที่เน้นด้าน ๑. ความคิด (Wisdom) ๒. การมีมโนธรรม ศรัทธา (Faith) กับ ๓. ความเชื่อ (Believe)

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารมีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล ศาสนาพุทธสื่อสารเผยแพร่ด้วยภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่ชาวบ้านอินเดียในยุคนั้นเข้าใจง่าย และในยุคนั้นทุกศาสนามีการใช้คำอุปมาอุปไมย (metaphor) ที่ทำให้เข้าใจคำสอนได้อย่างลึกซึ้ง

๒.๒.๑ ความเป็นมาของการสื่อสารเชิงพุทธ

เมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้น การประกาศพระศาสนาโดยการเผยแผ่หรือสื่อสารทั้งหลายในสมัยก่อนพุทธกาล ทั้งที่พระพุทธเจ้า ทรงทำการสื่อสารด้วยพระองค์เอง^{๑๖} หรือที่ใด สง พระสาวกไปทำการสื่อสารกับผู้รับสารทั้งหลายนั้น ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่สาธุชนจำนวนมาก ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม นับย้อนหลังไปประมาณปี พ.ศ. ๓๐๐ ได้มีการส่งสมณทูตคือพระโสณะ พระอุตตระและคณะ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในยุคนี้นี้ข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาค่อนข้างมาก และพระพุทธศาสนามีความโดดเด่นเรื่อยมาจนถึงยุคนพมหาราชา และศรีวิชัย รุ่งเรืองเรื่อยมา นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบอย่างสูงจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังเกตได้จากการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน ซึ่งมักจะวิพากษ์วิจารณ์สถาบันสงฆ์ในเชิงลบ การนำเสนอข่าวสาร ของสื่อมวลชนในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ประชาชนบางส่วนเกิดวิกฤติศรัทธาในพระพุทธศาสนา และอาจส่งผลกระทบทำให้ประเทศชาติขาดความมั่นคง^{๑๗} การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นไปที่จริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนโดยเฉพาะ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เนื่องจากคำว่า “การสื่อสาร” ในภาษาบาลี ที่เป็นศัพท์บัญญัติเฉพาะในพระไตรปิฎกมิได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยตรง อย่างไรก็ตาม คำในภาษาบาลีที่หมายถึง “การสื่อสาร ” คือนิเวทนอญญมณญสมพณฺธ^{๑๘} ที่แปลว่า การบอกกล่าว การสัมพันธ์ซึ่งกันและกันนั้นเป็นศัพท์ที่ เอ .พี.พุทธทัตตะมหาเถระ (A.P. Buddhaddatta Mahathera) ได้ผูกศัพท์ขึ้นใหม่ในสมัยปัจจุบันจากคำว่า “Communication” ในภาษาอังกฤษ ดังนั้น จึงไม่ปรากฏคำว่า “การสื่อสาร ” อยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นเรื่องราว หรือหมวดหมู่ที่เกี่ยวกับการสื่อสารตามคำอธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างในปัจจุบัน แต่กระนั้น พฤติกรรมการสื่อสารที่มีอยู่ เนื่องจากการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ

^{๑๖} ทศนิยม เจนวิสิสุข , การสื่อสารเชิงพุทธ กับ การเปลี่ยนแปลงสังคม , พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์จิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

^{๑๗} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา , (กรุงเทพฯ: ๒๕๔๘. หน้า ๑-๒.

^{๑๘} A.P. Buddhaddatta Mah, thera, *English-Pali Dictionary*, (Wiltshire : Antony Rowe, 1992).

ในชีวิตประจำวันของทุกคน ไม่เว้นแม้บรรพชิต หรือคฤหัสถ์ อีกทั้งแต่ละบุคคลก็ทำการสื่อสารอยู่แทบตลอดเวลาโดยปรากฏในรูปของหลักธรรมและเนื้อหาเรื่องราวที่หลากหลาย การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นการศึกษาโดยรวบรวม จัดกลุ่มจากหลักธรรมคำสอนทั้งหลายในพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เพื่อให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

ในเบื้องต้น เป็นการศึกษาว่าหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการสื่อสารนั้น อยู่ในกลุ่มประเภทใดของหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเภท (๑) ประเภทที่เป็นสังขธรรม และ (๒) ประเภทที่เป็นระบบจริยธรรม โดยประเภทที่เป็นสังขธรรม คือ ส่วนที่ว่าด้วยธรรมชาติวิรูปุทธิ เป็นคำสอนที่ อธิบายกฎเกณฑ์เกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่าเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปอย่างไร ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความดีความชั่ว ส่วนประเภทที่เป็นระบบจริยธรรมนั้น ได้แก่ส่วนที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติ ซึ่งมี ๒ ประเภท หลักปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม และหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากพันธนาการหรือกองทุกข์ทั้งปวง^{๑๙} การสื่อสารเป็นกิจกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น รวมทั้งตนเองด้วย หลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวกับการสื่อสารจึงอยู่ในส่วนที่เป็นระบบจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับคุณค่าของการกระทำซึ่งกันและกันโดยสามารถจำแนกเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารได้เป็น ๒ แนวทางได้แก่ (๑) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมและ (๒) แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง

นอกจากนี้ ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาได้แบ่งกิจกรรม หรือกรรมที่บุคคลกระทำได้เป็น ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจที่เรียกว่า กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม การศึกษาที่เกี่ยวกับการสื่อสารส่วนใหญ่จึงอยู่ในส่วนที่เป็นการกระทำทางวาจา หรือวาจากรรม ได้แก่ คำพูดหรือการพูดต่างๆเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่จัดเป็นการสื่อสารหรือที่เกี่ยวกับวาจากรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จึงได้แก่ หลักปฏิบัติ หรือหลักธรรมที่เกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปรวมลงเป็นหลักการได้ ๒ แนวทางคือ (๑) แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ (๒) แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้นดังพุทธดำรัสที่ว่า “เรากล่าววชิสมาจาร (ความประพฤติทางวาจา) ไว้ ๒ อย่างคือ วชิสมาจารที่ควรเสพ^{๒๐} และวชิสมาจารที่ไม่ควรเสพ^{๒๑} แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ เช่น วชิสุจิริต^{๒๒} วาจาสุภาสิต^{๒๓} สรรวมวาจา ๒๖ สัมมวาจา^{๒๔} เป็นต้น

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน พระมหานอม อานนโท (ชิตรัมย์), แหล่งที่มา : <http://www.mcu.ac.th/site/thesiscontent_clesc.ptp?ct=1&Lid=113> [๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔] หน้า ๗.

^{๒๐} เสพ ในที่นี้หมายถึง การประพฤติ การเจริญให้เกิดขึ้น ดูเชิงอรรถ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๔/๒๙๐

^{๒๒} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๙/๒๑๒.

ส่วนแนวทางเกี่ยวกับ คำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการ^{๒๕} ละเว้น เป็นต้นว่า ศีลข้อ ๔ ในศีล ๕^{๒๖} และศีล ๘ วัฏจักร ๔ ในกุศลกรรมบถ๑๐^{๒๗} รวมทั้งวจีทุจริต ๔^{๒๘}

๒.๒.๒ ความหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ

คำว่า การสื่อสารเชิงพุทธ ที่ได้นิยามไว้ในคำจำกัดความในการวิจัยนี้หมายถึง การสื่อสารที่อาศัยหลักการและแนวทางการปฏิบัติทางพุทธศาสนา^{๒๙} เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา การสื่อสารเชิงพุทธคือการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและของแต่ละบุคคล เชื่อมั่นในกฎของการกระทำซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย การสื่อสารที่ ึ่งกับตนเองและกับผู้อื่น เป็นการสื่อสารเชิงวัจนะภาษาและอวัจนะภาษา ด้วยการสื่อสารทางเดียวหรือสองทางไปในทิศทางที่ดีมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบคือการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคายซึ่งนั่นคือจริยธรรมอย่างหนึ่งของนักสื่อสารมวลชนที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อยุติวัตรที่จะไม่ทำการ สื่อสารไปในทางไม่ดี

๒.๒.๓ คุณลักษณะของการสื่อสารเชิงพุทธ

เมื่อนำคำจำกัดความของคำว่า “จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ” มาพิจารณาเชิงคุณลักษณะโดยทั่วไปของการสื่อสารเชิงพุทธแล้ว มีคุณลักษณะดังนี้ ๑) เป็นการสื่อสารบนพื้นฐานของความเข้าใจ เคารพซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบ ในการสื่อสารของตน ๒) เป็นการสื่อสารที่อยู่บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงที่ เป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน ๓) เป็นการสื่อสารที่แต่ละบุคคลสามารถฝึกฝนได้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสื่อสารภายในตนเองก่อนเป็นลำดับแรก ๔) เป็นการสื่อสารที่ประกอบด้วยสติ รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ความคิดที่ถูกต้องและสมาธิที่ถูกต้อง ไม่ว่าผู้ทำการสื่อสารจะอยู่ในฐานะของผู้ส่งสารหรือผู้รับสาร และไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือกับผู้อื่น ๕) เป็นการสื่อสารที่ ก่อให้เกิดปัญญา ๖) เป็นการสื่อสารที่มุ่งประโยชน์ สร้างสรรค์ เชิงบวกและนำไปสู่สิ่งที่ดีงามไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับผู้อื่น

^{๒๓} คุรยละเอียดในสุภาษิตสูตร ส .ส.(ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๘-๓๑๐.และวาจาสูตร อง .ป ญก.(ไทย) ๒๒/๑๔๘/๓๓๘.

^{๒๔} คุรยละเอียดใน ข.ม.(ไทย)๒๙/๘๕/๒๕๗-๒๕๘.

^{๒๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๗๒.

^{๒๖} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๒๗} คุรยละเอียดในเชิงอรรถ ข.ชา.สภ. (ไทย) ๒๘/๘๑/๔๖.

^{๒๘} อง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘/๒๑๒.

^{๒๙} ทศนีย์ เจนวิธิสุข , การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม , พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์จิตตสาขาวชิราวุธพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๒.๒.๔ วิธีการสื่อสารเชิงพุทธ

การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธสามารถพิจารณาได้ทั้งในการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับผู้อื่น ดังนี้

ก.วิธีการสื่อสารกับตนเองในแนวทางการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารภายในตนเองที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีหลายลักษณะ ได้แก่ การคิด การนึก การระลึกได้ การรู้สึก การมีสติ การรู้อยู่ พิจารณาเห็น การเจริญสติ การกำหนดสติ การเข้าใจตนเอง การรู้จัก ตนเองและการตระหนักรู้ วิธีการสื่อสารกับตนเองที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ ที่มีลักษณะเป็นการใช้ความคิดนั้น จะไม่เป็นการคิดในลักษณะปรุงแต่งไปเรื่อยๆแต่เป็นการคิดในลักษณะอุปมาเปรียบเทียบ การตั้งคำถามกับตนเอง การหารือกับตนเอง การสอน การให้โอวาทหรือเตือนตนเอง การมนสิการ การพิจารณาใคร่ครวญ การที่บุคคลจะไม่ทำการสื่อสารกับตนเองด้วยการคิดในลักษณะปรุงแต่งไปเรื่อยๆนั้น ต้องมีสติกับตนเองอยู่เสมอ ส่วนที่มีลักษณะเป็นการนึก ระลึกได้จะเป็นการนึกระลึกได้แต่เรื่องดีงาม เป็นสุขหรือเป็นมูลเหตุให้กระทำแต่สิ่งดีงาม สำหรับการสื่อสารกับตนเองในลักษณะของความรู้สึกต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน จะไม่มีความรู้สึกไปในทางที่ไม่ดีงาม เช่น ไม่น้อยเนื้อต่ำใจ ไม่อิจฉาริษยา ไม่เศร้าโศก เสียใจเป็นต้น แต่เป็นความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สงบแจ่มใสและเบิกบาน

ข.วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่นในแนวทางการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารแบบวัจนะภาษาหรืออวัจนะภาษา การสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทาง ด้วยวิธีการหรือรูปแบบใดก็ตาม เช่น บรรยาย อภิปราย อุปมาอุปไมย สนทนา ตอบโต้ ถามตอ บ หรือสื่อสารด้วยภาษาท่าทาง หรือภาษากายต่างๆ เช่น การยิ้ม การโบกมือ การส่ายหน้า การจับมือทักทาย เป็นต้น การสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เป็นการสื่อสารที่เป็นแนวทางปฏิบัติคำนึงถึงหลักการในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ส่งสาร และเป็นผู้รับสาร ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางพุทธศาสนาสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๓๐} ด้วยการละเว้นการสื่อสารที่เป็นการกระทำทางกาย วาจาที่เป็นไปในทางไม่ดี เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมุ่งประพฤติดิปฏิบัติในทางที่ดีมีศีลธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่นและส่วนรวม ด้วยวิธีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สติ เป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริง รับผิดชอบต่อการกระทำของตน มีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคม

จากแนวทางดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการสื่อสารเชิงพุทธนั้น มีวิธี ที่สำคัญคือ เมื่อเป็นผู้ส่งสาร การสื่อสารต้องมี สติ (การระลึกรู้)

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑-๖๐.

คิดพิจารณาใคร่ครวญ โดยอาศัยการมีสมาธิ (การสำรวม) เป็นเครื่องมือเมื่อต้องการส่งสารใดๆออกไป เพื่อประโยชน์อะไร ในเวลาหรือสถานการณ์ใดที่เหมาะสม กล่าวคือ ในการสื่อสารกับบุคคลอื่นก็ย่อม ต้องมีการสื่อสารกับตนเองด้วยเช่นกัน โดยเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนการสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น ก่อนที่จะพูดย่อมมีการคิดก่อนที่จะพูดออกมา การคิดก่อนพูดโดยใช้หลักการทางพุทธศาสนา เช่น การ คิดใคร่ครวญ คิดอย่างแยบคาย พิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจึงพูดออกมาย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ และ ผลที่ดี เป็นหลักจริยธรรมที่ผู้ส่งสารควรยึดถือปฏิบัติ ในทางตรงกันข้าม หากผู้ส่งสาร พูดก่อนคิด หรือทำก่อนคิด ขาดการใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างรอบคอบก็จะก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมา ดังเช่นในสังคมสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน

๒.๒.๕ ทิศทางในการสื่อสารเชิงพุทธ

ทิศทางของการสื่อสารเชิงพุทธไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคล อื่น การสื่อสารเชิงวัจนะภาษาหรืออวัจนะภาษา ที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือสองทางก็ตาม เป็นการ พิจารณาในเชิงคุณประโยชน์ของการกระทำที่ว่า เป็นไปเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมที่ดี เป็นกุศล หรือขาด จริยธรรม เป็นอกุศล

สำหรับทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารที่ดี เป็นกุศล เท่านั้น เป็นทิศทางที่ก่อให้เกิดปัญญา เมื่อสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการ ก็เป็นแต่โยนิโสมนสิการ เท่านั้น ไม่เป็นอโยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สนทนาก็สนทนาแต่เนื้อหาที่ก่อให้เกิด ประโยชน์ที่ดี ดังพุทธดำรัสในกามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วยผู้ต้องการประโยชน์ “วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจาที่ไม่ดีไม่ควรปล่อย”^{๓๑}

๒.๒.๖ เป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารเชิงพุทธเป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดปัญญา พูดเป็น ฟังเป็น และแก้ปัญหาเป็น ที่สำคัญคือทำให้ชีวิตมีความสุข มากยิ่งขึ้นการ เสริมสร้างจริ ยธรรมของทั้งผู้ส่งสาร และผู้รับสารโดยเฉพาะในช่องทาง สื่อออนไลน์เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาทั้งต่อตนเองและสังคม ดังนั้น เป้าหมายของการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธคือ การทำให้ชีวิตมีความสุข ดำเนินชีวิตอย่าง ถูกต้องตามครรลองของสังคมที่ดี สามารถมีสติรู้ทำ มีปัญญารู้คิด เพื่อแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างถูกต้อง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

๒.๒.๗ ปัจจัยของการสื่อสารเชิงพุทธ

จากความหมายและคุณลักษณะต่างๆของการสื่อสารเชิงพุทธ บ่งบอกปัจจัยที่สำคัญและ เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ดังต่อไปนี้

ก.ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธได้แก่ อายตนะ ภายนอกที่เข้ามากระทบ ปรัโตโสสะและกัลยาณมิตร

^{๓๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๘/๘๔.

๑. आयตนะภา ยนอก ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นภายนอกที่เกี่ยวกับการเห็น การได้ยินได้ฟัง การรับกลิ่นรับ รส การสัมผัสทางกาย การสัมผัส รับรู้ทางใจ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า आयตนะภายนอก ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ^{๓๒} आयตนะภายนอกเหล่านี้มีมากมายที่เข้ามากระทบบุคคลหรือผู้รับสารตลอดเวลา ดังนั้น ในแต่ละวันบุคคลหรือผู้รับสารย่อมได้เห็นสิ่งต่างๆ ได้ยินเสียงลึมรสในขณะกินหรือดื่ม สัมผัสกับสิ่งที่มากระทบรวมทั้งเรื่องราวต่างๆที่มากระทบกับหน้าที่การงาน ความรู้สึกสุข ทุกข์ทาง ใจ ทั้งที่เคยเกิดขึ้นแล้ว กำลังเกิดขึ้น หรือยังไม่เกิดขึ้นเป็นต้น

๒. โปรโตโมสะ โปรโตโม สะ ได้แก่เสียงจากผู้อื่น ^{๓๓} หรือการได้สดับฟังจากบุคคลอื่น ^{๓๔} หมายถึง การได้รับเนื้อหาสารจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร โปรโตโมสะอาจจะเป็นไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออาจจะเป็นไป ในทางที่ไม่ดีก่อให้เกิดโทษก็ได้ แต่ในทางพุทธศาสนามุ่งถึง โปรโตโมสะ ที่หมายถึง การฟังธรรมที่เป็นสัปปายะ หรือเป็นการฟังที่สบายโสตรประสาทแก่ตนเท่านั้น มิได้ หมายถึง การฟังอัสถรรวมจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะโปรโตโมสะในความหมายดังกล่าว เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิด สัมมาทิฐิ ^{๓๕}

ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ จึงมุ่งหมายเฉพาะที่เป็นโปรโตโมสะหรือ การได้รับเนื้อหาสารที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์จากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร โปรโตโมสะเป็นปัจจัยภายนอก ที่ครอบคลุมการสั่งสอนแนะนำ การถ่ายทอดการโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียนคำชี้แจง คำอธิบายการเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยทางสังคมในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เท่านั้น ^{๓๖} ปัจจัยภายนอก คือ โปรโตโมสะนี้กล่าวได้ว่าเป็นการได้รับเนื้อหาสารที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อตนเองจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร

๓. กัลยาณมิตร การกระตุ้นหรือชี้ กูจจากภายนอก คือการรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสวดสัทธิธรรมจากท่าน ผู้เป็นกัลยาณมิตร หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทาง สังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่ง จะชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ซักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์

^{๓๒} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๖.

^{๓๓} อ.จ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๑๑๕.

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

^{๓๕} ตูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑/. อ.จ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒๑.

พระพุทธองค์ได้ตรัสยกย่องความมีกัลยาณมิตร หรือมิตรที่ดีไว้หลายอย่างเช่น “เมื่อพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบแม้ อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากมาย ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสัทธรรม ^{๓๗} และเมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นและอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป ^{๓๘} พระพุทธองค์ทรงเปรียบกัลยาณมิตรเป็นบุญนิमितเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดุจดั่งแสงอรุณที่เกิดขึ้นมาก่อนอาทิตย์อุทัย และเมื่อภิกษุมีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ว่าจะเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก ^{๓๙}

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผู้ที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่ง สอนแนะนำ ชี้แจงชักจูงช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง การประพฤติพรหมจรรย์นั้นคือการประพฤติตั้งพรหม คือการเว้นเสพกามซึ่งได้อริยมรรคมีองค์ ๘ ความสำคัญของกัลยาณมิตรนั้นคือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ ประการคือ ๑) ปรโตโฆสะ คือเสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอกคือการรับฟังการแนะนำสั่งสอนเล่าเรียนหาความรู้ สนทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะการสดับฟังสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร ๒) โยนิโสมนสิการ การใช้ความคิดเห็นที่ถูกต้อง ความรู้ จักคิด คิดเป็นคือทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผลแยกแยะสิ่งนั้นๆหรือปัญหานั้นๆออก ให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ^{๔๐}

กล่าวโดยรวมเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก ๓ ประการได้แก่ ๑) สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลาย ๒) สารที่ปรากฏหรือมา กับสิ่งเร้านั้น หรือเนื้อหาสาร ๓) ผู้ส่งสาร ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและในการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาว่า สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลายเหล่านั้นเป็นของกลางๆ ที่มีอยู่เป็นปกติ แต่สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้า หรือเนื้อหาสารนั้น ต้องเป็นสารที่ดี ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์ต่อ (๔) ผู้รับสาร โดยถูกส่งหรือถูกสื่อออกมาจากผู้ส่งสารที่ดีนั่นเอง

ข. ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ อายตนะภายใน การทำหน้าที่ของจิต และโยนิโสมนสิการ

๑. อายตนะภายใน สิ่งที่เป็นช่องทางแห่งการติดต่อให้ถึงกัน หรือการสัมผัสรับรู้ต่อกัน หรือเป็นเครื่องมือที่บุคคลใช้เป็นช่องทางติดต่อระหว่างตนเองกับโลกภายนอกหรืออายตนะภายนอก เรียกว่าอายตนะหรือสื่อ ^{๔๑} อายตนะที่ใช้ติดต่อกับอายตนะภายนอกหรือเรียกว่า อายตนะภายใน ได้แก่

^{๓๗} อ.เจก. (ไทย) ๒๐/๑๑๑/๑๑๗/๑๗/๑๙.

^{๓๘} อ.เจก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๑๓.

^{๓๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๖/๔๕.

^{๔๐} ม.น.๑๒/๔๙๗/๕๓๙. อ.พ.ก.๒๐/๓๗๑/๑๑๐.

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (อายตนะภายในเหล่านี้กล่าวในสถานะโดยทั่วไปว่าอยู่ในสภาวะที่ใช้การได้ตามปกติ)

๒. การทำหน้าที่ของจิต การทำหน้าที่จิตในการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกันระหว่างอายตนะภายนอก หรือ อารมณ์ กับอายตนะภายใน หรือทวาร เนื่องจากจิตเป็นธรรมชาติที่รู้หรือทำหน้าที่เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สึกรู้สีกต่อการสัมผัสถูกต้องทางกายและรู้สึกนึกคิดทางใจ การเกิดขึ้นของวิญญาณ หรือจิต คือการรับรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออารมณ์มากระทบหรือเรียกว่าผัสสะกับทวาร “ซึ่งหลังจากทำหน้าที่ในการรับรู้แล้วจิตยังทำหน้าที่ต่อไปในการพิจารณาอารมณ์ เสพอารมณ์ แล ยึดเหนี่ยวอารมณ์ เก็บสะสมวิบาก”^{๔๒} ขั้นตอนต่างๆเหล่านี้ เป็นขั้นตอนในกระบวนการสื่อสารกับตนเอง การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธพิจารณาว่า การสื่อสารกับตนเองที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในลักษณะของการคิด ความรู้สึก มีสติระลึกรู้ นึกได้ เป็นต้นนั้น ต้องดำเนินไปในทิศทางที่ดี ที่ถูกต้อง เป็นกุศล เมื่อคิดก็ต้องเป็นการคิดในรูปแบบที่ดี เช่น โยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๓. โยนิโสมนสิการ คำว่า "โยนิโสมนสิการ" นั้นประกอบด้วยคำสองคำ คือ โยนิโส "มาจาก "โยนิ" แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญหา อุปาย วิธี ทาง "มนสิการ" หมายถึง การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา ดังนั้น "โยนิโสมนสิการ" จึงหมายถึง การทำในใจให้แยบคาย หรือการพิจารณาโดยแยบคาย กล่าวคือ ความเป็นผู้ฉลาดในการคิด คิดอย่างถูกวิธีถูกระบบ พิจารณาไตร่ตรอง สืบสาวไปจนถึงสาเหตุหรือต้นตอของเรื่องที่กำลังคิดคือ คิดถึงรากถึงโคน แล้วประมวลความคิดรอบด้านจนกระทั่งสรุปออกมาได้ว่า สิ่งนั้นควรหรือไม่ควรดีหรือไม่ดี เป็นวิถีทาง แห่งปัญญา เป็นธรรมสำหรับกลั่นกรองแยกแยะข้อมูลหรือแหล่งข่าวหรือที่เรียก "ปรโตโฆสะ" อีกชั้นหนึ่งกับทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดชอบหรือ "สัมมาทิฐิ" ทำให้มีเหตุผลและไม่มัวเมา “คัมภีร์ในพระไตรปิฎก ขึ้นอรรถกถาและฎีกาได้แสดงไวพจน์แจ่มแจ้งความหมายในแง่ต่าง ๆ ของโยนิโสมนสิการว่า “อุบายมนสิการ” เป็นการคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ การคิดอย่างมีวิธีหรือถูกวิธี ซึ่งหมายถึง การเข้าถึงความจริง สอดคล้องกับ แนวสัจจะ ทำให้รู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย “ปถมนสิการ” เป็นการคิดถูกทางต่อเนื่องเป็นลำดับ หมายถึง ความคิดที่เป็นระเบียบตามหลักเหตุผล ไม่สับสน โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล “โดยถือเป็นคนเครื่องภายใน”^{๔๓} โยนิโสมนสิการเป็นอีกหนึ่ง

^{๔๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๕-๓๑๖.

^{๔๓} ทศนิยม เจนวิถีสุข , การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม , พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์จิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๕.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๖๖๙-๖๗๐.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๑.

^{๔๖} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๑/๔๗๙.

ปัจจัยที่ให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๔๗} และเนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นธรรม ๑ ใน ๔ ประการ^{๔๘} ที่บุคคลซึ่งเจริญ ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ได้ปัญญา เป็นผู้มียปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาลึกซึ้งมีปัญญาไพศาล มีปัญญาร่าเริง มีปัญญาแล่นไป มีปัญญาเฉียบแหลม และมีปัญญาชำ แรกกิเลส^{๔๙} โยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีการแห่งปัญญา “รวมทั้งความสามารถในการชักชวนนึกคิดไปสู่ แนวทางที่ถูกต้อง “การณมนสิการ” เป็นการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นการสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบ ทอดแห่งเหตุปัจจัยพิจารณา สืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่อง ตามลำดับ “อุปาทกมนสิการ” การคิดการพิจารณาให้เกิด กุศลธรรม เช่น การพิจารณาที่ทำให้ มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงในการดำเนินชีวิตนั้นหลักโยนิโสมนสิการสามารถนำมาปรับใช้ได้มากมาย หลายแง่ด้วยกันกล่าวโดยสรุปคือ ในแง่ ของการล่วงพ้นปัญหา ได้แก่ แก้ปัญหาเป็นในแง่ของการทำ กรรม ได้แก่ คิดเป็น พูดเป็น สื่อสารเป็น ในแง่ของการรับรู้ ได้แก่ ดูเป็น ฟังเป็น ดมเป็น ลิ้ม รสเป็น สัมผัสเป็น คิดเป็น และในแง่ของการเสพหรือบริโภค ได้แก่ กินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น เสวนา คบหา เป็นโยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม ๓ การปฏิบัติถูกต้องในแง่ต่างๆ ที่เป็นส่วนย่อยของการ ดำเนิน ชีวิตอย่างทีกล่าวนี้นี้รวมเรียกว่า การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือการรู้จักดำเนินชีวิต พูด ให้ สอดคล้องกับถ้อยคำที่ใชขางตนว่าดำเนินชีวิตเป็นและชีวิตที่ดำเนินอย่างนี้ได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตที่ดีงามตาม นัยแห่งพุทธธรรมบรรดาการปฏิบัติถูกต้องในแง่ด้านต่างๆ เหล่านี้อาจพูดได้ว่า การรู้จักคิด หรือ คิดเป น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง อดทั้งนี้ด้วยเหตุผลมากมายหลายประการ เช นในแง่ของการรับรู้ ความคิดเป็นจุดศูนย์รวมข่าวสารข้อมูลทั้งหมดไหลมาชุมนุมเป นที่วินิจฉัยและนำ ข่าวสารข้อมูลเหล่านั้นไปปรุงแต่งสร้างสรรค์และใช้การต่างๆ

๔. กาลามสูตร กาลามสูตรนั้นเป็นพระสูตรที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจาก สังคมชาวพุทธและมีการนำมาอ้างอิงกันอยู่เสมอในหลายวงการและหลายโอกาส ในสังคมยุคปัจจุบัน ปัญหาความไม่สามัคคี ความไม่ลงรอยกัน และการขาดความเชื่อถือเชื่อใจกัน (อันเนื่องมาจากการขาด การไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล) นั้นได้ขยายวงกว้างออกไปอย่างมาก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งย่อมมาจากการที่ สังคมไทยถูกบ่มเพาะมาจากวัฒนธรรม ความเชื่อ ยิ่งกว่าวัฒนธรรม ความรู้ การเลือกศึกษาวิเคราะห์ พระสูตรในครั้งนี้ กาลามสูตรจึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญในด้านความเชื่อ ซึ่งปัจจุบันคนไทยจำนวนมาก มีลักษณะที่เชื่อถือข่าวสารที่ไม่ได้ผ่านการคัดกรองอยู่ในระดับที่สูงพอสมควร

นอกจากนี้ปัญหาของการที่สังคมไทยไม่ได้เป็นสังคมแห่งการศึกษาและพัฒนาปัญญา อย่างจริงจัง ได้ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ขาดการรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและเนื้อหาสาระที่

^{๔๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑, อภ.พท. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^{๔๘} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๓.

^{๔๙} ตูรายละเอียดใน ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๔.

^{๕๐} อ้างแล้ว, หน้า ๖๒๑.

สำคัญ ที่ได้เคยสั่งสมมาแต่อดีต ทำให้ความรู้เหล่านั้นได้หล่นหายไปในระหว่างทางของประวัติศาสตร์ เป็นจำนวนมาก ซึ่งข้อด้อยเหล่านี้เองที่ทำให้สังคมของเรากลายเป็นสังคมที่ขาดแคลน คนที่มีคุณลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเอง และนิยมตัดสินใจต่ำ ๆ จากความรู้แทนความเชื่อ ได้ชื่อว่ามีปัญญา หลักกาลามสูตรนั้นนับเป็นพระสูตรที่คนไทยโดยเฉพาะที่เป็นพุทธศาสนิกชนล้วนได้ยินผ่านหู และเคยอ่านผ่านตากันมาไม่น้อย อีกทั้งได้มีการนำพระสูตรนี้มาวิเคราะห์วิจัยและวิจารณ์ถึงคุณค่า กันมาเสมอไม่น้อยเช่นกันแต่ดังที่ได้ทราบแล้วว่า เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมฐานความ เชื่อผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการนำประเด็นของการศึกษาแต่ละประเด็นนั้นมาขยายความต่อไปให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ มีที่มาใน เกสปุตตสูตร และสูตรอื่นๆที่ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้สำหรับให้ทุกคนมีความเชื่อในเหตุผลของตนเอง ในเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นว่าสิ่งที่ มีผู้นำมากล่าวหรือสั่งสอนนั้นตนควรจะเชื่อถือเพียงไรหรือไม่ผู้ไปกราบทูลถามพระองค์ว่า “เขาได้รับ ความลำบากใจในการที่สมณะพราหมณ์พวกหนึ่งสอนไปอย่างหนึ่ง สมณะพราหมณ์พวกอื่นก็สอนไป อย่างอื่น” หลายพวกหลายอย่างด้วยกันจนไม่รู้ว่าเชื่อใครดีในที่สุด พระองค์ทรงตรัสหลักสำหรับทำ ความเชื่อแก่คนพวกรุ่นนั้นไว้ความว่า ๑) มา อนุสสาเวน อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา ๒) มา ปรมปราย อย่าเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา ๓) มา อิติ กิราย อย่าเชื่อโดยตื่นข่าว ๔) มา ปิฎกสัมปทาเนน อย่าเชื่อโดยอ้างปิฎก ๕) มา ตกุกเหตุ อย่าเชื่อโดยนิกเดาเอาเอง ๖) มา นยเหตุ อย่าเชื่อโดยคาดคะเน ๗) มา อาการปริวิตกเกน อย่าเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ ๘) มา ทิฏฐินิขณานกชนกชนตียา อย่า เชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน ๙) มา ภพพรูปตาย อย่า เชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้ ๑๐) มา สมโณ โน ครุ อย่าเชื่อโดยถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเราแต่ให้เชื่อการพิจารณาของตนเอง ว่า คำสอน เหล่านั้นเมื่อประพฤติ กระทำตามไปแล้วจะมีผลเกิดขึ้นอย่างไร ถ้ามีผลเกิดขึ้นเป็นการทำตนเองและ ผู้อื่น ให้เป็นทุกข์ เดือดร้อน ก็เป็ นคำสอนที่ไม่ควรปฏิบัติตามถ้าไม่เป็นไปเพื่อทำตนเองและผู้อื่นให้ เดือดร้อน แต่เป็นไปเพื่อ ความสุขความเจริญ ย่อมเป็นคำสอนที่ควรทำตาม

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการและนักวิจัยเกี่ยวกับ การสื่อสารเชิงพุทธดังกล่าว ข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักใน การศึกษาจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อหา รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยมีแนวคิด หลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปตามตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ทัศนีย์ เจนวิถีสุข (๒๕๕๓, หน้า ๔)	การสื่อสารเชิงพุทธคือการสื่อสารที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เป็นกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจ หรือการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น
ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ (๒๕๔๘, หน้า ๑-๒)	การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน ซึ่งมักจะมีการ วิพากษ์วิจารณ์สถาบันสงฆ์ในเชิงลบ การนำเสนอข่าวสารในลักษณะเช่นนี้ทำให้ประชาชนบางส่วนเกิดวิกฤติศรัทธาในพระพุทธศาสนาและอาจส่งผลกระทบทำให้ประเทศชาติขาดความมั่นคง
A.P. Buddhaddatta Mah, thera (1992, p 49)	การสื่อสารคือนิเวทนอนุสมพนธแปลว่า ๑ การบอกกล่าว การสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
พระมหาถนอม อานนโฑ (ชิตรัมย์) (๒๕๕๔, หน้า ๗)	๑. ศักดิ์ธรรมคือ ธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ๒. ระบบจริยธรรม อธิบายว่าเกิดขึ้นดำรงอยู่และเสื่อมสลายไป ๓. การสื่อสารสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ๔. การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง คือทางกาย ทางวาจา ทางใจ
ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.	หลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับการพูดมี ๒ แนวทางคือ ๑. คำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ ๒. คำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้น
พระไตรปิฎก ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.	วจีสมาจารคือความประพฤติทางวาจา มี ๒ ๑. วจีสมาจารที่ควรเสพ ๒. วจีสมาจารที่ไม่ควรเสพอย่าง
ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๔/๒๙๐	การพูดที่ให้ปฏิบัติ เช่น วจีสัจจรีต ๔ วาจาสุภาชิต
อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๔/๒๑๒.	สำรวมวาจา ๒๖ สัมมาวาจา
อง.ป. ญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๘/๓๓๘.	การพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้น เช่น ศีลข้อ ๔
ข.ม. (ไทย) ๒๙/๘๕/๒๕๗-๒๕๘.	ศีล ๕ ศีล ๘ วจีกรรม ๔ กุศลกรรมบถ ๑๐ วจีสัจจรีต ๔

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๗๒.	๑. มุสาวาท (การพูดเท็จ)
ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.	๒. ปิสุณาวาจา (พูดส่อเสียด)
ช.ชา.สฏฐิ. (ไทย) ๒๘/๘๑/๔๖.	๓. ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ)
อง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘/๒๑๒.	๔. สัมผัสปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ) เป็นการเสริมสร้าง
ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๘/๘๔.	จริยธรรมการสื่อสารที่ดี เป็นกุศลเท่านั้น เป็น ทิศทางที่ก่อให้เกิดปัญญา เมื่อสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการก็เป็นแต่โยนิโสมนสิการเท่านั้น ไม่เป็นโยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สนทนาแต่เนื้อหาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่ดี ดังพระดำรัสในกาลามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วยผู้ ต้องการประโยชน์ “วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจาที่ ไม่ดีไม่ควรปล่อย
ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖.	ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ สิ่ง เร้าหรือสิ่งกระตุ้นภายนอกที่เกี่ยวกับการเห็น การ ได้ยินได้ฟัง การรับกลิ่นรับรส การสัมผัสทางกาย การสัมผัสหรือรับรู้ทางใจ ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่าอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์
พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒	๑. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน – การมีสติระลึกรู้ กาย เป็นฐาน ๒. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน – การมีสติระลึกรู้ เวทนาเป็นฐาน ๓. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน – การมีสติระลึกรู้ จิตเป็นฐาน ๔. ธรรมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน – การมีสติระลึกรู้ รู้สภาวะธรรมเป็นฐาน
อ.จ.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๑๑๕.	ปรโตโฆสะได้แก่ เสียงจากผู้อื่น การได้สดับฟังจาก บุคคลอื่นในทางพุทธศาสนามุ่งถึง ปรโตโฆสะที่ หมายถึง การฟังธรรมที่เป็นสัปปายะเป็นการฟังที่

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	สบายโสดประสาทแก่ตนเท่านั้น มิได้หมายถึงการฟังอสังขธรรมจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะปรโตโฆสะในความหมายดังกล่าว เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๓, หน้า ๖๒๑)	ปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโฆสะนี้กล่าวได้ว่าเป็นการได้รับเนื้อหาสาระที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร
อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๑๑/๑๑๗/๑๗/๑๙.	กัลยาณมิตร หรือมิตรที่ดี เช่น “เมื่อพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากมาย ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขธรรม
อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๑๓.	เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นและอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป
ส.ม (ไทย) ๑๙/๕๖/๔๕.	พระพุทธองค์ทรงเปรียบกัลยาณมิตรเป็นตัวนำเป็นบุญนิमितเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดุจดั่งแสงอรุณที่เกิดขึ้นมาก่อนอาทิตย์อุทัย และเมื่อภิกษุมีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ว่าจะเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก
ม.น.๑๒/๔๙๗/๕๓๙. อง.พ.ก.๒๐/๓๗๑/๑๑๐.	อริยมรรคมีองค์ ๘ ความสำคัญของกัลยาณมิตรนั้นคือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ ประการคือ ปรโตโฆสะ และ โยนิโสมนสิการ
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๒) ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖.	อายตนะหรือสื่อ ใช้ติดต่อกับอายตนะภายนอก หรือเรียกว่า อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะภายในเหล่านี้กล่าวในสถานะโดยทั่วไปว่า อยู่ในสภาวะที่ใช้การได้ตามปกติ
ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๖/๓๑๕-๓๑๖.	ระหว่างอายตนะภายนอกคืออารมณ์ กับอายตนะภายใน หรือทวาร เนื่องจากจิตเป็นธรรมชาติที่รู้หรือทำหน้าที่เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สึกรู้สีกต่อการ

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	สัมผัสถูกต้องทางกายและรู้สึกนึกคิดทางใจ การเกิดขึ้นของวิญญาน หรือจิต คือการรับรู้ที่ เกิดขึ้นเมื่ออารมณ์มากระทบหรือเรียกว่าผัสสะกับ ทวาร
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖, หน้า ๖๖)	โยนิโสมนสิการ" หมายถึง การทำในใจให้แยบคาย หรือการพิจารณาโดยแยบคาย กล่าวคือ ความ เป็นผู้ฉลาดในการคิด คิดอย่างถูกวิธีถูกระบบ พิจารณาไตร่ตรองสาวไปจนถึงสาเหตุหรือต้นตอ ของเรื่องที่กำลังคิดคือคิดถึงรากถึงโคนนั่นเอง
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๔๖, หน้า ๖๒๑)	"อุบายมนสิการ " เป็น การคิดหรือพิจารณาโดย อุบาย คือการคิดอย่างมีวิธีหรือถูกวิธี ซึ่งหมายถึง การเข้าถึงความจริง สอดคล้องกับแนว สัจจะซึ่งทำ ให้รู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่ง ทั้งหลาย "ปถมนสิการ " เป็น การคิดถูกทาง ต่อเนื่องเป็นลำดับ หมายถึงความคิดที่เป็น ระเบียบตามหลักเหตุผล
ช.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๑/๔๗๙.	โยนิโสมนสิการเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เกิด สัมมาทิฐิและเนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นธรรม ๑ ใน ๔ ประการ
อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.	บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความ เจริญแห่งปัญญา ได้ปัญญา เป็นผู้มียปัญญามาก
ช.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๔. มิลินท. ๔๗.	ผู้มีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาลึกซึ้ง มีปัญญาไพบูรณ์ มีปัญญาร่าเริง มีปัญญาเล่นไป มี ปัญญาเฉียบแหลม และมีปัญญาชำแรกกิเลส คัมภีร์มิลินทปัญหาแสดงความแตกต่างระหว่าง โยนิโสมนสิการ กับ ปัญญาว่า (๑) สัตว์เดรัจฉาน ทั้งหลาย เช่น แพะ แกะ วัว ควาย มีมนสิการ แต่ ไม่มี โยนิโสคือไม่มีปัญญา (๒) มนสิการมีลักษณะ ค่านิ่ง พิจารณา ส่วนปัญญามีลักษณะตัดขาด

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	มนสิการรวมจับความคิดมาเสนอ ให้ปัญญา ทำงานกำจัดกิเลสได้
พุทธทาสภิกขุ	กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ๑. มา อนุสสาเวน อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา ๒. มา ปรมปราย อย่าเชื่อโดยเหตุสักว่าตาม ๑ กันมา ๓. มา อิติ กิราย อย่าเชื่อโดยตื่นข่าว ๔. มา ปิฎกสัมปทาเนน อย่าเชื่อโดยอ้างปิฎก ๕. มา ตกฺกเหตุ อย่าเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง ๖. มา นยเหตุ อย่าเชื่อโดยคาดคะเน ๗. มา อาการปริวิตกเณน อย่าเชื่อโดยการ ตรึกตรอง ตามอาการ ๘. มา ทิฏฐินิฆมานกฺขนกฺขณติยา อย่าเชื่อโดย เห็นว่าถูกต้องตามลัทธิของตน ๙. มา ภพพฺรุตายอย่าเชื่อโดยเห็นว่าผู้พูดควร เชื่อได้ ๑๐. มา สมโณ โน ครุ อย่าเชื่อโดยถือว่าเป็น ครูเรา
Berlo, (1960, p 11.)	ที่มาของมนุษย์กับหลักการพูดของบุคคลใน พระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ, ช่องทาง (Channel) ผู้รับสาร (Reciver) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า S-M-C-R Model โดยเฉพาะช่องทางการสื่อสาร เบอร์โล แนะนำว่า ช่องทางการสื่อสารของมนุษย์คือ ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส ที่เป็นช่องทางสำหรับรับเข้า- ออกของ การสื่อสาร แนวคิดของพระพุทธองค์เกิดก่อน เบอร์โล นับประมาณ ๑๕๐๓ ปี และแนวคิดของ

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	พระพุทธองค์ลึกล้ำกว่า โดยที่พระพุทธองค์ได้เสนอไม่เฉพาะส่วนที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่พระองค์ทรงเสนอส่วนที่ลึกล้ำกว่า นั่นคือการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่ การรับรู้ทางใจ (เบอร์โลเสนอไว้เพียง ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกายสัมผัส) ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากมโนทวารหรือใจนี้เองที่เรียกว่า “ธรรมารมณ์”
ชัยวัฒน์ อัตพัฒน (๒๕๒๓, หน้า ๕๘-๕๙)	บุคคลไม่ควรพูดเท็จเว้นซึ่งมุสาหรือเท็จมีประการ ได้แก่ ๑. พูดปดได้แก่ โกหกซัดๆไม่รู้ไม่เห็น ๒. ทนسابานทำผิดจริง (แต่กล้าسابาน) ๓. เจ้าเล่ห์ทำเป็นคนพิการเพื่อให้คนอื่นเข้าใจผิด ๔. มายาแสดงอาการลวงคนอื่น ๕. มีเลศนัย พูดเล่นสำนวนให้คนอื่นเข้าใจผิด ๖. เสริมความ เรื่องมีอยู่น้อยแต่พูดให้มาก ๗. อำความ เรื่องมีมูลมากแต่พูดให้น้อย
อง.อภฺรฺกฺก.(ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๓.	สัมมาทิฐิ คือ การเกิดความคิด ความเห็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ทำให้ชีวิตดีมีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษ ทุกข์ ภัย หรือการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
มหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๕๓๙, หน้า ๙๘)	ช่องทางการสื่อสาร ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่อายตนะทั้ง ๖ ประการประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า ไม่ควรลุ่มหลง ต่อการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส และรู้สึกเพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์
วีรยุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (มปป. ,หน้า ๕๔๓-๕๔๘)	ส่วนประกอบของบุคคลมี๕ประเภทเรียกทางธรรมว่า “เบญจขันธ์” คือ รูป (corporeality) ได้แก่

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
	ร่างกายและพฤติกรรมเวทนา (Feeling) คือความรู้สึกสุขทุกข์หรือเฉยๆซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ สัญญา (Perception) ได้แก่ความหมายรู้การรับรู้คือกำหนดอาการหรือเครื่องหมายลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้สังขาร (Mental Formations or Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างๆของจิตมีเจตนา เป็นตัวนำซึ่งจะปรุงแต่งและแสดงออกทางกายวาจาหรือเป็นเครื่องปรุงของจิตซึ่งนำไปสู่ปัญญา
สุวัฒน์ จันทระจำนง (๒๕๔๐ , หน้า ๓๑๕)	ความสามารถตามปัญญาที่แตกต่างกันมี ๔ ระดับ ๑. อุดมคติปัญญา ผู้มีความเข้าใจพระธรรม ๒. วิปจิตปัญญา คือผู้ที่สามารถเรียนรู้เมื่อมีการ อธิบาย ๓. เนยยะ คือผู้ที่เรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยธรรมความเพียรอย่างยั่งยืนเปรียบเสมือน บัวได้น้ำต้องการเวลาในการโผล่พ้นน้ำในโอกาสต่อไป ๔. ปท ปรมะ ได้แก่ผู้ที่ไม่อาจจะเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรม
วิ.ม.(ไทย) ๔/๖๐/๗๒-๗๔.	การรับฟังและต้องใช้การพิจารณาเกี่ยวกับเนื้อหาจากผู้ส่งสารด้วยความรอบคอบ มีเหตุผลและอย่ารีบเร่งด่วนสรุป ซึ่งมีพระสูตรที่เกี่ยวกับการฟังหลายพระสูตรที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการรับสารของผู้รับสารได้เช่น เกสปุตตสูตร สุตตสูตร สติสูตร ัมมัสสวนสูตร
ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๑-๒๐๕/๒๓๙-๒๔๓.	การฟัง ด้วยดีก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระสารีบุตรเมื่อครั้งเป็นอุบาสกสมาณพ ฟังธรรมโดยย่อจากพระอัสสี

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๗๗.	และเมื่อเป็นพระสารีบุตรฟังเวทนาจากพระพุทธรูปเจ้าเมื่อรับสารแล้วผู้รับสารไม่ควรรีบด่วนสรุปหรือปลงใจเชื่อโดยไม่พิจารณาเนื้อหาสารที่

	ได้รับนั้น โดยมีแนวทางจาก เกสบุตติสูตร
อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.	ผู้รับสารต้องรับสารต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้สารที่ถูกต้องประกอบด้วยสติ เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องดังาม ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ตนเอง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

๒.๓.๑ ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสารมีประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยมากเป็นการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดมุมมองทางตะวันตก จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ต่าง ๆ กัน ส่วนใหญ่มีความหมายว่า กระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดข่าวสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) ต่างๆที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ภาพ สัญลักษณ์ดนตรี การแสดงทั้งหลายและพฤติกรรมต่างๆ โดยมีอิทธิพล หรือ ส่งผลกระทบต่อความคิดและพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ^{๕๑}การสื่อสารของมนุษย์เป็นทั้งศาสตร์ (science) และศิลป์ (arts) เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด อารมณ์ ข่าวสารข้อมูล ความรู้ภูมิปัญญา ค่านิยมความเชื่อ มรดกทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกรวมๆว่าเป็นการถ่ายทอดสารจากฝ่ายหนึ่ง ไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือเป็นกระบวนการที่บุคคลคนหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ (คือใช้เครื่องหมายทั้งที่เป็นภาษาพูดและไม่ใช้ภาษาพูด) และการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction)^{๕๒} นั่นคือปฏิกิริยาตอบโต้ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสารจากแนวคิดดังกล่าวที่ว่า การสื่อสารของมนุษย์จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของคนทุกคนและมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ไม่ว่าจะทำสิ่งใดล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามที่ได้มีผู้เสนอแนวคิด ทฤษฎีทางตะวันตก คำว่า “การสื่อสาร” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Communication” ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันเช่น หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้าใจ

^{๕๑} ทศนีย์ เจนวิธิสุข , การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม , พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์จิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๕๒} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

(ภาษาพูด หรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร) โดยมีความหมายกว้างครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคนๆหนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง การสื่อสารจึงไม่หมายความว่าแค่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้นหากแต่ยังรวมไปถึงภาพการแสดง และพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย^{๕๓}

นักวิชาการและนักวิจัยมักให้คำนิยามและ ความหมายของการสื่อสารคือ ๑) การสื่อสารเป็นพฤติกรรม (act)หรือกระบวนการ (process) นักวิชาการบางกลุ่มนิยามการสื่อสารเป็นเพียงพฤติกรรมหนึ่งๆ ที่สามารถสื่อความหมายหรือมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ขณะที่บางกลุ่มมองว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสาร (message) จากผู้หนึ่งไปยังอีกผู้หนึ่ง ๒) การสื่อสารจะต้องกระทำขึ้นอย่างตั้งใจหรือไม่ตั้งใจนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า การศึกษาเกี่ยวกับระบบการสื่อสารอย่างถูกต้องเหมาะสมนั้น ควรมุ่งสนใจเฉพาะสถานการณ์สื่อสารซึ่งผู้ส่งสาร (sender) มีเจตน์จำนง (conscious intent) ที่จะถ่ายทอดสารให้มีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับ สารในทางหนึ่งทางใด

ฉะนั้น การที่คนอยู่ในอาการเหม่อลอยจึงไม่ใช้การสื่อสาร แม้ว่าผู้พบเห็น สามารถตีความหมายหรือรู้สึกละเอียดบางอย่างต่อการแสดงออกนั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักทางพุทธศาสนาว่าการสื่อสารใดที่เกิดโดยไม่ตั้งใจ เรียกว่า “อุบัติเหตุ”หรือเป็นเพียงปรากฏการณ์หนึ่งเท่านั้น (๓) การสื่อสารกระทำโดยผ่านภาษา (language) อย่างเดียวหรือไม่^{๕๔}

คำนิยามส่วนมากที่พบทางนิเทศศาสตร์เน้นการสื่อสารของมนุษย์ซึ่งอาศัยภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาพูดหรือภาษาเขียนที่เรียกว่า วจนภาษา (verbal language) หรือภาษาที่เป็นถ้อยคำหรือตัวหนังสือ ซึ่งสามารถแสดง ความหมายได้ เช่น การพูดหรือการเขียน ในขณะที่การแสดงกิริยาท่าทาง สีหน้า น้ำเสียง ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า “อวจนภาษา”(nonverbal language) โดยมีนักวิชาการบางกลุ่ม รวมเอาดนตรี ภาพ การแสดง และวัตถุสิ่งของอื่นๆ ที่สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์เข้าไว้ในนิยามของการสื่อสารด้วย^{๕๕}

ดังจะเห็นได้ว่า การสื่อสารจะมีความสอดคล้องกันมากทั้งทางด้านการจำกัดความหมาย และกระบวนการทางการสื่อสาร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากนักวิชาการหลายท่านเห็นว่าเป็นกระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์กันในสภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วยใคร พูดอะไร โดยวิธีการและช่องทางใด ไปยังใคร ด้วยผลอะไร ซึ่งถือว่ามี

^{๕๓} อรรถพร ปิณฑนโฆวาท , การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๕๔} George Gerbner, was a professor of communication and the founder of cultivation theory, (August 8, 1919 – December 24, 2005), p.16

^{๕๕} Claude E. Shannon and Warren Weaver, THE MATHEMATICAL THEORY OF COMMUNICATION THE UNIVERSITY OF ILLINOIS PRESS URBANA, 1964, p.2

แนวคิดและความหมายใกล้เคียงกัน

๒.๓.๒ องค์ประกอบของการสื่อสาร

องค์ประกอบของการสื่อสารโดยทั่วไปอย่างน้อยต้องประกอบด้วย S – M – C – R จากข้อมูลข้างต้นจะมีกา รให้ความหมายของคำว่า การสื่อสาร สอดคล้อง กันมากมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการคือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ^{๕๖} ต่อมาได้มีนักวิชาการทำการศึกษา และชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบของการสื่อสารมีอย่างน้อย ๕ ประการ คือ ๑) ผู้ส่งสาร หรือผู้เข้ารหัส (sender / encoder) ๒) ผู้รับสาร หรือ ผู้ถอดรหัส (receiver / decoder) ๓) สาร (message) ๔) ช่องทางการสื่อสาร (channel) ๕) สภาพแวดล้อมการสื่อสาร (context / environment)^{๕๗}

๒.๓.๓ รูปแบบของการสื่อสาร

การจำแนกประเภทของการสื่อสารมีผู้จำแนกไว้หลาย ๆ ประเภทโดยใช้เกณฑ์ ในการพิจารณาตามจุดประสงค์ของการศึกษาหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะนำเสนอซึ่งสรุปได้ดังนี้การสื่อสารสามารถแยกระดับการสื่อสารเป็น ๔ ระดับคือ

๑) ระดับบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

๒) การสื่อสารระดับกลุ่มบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม (Group Communication)

๓) การสื่อสารระดับองค์กร (Organization Communication)

๔) การสื่อสารระดับมวลชน (Mass Communication)^{๕๘} สำหรับรูปแบบของการสื่อสารประกอบด้วย

(๑) การสื่อสารทางเดียว (one-way communication) เป็นการสื่อสารที่ผ่านสื่อมวลชนทุกชนิดคือวิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ โทรเลข โทรสาร ภาพยนตร์ เป็นต้น

(๒) การสื่อสารสองทาง (two-way communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การสื่อสารในกลุ่มการพูดคุยการสนทนา เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะของการสื่อสาร ยังสามารถแยกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การสื่อสารเชิงวั จนภาษา (verbal communication) เช่น การพูดการบรรยาย การเขียนจดหมายบทความและการสื่อสารเชิงอวัจนภาษา (non-verbal communication) เป็นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ เช่น อากาษา กาลภาษา เทศภาษา สัมผัสภาษา เนตรภาษา วัตถุภาษา และปริภาษา เป็นต้น^{๕๙}

^{๕๖} David K. Berlo, The Process of Communication, 1960, pp.11-12.

^{๕๗} พัทณี เขยจรรยา , **หลักนิเทศศาสตร์** , พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง , ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๓.

^{๕๘} อุบลรัตน์ ศิริยุคศักดิ์, **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม**, หน้า ๔.

^{๕๙} ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.ipesp.ac.th/learning/thai/chapter1-5.html> [๒๙ เม.ย. ๕๗].

จากแนวคิดและทฤษฎี การเกี่ยวกับการสื่อสารซึ่งนักวิชาการต่างๆได้ทำการศึกษา และ
ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่นักวิชาการนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
------------	------------

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ทัศนีย์ เจนวิถีสุข (๒๕๔๕, หน้า ๓๘)	เป็นกระบวนการหรือวิธีการถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ๑. ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ๒. ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่าน ๓. สื่อ (Channel) ซึ่งมี ๔. (Message) ภาษาพูดภาษาเขียนภาษาสัญลักษณ์ดนตรีการแสดงและพฤติกรรมต่างๆ โดยมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมซึ่งกันและกัน
รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๙)	๑. เป็นทั้งศาสตร์ (science) และศิลป์ (arts) ๒. เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้สึคนึกคิด ๓. ถ่ายทอดสารจากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง
รศ.อรรณพ ปิณฑน์โอวาท (๒๕๔๖, หน้า ๒)	๑. บุคคลคนหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ๒. บุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ ๓. เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ ๔. ทั้งที่เป็นภาษาพูดและไม่ใช้ภาษาพูด ๕. การมีปฏิสัมพันธ์ (interaction)
Harold Lasswell (1949, p.117)	๑. ใคร (Who) ๒. พูดอะไร (Say what) ๓. โดยวิธีการ (In which channel) ๔. ไปยังใคร (To whom) และด้วยผลอะไร
George R. Miller (1941, p.476)	การส่งข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
Carl I. Hoveland (2004, p. 2)	๑. กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า คือ ภาษาพูดหรือภาษาเขียน ๒. เพื่อแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร)
Warren W. Weaver (1949, p.140)	๑. กระบวนการทางจิตใจของคนๆหนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง ๒. การเขียนและการพูด ดนตรี ภาพ การแสดงและพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่นักวิชาการนักวิจัยทำการศึกษากับการสื่อสาร (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พัชนี เขยจรรยา, (๒๕๓๘, หน้า ๗)	๑. การสื่อสารเป็นพฤติกรรมหรือกระบวนการ ๒. การสื่อสารต้องกระทำขึ้นอย่างตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ๓. การสื่อสารกระทำโดยผ่านภาษาและไม่ผ่านภาษา
Claude E. Shannon and Warren Weaver. (1964, p.29)	๑. การพูดและการเขียนวจนภาษา (verballanguage) ๒. ภาษาที่ไม่เป็นถ้อยคำคืออวจนภาษา " (nonverb language) เช่น อากาการ กิริยาท่าทาง
David K.Berlo และยุพา สุภากุล (๒๕๔๐, หน้า ๖๓)	ทฤษฎี S M C R ซึ่งประกอบด้วย ๑. ผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร (Sender) ๒. ข้อมูลข่าวสาร (Message) ๓. ช่องทางในการส่ง (Channel) ๔. ผู้รับสาร (Receiver) ปัจจัยที่มีความสำคัญให้ได้ผลสำเร็งนั้นขึ้นอยู่กับ ๔.๑ ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) ๔.๒ ทศนคติ (attitudes) ทั้งผู้ส่งและผู้รับ ๔.๓ ระดับความรู้ (knowledge levels) ๔.๔ ระบบสังคมและวัฒนธรรม (social-culture systems)

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชน

ปัจจุบันทุกฝ่ายเรียกร้องให้สื่อมวลชน มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น เนื่องจากสื่อมวลชนเผยแพร่ข่าวสารอย่างหลากหลาย มีทั้งประโยชน์และไร้สาระ ผู้รับสารจึงควรประเมินค่าของสื่อมวลชนในขณะปฏิบัติหน้าที่ในสังคม โดยจรรยาบรรณจะช่วยให้สื่อสารมวลชนปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างตรงไปตรงมาและยุติธรรมมากที่สุด

๑. ความหมายเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชน

“จริยธรรม” (ethics) คือปรัชญาหรือแนวคิดอันเป็นหลักประพฤติที่ดิงามสำหรับทุกคนในสังคม จริยธรรมเป็นเรื่องของความสมัครใจที่จะร่วมมือ ร่วมใจกันปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่

ได้วางไว้เป็นบรรทัดฐาน จริยธรรมจึงไม่ใช่ข้อบังคับ ไม่มีบทลงโทษเหมือนกฎหมาย^{๖๐} แต่เป็นข้อให้
เลือกที่จะยอมรับหรือไม่ก็ได้ หากแต่หลักจริยธรรมแม้ไม่ใช่กฎหมายแต่สูงกว่ากฎหมาย กล่าวคือหากมี
การฝ่าฝืนข้อบังคับจะถูกลงโทษด้วยความเสื่อมศรัทธาจากสังคมในคู่มือการเรียนการสอนวิชากฎหมาย
และจริยธรรมสื่อมวลชนได้ให้ความหมายแนวคิดที่ว่าด้วยจริยธรรม จรรยาบรรณ และความสัมพันธ์ กับ
กฎหมาย ไว้ว่า “จริยธรรม” หมายถึง ปรัชญาหรือระบบแห่งศีลธรรม ซึ่งใช้เป็นหลักประเพณีของคนใน
สังคม การอนุญาตให้คนที่ออกอากาศเผยแพร่ความคิดเห็นที่ผิดพลาดด้วยเหตุผลสองประการคือ
๑) ใ้บุคคลที่พร้อมจะละความเชื่อที่ผิดพลาดหากพวกเขามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนคว ามคิดเปิด
๒) ด้วยการบังคับใ้บุคคลอื่นๆทำการตรวจสอบบ่อยครั้งเพื่อที่จะยืนยันความเชื่อของพวกเขาใน
กระบวนการของการอธิบายความเชื่อเหล่านี้ และถูกเก็บไว้ในที่สุดก็จะลดลงเป็นเพียง แค่ความเชื่อ
เท่านั้น^{๖๑}

จริยธรรมการสื่อสาร เป็นหลักการสำ คัญของนักวิชาชีพสื่อมวลชน มักจะมีความหมาย
รวมถึง จรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ ได้แก่วิตถ์สำนึก (Conscious)และความรับผิดชอบ
(Responsibility) ต่อสังคม การแสดงความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชนนั้น นอกจากจะเกิดขึ้นเองโดย
จิตสำนึกของสื่อมวลชนแต่ละคนแล้ว ยังเกิดขึ้นจากขุ มชนของสื่อมวลชนที่รวมตัวกันเป็นองค์กร
วิชาชีพ และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจรรยาบรรณ เป็นบรรทัดฐานในความรับผิดชอบต่อ
สื่อมวลชน และเกิดขึ้นจากบริบทของสังคม วัฒนธรรมที่มีความตื่นตัวในการสอดส่องการทำหน้าที่
และการใช้สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนด้วย

จริยธรรม มาจากคำภาษาอังกฤษว่า ethics จริย หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่คว ร
ประพฤติ ธรรม หมายถึง ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ คุณความดี คำสั่งสอนในทางศาสนา ในการศึกษา
สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนคือการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนและเรื่องความรับผิดชอบต่อ ซึ่งเป็นสิ่ง
ที่มากำกับสิทธิและเสรีภาพไว้อีกชั้นหนึ่งได้แก่ ๑) Rights of the press สิทธิของสื่อมวลชน ๒)
Freedom of the press เสรีภาพของสื่อมวลชน ๓) Functions of the press หน้าที่ของสื่อมวลชน
๔) Responsibility of the press ความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชน^{๖๒}

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนตามความเห็น ของพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี
เน้นการเป็นประกาศทางปัญญาหรือเป็นผู้บอกทิศทางให้แก่สังคม เสนอเรื่องจริง เรื่องที่ก่อให้เกิด

^{๖๐} สุทธิ ชัตติยะ, กฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน , (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๖.

^{๖๑} John Stuart Mill, On Liberty, Harvard Classics : Volume 25, (PF Collier & Sons Company New York, 1909), p 258.

^{๖๒} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๘.

ประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว และมีสติมีวิธีคิดแบบอหิทัปปัจจยตาหรือเรียนรู้ที่จะมองให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ในลักษณะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมีสอดคล้องกับแนวคิดของ ศ.นพ. ประเวศ วะสีที่มีแนวคิดในลักษณะการสร้างปัญญาทั้ง ๓ เรื่อง ได้แก่ ๑) สุตมยปัญญา ๒) จินตามยปัญญา ๓) ภาวนามยปัญญาโดยเน้นการพูดความจริง ไม่ส่อเสียดถูกกาลเทศะ ก่อให้เกิดประโยชน์และเข้าใจง่าย^{๖๓}

จริยธรรมว่าด้วยระบบแห่งการเลื อก (Eclectic System of Journalism Ethics) กฎจริยธรรมควรกระจำง ชัดและไม่สามารถปรับกันง่ายๆจนไม่เป็นกฎ Lambeth เน้นจริยธรรมไม่ใช่กล่องสี่ดำที่บีบคนลงไปขัง และบังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบที่เคียวางไว้อย่างเคร่งครัดเขาเห็นว่าจริยธรรมสำหรับสื่อก็คือ หลักที่สื่อยอมรับว่ายุติธรรมมีประโยชน์ และมีคุณค่าซึ่งเขาเสนอหลักที่สำคัญ ๕ ประการดังนี้ ๑) หลักการพูดความจริง (The Principle of Truth telling) สื่อพยายามอย่างเต็มที่ทุกรูปแบบที่แสวงหาข้อมูลที่ถูกต้องยุติธรรมสื่อต้องตรวจสอบแล้วตรวจสอบอีกเพื่อ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ๒) หลักความยุติธรรม (The Principle of Justice) ในเรื่องของ ความยุติธรรมนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับ “ใจ” ของนักข่าวเป็นสำคัญสำคัญว่า “ใจ” นั้นเป็นใจที่เที่ยงตรงหรือไม่ ๓) หลักเสรีภาพ (The Principle of Freedom) หลักเสรีภาพที่แท้จริงก็คือหลักที่ เป็นหัวใจความยุติธรรม นั่นเอง ๔) หลักมนุษยธรรม (The principle of Human) ความมีมนุษยธรรม หมายถึงการกระทำอันพึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ๕) หลักแห่งการจัดการ (The Principle of Stewardship) ความหมายของคำว่า “Stewardship” คือ “ความรับผิดชอบ ” อันบุคคลพึงมีต่อการดำเนินชีวิตและทรัพย์ สินของตนเองโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นด้วย^{๖๔}

นักคิดตะวันตกหลายท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชน สอดคล้องกับนักวิชาการหรือนักคิดตะวันออก เช่นการนำเสนอข่าวสารโดยยึดหลักความจริง ความยุติธรรม มีมนุษยธรรม ถึงแม้ว่าสื่อมวลชนจะมีสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าวสารก็ตาม แต่ก็ควรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น รวมถึงยึดประโยชน์สุจริตที่สุด เป็นประโยชน์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ที่สำคัญต้องถูกต้องตามศีลธรรม สื่อต้องชวนขวยหาความจริง ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และสื่อยังเป็นผู้ชี้้นำความคิดของประชาชนเป็นผู้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การโต้เถียงโต้แย้ง และนำไปสู่การทำให้เกิดประโยชน์สาธารณะสื่อมีบทบาทในการนำเสนอความจริงโดยไม่มีอคติแฝงไม่ไปหาผลประโยชน์เข้าส่วนตัว หรือให้กับบริษัท หรือเจ้าของสื่อ

^{๖๓} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, ศ.นพ. ประเวศ วะสี, **บทความจริยธรรมสื่อ**, (ศูนย์ศึกษากฎหมายและนโยบายสื่อมวลชน สถาบันอิสราร), ดูเพิ่มเติมใน <http://www.thaimedialaw.org/index.php?option=com>. [๑ มี.ค.๕๗].

^{๖๔} Edmund B. Lambeth, **Assessing public journalism**, (Columbia : University of Missouri Press Meyrowitz J., 1985), pp. 251-273.

สื่อมีหน้าที่ในการเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน ถึงแม้ว่าจะมีการขนานนามของสื่อไว้อย่างสวยงามว่าเป็นฐานันดรที่ ๔ ก็ตาม นอกจากนี้ยังมีแนวคิดของตะวันตก ให้ความหมายเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักประโชยชน์นิยม ที่สำคัญคือการคำนึงถึงผลประโยชน์หรือเป้าหมายที่จะได้รับ เพียงให้ได้ผลที่ต้องการ นั่นคือให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะทำอะไรต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นต่อมนุษย์ คือคำนึงถึงตัวเองน้อย และคำนึงถึงผู้อื่นมาก และมีแนวคิดว่าประพตติดีทำให้คนส่วนใหญ่มีความสุข สังคมดีคือคนทั้งหลายมีความสุข ตัดสินว่าประพตติดีดูจากทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความสุขหรือไม่ วัดกันที่ประโยชน์ที่เกิดขึ้น^{๖๕}

ในขณะเดียวกันแนวคิดที่เรียกว่า Duty Ethics เสนอผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้ตอบว่าการกระทำที่ทาลงไปนั้นถูกต้องเสมอ โดยเชื่อในเจตนาธรรมอันดี (good will) ของมนุษย์คำนิยามนี้หมายถึงการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าต้องทำมากกว่า ดังนั้น จริยธรรมจึงอยู่ที่การปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งเป็นสิ่งที่ปราศจากเงื่อนไขกฎแห่งศีลธรรม (The moral of law) เป็นกฎที่ไร้ข้อยกเว้นไร้ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาคือ หากบุคคลล้มเลิกสัญญาโดยมีข้ออ้างที่เหมาะสม สัญญาก็จะไม่ให้ความหมายและสังคมจะเดินไปสู่ความวุ่นวาย ความประพตติบางอย่างถือว่าผิดตลอดกาล^{๖๖}ไม่ว่าจะเป็นการพูดใดๆก็ตามคำนิยามภายในวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่หรือที่เรียกว่า วาทศิลป์ ควรเป็นเหตุเป็นผลและการพูดโน้มน้าวใจนั้นควรมีความถูกต้องศีลธรรมเจือปนอยู่ การพูดที่อิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องตัดสินว่ามันจะถูกหรือผิดศีลธรรมมากน้อยเพียงใด^{๖๗}

๒. ความสำคัญของจริยธรรมกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีหน้าที่หลักที่สำคัญในการเสนอข่าวสาร ความรู้ ข้อคิดเห็น ความบันเทิง และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่างๆสู่ประชาชน การยึดหลักจริยธรรมจะทำให้สื่อมวลชนมีหลักประกันความประพตติให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น สื่อมวลชนที่มีความรับผิดชอบนอกจากจะได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนแล้ว ยังเป็นการทำหน้าที่พิทักษ์ปกป้องสังคมจากอันตรายและความเสื่อมทรามต่างๆได้

การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ (Responsibility) ของการทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้านเป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็น เป็นผู้สอนและให้ความบันเทิง จรรยาบรรณสื่อจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดต่อสังคมจากการปฏิบัติหน้าที่ (Accountability) นั้นด้วย หากสื่อมวลชนไม่

^{๖๕} John Dewey, *The New Psychology* First published in *Andover Review*, 1884, pp. 278-289

^{๖๖} Immanuel Kant, *Fundamental Principles of the Metaphysics of Morals*, (complete text, pdf file, 2006), pp. 2-22.

^{๖๗} K.A. wallace อ่างในอรรถน ปิณฑนโรวาท , *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ* , (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐๙.

ปฏิบัติหน้าที่ตามจรรยาบรรณที่ได้ตั้งไว้ ผลกระทบทางลบต่อสังคมก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และบ่อยครั้ง ที่อิทธิพลทางเศรษฐกิจ และการเมืองทำให้สื่อปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบถ้วนและไม่เป็นไปตามจรรยาบรรณสื่อ หรือหลักการพื้นฐาน ในการให้ข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วยความถูกต้องครบถ้วน เที่ยงตรง (Objectivity) และเป็นกลาง (Impartiality) อยู่คู่กับสื่อมวลชนมาตั้งแต่ยุคต้นของสื่อหนังสือพิมพ์ แต่เมื่อสื่อมวลชนมีอำนาจมากขึ้น หลายๆฝ่ายในสังคมจึงพยายามเข้าแทรกแซงเพื่อให้เป็นช่องทางในการสร้างอำนาจให้แก่ตัวเองทำให้สื่อถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดความรับผิดชอบ (Accountability) ส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนในฐานะของแหล่งข้อมูลข่าวสารลดลง เป็นได้เพียงสื่อที่ให้ความบันเทิงได้ดีเท่านั้นเอง^{๖๘}

จริยธรรมของ การสื่อสารมวลชน หรือสื่อมวลชนในการส่งสารไปยังผู้รับที่มีจำนวนมาก และอยู่ต่างสถานที่กันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลา กัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งสารซึ่งได้แก่ ข่าวสังคม การเมือง ความรู้ ความคิดเห็น ความบันเทิง ฯลฯ ไปสู่มวลชนด้วยความรวดเร็วและเที่ยงตรงนั้นจะมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคมหรือไม่ อย่างไรจริยธรรมสำหรับสื่อสารมวลชนนักสื่อสารสาธารณะจะต้องตระหนักว่า ณ หน้าที่ที่เขาส่งสารสาธารณะ ออกไปนั้นเขาเป็นผู้ผูกขาดการนำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นนั้นๆ โดยไร้การแข่งขันใดๆดังนั้นสารของเขาควรจะต้องตระหนักความสำคัญไว้ ๔ ประการ คือ ๑) มีความรู้เรื่องนั้นๆ ดีเพียงพอ ๒) เข้าใจประเด็นและนัยต่างๆ ของเนื้อสารที่เขา นำเสนออย่างเหมาะสมกับกาลเทศะนั้น ๓) ตระหนักถึงระดับแห่งความน่าเชื่อถือของแหล่งอันเป็นที่มาของข้อมูลและบทสรุปในหัวข้อคิดเห็น ที่เขานำเสนอ และ ๔) ยอมรับเรื่องราวที่เขานำเสนออาจมี มุมอื่นๆ อีกหลายมุมมองที่มีความถูกต้องเท่าๆกัน^{๖๙}

ดังจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของจริยธรรมกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อสังคม การมีสิทธิเสรีภาพที่อยู่ในขอบเขต และการสร้างสังคมสมานฉันท์ การเสนอความจริงที่แท้จริง มีความยุติธรรมและยึดหลักมนุษยธรรม การสื่อสารได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคม ควรต้องดำเนินอยู่ในกรอบแห่งจรรยา บรรณของสังคม ตามกฎระเบียบที่ได้กำหนดไว้ ด้าน หน้าที่ของสื่อมวลชนคือ ปฏิบัติภารกิจของสื่อมวลชนที่ดี ๑) ปกป้องและรักษาประเทศชาติ ๒) นับถือความจริง ความถูกต้อง แพร่กระจายข่าวสารหรือ ข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบ ๓) ทำหน้าที่ตรวจสอบภาครัฐ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน เพื่อมิให้ภาครัฐกระทำการใดนอกขอบเขตสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้านสิทธิและเสรีภาพ กล่าวคือ สื่อมวลชนย่อมต้องมีสิทธิในการรับรู้ข่าวสารซึ่งในการรับรู้ข่าวสารนั้นต้องไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และสื่อมวลชนควรที่จะมีเสรีภาพในการนำเสนอ

^{๖๘} พงษ์ วิเศษสังข์, ความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชน Media Responsibility and Accountability, (คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓.

^{๖๙} บุญรักษา บุญญะเขตมาลา, ไวยากรณ์ทางจริยธรรม (Public Communication) ในหนังสือ “ระหว่างกระจกกับตะเกียง”, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๘-๒๒๐.

ข่าวหรือภาพข่าว โดยสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนควรอยู่ในหลักจริยธรรมวิชาชีพ^{๗๐} ในเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนจำเป็นต้องเข้าใจบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนซึ่งมีสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา ๔๕ อย่างไร้ขอบเขตและอาจมีมากกว่าผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ในสังคม

สื่อมวลชนต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคลอื่น เช่น ความรับผิดชอบของนักข่าว ในการปฏิบัติงานข่าวทุกแขนงย่อมมีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้ทุกขั้นตอน นักข่าวจึงต้องมีความรับผิดชอบควบคู่ไปกับสิทธิเสรีภาพ ในการเสนอข่าวสาร ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบที่สำคัญอย่าง น้อย ๒ ประการ คือ ๑) ความรับผิดชอบทางกฎหมาย ในการทำงานข่าว ควรจะ ต้องศึกษากฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ๒) ความรับผิดชอบทางจริยธรรม (ethics) เป็นความรับผิดชอบที่ต้องใช้จิตสำนึกพิจารณาและใคร่ครวญถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่เป็นข่าว^{๗๑}

๓. คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารมวลชน

คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารมวลชนคือ มี ความสำคัญต่อกระบวนการทางสังคม ดำรงรักษาสังคม เปลี่ยนแปลงสังคมและเป็นผู้พัฒนาสังคมเสนอข่าวสารและความคิดเห็นที่ส่งเสริมสนับสนุนระบบสถาบันและกลไกต่างๆ ของสังคมให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีสนับสนุนสิ่งที่ดี ผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสารมวลชนจะมีลักษณะที่ทำเป็นอาชีพ (Professional) ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมผสมผสานเนื้อหาเพื่อเสนอให้ กับมวลชน ตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ข่าวสาร (Message) จะถูกแพร่กระจายออกไปด้วยวิธีการที่รวดเร็วและต่อเนื่อง (Rapid and Continue) โดยผ่านทางระบบกลไกของสื่อ ข่าวสารที่ถูกส่งออกไปหมายถึงความสำเร็จที่สื่อมวลชนสามารถนำสารผ่านระยะทาง (Distance) และช่วงเวลา (Time) ไปยังผู้รับสารได้อย่างทันทีทันใดด้วยความรวดเร็ว (Rapid)^{๗๒} ในขณะที่นักคิดตะวันตกกล่าวถึงลักษณะพิเศษของการสื่อสารมวลชนไว้ได้แก่ ความประณีตของสื่อที่ใช้ (an elaboration of the channel) เนื่องจากการสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารกับคนจำนวนมาก จึงต้องใช้สื่อที่มีความสลับซับซ้อน (complex channels) ใช้เทคโนโลยีเพื่อนำสารไปสู่ผู้รับได้มากกว่า การสื่อสารชนิดอื่นส่วนลักษณะเฉพาะของการสื่อสารมวลชนคือส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียวการตอบกลับ (feedback) จากผู้รับสารไปยังผู้ส่งสารมักเป็นไปได้อย่างล่าช้า หรือกระทำไต่ยาก ผู้

^{๗๐} จิตรา รัชตวงศ์สกุล , บทบาทของสมาคมสื่อมวลชนในการควบคุมจริยธรรมของสื่อมวลชน , ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.google.co.th/> [๒๗ ก.พ.๒๕๕๗].

^{๗๑} จักรกฤษ เพิ่มพูน, จรรยาบรรณสื่อ, ดูเพิ่มเติมใน <http://www.thaimedialaw.org/index.php?option=com/> [๒๗ ก.พ.๒๕๕๗].

^{๗๒} Melvin DeFleur Ph.D. in social psychology from the University of Washington in His thesis, Experimental studies of stimulus response relationships in leaflet communication, 1954, pp.109-130.

ส่งสารสามารถเลือกหรือกำหนดผู้รับสารเป้าหมายของตนได้ ผู้ส่งสารเป็นสถาบันทางสังคม (social institution) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ ปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมของผู้ส่งสาร เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ฯลฯ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อผู้ส่งสารทั้งสิ้น

ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารมวลชนคือ จะใช้สื่อมวลชนทั้งที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และผู้ส่งสารในการสื่อสารมวลชนกับผู้รับสาร หรือมวลชนที่ไม่รู้จักซึ่งกันและกันเป็นการส่วนตัว เนื้อหาของข่าวสารในงานการสื่อสารมวลชนจะเป็นข่าวสารเพื่อส่วนรวมเพื่อมวลชน จะไม่มีลักษณะของข่าวสารที่เป็นเรื่องส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่ง ผู้ส่งสารจะอยู่ในฐานะแหล่งสารที่มีทีมงานในการดำเนินงาน มีโครงสร้างองค์การ มีการบริหารงานเพื่อธุรกิจด้านการถ่ายทอดข่าวสารไปยังมวลชน การสื่อสารมวลชนจะถูกควบคุมด้วยการกลั่นกรองข่าวสาร ทั้งโดยสังคมและโดยระบบของการสื่อสารมวลชนเอง การได้รับปฏิกริยาสะท้อนกลับจากผู้รับสาร เพื่อที่จะให้ทราบถึงผลของการสื่อสารค่อนข้างได้เร็วกว่าการสื่อสารรูปแบบอื่นๆ ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในกระบวนการสื่อสารมวลชนนอกจากจะต้องได้รับการศึกษาในสาขาวิชาชีพโดยตรงหรือเกี่ยวข้องเป็นอันดับแรกแล้ว การใช้ดุลยพินิจในการเสนอข่าวสารใดๆนั้นต้องใช้วิจารณญาณ จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งที่ต้องยึดถือเป็นบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นคือ ต้องทำตามทฤษฎีที่เป็นแบบแผนและจะต้องมีจริยธรรม มีจรรยาบรรณเป็นตัวคัดกรองเปรียบเสมือนกับการควบคุมสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน

นักวิชาการหลายท่านให้ความ เห็นเกี่ยวกับ การสื่อสารมวลชนคือกระบวนการมุ่งส่งสารไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันและไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสารสารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไปอย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกันและสารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อผู้ส่งสารมักจะเป็นหรือดำเนินกิจการภายใต้องค์การที่สลับซับซ้อนซึ่งมีค่าใช้จ่ายมหาศาล^{๗๓} ดำเนินกิจการภายใต้องค์การที่สลับซับซ้อนและเป็นการสื่อสารที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนตัวมีลักษณะเป็นแบบทางอ้อม โดยมุ่งไปสู่ผู้คนจำนวนมาก^{๗๔} การสื่อสารมวลชน คือ กระบวนการที่สารถูกสื่อหรือถูกนำไปยังคนจำนวนมากโดยผ่านสื่อมวลชน^{๗๕} ในขณะที่แนวคิดของนักคิดตะวันตกให้ความสำคัญ การสื่อสารมวลชนไม่แตกต่างกันนักว่าการสื่อสารมวลชนเป็นกระบวนการของการสื่อสารไปยังคนจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือในเวลาใกล้เคียงกันโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลาง^{๗๖} สื่อมวลชน (Mass

^{๗๓} Wright Charles. R, **Mass Communication**, (New York : Random House, Inc., 1975), p. 8.

^{๗๔} Bittner, John R., **Mass Communication**, (New Jersey : Englewood Cliffs, 1983), p.13.

^{๗๕} ประมะ สตะเวทิน, **การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๗๖} อุลรึตัน ศิริยุคักติ , **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม** , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

Media) หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ที่ใช้ส่งสารจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปยังผู้รับที่มีจำนวนมากและอยู่ต่างถิ่นต่างที่กันในเวลาเดียวกัน หรือต่างเวลากัน จากคำนิยามทั้งหลายข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่าการสื่อสารมวลชนเป็นกระบวนการ สื่อสารโดยที่ผู้ส่งสารจะมีลักษณะการทำงาน เป็นองค์กรซึ่งใช้ผู้เชี่ยวชาญการกระทำการสื่อสารที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกัน โดยอาศัยเทคโนโลยีสื่อมวลชน (media) เป็นสื่อกลาง (medium) ในการส่งไปยังผู้รับสารจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ส่วนสื่อมวลชน (Mass Media) หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์^{๗๗} เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน และจากผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักในการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยสามารถสรุปเป็นตารางแนวคิดหลักได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๑๕๘).	๑. Rights of the press สิทธิของสื่อมวลชน ๒. Freedom of the press เสรีภาพของสื่อมวลชน ๓. Functions of the press หน้าที่ของสื่อมวลชน ๔. Responsibility of the press ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
พงษ์ วิเศษสังข์ (๒๕๕๒, หน้า ๒๓)	๑. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ (Responsibility) ๒. การทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้าน (watch dog) ๓. เป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็น ๔. ให้ความรู้และความบันเทิงต่อสังคม ๕. รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดต่อสังคม
ดร.บุญรักษา บุญยะเขตมาลา (๒๕๔๒, หน้า ๒๑๘)	๑. มีความรู้เรื่องนั้นๆ ดีเพียงพอ ๒. เข้าใจประเด็นและนัยต่างๆ ของเนื้อหา ๓. ตระหนักถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ๔. ยอมรับมุมมองแตกต่างกัน

^{๗๗} กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๗๘.

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พระมหาอุทัย วชิรเมธี (๒๕๕๕, หน้า ๔)	สื่อต้องมีสติ และสื่อต้องมีวิธี คิดแบบแบบอหิทัปปัจจยตา
ศ.นพ. ประเวศ วะสี (๒๕๕๕, หน้า ๔)	๑. สุตมยปัญญาได้ฟังข่าวสารแล้วต้องเกิดปัญญา ๒. จินตามยปัญญาได้รับข่าวสารแล้วก็ต้องเกิด ความเข้าใจที่สูงขึ้นในเรื่องนั้นๆ ๓. ภาวนามยปัญญานำเสนอข้อมูลข่าวสารต้องพูด ความจริงที่มีที่มา มีการอ้างอิงเมื่อพูดแล้วต้องเกิด ประโยชน์ ต้องพูดเป็นภาษาชาวเมือง คือต้องให้คน เข้าใจง่ายโดยทั่วไป
Edmund B. Lambeth (1985, pp. 251-273)	๑. หลักการพูดความจริง(The Principle of Truth telling) ๒. หลักความยุติธรรม (The Principle of Justice) ๓. หลักเสรีภาพ (The Principle of Freedom) ๔. หลักมนุษยธรรม (The Principle of Human) ๕. หลักแห่งการจัดการ (The Principle of Stewardship)
John Stuart Mill (1909, p. 258)	๑. ให้บุคคลพร้อมจะมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิด ๒. การบังคับให้บุคคลอื่นๆตรวจสอบบ่อยครั้ง เพื่อที่จะยืนยันความเชื่อของพวกเขา
John Dewey (1884, pp. 278-289)	๑. ประพัตติดีทำให้คนส่วนใหญ่มีความสุข ๒. สังคมดีคือคนทั้งหลายมีความสุข ๓. การประพัตติดีดูจากประโยชน์ที่เกิดขึ้น
Immanuel Kant (2006, pp. 2-22)	๑. การปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งเป็นสิ่งที่ปราศจากเงื่อนไข ๒. กฎศีลธรรม (The moral of law) เป็นกฎที่ไร้ข้อ ยกเว้นไร้ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญา
K.A. Wallace และอรรณณ ปิรันธน์โอวาท, (๒๕๔๖, หน้า ๔๐๙.)	๑. ค่านิยมการพูดในวัฒนธรรมเรียกว่า วาทศิลป์ ๒. การพูดโน้มน้าวใจควรมีเหตุผลมีศีลธรรมเจือปน ๓. การพูดอิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องตัดสินถูกหรือผิด ศีลธรรมมากน้อยเพียงใด

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๑๕๘).	๑. Rights of the press สิทธิของสื่อมวลชน ๒. Freedom of the press เสรีภาพของสื่อมวลชน ๓. Functions of the press หน้าที่ของสื่อมวลชน ๔. Responsibility of the press ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน
พงษ์ วิเศษสังข์ (๒๕๕๒, หน้า ๒๓)	๑. การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ (Responsibility) ๒. การทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้าน (watch dog) ๓. เป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็น ๔. ให้ความรู้และความบันเทิงต่อสังคม ๕. รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดต่อสังคม
ดร.บุญรักษา บุญญะเขตมาลา (๒๕๔๒, หน้า ๒๑๘)	๑. มีความรู้เรื่องนั้นๆ ดีเพียงพอ ๒. เข้าใจประเด็นและนัยต่างๆ ของเนื้อหา ๓. ตระหนักถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร ๔. ยอมรับมุมมองแตกต่างกัน
Janowitz (1981-1999, p.17)	๑. การสื่อสารซึ่งประกอบด้วยสถาบัน ๒. วิธีการทางเทคนิค ๓. กลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี
Wright Charies. (1975, p. 8)	๑. กระบวนการมุ่งส่งสารไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากที่มีความแตกต่างกัน ๒. ไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร ๓. สารถูกส่งไปยังประชาชนทั่วไปอย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกัน ๔. สารนั้นมีลักษณะที่ไม่ยั่งยืน ๕. อาศัยสื่อมวลชนเป็นผู้ส่งสาร ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง
Burgoon, Michael (1974, p. 287)	๑. การสื่อสารมวลชนเป็นการดำเนินกิจการภายใต้องค์กรที่สลับซับซ้อน ๒. มีค่าใช้จ่ายสูง

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ปรเม สตะเวทิน (๒๕๔๑, หน้า ๗)	เป็นกระบวนการที่สารถูกสื่อหรือถูกนำไปยังคนจำนวนมากโดยผ่านสื่อมวลชน
อุบลรัตน์ศิริยุคศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๕)	เป็นกระบวนการของการสื่อสารไปยังคนจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือในเวลาใกล้เคียงกันโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลาง
กิติมา สุรสนธิ (๒๕๔๒, หน้า ๗๘)	สื่อมวลชนคือ ช่องทางในการสื่อสารประเภทต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์
Melvin DeFleur, Ph.D. (1954, pp.109-130)	๑. ผู้ส่งสารจะมีลักษณะเป็นมืออาชีพ(Professional) มีหน้าที่รวบรวมผสมผสานเนื้อหา ๒. เนื้อหาข่าวสารจะถูกแพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (Rapid and Continue) ๓. ผ่านกลไกช่องทางต่างๆ สามารถนำสารผ่านระยะทาง (Distance) และช่วงเวลา (Time) ไปยัง ๔. ผู้รับสารได้อย่างทันทีทันใดด้วยความรวดเร็ว
Merton, R. (1949, pp.195-206)	๑. กรอบโครงสร้างและการดำเนินงานของสื่อ ๒. กรอบเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม และ ๓. กรอบเรื่องความปลอดภัยของประชาชนและสังคม
รศ.ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ (๒๕๕๓, หน้า ๙)	๑. การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ๒. การ แสดงความคิดเห็นที่มีความหลากหลาย ๓. ความมีเสรีภาพของสื่อในการดำเนินงาน ๔. การนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ ๕. ความสามารถของสื่อในการดำเนินงาน ๖. ความรับผิดชอบและจริยธรรมของสื่อ ๗. การสนับสนุนระบบประชาธิปไตย ๘. คุณภาพของข้อมูลที่ปรากฏในสื่อ ๙. หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและความรุนแรงต่อสังคม ๑๐. การร้องเรียนในกรณีสื่อดำเนินงานไม่เหมาะสม

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารมวลชน (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ดร.กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๗, หน้า ๒๗๑-๒๗๒)	๑. ระดับโครงสร้างเป็นการตรวจสอบบรรทัดฐาน ๒.ระดับการปฏิบัติงาน (Performance)เป็นการตรวจสอบกระบวนการปฏิบัติงานจริงของสื่อ ว่าได้ดำเนินการจรรยาบรรณสื่อหรือไม่

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ (Social Media)

๒.๔.๑ ความเป็นมาและความหมายของการสื่อสารออนไลน์

ในอดีตสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในด้านการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) ความเป็นตัวกลางการคัดและเลือกเสนอข้อมูลข่าวสารในสังคม (Gatekeeper) หรือแนวคิดผู้นำทางความคิดของสังคม (Opinion Leader) แต่ปัจจุบันนี้บทบาทของสื่อมวลชนซึ่งถือเป็นแกนสำคัญกำลังถูกสื่อใหม่หรือ“นิวมีเดีย”(New Media)ท้าทายหรือถึงขั้นลบแนวคิดและทฤษฎีบางทฤษฎี อาจถูกลบความสำคัญจากตำรายุคใหม่ให้เป็นเพียงประวัติ ศาสตร์ การศึกษาถึงผลกระทบของสื่อมวลชนต่อผู้อ่านเลยทีเดียว^{๗๘} ทฤษฎีแนววิพากษ์สื่อ (Media Criticism) หรือทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) ปรากฏอยู่ในหนังสือของนักวิชาการคนแรกๆที่สนใจเรื่องนี้คือ ฮาโรลด์ อินนิส^{๗๙} (Harold A Innis) นักวิชาการชาวแคนาดาแห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต (University of Toronto) ปรากฏความคิดในหนังสือชื่อ “Empire and Communication” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1950 ราว พ.ศ.๒๕๓๓ และ “The BIAS of Communication” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ.๒๕๓๔) ความชัดเจนของแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อมีคำพูดของมาร์แชลแมคลูฮัน (Marshall McLuhan)^{๘๐} นักวิชาการสื่อชาวอเมริกาซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของอินนิสที่ว่า “Medium is Massage” ในหนังสือชื่อ “Understanding Media : The Extensions of Man” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ.1964 (พ.ศ.๒๕๐๗) คำพูดที่นับว่าเป็นวรรคทองในหนังสือเล่มนี้ที่แสดงให้เห็นว่า สื่อเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติ

หลังจากนั้นปี ค .ศ.1989 (พ.ศ.๒๕๓๒) จึงมีหนังสืออีกเล่มของ แมคลูฮัน ชื่อ “The Global Village” ซึ่งปรากฏคำว่า “สังคมข่าวสาร”(Information Society) เป็นครั้งแรก อาจถือเป็น

^{๗๘} สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, พัฒนาการสื่อใหม่ (New Media) : อิทธิพลภาษาดิจิตอลต่อรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), หน้า ๘๖-๘๗.

^{๗๙} Harold A Innis, Empire and Communication, (1950).

^{๘๐} Marshall McLuhan, “Understanding Media : The Extensions of Man” 1964, pp.121-124.

ครั้งแรกที่จุดประกายแก่นักวิชาการสื่อสารมวลชนทั่วโลกให้หันมาสนใจการสื่อสารไร้พรมแดน นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมาในสหรัฐอเมริกา ประมาณ ปี ค.ศ.1969 (พ.ศ.๒๕๑๒-พ.ศ. ๒๕๓๐) ขณะที่นักวิชาการคนไทยได้เริ่มนำอินเทอร์เน็ตเข้ามาในประเทศไทยนับเป็นเวลาที่ เลี้ยวกับการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ของแมคลูฮัน จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือการนำเสนอให้เห็นถึงสภาพของเทคโนโลยีสื่อในศตวรรษที่ ๒๑ นั้นเอง

จากนั้นคำว่าสื่อใหม่ (New Media) ก็ค่อยๆปรากฏขึ้นในแวดวงเวทีนักวิชาการผู้สนใจศึกษาทำความเข้าใจสื่อมวลชน ตามแนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด แม้กระทั่งความพยายามที่จะอธิบายสภาพการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ เช่น ศาสตราจารย์โรเจอร์ พิตเลอร์ แห่งมหาวิทยาลัยเคนท์ สเตท (Kent State University) ประเทศสหรัฐอเมริกา ประจำสาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน เป็นผู้ทีนานาชาติดูจักและยอมรับในด้านการบุกเบิกและมีวิสัยทัศน์ด้านอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Publishing) ในอดีตศาสตราจารย์พิตเลอร์เคยทำงานในธุรกิจหนังสือพิมพ์มานานกว่า ๓๔ ปีในตำแหน่งผู้สื่อข่าว เจ้าหน้าที่ออกแบบและเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคโนโลยีรวมทั้งได้เข้าทำหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อใหม่ของธุรกิจหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1979 (พ.ศ. ๒๕๒๒) ในปี ค.ศ. 1997 (พ.ศ. ๒๕๔๐) พิตเลอร์ ได้เขียนหนังสือชื่อ “Mediamorphosis: Understanding New Media” หรือ “มีเดียมอร์โฟซิสความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อใหม่”^{๘๑} นำเสนอถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับระบบการสื่อสารของมนุษย์และอุตสาหกรรมสื่อร่วมสมัย

จุดเริ่มต้นของสื่อออนไลน์ (Social network) เกิดจากเว็บไซต์ classmates.com เมื่อปี 1995 และเว็บไซต์ Six Degrees.com ในปี 1997 ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่จำกัดการใช้งานเฉพาะนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนเดียวกัน เพื่อสร้างประวัติ ข้อมูลการสื่อสาร ส่งข้อความ และแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สนใจร่วมกันระหว่างเพื่อนนักเรียนในลิสต์เท่านั้น ต่อมาในปี 1999 เว็บไซต์ epinions.com ที่พัฒนาโดย Jonathan Bishop ก็ได้มีการเพิ่มฟังก์ชันในส่วนของการที่ผู้ใช้สามารถควบคุมเนื้อหาและติดต่อถึงกันได้ ไม่เพียงแต่เพื่อนในลิสต์เท่านั้น การสื่อสารออนไลน์ยังเป็นสังคมสารสนเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีเครื่องมือสื่อสารหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) พร้อมทั้งจะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางอาณาบริเวณของการสื่อสาร ครอบคลุมทุกท้องถิ่นของสังคม และสามารถขยายออกไปได้ทั่วโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) และทฤษฎีโลกาภิวัตน์ได้ถือกำเนิดขึ้น เมื่อปี 1983^{๘๒} สื่อออนไลน์เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างร่วมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกันโดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิม รวมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์ ทำให้สื่อ

^{๘๑} Fidler, Mediamorphosis : Understanding New Media, 1997, pp.219 – 252.

^{๘๒} Theodore Levitt, “Harvard Business Review”, 1983, pp.87-93.

สามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและมีศักยภาพเป็นสื่อแบบผสม (Multimedia) ปัจจุบันสื่อออนไลน์พัฒนาขึ้นหลากหลายเป็นที่รู้จักและนิยมกันมากขึ้น^{๘๓}

จากคำว่าสื่อออนไลน์ มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย เช่น การติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เครือข่ายคอมพิวเตอร์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร เพื่อการ ทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ ทางด้านข่าวสาร การศึกษา ธุรกิจ และความบันเทิงคนใน สังคมปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่กับสื่อออนไลน์เพิ่มมากขึ้น มีการใช้เครือข่ายออนไลน์เพื่อบอกเล่า เรื่องราว ประสบการณ์ รูปภาพ และวิดีโอ ที่ผู้ใช้จัดทำขึ้นเอง หรือพบเจอจากสื่อต่างๆ แล้วนำมา แบ่งปันให้กับเพื่อนและผู้อื่นที่อยู่ในเครือข่ายของตนได้ทราบผ่านทางเครือข่ายออนไลน์^{๘๔}

สื่อออนไลน์ มีระบบการสื่อสารที่เชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายระดับโลก ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) บริการระดับ เวิลด์ ไวด์ เว็บ (World Wide Web : www) บริการข้อมูลออนไลน์เชิงพาณิชย์ (Commercial on-line Service)^{๘๕} การสื่อสาร ออนไลน์หรือ ที่เรียกว่า เครือข่ายออนไลน์ (Social Network) เกิดขึ้นด้วยความพยายามที่จะประยุกต์หลักการตาม แนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม^{๘๖} ได้แบ่งประเภทของทฤษฎี แลกเปลี่ยนเป็น ๒ ประเภทคือ ๑) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange Theory) หรือทฤษฎีแลกเปลี่ยนเชิงพฤติกรรม (Behavioral Exchange Theory) ซึ่งพัฒนามาจาก ทฤษฎีจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ๒) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ (Intergration Exchange Structuralism Theory) หรือทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง ราง (Exchange Structuralism) ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีมานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional Anthropology)^{๘๗}

การเติบโตอย่างรวดเร็วของเครือข่ายออนไลน์ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญในระดับ โลกหลายอย่างสื่อสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นกิจกรรมบนเว็บไซต์ที่ได้รับความนิยมอันดับหนึ่ง ึ่งเว็บไซต์ (website) ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ เฟสบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) กลายเป็นเครื่องมือส่งข้อความสั้นระหว่างสมาชิกและเครื่องมือรายงานข่าวที่ได้รับความนิยมอย่างมาก

^{๘๓} Burnett, R. and Marshall D. P. (2003), pp. 40-41.

^{๘๔} ดูเพิ่มเติมจาก : <http://www.doctorpisek.com/pisek/?p=718> สืบค้นวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๘๕} สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ , พัฒนาการสื่อใหม่ (New Media): อิทธิพลภาษาดิจิ ต่อต่อรูปแบบการ สื่อสารของมนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ, หน้า ๙๔.

^{๘๖} สุเทพ สุนทรเกสัช, ทฤษฎีสังคมวิทยาสมัย, (เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕๐.

^{๘๗} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาการเมือง : หลักการและการประยุกต์, (๒๕๕๐), หน้า ๑๒๘.

ยูทูป (Youtube) กลายเป็นแหล่งเผยแพร่และแลกเปลี่ยนคลิปวิดีโอที่ใหญ่ที่สุด เกมส์ (Games) ออนไลน์กลายเป็นแหล่งบันเทิงที่สร้างทั้งความบันเทิงและรายได้ทางธุรกิจที่มีมูลค่ามหาศาล^{๘๘}

ดังนั้น ความหมายของคำว่าสื่อออนไลน์ เครือข่ายสังคมออนไลน์และสื่อใหม่ จึงมีความใกล้เคียงกัน แต่ไม่เหมือนกัน สื่อออนไลน์นั้น เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างร่วมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเช่น (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์) รวมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์ด้วย ทำให้สื่อสามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและมีศักยภาพเป็นสื่อแบบผสม (Multimedia) ในส่วนความหมายของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ยังมีความสับสนและมีความหมายใกล้เคียงกับสื่อออนไลน์ (Social Network) และ (New Media) ซึ่งสื่อทั้งสามประเภทนี้มีบริบทใกล้เคียงกันและเป็นสื่อที่ด ึงฟังพาเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทั้งสิ้น

๒.๔.๒ ลักษณะของสื่อออนไลน์ (Social network),และสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

สื่อสังคมออนไลน์มีหลายรูปแบบ ทั้งประเภทเครื่องมือและการประยุกต์ใช้งานที่หลากหลาย อาจแบ่งได้ดังนี้^{๘๙}

ตารางที่ ๒.๕ ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์

ชนิดของสื่อสังคมออนไลน์	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
ไมโครบล็อก(Microblog)	เป็นเว็บไซต์ที่ใช้เผยแพร่ข้อมูลหรือข้อความสั้นๆ ในเรื่องที่สนใจเฉพาะด้าน รวมทั้งสามารถใช้เครื่องหมาย # (hashtag) ที่เชื่อมต่อกับบุคคลที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันได้	- Twitter - Blauk - Weibo - Tout
เว็บไซต์ที่ให้บริการแบ่งปันสื่อออนไลน์ (Video and photo sharing website)	เป็นเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้งานสามารถฝากหรือนำสื่อข้อมูล รูปภาพ วิดีโอ ขึ้นเว็บไซต์เพื่อแบ่งปันแก่ผู้อื่น	-Flicker -Vimero -Youtube -Instagram

^{๘๘} วียะดา ฐิติมีชัยมา , เครือข่ายสังคมออนไลน์ : แนวโน้ม ปรากฏการณ์และจริยธรรม , (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ : ๒๕๕๓),หน้า ๑๕๐.

^{๘๙}Williamson Andy, 2013, p 9.

ตารางที่ ๒.๕ ประเภทของสื่อสังคมออนไลน์ (ต่อ)

ชนิดของสื่อสังคมออนไลน์	คำอธิบาย	ตัวอย่าง
บล็อกส่วนบุคคลและองค์กร (Personal and corporate blogs)	เป็นเว็บไซต์ที่ผู้เขียนบันทึกเรื่องราวต่างๆเหมือน เป็นบันทึกไดอารีออนไลน์ สามารถเขียนใน ลักษณะไม่เป็นทางการและแก้ไขได้บ่อย ซึ่ง บล็อกสามารถใช้ได้ทั้งส่วนบุคคลและกลุ่มหรือ องค์กร	-Blogger -Wordpress -Bloggang -Exteen
บล็อกที่มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นเจ้าของ เว็บไซต์ (Blogs hosted by media outlet)	เป็นเว็บไซต์ที่ใช้ในการนำเสนอข่าวสารของสื่อ สิ่งพิมพ์ ซึ่งมีความเป็นทางการน้อยกว่าสื่อ สิ่งพิมพ์ แต่มีรูปแบบและความเป็นทางการ มากกว่าบล็อก	Theguardian.com เจ้าของคือ หนังสือพิมพ์ The Guardian
วิกิ และพื้นที่สาธารณะของกลุ่ม (Wikis and online collaborative space)	เป็นเว็บไซต์ที่เป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อ รวบรวมข้อมูลและเอกสาร	-Wikipedia -Wikia
กลุ่มหรือพื้นที่แสดงความคิดเห็น (Forums, discussion board and group)	เป็นเว็บไซต์หรือกลุ่มจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่ การแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะมีทั้งที่เป็น ส่วนตัว และสาธารณะ	-Google Groups -Yahoo Groups -Pantip
เกมออนไลน์ที่มีผู้เล่นหลายคน (Online multiplayer gaming platform)	เป็นเว็บไซต์ที่เสนอรูปแบบการเล่นเกมส์ ออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สามารถ เล่นได้คนเดียวหรือเป็นกลุ่ม	-Second life -World of Warcraft
ข้อความสั้น (Instant messaging)การแสดง ตนว่าอยู่ ณ สถานที่ใด (Geo- spatial tagging)	การรับส่งข้อความสั้นจากมือถือเป็นการแสดง ตำแหน่งที่อยู่พร้อมความเห็นและรูปภาพใน สื่อสังคมออนไลน์	-SMS (text messaging) -Facebook -Foursquare

จะสังเกตเห็นว่า ชนิดของสื่อออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์ และประเภทของสื่อใหม่คือกลุ่มของการสื่อสารที่ต้องผ่านช่องทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสามารถเปลี่ยนสังคมดั้งเดิม จากเดิมคือการสื่อสารทางเดียว (ผู้ส่งสารมีหน้าที่ส่งสารไปยังผู้รับสาร และผู้รับสาร ไม่สามารถส่งสารกลับในทันที) ในปัจจุบัน ผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถสลับหน้าที่ซึ่งกันและกันได้เช่นกัน ในส่วนของ สื่อใหม่ เป็นสื่อที่เกิดจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเริ่มจาก ฮาโรลด์ อินนิส นักวิชาการชาวแคนาดาได้เขียนหนังสือ ทฤษฎีแนววิพากษ์สื่อ (Media Criticism) หรือทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) “สื่อเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติ ” ซึ่งถึงแม้สื่อใหม่ในปัจจุบัน จะ

เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรโลกอย่างมากมาตาม ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าและมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว มักเป็นประเทศที่กำหนดเทคโนโลยีในส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาจะถูกเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด ด้วยพัฒนาการทางเทคโนโลยีระบบดิจิทัลในปัจจุบันทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่มีการบูรณาการร่วมกันในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถเผยแพร่พร้อมกับสื่อโทรทัศน์ และสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ซึ่งทำให้ผู้รับสารรับได้สะดวก รวดเร็ว และง่ายขึ้น

๒.๔.๓ ประเภทของสื่อออนไลน์ (Social Network)

การแยกประเภทของสื่อออนไลน์อาจจะไม่สามารถแยกได้จำเพาะเจาะจง แต่อาจที่จะจัดหมวดหมู่ตามการใช้งานได้ดังนี้ ^{๙๐} ๑) ประเภทแหล่งข้อมูลหรือความรู้ (data/knowledge) ที่เห็นได้ชัดเจนเช่น Wikipedia, google earth, answera, digg, bittorrent ๒) ประเภทเกมออนไลน์ (online games) ที่นิยมมากเช่น SecondLife, Audition, Ragnarok, Pangya ๓) ประเภทสร้างเครือข่ายทางสังคม (communicaty) เพื่อเป็นการหาเพื่อนใหม่ สร้างและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน เช่น Hi5, Facebook, My Space, My friend, Line ๔) ประเภทฝากภาพ (photo management) สามารถฝากภาพออนไลน์ได้โดยไม่เปลืองฮาร์ดดิสก์ส่วนตัวอีกทั้งยังสามารถแชร์ภาพได้อย่างง่ายดาย เช่น Flickr, Photoshop, Express, Photobucket ๕) ประเภทสื่อ (media) ไม่ว่าจะเป็นฝากโพสต์หรือแบ่งปันภาพ ครีปวีดีโอ ภาพยนตร์ เพลง เช่น YouTube, Yahoo Video ๖) ประเภทซื้อ-ขาย (business/commerce) เป็นการทำธุรกิจทางออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมาก เช่น Amazon, eBay, Tarad, Pramoo ๗) ประเภทอื่นๆคือเว็บไซต์ที่ให้บริการ การจัดการคอนเทนท์ (content management) ซึ่งไม่สามารถจัดรวมเข้ากับ ๖ ประเภทแรกได้นั่นเอง

สื่อออนไลน์ที่พบเห็นในปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าจะมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในอนาคต โดยสื่อออนไลน์แต่ละประเภทมีความโดดเด่นและแตกต่างกันตามประโยชน์และวัตถุประสงค์ในการศึกษาประเภทของสื่อออนไลน์ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเฉพาะสื่อออนไลน์ที่สำคัญ ๕ ประเภท^{๙๑} ได้แก่

๑. เว็บไซต์ (Web site) Web site เป็นบริการพื้นฐานอย่างหนึ่งที่ใช้กันมากที่สุดบนอินเทอร์เน็ต โดยอยู่ในรูปแบบของกราฟิก และมีลติมีเดีย ประกอบด้วยข้อความ (text) ภาพ (graphic) เสียง (sound) และภาพเคลื่อนไหว (movice) จึงสามารถเรียกดูข้อความและรูปภาพได้เหมือนการอ่านหนังสือ แต่เป็นข้อมูลปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและภาพสามารถเคลื่อนไหว

^{๙๐} สายันท์ รุ่งทอง , คุณธรรมและจริยธรรมในการใช้สังคมออนไลน์ , ดูเพิ่มเติมใน , <http://www.asiancorrespondent.com>. [๓ พ.ค. ๒๕๕๗].

^{๙๑} กติกา สายเสนีย์ , ดูเพิ่มเติมใน , <http://keng.com/2008/08/09/what-is-social-networking/> [๒ พ.ค. ๒๕๕๗].

ได้ สำหรับการเรียกดูเอกสารในเว็บไซต์จะใช้โปรแกรมเบราว์เซอร์ (browser) เปิดเว็บไซต์ และท่องไปตามเว็บต่างๆ ได้เช่น Internet Explorer ของไมโครซอฟท์ (ที่มากับโปรแกรม Windows) ลักษณะพิเศษของเว็บคือ ในแต่ละหน้าจะมีการเชื่อมโยงหรือลิ้งค์ (link) หรือเรียกชื่อเต็มว่า ไฮเปอร์ลิ้งค์ (hyperlink) ที่ช่วยให้คลิกเปิดดูเอกสารอื่นขึ้นมาได้อีก ถ้าพูดถึงอินเทอร์เน็ตคนทั่วไปจะเข้าใจหมายถึงเว็บ ทั้งที่จริงแล้วเว็บเป็นส่วนหนึ่งของอินเทอร์เน็ตเท่านั้น เว็บไซต์ (website) สำหรับคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการเว็บ สามารถเรียกดูเว็บจากเครื่องนั้นได้ เรียกว่า เว็บเซิร์ฟเวอร์ (webserver) และข้อมูลที่จัดให้เรียกดู เรียกว่าเว็บไซต์ (website) ซึ่งเป็นกลุ่มของเว็บเพจหลายๆหน้า โดยมีโฮมเพจเป็นเว็บเพจหน้าแรกที่มีความสวยงาม เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชมเว็บไซต์ เว็บไซต์ที่ให้บริการเครือข่ายออนไลน์ยังสามารถ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มได้แก่

๑.๑ กลุ่มเว็บไซต์เผยแพร่ “ตัวตน” เป็นเว็บไซต์ที่มีลักษณะใช้นำเสนอตัวตน และเผยแพร่เรื่องราวของ ตนเองผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรือผู้ใช้สามารถ เขียน Blog สร้างอัลบั้มรูปของตัวเอง สร้างกลุ่มเพื่อนในห้องเรียน และสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ขึ้นมาได้ ตัวอย่าง เว็บไซต์ประเภทนี้คือ myspace.com, hi5.com และ facebook.com เป็นต้น

๑.๒ กลุ่มเว็บไซต์เผยแพร่ “ผลงาน” อาจจะเป็นผลงานของกลุ่มหรือผลงานของตัวเอง โดย สามารถนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิดีโอ รูปภาพ หรือเสียงอาจารย์สอนที่ได้จากการบันทึกในชั้นเรียน เป็นต้น ตัวอย่างเว็บไซต์ประเภทนี้เช่น YouTube.com, Yahoo VDO, Google VDO, Flickr.com, Multiply.com เป็นต้น

๑.๓ กลุ่มเว็บไซต์ที่มีความสนใจเกี่ยว กับ เรื่องเดียวกัน อาจเป็นลักษณะ Online Bookmarking หรือ Social Bookmarking โดยมีแนวคิดที่ว่า แทนที่เราจะทำ Bookmark เว็บไซต์ที่เราชอบ หรือบทความ รายงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียน เก็บไว้ในเครื่องของเราคนเดียวเราก็สามารถทำ Bookmark เก็บไว้บนเว็บไซต์ แทน เพื่อเป็นการแบ่งให้เพื่อนๆ คนอื่นเข้ามาดูได้ด้วย และเราก็สามารถดูได้ว่าเว็บไซต์ใดที่ได้รับความนิยมมาก หรือเป็นที่น่าสนใจ โดยดูจากจำนวนตัวเลขที่เว็บไซต์นั้นถูก Bookmark เอาไว้จากสมาชิกคนอื่นๆ ตัวอย่าง เว็บไซต์นี้ ได้แก่ Delicious, Digg, Zickr, Duocore.tv เป็นต้น

๑.๔ กลุ่มเว็บไซต์ที่ใช้สำหรับการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การทำงานเครือข่ายสื่อออนไลน์ ที่เปิด โอกาสให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มสามารถเข้ามานำเสนอ ข้อมูล ความคิดหรือต่อยอดเรื่องราวต่างๆ ได้ ตัวอย่าง เว็บไซต์นี้ ได้แก่ WikiPedia ซึ่งเป็นสารานุกรมต่อยอด ที่อนุญาตให้ใครก็ได้เข้ามาช่วยกันเขียน และแก้ไข บทความต่างๆ ได้ตลอดเวลาทำให้เกิดเป็นสารานุกรม ออนไลน์ขนาดใหญ่ที่รวบรวมความรู้ ข่าวสาร และ เหตุการณ์ต่างๆ ไว้มากมาย จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าเว็บไซต์ที่ให้บริการเครือข่ายสื่อออนไลน์ มีการพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการใช้งานในด้านต่างๆ และสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ร่วมกันได้อย่างสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เว็บไซต์จึงเป็นแหล่งข่าวสาร ข้อมูลของ บุคคล องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ บนระบบอินเทอร์เน็ต เว็บเพจ (webpage) คือหน้าเอกสารต่างๆเช่น หนังสือ อิมพ์ออนไลน์ ที่ใช้เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ข่าวสารของบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ

๒. เฟซบุ๊ก (Facebook) Marquez ได้กล่าวถึง^๒Facebook ว่าเป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมสำหรับติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารโดย Facebook เปิดใช้งานเมื่อ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๗ โดย Mark Elliot Zucker berg นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด (Harvard University) ในช่วงแรกนั้น Face book เปิดให้ใช้งานเฉพาะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด ซึ่งต่อมาได้ขยายตัวออกไปสำหรับมหาวิทยาลัยทั่วสหรัฐอเมริกาและตั้งแต่ ๑๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ ได้ขยายขอบเขตสำหรับผู้ใช้งานทั่วไปเหมือนในปัจจุบัน (Wikipedia, 2011) ในขณะนี้ Face book จัดเป็นเว็บไซต์เครือข่ายสื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก และมีรายงานผลตัวเลขที่น่าสนใจเกี่ยวกับ Face book พบว่า ผู้ที่ใช้งาน Face book มากกว่าร้อยละ ๕๐ ไม่ได้เป็นนักศึกษา กลุ่มอายุที่มี การใช้งานที่เติบโตเร็วมากที่สุดคือกลุ่ม คนอายุ ๓๐ปี ขึ้นไป เฉลี่ยเวลาในการใช้งาน ๒๐ นาที ต่อครั้ง มีผู้ใช้งานมากกว่า ๑๕ ล้านคนที่อัปเดตสถานะ อย่างน้อยวันละหนึ่งครั้ง และในแต่ละเดือนมีการอัปโหลด คลิปวิดีโอมากกว่า ๕ ล้านคลิปวิดีโอ (ตัวเลขจาก Facebook, ๒๕๕๔)

จากสถิติที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึง พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสื่อออนไลน์ของคนในสังคมปัจจุบันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเริ่มเข้ามามีบทบาท หรือเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนวัยทำงานที่ใช้เครือข่าย อินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะในปัจจุบันสามารถใช้งาน ผ่านโทรศัพท์มือถือได้ จึงทำให้สถิติการใช้เครือข่ายสื่อออนไลน์โดยเฉพาะ เฟซบุ๊ก เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงสามารถกล่าวได้ว่า เครือข่าย สื่อออนไลน์ เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนในทุกระดับ ทุกเพศและทุกวัย นอกจากนั้นการใช้เครือข่ายสื่อออนไลน์ยังมีผลกระทบในหลายๆ ด้าน

๓. ทวิตเตอร์ (Twitter)Armstrong ได้กล่าวว่า Twitter คือเว็บไซต์ที่ให้บริการ Micro-blog สามารถส่งข้อความของตนเองให้ผู้ติดตามอ่านได้และเราเองก็สามารถอ่านข้อความของเพื่อนหรือคนที่ติดตามอยู่ได้เช่นกัน ซึ่ง Twitter ก็ถือว่าเป็นเว็บไซต์ประเภทสื่อสังคมออนไลน์ด้วยเช่นกัน ในรูปแบบของ Twitter นี้เรียกว่า Micro-Blog เพราะว่าใน Twitter เขียนข้อความได้ครั้งละไม่เกิน ๑๔๐ ตัวอักษร ซึ่งข้อความนี้เมื่อเขียนแล้วจะไปแสดงอยู่ในหน้า Profile ของผู้เขียนนั่นเอง และจะทำการส่งข้อความนี้ไปยังสมาชิกที่ติดตามผู้เขียนนั้นอยู่ (Follower) โดยอัตโนมัติ^๓เหมาะสำหรับการรายงานสถานะความเคลื่อนไหวในการทำงานการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องที่ต้องการจะประกาศให้

^๒ อธิพล ปรีดิประสงค์ , ดูเพิ่มเติมใน , <http://gotoknow.org/blog/virtualcommunitymanagement/288469> [๔ พ.ค. ๒๕๕๗].

^๓ กติกา สายเสนีย์ , ดูเพิ่มเติมใน , <http://keng.com/2008/08/09/what-is-social-networking/> [๒ พ.ค. ๒๕๕๗].

ทราบแจ้งข่าวสารกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เพื่อ update ความเป็นไปของข่าวสารให้ทราบเป็นระยะ ๆ เช่น เหมือนพาดหัวข่าวใน timeline ตอนเช้าว่างานที่มอบหมายให้ลูกจ้างกลับไปทำที่บ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นต้น

๔. ยูทูบ (You tube) You tube^{๙๔} เป็นเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้งานสามารถฝากไฟล์วิดีโอและแลกเปลี่ยนวิดีโอผ่านทางเว็บไซต์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ โดย Chan Hurley, Steve Chen และ Jawed Karim ปัจจุบันเว็บส่วนหนึ่งของบริษัท Google โดยบริษัท Google เข้าซื้อกิจการไปด้วยมูลค่า ๑,๖๕๐ ล้านดอลลาร์

You tube ได้กลายเป็นเว็บสื่อสังคมออนไลน์ชั้นนำอันดับต้นๆ ของโลก กลายเป็นเว็บไซต์วิดีโอที่ใหญ่ที่สุดในโลก เรียกได้ว่ามีอิทธิพลต่อผู้คนจำนวนมาก คนทั่วโลก สามารถตอบสนองความพึงพอใจแก่ผู้ใช้บริการได้หลากหลายไม่ว่าจะเป็นความต้องการเผยแพร่ตัวตน (Identity Network) การเผยแพร่ผลงาน (Interesting Network) หรือเป็นการค้นหาข้อมูลที่มีความสนใจเฉพาะกลุ่ม (Wikipedia) จนกลายเป็นสื่อ อันตรงพลังในการกระจายข้อมูลข่าวสารในรูปแบบวิดีโอออนไลน์ที่มีเนื้อหาเข้าถึงได้ง่ายโดยไม่ต้องคำนึงถึงอุปสรรคทางภาษา ซึ่งเป็นเหตุผลว่าทำไมวิดีโอออนไลน์อย่าง Youtube ถึงได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการให้บริการข่าวสารต่างๆ ในต่างประเทศการใช้ Youtube ในเชิงการประชาสัมพันธ์อย่างประธา นาธิบดี Barack Obama แห่งสหรัฐอเมริกา หรือการเผยแพร่ข่าวสารของพระสันตะปาปา รวมไปถึงการโฆษณาที่ปัจจุบันเริ่มได้รับความนิยม จนเกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่มีต่อการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ในโลกออนไลน์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๕. ไลน์ (Line) Line หมายถึง^{๙๕} แอปพลิเคชันสำหรับการสนทนาบนอุปกรณ์การสื่อสารรูปแบบต่างๆ เช่น สมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์และแท็บเล็ต (Tablet) ผู้ใช้สามารถสื่อสารด้วยการพิมพ์ข้อความจากอุปกรณ์การสื่อสารเครื่องหนึ่งไปสู่อีกเครื่องหนึ่งไลน์ได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถหลากหลายเพื่อรองรับการใช้งาน ของผู้ใช้หลายๆ ด้าน จุดเด่นที่ทำให้ไลน์แตกต่างกับแอปพลิเคชันสำหรับการสนทนาแบบอื่นๆ คือ รูปแบบของ “สติ๊กเกอร์” (Sticker) ที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ใช้ที่หลากหลายเช่นสติ๊กเกอร์แสดงความรู้สึกขั้นพื้นฐานสติ๊กเกอร์ตามเทศกาลและวันสำคัญ สติ๊กเกอร์ของตราสินค้าต่างๆ และสติ๊กเกอร์การ์ตูนที่มีชื่อเสียง เป็นต้นไลน์ได้รับการพัฒนาขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๕๔ ณ ประเทศญี่ปุ่นโดยบริษัท NHN Japan ซึ่งเป็นบริษัทที่ให้บริการอินเทอร์เน็ต เกม

^{๙๔} เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ, เครือข่ายสังคม (Social Network), ดูเพิ่มเติมใน http://www.thaiall.com/pdf/our_teacher_24_youtube.pdf. [๒ พ.ค.๕๗].

^{๙๕} ศุภศิลป์ กุลจิตต์เจี๊วงค์, ดิจิทัล แมกกาซีน ตัวหนังสือมีชีวิต : ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์และนักอ่าน, (มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด, วารสารนักบริหาร, ๒๕๕๖), หน้า ๔๒.

และระบบการสืบค้นข้อมูล (Search Engine) ได้ร่วมมือกับบริษัท Naver Japan Corporation และบริษัท livedoor ร่วมกันพัฒนาขึ้นโดยปรับปรุงรูปแบบการใช้งานที่หลากหลายเพื่อรองรับ การใช้งานของผู้ใช้อย่างต่อเนื่อง

ในความเห็นของผู้วิจัยสื่อออนไลน์ (Social Network) ก็คือเว็บไซต์ที่คุณสามารถ "สร้าง" ความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเพื่อนได้ผ่านเว็บไซต์ในรูปแบบ บล็อกเป็นโครงข่ายจาก "เพื่อนสู่เพื่อน" ซึ่งหากอธิบายแบบนี้อาจจะมองเห็นภาพได้ยากหน่อยแต่หากยกตัวอย่างเว็บไซต์ เช่น www.hi5.com ที่โด่งดังมากในกลุ่มวัยรุ่น (และไม่รุ่น) ของเมืองไทย, www.facebook.com ที่คนฝั่งสหรัฐอเมริกาใช้กันติดลมตหลายตอนนี้ , หรือแม้แต่ www.twitter.com ที่กำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเว็บของเรา "โครงข่ายความสัมพันธ์"ที่กำลังฮิตติดลมบนแห่งหน้าเว็บไซต์รูปแบบเดิมๆ ในปัจจุบันนี้และต้องยอมรับว่า หลังจากเว็บไซต์ในรูปแบบ Social Network ได้รับความนิยมกันมากขึ้นเรื่อยๆ ตอนนี้นักพัฒนาเว็บไซต์ในรูปแบบนี้ออกมามากมาย จนคนใช้แทบไม่ทันเลยทีเดียว ซึ่งเวลาจะใช้แต่ละบริการของเว็บไซต์ Social Network ก็ต้องมาคอยเข้าไปแต่ละเว็บไซต์และต้องคอยจำ User และ Password ของแต่ละเว็บไซต์ซึ่งมีมากมายเต็มไปหมด แต่ปัญหานี้จะหมดไปเพราะตอนนี้ได้มี Browser รูปแบบใหม่ที่จะช่วยให้ชีวิตออนไลน์ของคุณเป็นเรื่องง่ายขึ้นต่อการรวมบริการ Social Network ไว้ทั้งหมด

๒.๔.๔ คุณสมบัติ ข้อดี ข้อเสียของสื่อออนไลน์

สื่อออนไลน์เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการเริ่มต้นสานความคิดโดยผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต ประโยชน์ของสื่อออนไลน์ (Social Network) เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารและสร้างเครือข่ายทางธุรกิจหรือต่อขยายธุรกิจออกไปในกลุ่มนักธุรกิจหรือผู้ที่สนใจจะทำธุรกิจ นักลงทุนนายธนาคาร นักประดิษฐ์คิดค้น คนให้คำปรึกษาที่มาพบกันนั้นมีการแนะนำต่อกัน เป็นการแสวงหาและ เพิ่มโอกาสทางธุรกิจ นอกจากนี้เราสามารถได้รับประโยชน์จากสื่อออนไลน์ได้ดังนี้คือ

๑. สามารถทำให้ค้นหาคำตอบในเรื่องบางอย่างได้โดยการเปิดหัวข้อไว้ ก็จะมีผู้สนใจ และมีความรู้แสดงความคิดเห็นไว้มากมาย
๒. ช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการบริหารข้อมูล
๓. ช่วยสนับสนุนในการทำ E-Commerceเป็นรูปแบบการค้าบนอินเทอร์เน็ตที่สั่งซื้อสินค้าได้ทันทีโดยไม่ต้องนำ catalog ไปเสนอถึงที่อีกต่อไป
๔. สามารถให้ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลาย เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากได้ในระยะเวลาเดียวกัน
๕. สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทั่วประเทศและทั่วโลก

๖. ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการเผยแพร่ ดังเช่น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อโทรทัศน์ ไม่ต้องจ่ายค่าเนื้อที่ให้นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เพราะเมื่อเทียบค่าใช้จ่ายกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์และภาพยนตร์แล้วคุ้มค่ามากกว่า

๗. สื่อใหม่ยังเป็นสื่อที่มีความสามารถในการติดต่อ ๒ ทาง จึงทำให้ผู้ใช้สามารถโต้ตอบได้ทันที^{๙๖}

อาจกล่าวได้ว่า ประโยชน์จากการใช้สื่อออนไลน์มีมากเท่าไร โทษของการใช้สื่อออนไลน์ก็มีมากเท่านั้นปัจจุบันนี้ในโลกอินเทอร์เน็ตรูปแบบของเว็บไซต์ที่เป็น Social Network ได้มีเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งหากถามว่าเว็บไซต์ในรูปแบบของ Social Network คืออะไร ก็คงต้องบอกง่ายๆว่า ก็คือเว็บไซต์ที่คุณสามารถ "สร้าง"ความสัมพันธ์ระหว่างคุณกับเพื่อนผ่านเว็บไซต์ในรูปแบบเชื่อมโยง เป็นโครงข่ายจาก "เพื่อนสู่เพื่อน" ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงลักษณะของสังคมเครือข่ายสื่อออนไลน์

หากกล่าวถึงข้อดีและข้อเสียของสื่อออนไลน์สื่อที่เข้าถึงผู้รับสารได้เร็วที่สุดในยุคปัจจุบันนี้ คงไม่พูดถึงไม่ได้ เพราะสื่อออนไลน์มีคุณประโยชน์มหาศาลแต่ในทางกลับกันนี้เองก็มีโทษม หารณ์ เช่นเดียวกันหากผู้ใช้หรือผู้รับสารไม่รู้จักพิจารณาไตร่ตรองความเป็นจริงที่พ่วงมากับศีลธรรมก็นำมาซึ่งความผิดพลาดเช่นเดียวกันโดยสามารถเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของสื่อออนไลน์^{๙๗} ได้ดังนี้

^{๙๖} ดูรายละเอียดใน <http://www.thaigoodview.com/library/contest2553/type1/tech03/26/benefit.html> [๙ พ.ค. ๒๕๕๗].

^{๙๗} ดูรายละเอียดใน <http://basictiponline.blogspot.com/2013/08/blog-post.html> [๑๕ ส.ค. ๒๕๕๗]

ตารางที่ ๒.๖ แสดงข้อดีข้อเสียของการสื่อสารออนไลน์

ข้อดีของสื่อออนไลน์	ข้อเสียของสื่อออนไลน์
๑. สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ในสิ่งที่สนใจร่วมกันได้	๑. ทำให้ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตอยู่ในโลกความเป็นส่วนตัวมากเกินไป
๒. เป็นคลังของข้อมูลและแหล่งความรู้	๒. ทำให้สูญเสียเวลาจากการทำกิจกรรมอย่างอื่น
๓. สามารถเสนอและแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความรู้หรือตั้งคำถามในเรื่องต่างๆเพื่อให้บุคคลอื่นที่สนใจหรือมีคำตอบได้ช่วยกันตอบ	๓. ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเดียวกันต่างคนต่างก้มหน้าสื่อสารกันทาง Social Network แทนการสนทนาพูดคุยกันแบบเผชิญหน้า
๔. ประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น	๔. ผิดศีลธรรม เพราะบางคนเลือกที่จะโพสต์หรือหาเว็บอนาจารเพื่อความบันเทิง
๕. สะดวกและรวดเร็วเป็นสื่อในการนำเสนอผลงานของตัวเอง เช่น งานเขียน รูปภาพวิดีโอต่างๆ เพื่อให้ผู้อื่นได้เข้ามารับชมและแสดงความคิดเห็น	๕. เป็นช่องทางของมิจฉาชีพ ที่ทำการแฉกข้อมูลความเป็นส่วนตัว สำหรับทำสิ่งผิดกฎหมาย

การสื่อสารออนไลน์เป็นการติดต่อสื่อสารในสังคมสารสนเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีเครื่องมือสื่อสารหรือเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) พร้อมทั้งจะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง อาณาบริเวณของการสื่อสาร ครอบคลุมทุกท้องถิ่นของสังคม และสามารถขยายเครือข่ายออกไปได้ทั่วโลกในยุคโลกาภิวัตน์

ดังจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด จากการสื่อสารแบบเก่า “อะนาล็อก” ได้เปลี่ยนเป็นระบบ “ดิจิทัล” ทั้งระบบรับ-ส่ง เกือบสมบูรณ์แบบ ด้วยทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดให้นโยบายการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก และทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมทำให้มนุษย์ที่มีสมองกลไม่ยอมแพ้เทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องด้วยมีแรงจูงใจ ที่ทำให้เรารู้ว่า ปัจจุบันคนไทยให้ความสำคัญกับการสื่อสาร ออนไลน์ เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ ซึ่งผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดหลักในการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (๒๕๕๔, หน้า ๘๖-๘๗)	อดีตสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในด้านการกำหนดวาระข่าวสารแต่ปัจจุบันนี้บทบาทของสื่อมวลชนซึ่งถือเป็นแกนสำคัญกำลังถูกสื่อใหม่หรือ “นิวมီเดีย” (New Media) ทำทลายหรือถึงขั้นลบแนวคิดและทฤษฎีบางทฤษฎี อาจถูกลบความสำคัญจากตำรายุคใหม่ให้เป็นเพียงประวัติการศึกษาถึงผลกระทบของสื่อมวลชนต่อผู้อ่านเลยทีเดียว
Harold A Innis (1950)	แนวคิดเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด
Marshall McLuhan (1964)	สื่อเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติ
Fidler (1997, pp.219 – 252)	นำเสนอถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับระบบการสื่อสารของมนุษย์และอุตสาหกรรมสื่อ
Theodore Levitt (1983, pp.87-93)	สื่อออนไลน์เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างร่วมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมรวมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์
Theodore Levitt (1983, pp.87-93)	สื่อออนไลน์เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกันเป็นการสื่อสารสองทาง และทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างร่วมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมรวมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์

ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (๒๕๔๕, หน้า ๙๔)	สื่อออนไลน์ มีระบบการสื่อสารที่เชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายระดับโลก ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) บริการระดับเวิลด์ ไวด์ เว็บ (World Wide Web : www) บริการข้อมูลออนไลน์เชิงพาณิชย์ (Commercial on-line Service)
สุเทพ สุนทรเภสัช (๒๕๔๐, หน้า ๒๕๐)	เครือข่ายออนไลน์ (Social Network) เกิดขึ้นด้วยความพยายามที่จะประยุกต์หลักการตามแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๕๐, หน้า ๑๒๘)	ทฤษฎีแลกเปลี่ยนเป็น ๒ ประเภท คือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange Theory) หรือทฤษฎีแลกเปลี่ยนเชิงพฤติกรรม (Behavioral Exchange Theory) ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ๒. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ (Integration Exchange Structuralism Theory) หรือทฤษฎีการแลกเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง (Exchange Structuralism) ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีมานุษยวิทยาเชิงหน้าที่ (Functional Anthropology)
วิยะดา ฐิติมีชัยมา (๒๕๕๓, หน้า ๑๕๐)	เว็บไซต์ (website) ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ เฟสบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) กลายเป็นเครื่องมือส่งข้อความสั้นระหว่างสมาชิกและเครื่องมือรายงานข่าวที่ได้รับความนิยมอย่างมาก ยูทูบ (Youtube) กลายเป็นแหล่งเผยแพร่แลกเปลี่ยนคลิปวิดีโอที่ใหญ่ที่สุด

ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักที่นักวิชาการและนักวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
อิทธิพล ปฏิบัติประสงค์ (๒๕๕๒, หน้า ๗)	พบว่า ผู้ที่ใช้งาน Face book มากกว่าร้อยละ ๕๐ ไม่ได้เป็นนักศึกษา กลุ่มอายุที่มีการใช้ งานที่เติบโตรวดเร็วมากที่สุดคือกลุ่ม คนอายุ ๓๐ปีขึ้นไป เฉลี่ยเวลาในการใช้งาน ๒๐ นาที ต่อครั้ง มีผู้ใช้งานมากกว่า ๑๕ ล้านคนที่อัปเดตสถานะ อย่างน้อยวันละหนึ่งครั้ง และในแต่ละเดือนมีการอัปเดต คลิปวิดีโอมากกว่า ๕ ล้านคลิป วิดีโอ (ตัวเลขจาก Facebook, ๒๕๕๔)
กติกาสายเสนีย์ (๒๕๕๒, หน้า ๑๑)	รูปแบบของ Twitter นี้เรียกว่า Micro-Blog เพราะว่าใน Twitter เขียนข้อความได้ครั้งละไม่เกิน ๑๔๐ ตัวอักษร ซึ่งข้อความนี้เมื่อเขียนแล้วจะไปแสดงอยู่ในหน้า Profile ของผู้เขียนนั่นเอง และจะทำการส่งข้อความนี้ไปยังสมาชิกที่ติดตามผู้เขียนนั้นอยู่ (Follower) โดยอัตโนมัติ
รศ.พ.อ.ดร.เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ (๒๕๕๒, หน้า ๑๓)	You tube เป็นเว็บไซต์ที่ให้ผู้ใช้สามารถฝากไฟ วิดีโอและแลกเปลี่ยนวิดีโอผ่านทางเว็บไซต์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘ โดย Chan Hurley, Steve Chen และ Jawed Karim ปัจจุบันเว็บส่วนหนึ่งของบริษัทGoogle โดยบริษัท Google เข้าซื้อกิจการไปด้วยมูลค่า ๖,๕๐ ล้านดอลาร์
ศุภศิลป์ กุลจิตต์เจืองวงศ์ (๒๕๕๖, หน้า ๔๒)	จุดเด่นที่ทำให้ไลน์แตกต่างกับแอปพลิเคชัน สำหรับการสนทนารูปแบบอื่นๆ คือ รูปแบบของ “สติ๊กเกอร์” (Sticker) ที่แสดงอารมณ์และ ความรู้สึกของผู้ใช้ที่หลากหลายเช่นสติ๊กเกอร์ แสดงความรู้สึกขั้นพื้นฐานสติ๊กเกอร์ตามเทศกาล และวันสำคัญ สติ๊กเกอร์ของตราสินค้าต่างๆ และ สติ๊กเกอร์การ์ตูนที่มีชื่อเสียง เป็นต้นไลน์ได้รับการพัฒนาขึ้นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๕๔ ณประเทศ ญี่ปุ่นโดยบริษัท NHN Japan

๒.๔.๕ แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์

การใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้นการใช้งานสื่อออนไลน์จึงต้องมีวิจารณญาณในการใช้งาน มีจรรยาบรรณ คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กับการใช้งาน^{๙๘} จึงมีข้อบัญญัติ ๗ ประการดังนี้ ๑) ไม่ใช้สังคมออนไลน์ทำร้ายผู้อื่น ๒) ไม่ใช้สังคมออนไลน์รบกวนผู้อื่น ๓) ไม่ใช้สังคมออนไลน์เพื่อลัทธิ ๔) ไม่ใช้สังคมออนไลน์เพื่อเป็นการเท็จหรือพยานเท็จ ๕) ไม่ใช้สังคมออนไลน์ของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ๖) คิดถึงผลต่อเนื่องทางสังคมของการใช้สังคมออนไลน์ ๗) ใช้สังคมออนไลน์ด้วยความใคร่ครวญและเคารพต่อผู้อื่น

จริยธรรมสื่อออนไลน์คือการละเว้นสิ่งที่ไม่ควรประพฤติ เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) ซึ่งการสื่อสารออนไลน์ต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ^{๙๙} ดังนี้

๑) ความเป็นส่วนตัว (Information Privacy) หมายถึง สิทธิที่จะอยู่ตามลำพังและเป็นสิทธิที่เจ้าของสามารถที่จะควบคุมข้อมูลของตนเองในการเปิดเผยให้กับผู้อื่นสิทธินี้ใช้ได้ครอบคลุมทั้งปัจเจกบุคคลกลุ่มบุคคล และองค์การต่างๆซึ่งการละเมิดความเป็นส่วนตัว ได้แก่

๑.๑ การเข้าไปดูข้อความใน E-mail การดูข้อมูลในเครื่องของคนอื่นหรือดูข้อมูลของบุคคลที่เข้าไปใช้บริการเว็บไซต์

๑.๒ การใช้เทคโนโลยีในการติดตามความเคลื่อนไหวหรือพฤติกรรมของบุคคลเช่น บริษัทใช้คอมพิวเตอร์ในการตรวจจับหรือเฝ้าดูการปฏิบัติงานการใช้บริการของพนักงานหรือแม้ว่าจะเป็น การติดตามการทำงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแต่กิจกรรมหลายอย่างของพนักงานก็ถูกเฝ้าดูด้วยพนักงานสูญเสียความเป็นส่วนตัว ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือเป็นการผิดจริยธรรม

๑.๓ การใช้ข้อมูลของลูกค้าจากแหล่งต่างๆเพื่อผลประโยชน์ในการขยายตลาด

๑.๔ การรวบรวมหมายเลขโทรศัพท์ที่อยู่อีเมล หมายเลขบัตรเครดิตและข้อมูลส่วนตัวอื่นๆเพื่อนำไปสร้างฐานข้อมูลประวัติลูกค้าขึ้นมาใหม่แล้วนำไปขายให้กับบริษัทอื่น

๒) ความถูกต้อง (Information Accuracy) เช่นการบันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ ต้องตรวจสอบความถูกต้องอย่างละเอียด

๓) ความเป็นเจ้าของ (Intellectual Property) หมายถึง กรรมสิทธิ์ในการถือครองทรัพย์สินซึ่งอาจเป็นทรัพย์สินทั่วไปที่จับต้องได้ เช่น คอมพิวเตอร์ รถยนต์หรืออาจเป็นทรัพย์สินทาง

^{๙๘} ลินดา เฮอร์นดอน (Linda Herndon) ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.asiancorrespondent.com>. [๑๐ตุลาคม ๒๕๕๓]

^{๙๙} ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.lovefaai-lovefaai.blogspot.com/2010/10/5.html> [๑๐ตุลาคม ๒๕๕๓]

ปัญญา (ความคิด) ที่จับต้องไม่ได้ เช่น บทเพลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แต่สามารถถ่ายทอดและบันทึกลงในสื่อต่างๆ ได้ เช่นสิ่งพิมพ์ เทป ซีดีรอม เป็นต้น

๔) การเข้าถึงข้อมูล (Data Accessibility) เป็นการกำหนดสิทธิ์การใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์และเข้าถึงข้อมูลเพื่อรักษาความลับและความปลอดภัยของข้อมูลส่วนการเข้าถึงข้อมูลของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นถือเป็นการผิดจริยธรรมเช่นเดียวกับการละเมิดข้อมูลส่วนตัว

สื่อออนไลน์ ถือว่าเป็นสื่อที่มีความรวดเร็ว มีความสะดวกในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ โฆษณา และมีค่าใช้จ่ายไม่มากนักเมื่อเทียบกับการใช้สื่อชนิดอื่นๆ แต่ด้วยความสะดวกนี้เองจึงเป็นช่องทางให้กับบุคคลบางประเภทที่เข้ามาฉกฉวยโอกาสในอาชีพมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับในการลงโทษผู้กระทำความผิดจึงทำให้บุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์ในข้อมูลทำผิดได้อย่างไม่เกรงกลัว^{๑๐๐}

นักสื่อสารมวลชนอาชีพจำนวนไม่น้อยได้ใช้สื่อออนไลน์ หรือ (Social Network) เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งสารไปสู่ผู้บริโภค แต่กระบวนการในการส่งสารนั้นผิดไปจากการส่งข่าวตามปกติ ซึ่งจะต้องผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการ ผ่านการประเมินคุณค่าข่าวก่อนที่จะตีพิมพ์ หรือ แพร่ภาพและเสียงออกอากาศ ช่องทางสื่อออนไลน์เป็นช่องทางที่ผู้สื่อข่าวสามารถส่งข่าวได้โดยตรง ซึ่งอาจจะมีข้อผิดพลาด หรือทำให้เกิดภาวะสับสนได้และส่งผลให้เกิดความเสียหายได้^{๑๐๑}

ฝ่ายวิจัย ประเมินและพัฒนาสถาบันวิชาการสาธารณะ องค์การเผยแพร่และกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สสท./ไทยพีบีเอส) ได้ศึกษาและเสนอแนวทางการนำเสนอข่าวสาร รายการ และเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมในการนำเสนอ^{๑๐๒} องค์กรเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนา ศาสนาและชาติพันธุ์^{๑๐๓} ดังนี้

๑) ด้านจริยธรรมสื่อที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่นการใช้ภาษา การใช้ราชาศัพท์ให้ถูกต้อง ปฏิบัติตามขั้นตอนราชประเพณี มุ่งประโยชน์สาธารณะยึดถือความถูกต้องเป็นจริง มีหลักฐานยืนยันเป็นธรรม คำนึงถึงผลกระทบรอบด้าน ไม่เสนอเนื้อหาหมิ่นประมาท ไม่อคติ ยึดเสรีภาพตามกฎหมาย และต้องแจ้งประกาศประเด็นข้อมูลใดๆต่อแขกรับเชิญ ผู้เชี่ยวชาญ ระยะเวลาแนะนำเสนอ การเผยแพร่ การเปิดพื้นที่ใน คริป เสียง ภาพ ข้อความเอกสาร กระดานข่าว เว็บไซต์ สัญลักษณ์ที่อยู่ในการพิจารณาคดี พังระมัดระวังผิดมาตรา ๑๑๒

^{๑๐๐} สมจิตร พูลสุข, สื่อออนไลน์กับจรรยาบรรณวิชาชีพ, ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.dailybits.com/kopimism>. [๒๖ พ.ย. ๒๕๕๖].

^{๑๐๑} บทบรรณาธิการ, จริยธรรมสื่อออนไลน์, มติชนรายวัน, ฉบับวันอังคารที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖, หน้า ๗.

^{๑๐๒} ฝ่ายวิจัย ประเมิน และพัฒนาสถาบันวิชาการสาธารณะ องค์การเผยแพร่และกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สสท./ไทยพีบีเอส), จริยธรรมสื่อควมมีอะไรบ้าง?, ๒๕๕๖.

๒) ด้านศาสนา ไสยศาสตร์และความเชื่อเหนือธรรมชาติ ซึ่งถูกอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจ การพนัน การซื้อหวย พุทธพาณิชย์เข้าครอบงำ โน้มน้าวใจให้เลื่อมใส นับถือ บริจาค สร้างอำนาจและ อยู่เหนือมาตรฐานจริยธรรมสื่อ แนวทางจริยธรรมในการนำเสนอ เรื่องนี้ก็ต้องกระทำอย่างถูกต้อง ไม่บิดเบือนกีดกัน ต้องเที่ยงธรรมปราศจากอคติ ระมัดระวังการใช้ภาษากระทำด้วยความเคารพ ไม่พาดพิง ลบหลู่ ดูหมิ่นเสียดสีผู้นำทางศาสนา ไม่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ยังมีชีวิตอยู่

๓) ด้านชาติพันธุ์ ชนเผ่า วัฒนธรรม สิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์ แนวทางจริยธรรมต้อง ยึดความถูกต้องของภาษาที่ใช้เรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชนกลุ่มน้อย ชาวเขา ชนต่างดาวหรือกลุ่ม ชาติพันธุ์บนพื้นที่ราบสูง ปฏิบัติอย่างเท่าเทียม เคารพ ไม่เหยียดสีผิว ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่อคติ ไม่สร้าง ความเข้าใจผิด ไม่สร้างความขัดแย้ง มุ่งสร้างความสงบสุขคำนึงถึงมารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติ สิ่งที่ไม่เหมาะสม

คณะกรรมการยกร่างแนวปฏิบัติ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชน ประกอบด้วย ตัวแทนองค์กรวิชาชีพต่างๆ เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุ และโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมผู้ดูแล เว็บไซต์ ได้ร่วมกันยกร่างและรับฟังความคิดเห็นเพื่อวางหลักแนวทางปฏิบัติในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๖^{๑๐๓}

การยกร่างแนวทางปฏิบัติการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีสาระสำคัญคือ ได้มีการจำแนกการใช้ สื่อออนไลน์ออกเป็น ๒ ส่วนได้แก่ ๑) เป็นการใช้ สื่อออนไลน์ขององค์กรสื่อมวลชน ๒) การใช้สื่อ ออนไลน์ของนักวิชาชีพสื่อมวลชน ในส่วนของนักวิชาชีพหรือนักข่าวอาจแบ่งออกเป็น นักข่าวภาค พลเมือง และนักข่าวอาชีพ ซึ่งมีโอกาสสูงอย่างยิ่งที่จะสร้างความเสียหายต่อบุคคลหรือองค์กรในการใช้ สื่อออนไลน์ปฏิบัติหน้าที่ ถึงแม้จะเป็นสิทธิและหน้าที่ก็ตาม ฉะนั้น เมื่อมีสิทธิแล้วจึงจำเป็นต้องมี หน้าที่ความรับผิดชอบในแนวทางปฏิบัติการใช้สื่อออนไลน์ โดย กำหนดให้ต้องดำเนินการแก้ไข ข้อความที่มีปัญหาโดยทันที พร้อมทั้งแสดงถ้อยคำขอโทษต่อบุคคลหรือองค์กรที่ได้รับความเสียหาย โดยได้นิยามคำว่า “สื่อสังคมออนไลน์” หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ ที่เปิดโอกาสให้ ผู้ใช้สามารถสร้างสรรค์เนื้อหาได้ด้วยตนเอง เช่น twitter facebook Youtube และเว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น

จริยธรรมสื่อเสมือนเป็นนามธรรมหรือแนวทางกว้างๆ ที่ต้องตีความกันในหมู่ผู้ปฏิบัติ ผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เนื้อหาบางเรื่องเป็นรูปธรรมที่สามารถปฏิบัติได้ทันทีและสังคมต้องการ ให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นจริง ซึ่ง ต้องพัฒนานามธรรม แนวทางคู่มือการปฏิบัติไปสู่วิปฏิบัติที่ดีมี มาตรฐานแก่สังคมไทย

^{๑๐๓} คณะกรรมการยกร่างแนวปฏิบัติ การใช้สื่อสังคมออนไลน์, ๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๖.

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดหลักเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ เพื่อการศึกษา รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย สามารถสรุปได้ตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๒.๘ แนวคิดหลักที่นักวิชาการทำการศึกษากับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ลินดา เฮอร์นคอน, ดูเพิ่มเติมใน, http://lovefaai-lovefaai.blogspot.com .	๑. ไม่ใช้สังคมออนไลน์ทำร้ายผู้อื่น ๒. ไม่ใช้สังคมออนไลน์รบกวนผู้อื่น ๓. ไม่ใช้สังคมออนไลน์เพื่อลักขโมย ๔. ไม่ใช้สังคมออนไลน์เพื่อเป็นการเท็จหรือพยานเท็จ ๕. ไม่ใช้สังคมออนไลน์ของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ๖. คิดถึงผลต่อเนื้อหาทางสังคมของการใช้ สังคมออนไลน์ ๗. ใช้สังคมออนไลน์ด้วยความใคร่ครวญและเคารพต่อผู้อื่น
สมจิตร พูลสุข (๒๕๕๖, หน้า ๒)	ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรองรับในการลงโทษผู้กระทำความผิด จึงทำให้บุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์ในข้อมูลทำ ผิดได้อย่างไม่เกรงกลัวฝ่ายวิจัยประเมินและพัฒนาสถาบันวิชาการสาธารณะ(๒๕๕๖) ๑. ด้านจริยธรรมสื่อที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน ๒. ด้านศาสนา ไสยศาสตร์และความเชื่อเหนือธรรมชาติ เหนือมาตรฐานจริยธรรมสื่อ ๓. ด้านชาติพันธุ์ ชนเผ่า วัฒนธรรม สิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์

ในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน (Globalization) เป็นยุคที่ไม่สามารถปิดกั้นการไหลของข้อมูลข่าวสารต่างๆได้ การสื่อสารเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งการทำหน้าที่ในการสื่อสารนั้น อาจสร้างผลกระทบต่อผู้รับสารจากสภาพปัญหาต่างๆในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางตรงและทางอ้อมและสื่อมวลชนถูกกำหนดให้มีบทบาทหน้าที่หรือเป็นเครื่องมือสำหรับการสื่อสาร ในสังคมโลกออนไลน์มีผู้คนจำนวนมากสามารถทำการสื่อสารกันได้โดยตรง ซึ่งในอดีตประชาชนเป็นเพียงผู้รับข่าวสารจากสื่อเท่านั้น ในบทนี้เป็นการศึกษา สภาพปัญหา และผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนและสังคมไทย ดังแนวคิดต่อไปนี้

๒.๕.๑ การเกิดปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

จากคำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยสำหรับการวิจัยเรื่องนี้ คำว่า สภาพปัญหา หมายถึง สภาพสังคมที่ไม่เป็นปกติ มีความเดือดร้อน วุ่นวาย ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์หรือที่เรียกว่า สื่อสังคมออนไลน์นั้น จึงมุ่งศึกษาถึง สภาพสังคมที่ไม่เป็นปกติ มีความเดือดร้อน วุ่นวาย มีสาเหตุเกิดจากการใช้สื่อออนไลน์ และส่งผลกระทบต่อสังคมนั่นเอง

สภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความรู้เท่าทันในการใช้ เพราะทุกคนต้องการความรวดเร็ว ขาดการยั้งคิด ไตร่ตรองและพิจารณาอย่างรอบคอบ การสื่อสารออนไลน์เป็นการสื่อสารสองทาง มีทั้ง ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก มีทั้งประโยชน์และโทษ สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบัน คือ Facebook แพลตฟอร์มภาพและเสียงที่มีผู้ใช้งานมากที่สุดคือ YouTube ประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญในการใช้สื่อออนไลน์คือ เรื่องสิทธิเสรีภาพความเป็นส่วนตัว มารยาท และจริยธรรมในการใช้งาน การใช้สื่อออนไลน์หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ถูกต้องนั้น ควรมีมารยาทและจริยธรรม มีความน่าเชื่อถือ ใช้อย่างพอดี คิดก่อนเขียน ถูกต้อง เหมาะสม และสร้างสรรค์ และประเด็นที่เป็นปัญหาของการสื่อสารออนไลน์คือ (๑).ผู้ส่งสาร ขาดมารยาท ขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบและขาดการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ (๒).เนื้อหาสาร เชิงลบ/เชิงบวก เกิดจากการยึดมั่นถือมั่นในความรักและความเกลียดชัง (๓).ช่องทางความรวดเร็วในอินเทอร์เน็ตอาจส่งผลโดยไม่ตั้งใจ (๔).ผู้รับสาร มักเชื่อมั่นที่รับข่าวสาร ขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ รีบเร่งด่วนสรุป ตอบโต้กลับในทันที และประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดในปัจจุบันคือ การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

การเกิดขึ้นของสื่อออนไลน์หรือสื่อใหม่ นักวิชาการด้านการเมืองมองว่าจะทำให้ “ประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์” (Electronic Democracy) กลับมาเป็นความจริง^{๑๐๔} ในขณะที่

^{๑๐๔} สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, พัฒนาการสื่อใหม่ (New Media) : อิทธิพลชาติดิจิทัลต่อรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ, หน้า ๙๕.

นักวิชาการบางท่านมองว่าสื่อใหม่ทำให้เกิด “ชุมชนไซเบอร์” (CyberCommunication) หรือชุมชนเสมือนจริง (Virtual Communication) ยุคสื่อใหม่เป็นยุคที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้มาคัดค้านแบบจำลองการสื่อสารที่เก่าแก่ ซึ่งลักษณะของการสื่อสารจะมีความคล้ายคลึงกัน และชี้ให้เห็นว่าสื่อใหม่เป็นสื่อที่เกิดขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่ หรือ “โพสต์โมเดิร์น” (Post modern) นอกจากนั้นยังเชื่อว่าจะมีการปรับตัวของทฤษฎีการสื่อสารมวลชนของแซนนอน และวีเวอร์ (1949) และทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมของโรเจอร์ นอกจากนั้น ยังพบว่าสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์เกิดจากค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมของผู้ใช้สื่อออนไลน์

ก. เกิดจากความเชื่อข้อมูลการในการสื่อสารออนไลน์

ปัจจุบันมีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วโลกจากสถิติที่บ่งชี้ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์ ปี ๒๕๕๓^{๑๐๕} เวลาเฉลี่ยต่อคนของคนทั่วโลกที่ใช้ไปกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์คือ ประมาณ ๕ ชั่วโมง ๓๐ นาที ต่อเดือน โดยเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ Facebook มากกว่าเว็บไซต์ MySpace ซึ่งเคยเป็นผู้นำของเว็บไซต์ประเภทเดียวกันนี้ไปแล้ว นอกจากนี้มีข้อมูลบ่งชี้ว่า ชาวอเมริกันใช้เวลาเฉลี่ยหนึ่งในสี่หรือหก ชั่วโมงต่อวันไปกับการใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์และบล็อก ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๕.๘ จากปี ๒๕๕๒ และ YouTube ก็ยังกลายเป็นแหล่งเผยแพร่และแลกเปลี่ยนคลิปวิดีโอที่ใหญ่ที่สุด Games ออนไลน์กลายเป็นแหล่งบันเทิงที่สร้างทั้งความบันเทิงและรายได้ทางธุรกิจที่มีมูลค่ามหาศาล

พฤติกรรมการสื่อสารของคนในยุคสมัยที่เติบโตมากับเทคโนโลยีการสื่อสาร ^{๑๐๖}โซเซียลมีเดีย องค์กรวิจัยที่มีชื่อเสียงอย่าง Pew Research Centre (PEW) ได้นำเสนองานวิจัยชิ้นหนึ่งเมื่อต้นปี ๒๕๕๕ โดยนำเสนอผลการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ๒๐๐๘-๒๐๑๒ ประเด็นการใช้พื้นที่การสื่อสารออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ทางการเมือง (โลกเสมือนจริง) กับการออกไปเพื่อแสดงออกทางการเมืองในโลกออฟไลน์ (ในโลกแห่งความเป็นจริง) ว่าสัมพันธ์กันหรือไม่เมื่อลองหันกลับมาในประเทศไทยแม้ว่าการตื่นตัวในโลกออนไลน์ของไทยจะสูงขึ้นมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการรัฐประหาร ๒๕๕๙ เป็นต้นมา แต่ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ ด้วย ผลการวิจัยของ PEW ทำขึ้นในสหรัฐอเมริกาที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตกว่าร้อยละ ๘๐ ของจำนวนประชาชนซึ่งเป็นตัวเลขที่แตกต่างกับจำนวนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตของไทยที่มีอยู่ไม่ถึงร้อยละ ๓๐ (ประมาณ ๒๕ ล้านคน) และกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเมื่องใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงมีจำนวนประชากรผู้ใช้ facebook มากที่สุดในโลก (๘,๖๘๒,๙๔๐ บัญชี

^{๑๐๕} วิยะดา ฐิติมิชฌิมา , เครือข่ายสังคมออนไลน์ : แนวโน้ม ปรากฏการณ์ และจริยธรรม , (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ : ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๐๖} See more at: <http://mediainsideout.net/local/2013/06/129#sthash.D35xO1Kp.dpuf>

จากทั้งหมด ๑๖,๔๐๓,๒๘๐ บัญชีทั่วประเทศ) สิ่งที่เกิดขึ้น facebook ภาควิชาภาษาไทยจึงอาจจะต้อง
สะท้อนภาพรวมทั้งหมดของประเทศ

ข. เกิดจากจริยธรรมในการสื่อสารออนไลน์

เครือข่ายสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษ ประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญคือ
เรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัว มารยาท และจริยธรรมในการใช้งาน การใช้สื่อออนไลน์หรือเครือข่ายสังคม
ออนไลน์ที่ถูกต้องนั้น ควรมีมารยาทและจริยธรรม คือใช้อย่างพอดีคิดก่อนเขียน ถูกต้อง เหมาะสม
และสร้างสรรค์ การปรับตัวของนักวิชาชีพข่าวในยุคการสื่อสารออนไลน์^{๑๐๗} สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ
นอกจากจรรยาบรรณที่ต้องตระหนักรู้เป็นอย่างดีแล้ว การเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคการ
สื่อสารออนไลน์ซึ่งเป็นยุคที่ผู้บริโภคมีความสะดวกสบายในการเลือกรับข้อมูลข่าวสาร และเข้าถึงข่าวสาร
ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถตอบสนองต่อ ข้อมูลข่าวสารได้
อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งคนทำงานด้านข่าวสารต้องมีการเตรียมพร้อมและรับมือกับสื่อ
ใหม่ๆที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การสะท้อนความเห็น ความเป็นจริงและพฤติกรรมของคนในโลก
ออฟไลน์^{๑๐๘} การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย เพื่อการปฏิรูปสังคม พบว่า สังคมไทยมี
ปัญหาจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุสำคัญมาจาก ครอบครัวขาดตัวแบบที่ดี ระบบ
การศึกษาขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ และศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่
ปลูกฝังถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง

นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมไทยโดยรวมมีค วามอ่อนแอไม่มีระบบป้องกันและควบคุม
พฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและ
หลาบจำ^{๑๐๙} สาเหตุของการเกิดปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์นั้น ความน่าเชื่อถือเป็น
ประเด็นด้านสื่อสารมวลชนมาอย่างยาวนานในอินเทอร์เน็ตเองก็ยังคงปร ะเด็นของความถูกต้อง ของ
ข้อมูล (Accuracy) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) และ ความมีเหตุผล ความพอเพียง (Adequacy)
ของข่าวสาร ในส่วนของห้องสนทนา (chat rooms) และการเล่นเกมแบบที่มีผู้เล่นหลายคนก็ยังมีกร
ตั้งประเด็นคำถามว่าคนเหล่านี้เป็นใครกันจากสิ่งที่เขาแสดงออ กมานอกจากนั้นแล้ว ปัจจัยทางด้าน
ความเร็วในอินเทอร์เน็ตก็อาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้องค์กรข่าวระดับแนวหน้าปล่อยข่าวออกมาโดย
ไม่มีการตรวจสอบอย่างระมัดระวังได้หลายๆเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ตซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นประโยชน์และ

^{๑๐๗} บุชตี พนมภู, การปรับตัวของคนข่าวในยุคออนไลน์, หนังสือพิมพ์บ้านเมือง, ปี ๒๕๕๕, หน้า ๖-๗.

^{๑๐๘} นิโกลา ดักลาส , ปัญหาสังคมโลกออนไลน์ เสรี ภาพ ความขัดแย้ง และความเกลียดชัง , หนังสือพิมพ์มติชน, ๒๒ พ.ย.๕๕.

^{๑๐๙} เพ็ญแข ประจันปัจฉิม , การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

มีลักษณะของข่าวสารที่เป็นกลางนั้นแท้จริงแล้ว อาจจะดำเนินงานโดยบริษัทธุรกิจ ซึ่งพยายามจะให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง หลายๆเว็บไซต์ของข่าวออนไลน์ก็ยังมีลักษณะไม่ชัดเจน (Blurring) ซึ่งผิดไปจากหลักการขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติงานหนังสือพิมพ์ที่มีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วนั่นคือ การแยกไม่ออกระหว่างเนื้อหาข่าวหรือการโฆษณา แม้กระทั่ง กิจกรรมในการใช้เว็บไซต์นั้นผู้ใช้อาจยังมิได้คิดตรวจทานให้รอบคอบว่าอะไรคือสิ่งที่เรากำลังเห็นและได้ยินอยู่กันแน่ซึ่งผู้ใช้เว็บไซต์หลายคนมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ในด้านของทักษะสำหรับการประเมินข่าวสารที่ได้รับมา

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีคำถามเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต แต่นักวิจัย ก็พบว่า ผู้ใช้ก็ยังจัดอันดับให้สิ่งตีพิมพ์ทางอินเทอร์เน็ตมีความน่าเชื่อถือเท่ากับสื่อเก่า งานเขียนหลายๆชิ้นของ Marshall McLuhan เป็นแหล่งที่มาของความคิดสำหรับการทำวิจัยกับสื่อใหม่เป็นอย่างดี ความคิดของ McLuhan ที่ว่า "The medium is the message" นั้นสามารถนำมาประยุกต์กับอินเทอร์เน็ตหรือรูปแบบเฉพาะของ W.W.W. อย่างเช่นเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้ เป็นต้น

ดังนั้น จึงเห็น ได้ว่า สภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทาง มีทั้ง ปัจจัยภายในและปัจจัย ภายนอก มีทั้งประโยชน์และโทษ สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ Facebook แพลตฟอร์มภาพและเสียงที่มีผู้ใช้มากที่สุดคือ YouTube ประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญในการใช้สื่อออนไลน์คือ เรื่องสิทธิเสรีภาพความเป็นส่วนตัว มารยาท และจริยธรรมในการใช้งาน การใช้สื่อออนไลน์หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ถูกต้องนั้น ควรมีมารยาทและจริยธรรม มีความน่าเชื่อถือ ใช้อย่างพอดีคิดก่อนเขียน ถูกต้อง เหมาะสม และสร้างสรรค์ และประเด็นที่เป็น ปัญหาของการสื่อสารออนไลน์คือ ๑) ผู้ส่งสาร ขาดมารยาท ขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบและขาดการคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ๒) เนื้อหาสาร เชิงลบ /เชิงบวกเกิดจากการยึดมั่นถือมั่น ในความรักและความเกลียดชัง ๓) ช่องทางความรวดเร็วในอินเทอร์เน็ตอาจพลั้งเผลอโดยไม่ตั้งใจ ๔) ผู้รับสาร มักเชื่อมั่นที่ที่รับข่าวสาร ขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ รีบเร่งด่วนสรุป ตอบโต้กลับในทันที และประเด็นที่เป็นปัญหามากที่สุดในปัจจุบันคือ การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

๒.๕.๒ ผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบของการใช้สื่อออนไลน์หรือสื่อสังคมออนไลน์ จากนักวิชาการและสื่อมวลชนหลายสาขาทำให้ทราบว่า การใช้สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ เฟซบุ๊ก และ ยูทูบ ในส่วนของสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ซึ่งเป็นปัจจัยภายในคือ “เฮตสปีช ” (hate speech) เป็นการพูด หรือพิมพ์เพื่อสร้างความเกลียดชัง เช่น ในสังคมไทยเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในสหรัฐอเมริกา “เฮตสปีช” เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเหยียดสีผิว การแบ่งแยกสีผิวในยุโรปเป็นเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และปัญหาขาดการ

ใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างรอบคอบเพราะความรวดเร็วของการสื่อสาร นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกในเรื่องเกี่ยวกับสภาพสังคมและการเมือง เป็นต้น

ก. ผลกระทบที่เกิดจากสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย จากการวิจัยสื่อ ๓ ประเภท ได้แก่ สื่อออนไลน์ วิทยูและโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยในหัวข้อวิจัยย่อยเรื่อง “การกำกับดูแลสื่อออนไลน์ที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง”^{๑๑๐}นำเสนอว่าในแต่ ละสังคมจะมี “พื้นที่สงวนไว้” ซึ่งเป็นเรื่องที่ยกเว้นไม่ให้มีเสรีภาพในการแสดงออก เช่น เรื่องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความศักดิ์สิทธิ์ความเจ็บปวด เพราะถือว่าเป็นเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชังหรือ “เฮตสปีช” (hate speech) สังคมประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับ Hate Speech ซึ่งหมายถึง วาจา การแสดงออก ข้อความ หรือรูปภาพ ที่มุ่งสร้างความเกลียดชังต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน การเหยียดหยามเรื่องสีผิวชาติพันธุ์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งจะต้องตีความคำว่า Hate Speech ให้ชัดเจนก่อน เพราะเป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหลักการสากล ในประเทศตะวันตกกล่าวถึงประเด็นนี้ชัดเจน^{๑๑๑} ในทางกฎหมาย การแสดงออกที่เข้าข่าย Hate Speech นั้นจะต้องมีการพิสูจน์เรื่องของเจตนา และพิสูจน์ให้ได้ว่าคำพูด ที่เปล่งออกมามีผลโดยตรงก่อให้เกิดความเสียหายจริงหรือไม่ ซึ่งมาตรฐานในเมืองไทยคิดว่ายังไม่มีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ รัฐบาลต้องรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน จะเข้าไปจำกัดหรือแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตามกฎหมายไม่ได้

ในโลกปัจจุบันอนุญาตให้คนอ่านเรื่องราวที่มีเนื้อหาของความเกลียดชังได้ แต่ห้ามแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความเกลียดชังออกมาโดยเฉพาะในโลกออนไลน์ ในสถานการณ์เผชิญหน้ากันระหว่าง ผู้ประท้วงกับตำรวจซึ่งต้องมีที่มาของความขัดแย้งก่อนหน้านี้ทั้งสองฝ่ายจะมาเผชิญหน้ากันจนสุดท้ายเมื่อมีใครปากกอนหินเข้ามา ก็อาจมีคนยิงกลับไปในกรณีนี้กอนหินกอนนั้นเป็น “ฟางเส้นสุดท้าย”^{๑๑๒}ที่ทำให้เกิดความรุนแรงคือมีคนสาครกระสุนออกไปแต่ก่อนที่จะพิจารณาหาโทษของการลดระดับ hate speech ในสื่ออาจจำเป็นต้องตั้งคำถามและพิจารณากันก่อนว่า ใครควรต้องแสดงบทบาทให้คนต่างกันอย่างลงและสร้างความเกลียดชังกันให้น้อยลง^{๑๑๓}ทำไมสื่อถึงเผยแพร่ hate speech มันเป็นนโยบายของเจ้าของสื่อ นโยบายหนังสือ หรือนโยบายนายทุนหรือมีคนสั่งอีกทีหนึ่งให้เขา

^{๑๑๐} พิงรอง รามสูต วัฒนันท์ , การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง , ดูเพิ่มเติม ใน , 2013.07.31 01:22 <https://thainetizen.org/2013/07/online-hate-speech-in-thailand-research-chula/>

^{๑๑๑} โสรจจ หงศ์ดารมภ์, สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง, (มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนัก งานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๑๒} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง ดูเพิ่มเติมใน , 2013.07.31 01:22 <https://thainetizen.org/2013/07/online-hate-speech-in-thailand-research-chula>

^{๑๑๓} เทพชัย หย่อง , การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง ดูเพิ่มเติมใน , 2013.07.31 01:22 <https://thainetizen.org/2013/07/online-hate-speech-in-thailand-research-chula>

ส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชัง เราต้องรู้เรื่องพวกนี้ก่อนหากเป็นนโยบายของตัวเองในการส่งเสริมความเกลียดชังกลไกการกำกับดูแล ก็จะไม่มีการเกิดขึ้น เพราะมันเป็นทิศทางที่เขาเลือกแล้วว่าจะส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชัง"

ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องง่ายและรวดเร็วราวกับพลิกฝ่ามือไม่ว่าจะเป็นใคร จะอยู่มุมไหนของโลกก็สามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันได้ดี ความสะดวกก้าวหน้าของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่เชื่อมโยงคนทั้งโลกไว้ด้วยกันทำให้เกิดสังคมใหม่ในโลกออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อความคิดความต้องการของคนในสังคมทำให้เกิดผลกระทบตามมามากมายโดยเฉพาะสิทธิการแสดงออกของประชากรในโลกออนไลน์หลายกรณีเป็นสาเหตุและเป็นที่มาของความรุนแรง ที่มักปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานที่บริหารจัดการเรื่องอินเทอร์เน็ตระหว่างประเทศอย่างชัดเจน สหประชาชาติ (United Nations : UN)^{๑๑๔} จึงจัดให้มีการประชุมอินเทอร์เน็ตภิบาล " หรือ "ไอจีเอฟ"(Internet Governance Forum: IGF) ต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีเพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในแต่ละประเทศมีโอกาสร่วมกันศึกษาพูดคุยเรื่องเทคโนโลยีและวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ ขณะเดียวกันก็จะมีประเด็นทางสังคมที่มีนักวิชาการหยิบยกประเด็นสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนมาถกเถียงกันด้วย

ข. ประเภทผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ ที่เกิดจากสื่อมวลชนไทย โดยเฉพาะการรับรู้ข่าวสารจากสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีการนำเสนอ ข้อความ การพาดหัวข่าว และการนำไปขยายต่อในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้รับสาร ประเภทของผลกระทบนั้นสามารถแบ่งได้ดังนี้

๑) ผลกระทบต่อความรู้สึกและทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล^{๑๑๕} ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อจิตใจของผู้รับสาร ทัศนคติเป็นความสัมพันธ์ที่คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึก และความเชื่อ หรือการรับรู้ของบุคคลกับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมโต้ตอบในทางใดทางหนึ่ง ต่อเป้าหมายของทัศนคตินั้นๆ เช่นการเสนอข่าวเรื่อง “การตกค้างของสารพิษในข้าวสาร ” ทำให้ประชาชนตื่นตระหนกและงดการบริโภค ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยสรุปทัศนคติเป็นเรื่องของจิตใจ ทำที่ความรู้สึกนึกคิดและความโน้มเอียงของบุคคล ที่มีต่อข้อมูลข่าวสาร และการเปิดรับข่าวสารที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ทัศนคติมีผลให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาจะเห็นได้ว่าทัศนคติประกอบด้วย ความคิดที่มีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึกนั้นออกมาโดยทางพฤติกรรม

^{๑๑๔} Internet Governance Forum : IGF, United Nations : UN.

^{๑๑๕} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร , การสื่อสารเพื่อการจัดการในองค์กรธุรกิจ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๒.

๒) ผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของผู้ส่งสาร มีผลต่อผู้รับสาร เช่น การต่อต้านไม่ซื้อสินค้า ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำลายทรัพย์สินสาธารณะ หรือพฤติกรรมเลียนแบบ เป็นต้น

๓) ผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม^{๑๑๖} ได้แก่ ผลกระทบจากโลกเสมือนจริงจนนำมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง กรณีการชุมนุมประท้วง การเชื่อซึ่งเกิดจากการรับรู้ ข่าวสารจากโซเชียลเน็ตเวิร์ค เป็นลักษณะดอกเห็ด สามารถเกิดขึ้นได้พร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน และความเชื่อข้อมูลที่ขาดการคัดกรอง จนกระทั่งส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจ

แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทยนั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากงานวิจัยต่างๆ รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นผู้ใช้สื่อออนไลน์หรือสื่อสังคมออนไลน์ในกลุ่มตัวอย่าง จึงสรุปได้เป็น ๒ ประเภทคือ ๑) ผลกระทบภายใน ได้แก่ ความรู้สึก ทศนคติ และพฤติกรรม (ปัจเจกบุคคล) และ ๒) ผลกระทบภายนอก ได้แก่ สังคม

ค. ลักษณะของผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

การเชื่อมโยงเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทำให้สังคมโลกเป็นสังคมแบบไร้พรมแดน การใช้งานเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่น อินเทอร์เน็ตมีอัตราการขยายตัวสูงมาก จนกล่าวได้ว่าเป็นอัตราการขยายตัวแบบทวีคูณ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ลักษณะผลกระทบมี ๒ ทาง^{๑๑๗} ได้แก่

๑) ผลกระทบในทางบวก ผลกระทบในทางบวกนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสังคม ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ลักษณะได้ดังนี้

๑.๑ การสื่อสารและโทรคมนาคมที่ส่งผลต่อระบบสังคมในแง่ของการ เพิ่มช่องทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนให้มากขึ้น ส่วนในระดับปัจเจกบุคคลนั้น พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดทัศนคติ ตลอดจนจิตสำนึกทางการสื่อสารในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องพรมแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตยอีกต่อไป

๑.๒ การขยายตัวของการสื่อสารและโทรคมนาคมได้มีอิทธิพลที่สร้างผลต่อสังคมไทยทั้งในทางตรงและทางอ้อม อันเนื่องมาจากการหลั่งไหลของ "ทุนนิยมสมัยใหม่" ที่เกิดขึ้นทั่วโลกส่งผลให้ทุนนิยมโลก การค้าระหว่างประเทศ หรือธุรกิจการค้าของไทย เกิด "การหลั่งไหลของทุนและข้อมูลข่าวสาร" เข้าสู่ทุกส่วนของประเทศไทย

^{๑๑๖} Jennings Bryant and Dolf Zillmann, **Media Effects**, Hillsdale, (New Jersey : Lawrence Erlbaum, 1994), p.39.

^{๑๑๗} ดูเพิ่มเติมใน <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=608949> สืบค้นวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๓.

๑.๓ การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวกติดต่อกันง่ายขึ้นจึงส่งผลให้การรับรู้ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ "หมู่บ้านโลก" (global village) และ "วัฒนธรรมโลก" (global culture)

๒) ผลกระทบในทางลบ จากผลกระทบเชิงบวกดังกล่าวอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการสื่อสารที่รวดเร็วเหมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการส่งผ่านวัฒนธรรมผ่านสื่อทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทศนคติและค่านิยมสมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยที่ยังคงมีทศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย ผลกระทบที่เกิดจากเทคโนโลยีการสื่อสาร และโทรคมนาคมที่เกิดขึ้นในทางลบมีหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ อาชญากรรมบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ปัญหามหาการสาขาศาสนาวิชาชีพนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศประกอบด้วย

๒.๑ เมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ปัญหาอาชญากรรมชนิดใหม่ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มจะสร้างปัญหาให้แก่สังคมโดยรวม จนรัฐบาลของประชาชนที่เกิดจากอาชญากรรมคอมพิวเตอร์

๒.๒ ธุรกิจที่ทำภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศและอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ติดต่อสื่อสารและจริยธรรมมีมากมาย ทั้งที่ผิดศีลธรรมชัดเจน และที่อยู่ในข่ายหลอกลวงให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ธุรกิจเหล่านี้มาในรูปแบบหนึ่งของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๒.๓ ปัจจุบันการเก็บข้อมูลในระบบออนไลน์ช่วยให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว การเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลมักจัดทำเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมของนิติบุคคล หรือการให้บริการของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งผู้ใช้บริการมักเข้าใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลที่ให้นั้นจะไม่ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ

๒.๔ อินเทอร์เน็ตนั้นมิได้มีแต่ประโยชน์เพียงด้านเดียว เป็นที่ยอมรับกันว่าความไร้ขอบเขตของการสื่อสารออนไลน์ทำให้เกิดผลในทางลบหลายๆ ประการ ที่เห็นได้ชัดคือปัญหาสื่อลามกอนาจาร การล่อลวง เกมออนไลน์ เป็นต้น ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยเหล่านี้มักเป็นกลุ่มเด็กและวัยรุ่น ซึ่งขาดความรู้ ความเข้าใจ และความระมัดระวังตัวในการออนไลน์หรือการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตามตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (๒๕๔๗, หน้า ๙๕)	การเกิดขึ้นของสื่อออนไลน์หรือสื่อใหม่ ถูกนักวิชาการด้านมองจะทำให้ “ประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์” (Electronic Democracy) กลับมาเป็นความจริง
Roger (1986, pp. 208-209)	สื่อใหม่ทำให้เกิด “ชุมชนไซเบอร์” (Cyber Communication) หรือชุมชนเสมือนจริง (Virtual Communication) และสื่อใหม่เป็นสื่อที่เกิดขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่ หรือ “โพสต์โมเดิร์น” (Post modern)
วิยะดา ฐิติมีชัยมา (๒๕๕๓, หน้า ๑)	เครือข่ายสังคมออนไลน์มีทั้งประโยชน์และโทษ ประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญคือ เรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัว ส่วนตัว มารยาท และจริยธรรมในการใช้งาน ควรมีมารยาทคือใช้อย่างพอดีคิดก่อนเขียน ถูกต้องเหมาะสม และสร้างสรรค์
นิโกลา ดักลาส (๒๕๕๕, หน้า ๗)	ในโลกปัจจุบันอนุญาตให้คนอ่านเรื่องราวที่มีเนื้อหาของความเกลียดชังได้ แต่ห้ามแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความเกลียดชังออกมา โดยเฉพาะในโลกออนไลน์
รศ.ดร.เพ็ญแข ประจันปัจจนิก (๒๕๕๑, หน้า ๒)	สังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและการลงโทษไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ
ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์ (๒๕๕๔, หน้า ๒)	ในทางกฎหมาย การแสดงออกที่เข้าข่าย Hate Speech นั้นจะต้องมีการพิสูจน์เรื่องของเจตนา และพิสูจน์ให้ได้ว่าคำพูดที่เปล่งออกมามีผลโดยตรงก่อให้เกิดความเสียหายจริงหรือไม่ ซึ่งมาตรฐานในเมืองไทยคิดว่ายัง ไม่มีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ รัฐบาลต้องรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน จะเข้าไปจำกัดหรือแทรกแซง

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (๒๕๕๖, หน้า ๗)	สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตามกฎหมายไม่ได้ แต่ก่อนที่จะพิจารณาหลักสิทธิของการลด ระดับ Hate speech ในสื่ออาจจำเป็นต้องตั้ง คำถามและพิจารณากันก่อนว่า ใครควรต้อง แสดงบทบาทให้คนต่อกันน้อยลงและสร้างความ เกลียดชังกันให้น้อยลง
เทพชัย หย่อง (๒๕๕๖, หน้า ๗)	ทำไมสื่อถึงเผยแพร่ Hate speech มันเป็น นโยบายของเจ้าของสื่อ นโยบายหนังสือ หรือ นโยบายนายทุนหรือมีคนสั่งส่งเสริมให้เกิดความ เกลียดชัง
นันทวิช เหล่าวิชา (๒๕๕๓, หน้า ๒๐๒)	การเข้าถึงสื่อ อินเทอร์เน็ตและการเปิดรับสื่อ ออนไลน์ มีความเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอด การ อภิปรายคะแนนเสียง รวมถึงพฤติกรรมการณ์ ส่วนร่วมทางการเมือง
จินตนา ต้นสุวรรณนท์, ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร, ธัญญา ลิ้มตระกูล (๒๕๕๒, หน้า ๙๗-๙๘)	สาเหตุของพฤติกรรมการณ์การบริโภคสื่อที่ไม่ เหมาะสมของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร เกิดทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและ ปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา สำหรับ ปัจจัยส่วนบุคคลนั้น เกิดจากตัวนักศึกษาขาด การรู้เท่าทันสื่อ ขาดการตระหนักถึงผลกระทบ รวมถึงขาดความสามารถในการควบคุมตน
สุกัญญา บุณเดชาชัย (๒๕๕๒, หน้า ๑๕)	ทักษะการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมีผลกระทบต่อการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดจากบุคคลเปิดรับ ข่าวสารจากสื่อและสะสมความรู้ไว้เป็นเวลานาน แต่จะมีผลต่อพฤติกรรมเพียงใดขึ้นอยู่กับอายุ และประเภทของสื่อแต่ละชนิดด้วย
สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (๒๕๕๓, หน้า ๑๒๒)	๑.ผลกระทบต่อความรู้สึกและทัศนคติของบุคคล ๒. ผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล ๓. ผลกระทบที่มีต่อสังคม

ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ (ต่อ)

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก
พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (๒๕๕๖, หน้า ๖)	สังคมประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับ Hate Speech เป็นเรื่องละเอียดอ่อนซึ่งจะต้องตีความคำว่า HateSpeech ให้ชัดเจนก่อนเพราะเป็นสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญหลักการสากล ในประเทศตะวันตกกล่าวถึงประเด็นนี้ชัดเจน

๒.๕.๓ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์

ปัจจุบันการสื่อสารออนไลน์จะใช้ช่องทางผ่านอินเทอร์เน็ตเท่านั้น การแสดงความคิดเห็นทาง Face book , ลงรูปภาพทาง Instagram, และแพร่วีดิโอทาง Youtube หรือโพสต์เรื่องราวส่วนตัวต่างๆทาง Twitter เพื่อสื่อสารก็สามารถทำได้ง่ายสะดวก รวดเร็ว พื้นฐานการเกิดสื่อออนไลน์มาจากความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการติดต่อสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์กัน ประเด็นสำคัญที่เป็นความแตกต่างระหว่างการสื่อสารออนไลน์และสื่อกระแสหลักอยู่ที่การควบคุมการใช้ สื่อกระแสหลักมีผู้ส่งสารหรือองค์กรสื่อเป็นผู้ควบคุมเนื้อหาสาระในกระบวนการสื่อสาร ในขณะที่ อำนวยการควบคุมการใช้สื่อออนไลน์อยู่ในมือของปัจเจกบุคคล หรืออยู่ที่ทุกคนที่สามารถริเริ่มเนื้อหาพร้อมทั้งแบ่งปันและตอบโต้ ปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์เกิดจากหลายปัจจัยซึ่งส่วนใหญ่ผู้รับสารจะต้องเป็นผู้กลั่นกรองเนื้อหา ซึ่งผิดจากอดีตที่ผู้ส่งสารจะเป็นผู้คัดกรองเนื้อหาก่อนเผยแพร่

ก. การควบคุมโดยหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานภาครัฐ มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่อออนไลน์ ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตมีบทบาทอย่างสูงที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้คนเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้นโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยแต่สามารถเข้าถึงผู้คนได้จำนวนมาก การสื่อสารทางสื่อออนไลน์ จึงต้องเคารพสิทธิในความเป็นส่วนตัวของผู้อื่นด้วย พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกฉบับแรกที่ผ่านมาโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และบังคับใช้เป็นกฎหมายเมื่อปี ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญในปัจจุบันที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ในการจำกัดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตอย่างเสรี^{๑๑๘} ซึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ได้แก่

^{๑๑๘} สุทธิ ชัตติยะ, ศาสตราจารย์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อการศึกษา กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๒.

๑) สำนักป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)^{๑๑๙}

มีอำนาจหน้าที่ ศึกษา วิเคราะห์ เสนอแนะนโยบาย และจัดทำแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศกระทรวงยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรม ศึกษา พัฒนา ออกแบบ และจัดวางระบบฐานข้อมูล ระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายการสื่อสารข้อมูลภายในหน่วยงานและระหว่างหน่วยงานเป็นศูนย์กลางบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารกระบวนการยุติธรรมของกระทรวงปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย ในกรณีการใช้สื่อออนไลน์ไม่เหมาะสมหรือปัญหา เรื่องการละเมิด โดยส่งข้อความ รูปภาพและคลิปเสียงไม่เหมาะสมจะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งมี พรบ. คอมพิวเตอร์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทุกคนต้องรู้

๒) คณะกรรมการกิจกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)^{๑๒๐}

คณะกรรมการ กสทช. มีอำนาจหน้าที่ ในการ จัดทำแผนแม่บทการบริหารคลื่นความถี่ ตารางกำหนดคลื่นความถี่แห่งชาติ แผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ แผนแม่บทกิจการโทรคมนาคม แผนความถี่วิทยุและแผนเลขหมายโทรคมนาคมกำหนดการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดลักษณะและประเภทของกิจการพิจารณาอนุญาตและกำกับดูแลการใช้คลื่นความถี่ ในกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมและกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการอนุญาต เงื่อนไข หรือค่าธรรมเนียมการอนุญาตดังกล่าว

ข. การควบคุมโดยหน่วยงานด้านองค์กรวิชาชีพ

องค์กรวิชาชีพสื่อซึ่งประกอบด้วย สมาคม และสมาพันธ์วิชาชีพสื่อมวลชน ตามสาขาวิชาชีพต่างๆ โดยมีหลักปรัชญาแห่งวิชาชีพดังนี้

๑) หลักปรัชญาแห่งวิชาชีพ

ปรัชญาของข่าว (news) เป็นจุดกำเนิดและองค์ประกอบหลักของหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อตัวของปรัชญาที่ว่าด้วย “ความเป็นกลางหรือการรายงานข่าวแบบภาววิสัย (objective)” ที่ได้กลายเป็นเสาหลักแห่งปรัชญาของวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สำหรับปรัชญาเรื่องความเป็นกลางของหนังสือพิมพ์ไทย เกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายนอกวงการหนังสือพิมพ์ คือการที่

^{๑๑๙} ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ดูเพิ่มเติมใน : [http://www.mict.go.th/\[๑๐ ก.ค.๒๕๕๗\]](http://www.mict.go.th/[๑๐ ก.ค.๒๕๕๗]).

^{๑๒๐} คณะกรรมการกิจกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ดูเพิ่มเติมใน : <http://www.nbtc.go.th/wps/portal/NTC/Board>, [๑๐ ก.ค.๒๕๕๗].

หนังสือพิมพ์มีฝักฝ่ายมีสังกัด อันเป็นผลมาจากการถูกควบคุมโดยรัฐบาลมาตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้หนังสือพิมพ์ตกเป็นเครื่องมือโจมตีกันเองของนักการเมือง เครื่องมือของการโฆษณา การบิดเบือนข้อเท็จจริงและขาดความเป็นกลาง

สำหรับหนังสือพิมพ์ไทยในระยะแรกจึงหมายถึง การรายงานความจริงอย่างครบถ้วนและการแยกข้อคิดเห็นออกจากข้อเท็จจริง ดังเช่น^{๑๒๑} “หลักแห่งความจริงที่แท้จริง” ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความไม่เป็นฝักเป็นฝ่าย (impartiality) นักหนังสือพิมพ์ต้องเสาะแสวงหาทรรศนะของทุกฝ่ายมานำเสนอให้หมด ๒) ความปราศจากข้อขัดแย้งหรือผลประโยชน์ (absence of conflict of interest) นักหนังสือพิมพ์ต้องไม่มีส่วนพัวพันกับองค์กรแห่งใดแห่งหนึ่ง ๓) โอกาสของการปฏิเสธ (opportunity of denial) นักหนังสือพิมพ์ต้องให้ออกาสผู้ถูกกล่าวหาได้แสดงข้อปฏิเสธของเขา เพราะการกล่าวหาที่นั้นๆ มิใช่คำพิพากษาของ ศาลยุติธรรม ๔) การละเว้นเสียจากความลำเอียงของผู้ใกล้ชิด (avoidance of cronyism) นักหนังสือพิมพ์ต้องระมัดระวังไม่ให้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมีอิทธิพลครอบงำ การรายงานข่าว ๕) การละเว้นเสียจากการเคียดแค้นพยาบาท (avoidance of vengeance) นักหนังสือพิมพ์ต้องระมัดระวังไม่ให้ความรู้สึกส่วนตัวมีอิทธิพลครอบงำการเสนอข่าว

ต่อมาปรัชญาแห่งความเป็นกลางได้ถูกนำขึ้นมาเป็นประเด็นถกเถียงกันในกลุ่มนักวิชาการและนักวิชาชีพ เพราะเห็นว่าในหลายกรณี ความถูกต้องชัดเจน และการ แยกความคิดเห็นออกจากข้อเท็จจริง ได้กลายเป็นอุปสรรคที่ทำให้เหตุการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ในสังคม ถูกนำเสนออย่างขาดความเป็นธรรม เช่น เหตุการณ์ที่ชาวบ้านต่อต้านการสร้างเขื่อนของรัฐ ซึ่งหากยึดถือความเป็นกลาง ขาวนี้จะถูกนำเสนอโดยขาดการสร้าง ความเข้าใจให้แก่สังคม เป็นต้น

๒) หลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ เป็นการทำงานภายใต้ข้อบังคับแห่งสภาการหนังสือพิมพ์^{๑๒๒} ซึ่งเป็นองค์กรตรวจสอบสื่อมวลชนอีกหน่วยงานหนึ่ง โดยที่เจ้าของผู้ประกอบการ บรรณาธิการและผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ทั้งหลายได้พร้อมใจกันสถาปนาสภาการหนังสือพิมพ์ แห่งชาติ ให้เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ควบคุมกันเอง เพื่อส่งเสริมเสรีภาพ ความรับผิดชอบสถานภาพผู้ประกอบวิชาชีพและกิจการหนังสือพิมพ์ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนสิทธิการใช้สื่อหนังสือพิมพ์ เพื่อการรับรู้ข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขโดยส่งเสริมให้หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน

^{๑๒๑} ศาสตราจารย์สุภา ศิริ มานนท์, จริยธรรมของหนังสือพิมพ์ , วารสารศาสตร์เบื้องต้น , (มีนาคม ๒๕๓๐) : ๕.

^{๑๒๒} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖๐-๑๖๑.

รวมทั้งยึดถือความยุติธรรม และความเที่ยงธรรมเป็นหลักในการประกอบวิชาชีพอาศัยความตามข้อ ๕ (๑) และข้อ ๑๔ (๔) แห่งธรรมนูญสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๐

ค. การควบคุมโดยปัจเจกบุคคลผู้ใช้สื่อออนไลน์โดยความรู้เท่าทันสื่อ

ปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันมักนำไปใช้ในทางที่ก่อให้เกิดผลเสียทั้งในระดับบุคคล สังคมและประเทศชาติ เช่น การโพสต์ข้อความ ภาพ เรื่องราวที่สร้างผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้รับ ในเรื่องความเกลียดชังของฝ่ายต่างๆ การล่อลวงให้หลงเชื่อและนำไปสู่อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวงขายสินค้าโฆษณาเกินจริงของผู้ขาดความรับผิดชอบ การปลอมตัวเพื่อสืบค้นข้อมูลและขโมยข้อมูลผู้อื่นเพื่อไปหาประโยชน์ เป็นต้น ความรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)^{๑๒๓} คือความสามารถในการเข้าถึงวิเคราะห์ ประเมิน และบริโภค สื่ออย่างชาญฉลาด เนื่องจากปัจจุบันชีวิตถูกแวดล้อมไปด้วยสื่อหลากหลายชนิดโดยที่การรับรู้ข่าวสารขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ผู้รับสารจึงเป็นเป้าที่ถูกระแสสังคมออนไลน์กระหน่ำด้วยข้อมูลจำนวนมากมหาศาลซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากจินตนาการ ความเห็น และเป็นข้อมูลที่ขาดแหล่งอ้างอิง ซิลเวอร์แบรท์ และแบรแรน (Silverbratt & Baran) ได้เสนอองค์ประกอบ ๗ ประการ ของความรู้เท่าทันสื่อ ดังนี้

๑) การตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคล หมายถึงการใช้สื่ออย่างมีสติ ตระหนักรู้ ไม่ควรใช้สื่อเกินความจำเป็นและไม่ควรเปิดเผยข้อมูลมากเกินไป ไม่ควรหลงเชื่อโดยไม่ตรวจสอบ ไม่ควรโพสต์ข้อความส่วนตัวในทางก้าวร้าว รุนแรง และหยาบคาย เช่น การเขียนข้อความวิพากษ์วิจารณ์นายกรัฐมนตรี การใช้คำพรุสวาทรุนแรงต่อผู้ที่มีความเห็นต่าง สิ่งเหล่านี้จะกลับมาทำร้ายตนเองได้ เช่นกรณีของนางงามที่ได้รับตำแหน่ง ต้องคืนมงกุฎและตำแหน่งแก่กรรมการเนื่องจากสืบได้ว่า เธอเคยโพสต์ข้อความรุนแรง หยาบคายและมีประพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น

๒) ความเข้าใจกระบวนการทำงานของสื่อหรือธรรมชาติของโซเชียลมีเดีย ผู้ใช้สื่อออนไลน์ทุกคนควรทำความเข้าใจที่ไปที่มาของกลไกการทำงานของสื่อออนไลน์ให้ถ่องแท้เสียก่อน เนื่องจากสื่อออนไลน์เป็นการใช้ผ่านอินเทอร์เน็ต มีความรวดเร็ว แพร่กระจายได้อย่างกว้างขวาง ควรตรวจสอบความถูกต้องอย่างระมัดระวัง เพื่อเป็นการยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล เช่น กรณี ข้อมูลในวิกิพีเดีย มักจะต้องมีการแก้ไขเพราะความเร็วของอินเทอร์เน็ตและขาดการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนนั่นเอง

๓) การมีทักษะในการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของสาร หมายถึงจะต้องมีความเข้าใจ ความหมาย ความตั้งใจของผู้ที่ต้องการนำเสนอ เช่น บางคนพยายามสร้างเรื่องบิดเบือน เบี่ยงเบน

^{๑๒๓} สุภารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทรวัดนากุล , “โซเชียลมีเดีย ใช้อย่างไรให้รู้เท่าทัน ?”, หนังสือรู้ทันสื่อ. คณบดีนิติศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ , (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัท ออฟเซ็ท คลีเอชั่น จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓๘-๒๓๙.

ประเด็นจากที่เป็นข่าวสำคัญ ก็จะทำเสนอข่าวอื่นที่ช็อคอารมณ์ ผู้รับ ดังกรณีการแต่งงานสายฟ้าแลบของดาราสาว เพื่อกลบข่าวที่ประชาชนกำลังสนใจวิพากษ์วิจารณ์อยู่ เป็นต้น

๔) ความเข้าใจเนื้อหาในฐานะที่เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต สื่อออนไลน์เป็นสื่อที่ผลิตโดยปัจเจกบุคคลที่อยู่บนพื้นที่สาธารณะ อาจจะไม่ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงทั้งหมดแต่มุมมองที่ปรากฏเป็นประโยชน์ต่อสังคมและวัฒนธรรมในบางแง่มุม เช่น การเขียนบรรยาย สิ่งพบเห็น อารมณ์ของผู้เขียนซึ่งทำให้ทราบถึงตัวตนและวัฒนธรรมของคนนั้นๆ

๕) ความสามารถในการสนุกสนาน เข้าใจและชื่นชมเนื้อหาของสื่อโซเชียลมีเดีย ได้ ความสนุกสนานรื่นรมย์ ในการใช้สื่อออนไลน์อย่างรู้เท่าทันไม่จำเป็นต้องเคร่งเครียดจับผิดปรากฏการณ์ในสื่อตลอดเวลา เพียงแต่ต้องบริโภคอย่าง มีสติ เช่น บางเรื่องราวที่สนุกสนานก็สามารถส่งเสริมสร้างมิตรภาพได้ และการใช้อย่างสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก

๖) ความเข้าใจเงื่อนไขทางศีลธรรม จริยธรรมของผู้ใช้งานโซเชียลมีเดีย การใช้สื่อออนไลน์ควรอยู่ภายใต้ศีลธรรมอันดีงาม และต้องคำนึงผลกระทบทางสังคม การเสนอบางเรื่องไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดมากนักเพื่อความเหมาะสม ควรใช้อย่างมีมารยาท

๗) การพัฒนาทักษะที่เหมาะสม และจำเป็นในการใช้โซเชียลมีเดีย ผู้ใช้สื่อออนไลน์ควรเรียนรู้ทักษะที่จำเป็น เช่น การติดต่อภาพและเสียงและต้องหัดจดจำและสังเกตภาพข่าวเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อเมื่อพบเห็นการติดต่อภาพเก่า และภาพใหม่โดยอาจเป็นการให้ร้ายผู้อื่น

จะเห็นได้ว่า การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยในการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์นั้น มักมีผลกระทบต่องานออฟไลน์อย่างมาก (จากปัญหาในโลกเสมือนจริง มาสู่โลกแห่งความเป็นจริง) เนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจสูง มีทั้งเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เรื่องที่สร้างกระแสรุนแรงมากที่สุดคือความเห็นต่างทางการเมือง เช่น ปัญหาการประท้วงของผู้ชุมนุม เรื่องเศรษฐกิจได้แก่ ปัญหาจากโครงการรับจำนำข้าว และปัญหาทางสังคมได้แก่ ปัญหาเรื่องการหมั้นสถาบันฯ จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดผลกระทบมากที่สุด คือ ผลกระทบภายในปัจเจกได้แก่ ความรัก และความเกลียดชัง ส่วนผลกระทบภายนอกได้แก่ สังคมถูกแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความยากจน เป็นต้น ในส่วนของมาตรการป้องกันแก้ไขสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ ประกอบด้วย ๒ ภาคส่วนหลักๆได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรอิสระโดยใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษต่อผู้ละเมิดและฝ่าฝืน ส่วนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนใช้มาตรการแห่งจรรยาบรรณวิชาชีพของแต่ละสาขาวิชาชีพในการควบคุมสื่อด้วยตนเอง นอกจากนั้น การป้องกันปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ที่ได้ผลมากที่สุดคือ ความรู้เท่าทันสื่อของผู้รับสาร จะช่วยลดปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ลงได้อย่างมาก

ดังนั้น มาตรการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนตั้งแต่อดีต จากการสื่อสารมวลชนมาถึงยุคการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ได้มีมาตรการเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยียุคการสื่อสารไร้พรมแดนซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา จากแนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและการป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ โดยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตามตาราง ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์

นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ดร.สุทิตี ขัตติยะ (๒๕๕๖, หน้า ๑๑๒)	พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฉบับแรก ปี ๒๕๕๐ ใช้ในการจำกัดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตอย่างเสรี
ศาสตราจารย์สุภา ศิริमानนท์ (๒๕๓๐, หน้า ๒๘)	๑. หลักแห่งความเป็นจริงไม่เป็นฝักเป็นฝ่าย (impartiality) ๒. ความปราศจากข้อขัดแย้งหรือผลประโยชน์ (bsence of conflict of interest) ๓. โอกาสของการปฏิเสธ (opportunity of denial) ๔. การละเว้นเสียจากความลำเอียงของผู้ใกล้ชิด (avoidance of cronyism) ๕. การละเว้นเสียจากการเคียดแค้นพยาบาท (avoidance ofvengeance)
รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (๒๕๔๗, หน้า ๑๖๐-๑๖๑)	การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์เป็นการทำงานภายใต้ข้อบังคับแห่งสภาการหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นอง ค์กรตรวจสอบสื่อมวลชนอีกหน่วยงานหนึ่งบรรณาธิการและผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ทั้งหลายได้พร้อมใจกันสถาป นาสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติให้เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ควบคุมกันเอง เพื่อส่งเสริมเสรีภาพ ความเป็นอิสระ รับผิดชอบสถานภาพผู้ประกอบวิชาชีพ

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ (ต่อ)

นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ดร.สุดารัตน์ ดิษยวรรณะ จันทราวัฒนากุล, ซิลเวอร์แบรท์ และ แบแรน (๒๕๕๔, หน้า ๒๓๘-๒๓๙)	๑. การตระหนักรู้ถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคล ๒. ความเข้าใจในกระบวนการทำงานของสื่อหรือ ธรรมชาติของโซเชียลมีเดีย ๓. การมีทักษะในการวิเคราะห์เนื้อหาของสาร ๔. มีความเข้าใจเนื้อหาในฐานะที่เป็นตัวบทสะท้อนให้ เห็นมุมมองทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ๕. ความสามารถในการสนุกสนานเข้าใจและชื่นชม เนื้อหาของโซเชียลมีเดียได้ ๖. ความเข้าใจเงื่อนไขทางศีลธรรม จริยธรรมของ ผู้ใช้งานโซเชียลมีเดีย ๗. การพัฒนาทักษะที่เหมาะสมและจำเป็นในการใช้ สื่อโซเชียลมีเดีย
นันทวิช เหล่าวิชา (๒๕๕๓, หน้า ๒๐๒)	การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตและการเปิดรับสื่อออนไลน์ มีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆเช่น การถ่ายทอด การอภิปรายการลงคะแนนเสียง รวมถึงพฤติกรรมการ มีส่วนร่วมทางการเมือง
จินตนา ต้นสุวรรณนนท์ และคณะ (๒๕๕๒, หน้า ๙๗-๙๘)	สาเหตุของพฤติกรรมการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมของ นักศึกษาระดับอุดมศึกษา เกิดทั้งปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา สำหรับ ปัจจัยส่วนบุคคลนั้น เกิดจากตัวนักศึกษาขาดการรู้เท่า ทันสื่อ ขาดการตระหนักรู้ถึงผลกระทบ
สุกัญญา บุณเดชาชัย (๒๕๕๒, หน้า ๑๕)	ทักษะที่เกิดจากการรับรู้ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมี อิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของนักศึกษาแต่ทั้งนี้ ข่าวสาร จากสื่อ มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดจากบุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อและสะสมความรู้ ไว้เป็นเวลานาน แต่จะมีผลต่อพฤติกรรมเพียงใดขึ้นอยู่กับ กับอายุและประเภทของสื่อแต่ละชนิดด้วย

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ (ต่อ)

นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พิรงรอง งามสูตรณะนันท์ (๒๕๔๗, หน้า ๒๗)	๑. การที่สภากาหนดหนังสือพิมพ์แห่งชาติไม่มีสถานภาพเป็นองค์กรอิสระ ๒. ความรู้ความเข้าใจที่ยังคลาดเคลื่อนของสื่อเกี่ยวกับบุคคลสาธารณะสิทธิส่วนบุคคลและเสรีภาพ สื่อ ๓. การส่งเสริมเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ผ่านการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีพ มักจะไม่ได้ได้รับความสนใจอย่างเพียงพอ อจากนักข่าวหนังสือพิมพ์
วิลาสินี พิพิธกุล (๒๕๔๗, หน้า ๒๕)	สื่อมวลชนมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสิทธิส่วนบุคคล โดยผลิตซ้ำ อคติในแง่ลบต่างๆ และสะท้อนความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ
นวนน้อย ตรีรัตน์ และธานี ชัยวัฒน์ (๒๕๔๗, หน้า ๒๘-๒๙)	ปัญหาทางจริยธรรมที่สำคัญของหนังสือพิมพ์คือ ปัญหาการเป็นตัวกลางการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ และปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลยังมีอยู่
รศ.ดร.ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ (๒๕๕๓, หน้า ๒)	ด้านการกำกับดูแล ไม่จำเป็นต้องควบคุม สื่อควรดูแลกันเอง สร้างจรรยาบรรณของวิทยุชุมชนขึ้นมา แต่ กทช. หรือองค์กรของรัฐ ควรมีการตั้งคณะกรรมการเข้ามาดูแลวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวี อย่างจริงจัง และควรมีการบังคับใช้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
รศ.ดร.เพ็ญแข ประจันปัจจนิก (๒๕๕๑, หน้า ๒)	สังคมไทยมีปัญหาจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุสำคัญมาจาก ครอบครัวขาดตัวแบบที่ดี ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ และศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ปลูกฝัง ถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังพบว่า สังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอ ไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ

ตารางที่ ๒.๑๐ แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ (ต่อ)

นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (๒๕๕๘, หน้า ๘๕-๘๖)	สื่อสารมวลชนเป็นองค์กรธุรกิจมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารต่างๆอย่างเต็มที่ ภายใต้ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทและอิทธิพลสูงมากต่อบุคคลและต่อสังคม โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านการเผยแพร่ ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อ แม้จะมีการกำหนดจรรยาบรรณของสื่อ แต่ก็ถูกมองข้ามเพราะมีการแข่งขันกันสูง ึ่ง เพื่อผลกำไรและความอยู่รอดของตน

๒.๖ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ สามารถแยกได้ดังต่อไปนี้

๑.ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม หมายถึง “ระบบ” การทำความดีละเว้นความชั่ว และคำว่า “ระบบ” หมายถึงสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้นตลอดจนกระบวนการเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสาเหตุหลัก ๒ ประการ ได้แก่ ๑) สาเหตุภายในตัวบุคคล เช่น ความเชื่อที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การเคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมเป็น ต้น ๒) สาเหตุภายนอกตัวบุคคล เช่น คนรอบข้าง ศาสนา วัฒนธรรม เป็นต้น ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม^{๑๒๔} ได้กล่าวถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งโดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ ๖-๖๐ ปีว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้นโดยแบ่งต้นไม้อจริยธรรม ออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ดอกและผลไม้นบนต้นที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำความดีละเว้นความชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม เป็นการที่ได้รับการปลูกฝังเป็นทอดๆจากรากสู่ลำต้น ดังนั้นผลผลิตที่ออกมาจะมีความสมบูรณ์สวยงามหรือบิดเบี้ยวจึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของช่วงวัยที่

^{๑๒๔} ดวงเดือน พันธุนาวิน, ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม, ดูเพิ่มเติมใน WWW.senate.go.th. [๒๙ เม.ย.๕๗]

แสดงออกสู่สังคม เปรียบเสมือนช่วงวัยของเด็กและเยาวชน พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่ดีก็คือ ผลผลิตที่ได้จากรากและลำต้นที่สมบูรณ์

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานและอาชีพอย่างแข็งขัน เป็นการปลูกฝังที่ได้รับมาจากวัยเด็ก ที่ส่งผ่านมาจนถึงช่วงวัยหนุ่มสาว ลำต้นจะแข็งแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การได้รับการปลูกฝังจากรากอีกต่อหนึ่งแล้วจึงแผ่กิ่งก้านสาขาออกมาเป็นดอกและผลซึ่งประกอบด้วย จิตลักษณะ ๕ ด้านคือ ๑) เหตุผลเชิงจริยธรรม ๒) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง ๓) ความเชื่ออำนาจในตน ๔) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๕) ทักษะ คุณธรรมและค่านิยม

ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมและค วามเหมาะสมในการเป็น แบบอย่างที่ดีแก่คนรุ่นต่อไป ถ้ารากมีความแข็งแรงก็จะส่งผลถึงลำต้นดอกและผลของต้นไม้นั้นด้วย เช่นกันเปรียบเสมือนผู้สูงวัยซึ่งทรงคุณงามความดีประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีและเหมาะสมจะเป็นรากแก้วที่ แข็งแรงยากต่อการขุดโค่นสังคมจะเกิดความร่มเย็นส งบสุขซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ ๓ ด้านคือ ๑) สติปัญญา ๒) ประสพการณ์ทางสังคม และ ๓) สุขภาพจิต หากบุคคลใดมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็น ปกติ และได้รับประสบการณ์ทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่นที่เหมาะสม บุคคลนั้นจะมีจริยธรรมการประพฤติ ปฏิบัติที่ถูกต้องตามครรลองในสังคมแต่ในสังคม ไทยผู้วิจัยสังเกตพบว่าพัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่ เหมาะสมกับวัยกล่าวคือผู้ใหญ่บางท่านซึ่งผ่านพัฒนาการในการใช้เหตุผลไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงัก ที่ขั้นต่ำ (หรือจากที่เคยมีคุณธรรมมาตลอดชีวิต) ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวก พ้องเป็นเหตุให้สังคม ไทยที่เคยอยู่อย่างมีความสุขกลับต้องมีปัญหาความไม่ยุติธรรมเป็นต้นบุคคลที่มี แรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถสร้างประโยชน์เพื่อสังคมได้

ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลาเป็นการตรวจสอบ พฤติกรรมที่ได้กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ ดีงาม ยิ่งขึ้น ซึ่งการตรวจสอบ ความ ประพฤติ การ ปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ได้กระทำไปแล้วในทุกขณะเวลา เปรียบเสมือนกระจกส่องสะท้อนให้เห็นการกระทำของตนเอง

๒.ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ของ (Lawrance Kohlberg (1927-1978)^{๑๒๔}

ในเรื่องระดับพัฒนาการทางจริยธรรมในทางจิตวิทยามีนักจิตวิทยาที่เสนอทฤษฎีเพื่อทำ ความเข้าใจบุคลิกภาพของบุคคลที่สำคัญ คือ Lawrance Kohlberg (1927-1978) ทั้งนี้โคลเบิร์ก เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับ จริยธรรมนอกจากนั้น โคลเบิร์กยังพบว่าส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดใน อายุ ๑๐ ปีแต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ ๑๑-๒๕ ปีการใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือก กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

^{๑๒๔} สุรางค์ โค้วตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔

ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจ ยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg)^{๑๒๖} ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของพือาเจต์และปรับปรุงวิธีวิจัยการวิเคราะห์ผลรวมและ ได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไปจากสหรัฐอเมริกาโคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบ แบบแผนผู้ที่ใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรมจะต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษโดยสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่าถูกผิดควรทำ หรือไม่ควรทำอย่างเด็ดขาดเพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง การตอบจะขึ้นกับวัยของผู้ตอบ เกี่ยวกับความเห็นในบทบาทของผู้มีพฤติกรรมในเรื่องคำนึงความสำนึกในหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความยุติธรรมหรือหลักการที่ตนยึด จากการวิเคราะห์คำตอบของผู้ตอบวัยต่าง ๆ โคลเบอร์กได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด ๖ ขั้นดังนี้

(๑) ระดับก่อนกฎเกณฑ์ หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Preconventional Level) เป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า ๑๐ ขวบการตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองเท่านั้นจะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่นในระดับนี้รางวัลและการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ ขั้นที่ ๑ (๒-๗ ปี) ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เป็นขั้นที่จะกระทำอะไรลงไปก็คิดถึงตนเองเป็นหลักเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจทางกายสูงกว่าความรู้สึกกลัวที่จะถูกลงโทษทางกายเป็นตัวกระตุ้นให้ทำหรือไม่ทำอะไรตนเองมองตนเองว่าเหมือนกับอยู่ใต้อิทธิพลของผู้อื่น ขั้นที่ ๒ (๗-๑๐ ปี) ขั้นการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เป็นขั้นที่คนเราจะทำอะไรลงไปก็เริ่มคิดถึงคนอื่นขึ้นมาบ้างแต่ก็เป็นไปเพื่อหวังที่จะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเท่านั้น และจะไม่คิดถึงความต้องการของคนอื่นเลยถ้าหากตนไม่คิดว่าตนจะได้รับประโยชน์จากเขาในปริมาณที่ตนพอใจการตัดสินใจปัญหาทางจริยธรรม จะกระทำโดยคำนึงถึงวัตถุหรือกายภาพเป็นหลักเช่นถ้าใครคนหนึ่งถูกจับได้ว่าขโมยรถยนต์การลงโทษจะถูกกำหนดขึ้นมาตามราคาของรถยนต์คันนั้นถ้ารถยนต์ราคาแพงก็ลงโทษหนักถ้าราคาถูกก็ลงโทษให้เบาลงเด็กจะค่อยๆ เห็นความสำคัญของการตนเองได้รับรางวัลหรือคำชมเชยการสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เขาทำความดีได้มากกว่าการดูต่ำหรือชู้ว่าจะลงโทษ

(๒) ระดับตามกฎเกณฑ์ หรือระดับทำตามสังคมและประเพณี (Conventional Level) อายุ ๑๐-๑๖ ปีเป็นค่านิยมทางจริยธรรมในระดับที่เป็นแบบแผน (Conventional) มีอยู่ในการประพฤติปฏิบัติชอบในอันที่จะรักษาระเบียบแบบแผนและในอันที่จะสนองความคาดหวังของผู้อื่นจริยธรรมใน

^{๑๒๖} Kohlberg, L., Moral Stege and Moralization : The Cognitive Developmental Appoaach, In T. Likona (Ed.) Moral Development and Behavior,(1927-1978) pp. 41 – 43.

ระดับนี้ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม อีก๒ขั้นคือ ขั้นที่ ๓ (๑๐-๑๓ปี) ขั้นทำตามผู้อื่น เห็นชอบ(The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation)เป็นขั้นที่คนเราริเริ่มนำเอาความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่แท้จริงของผู้อื่น เข้ามาพิจารณาตัดสิน การจะทำอะไรก็ต้องคิดแล้วว่าสิ่งนั้นจะไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหากแต่จะนำความชื่นชอบมาให้แรงจูงใจที่จะประพฤติจริยธรรมในขั้นนี้ก็คือการได้เป็นคนดีมีคนยอมรับความรู้สึกทางจิตใจเข้ามามีบทบาทสำคัญการกำหนดแนวทางการประพฤติจริยธรรมจึงเป็นเรื่องของการทำตามคนส่วนใหญ่ ขั้นที่ ๔ (๑๓-๑๖ปี) ขั้นทำตามสังคม(The “Law and Order” Orientation) เป็นขั้นตอนที่ยึดระบบสังคมโน้มน้ามนคนเราจะหันเข้าหา กฎเกณฑ์กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนในสังคมเป็นเครื่องนำทางความประพฤติแทนการทำอะไรตามคนหมู่มากเพื่อให้เป็นที่ยอมรับคนจะเริ่มคิดว่าความมีเกียรติยศและความเป็นคนที่น่าเคารพนับถือ นั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากการรักษากฎเกณฑ์ต่างๆของสังคมความประพฤติของคนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับนี้จึงเป็นไปเพื่อรักษาสังคมเป็นประการสำคัญมีความเข้าใจในบทบาทของคนอื่นด้วย

(๓) ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หรือระดับทำตามจริยธรรมของตนเอง (Postconventional Level) วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในขั้นนี้และมักจะ มีอายุ ๑๖ปีขึ้นไปบุคคลระดับเหนือกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ซึ่งแยก “ตน” ออกจากกฎเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่นและกำหนดค่าของตัวเอง ในรูปของหลักจริยธรรมที่ตนเลือกคนในระดับเหนือกฎเกณฑ์บางคนจะเข้าใจและยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคมแต่การยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรม บุคคลใน ระดับนี้ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรม ๒ขั้นคือ ขั้นที่ ๕(๑๖-๒๕ปี)ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา(The social Contract, Legalistic Orientation) คนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับนี้จะถือว่าไม่มีความสมบูรณ์ถึงที่สุดในทางกฎหมายสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงมาตรฐานต่างๆของสังคมได้ถ้าแต่ละบุคคลเห็นพ้องต้องกันที่จะมีการเปลี่ยนแปลงนั้น โดยปกติจะกระทำขึ้นก็ด้วยเหตุผลที่จะช่วยให้คนส่วนมากเป็นคนดี ขั้นที่ ๖ (อายุ๒๕ปีขึ้นไป) ขั้นยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการต่างๆทางจริยธรรมที่เป็นอุดมคติสากลสิ่งที่ถือว่าถูกต้อง งามจะเป็นเรื่องของสำนึกของแต่ละบุคคลซึ่งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่มันถูกต้องหรือมันเหมาะสมในการนำไปใช้กับทุกคน ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าหลักจริยธรรมซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ตรงที่กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่เฉพาะเจาะจงหลักการเหล่านี้อยู่ในระดับที่สูงกว่ากฎหมายต่างๆที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่นๆในโลกบุคคลที่ใช้หลักการขั้นนี้จะเป็นผู้ที่รับเอาความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว

๓.ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธศาสนา

จากแนวทฤษฎีการสื่อสารของนักคิดตะวันตก (Berlo, 1960) เบอร์โล^{๑๒๗} ได้กล่าวถึงที่มาของมนุษย์กับหลักการพูดของบุคคลในพระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ,ช่องทาง (Channel) ผู้รับสาร (Reciver) หรือเรียกย่อๆว่า S-M-C-R Model โดยเฉพาะช่องทางการสื่อสาร เบอร์โลแนะนำว่า ช่องทางการสื่อสารของมนุษย์คือ ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส ที่เป็นช่องทางสำหรับรับเข้า-ออกของการสื่อสาร แต่แนวคิด ของพระพุทธร่องค์เกิดก่อนเบอร์โล นับประมาณ ๑๕๐๓ ปี และแนวคิดของพระพุทธร่องค์ลึกล้ำกว่า โดยที่พระพุทธร่องค์ได้เสนอไม่เฉพาะส่วนที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่พระองค์ทรงเสนอส่วนที่ลึกล้ำกว่า นั่นคือการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่การรับรู้ทางใจ (เบอร์โลเสนอ ไว้เพียง ตา หู จมูก ลิ้น ผิวสัมผัส) ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากมโนทวารหรือใจนี้เองที่เรียกว่า “ธรรมารมณ์”^{๑๒๘}

๑.หลักการพูด : การสื่อสารเชิงพระพุทธศาสนา

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ มีเพียงการพูดและการฟังรวมถึงการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ เท่านั้น หลักการพูดตามแนวพุทธศาสนา การพูดดี และไม่ดี บุคคลไม่ควรพูดเท็จ เว้นซึ่งมุสาหรือเท็จมี ๗ ประการ^{๑๒๙} ได้แก่ ๑) พูดบดได้แก่ โกหกขัดๆไม่รู้ไม่เห็น ๒) ทนสาบานทำผิดจริง (แต่กล้าสาบาน) ๓) เจ้าเล่ห์ทำเป็นคนพิการเพื่อให้คนอื่นเข้าใจผิด แล้วให้ทาน ๔) มายาแสดงอาการลงคนอื่น เช่นเจ็บน้อยแต่แกล้งเจ็บมาก ๕) มีเลศนัย พูดเล่นสำนวนให้คนอื่นเข้าใจผิด ๖) เสริมความเรื่องมีอยู่น้อยแต่พูดให้มากขึ้นกว่าข้อเท็จจริง ๗) อำนาจ ความ เรื่องมีมูลมากแต่พูดให้น้อยเช่น รายงานเหตุการณ์ต่างๆ เรื่องรุนแรงแต่อำพรางเหตุการณ์เหมือนไม่อะไรเกิดขึ้น

หลักการพูดที่ดีหรือการพูดของบัณฑิต จะเป็นวจีกรรมที่สุภาพ ดีงาม มีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑) พูดคำจริง เป็นคำพูดที่แน่นอนแล ะคงที่รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลง ๒) คำพูดสมานไมตรี คือการพูดผูกมิตร และประสานสามัคคี ๓) คำพูดไพเราะ คือคำพูดที่อ่อนหวานน่าฟัง ๔) คำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธร่องค์ทรงสอนว่า เป็นคำพูดที่มีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน และพระองค์ทรงแสดงลักษณะการพูดที่ดีไว้ (Right Speech) ซึ่งเป็นศีลพื้นฐาน^{๑๓๐}ได้แก่ ละมุสา เว้นการพูดเท็จ ละปสุณาวาจา เว้นจากการพูดหยาบคาย ละสัมผัสปลาปะ เว้นการพูดเพื่อเจ้า

^{๑๒๗} Berlo, D.K., *The Process of Communication: Introduction to Theory and Practice*, (San Francisco: Rinehart Press, 1960), p. 65.

^{๑๒๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พระธรรมฉบับขยายความ*, หน้า ๔๖.

^{๑๒๙} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, *หลักพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖๙.

๒.หลักการฟัง : การสื่อสารเชิงพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ฟังในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่นหลักธรรมของพระพุทธองค์ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการฟัง โดยชี้ให้เห็นถึง อานิสงค์ในการฟังธรรม ๕ ประการ ^{๑๓๑} ได้แก่ ๑) ย่อมได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง ๒) สิ่งที่ได้ฟังแล้วย่อมชัดเจนขึ้น ๓) บรรเทาความสงสัยเสียได้ ๔) ทำความเห็นให้ตรงได้ ๕) จิตของผู้ฟังย่อมแจ่มใส

นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมเกี่ยวกับการสนทนาที่น่าสนใจ ^{๑๓๒} อีก ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ไม่นึกหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ๒) ไม่นึกหมิ่นผู้พูด ๓) ไม่นึกหมิ่นตัวเอง ๔) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ฟังโดยมีจิตหนึ่งเดียว ๕) มนสิการโดยแยบคายหรือโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นหลักในการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ ประการประกอบด้วย ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางหรือวิธีการในการส่งสาร และผู้รับสาร ^{๑๓๓} ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ มีดังภาพ

ก. ผู้ส่งสาร : หลักการวิเคราะห์เชิงพุทธศาสนา ผู้ส่งสารจะต้องมีคุณสมบัติและทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารด้วยดี ที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ คือต้อง มีระเบียบวิธีคิดใคร่ครวญ และแยบคายก่อนที่จะทำการสื่อสารและต้องประกอบด้วยกัลยาณมิตรหรือสัตตบุรุษในก ารให้คำปรึกษาแนะนำ นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติของผู้ส่งสารประการอื่นๆ ได้แก่ เป็นผู้รู้จักจริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้จักกาลเทศะ และวิธีการที่จะสื่อสารกับผู้รับสาร มีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสาร ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ในหลักธรรม และจากแนวทางการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางการสื่อสารของผู้รับสารในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธได้ เป็นต้นว่า สปัริสธรรม ๗ เกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า การมีกา ยและวาจาที่ตรงกันและธัมมกถิกสูตร ^{๑๓๔}

ข. เนื้อหาสาร : หลักการวิเคราะห์เชิงพุทธศาสนา ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ไม่ว่าเนื้อหาสารจะมีมากน้อยเพียงใด เนื้อหาสารที่จะถูกสื่ อสารออกไปนั้น ต้องเป็นเนื้อหา เชิงบวกต่อสังคม เป็นเรื่องจริง ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสาร หรือเป็นป รัโตโฆษะในทางที่ดีแก่ผู้รับสาร ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทิฏฐิหรือแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ตลอดจนวิถีการมองโลก หรือวิถีการดำเนินชีวิตแบบใดที่ปรากฏไป กับเนื้อหาสารจึงต้องเป็นไปบนพื้นฐานของสัมมาทิฏฐิ หรือทำ ให้ผู้รับสารเกิดสัมมาทิฏฐิ กล่าวคือ เกิด

^{๑๓๑} ปัญจกนิบาต, อังคุตตรนิกาย ๒๒/๒๖๗.

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๗.

^{๑๓๓} Berlo, D.K., The Process of Communication: Introduction to Theory and Practice, pp.11-12.

^{๑๓๔} ทศนีย์ เจณวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ความคิด ความเห็น ไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ทำให้ชีวิตมีความสุขนำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษ ทุกข์ ภัย หรือการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เช่น เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงสังขารของชีวิตที่เป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ และกฎแห่งกรรม เช่น ที่แสดงในฐานสูตรว่าด้วยฐานะที่ควรพิจารณา เนื้อหาที่แสดงถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ ดังเช่นที่แสดงใน ทีฆชาณสูตร^{๑๓๕}

ค. ช่องทางหรือวิธีการรับสาร : หลักการวิเคราะห์เชิงพุทธศาสนา หลักการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพตามหลักคำสอนที่ว่าด้วย คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณ และจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดี และยั่งยืนกับบุคคลอื่นๆ กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลัก พุทธธรรม ได้แก่ อายตนะ (ภายใน) คือ ช่องทางของการสื่อสาร (ช่องทางการรับรู้) + อารมณ์ คือสิ่งที่ควรรู้ + วิญญาณ คือความรู้ = ผัสสะ คือ การรับรู้ และ เวทนาคือความรู้สึกต่ออารมณ์ ในเรื่องช่องทางการสื่อสาร ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง อายตนะทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระองค์ทรงสอนว่า ไม่ควรชื่นชมลุ่มหลงมากต่อการเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส และรู้สึก เพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์ เป็นช่องทางของมาร (สิ่งขัดขวางความดีก่อให้เกิดความทุกข์) ทรงกล่าวว่า ผู้ใดชื่นชมโดย ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ และชื่นชมรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส (โภจภูตตะวาเสฏฐะ สิ่งที่ต้องจับต้องได้) ผู้นั้น ได้ชื่อว่าชื่นชมทุกข์ ผู้ใดชื่นชมทุกข์ ผู้นั้นย่อมไม่พ้นจากทุกข์ได้^{๑๓๖} ธรรมะเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยใจ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายเรื่องของบุคคลไว้ว่า^{๑๓๗} ส่วนประกอบของบุคคลมี ๕ ประเภท เรียกทางธรรมว่า “เบญจขันธ์” คือ รูป (corporeality) ได้แก่ ร่างกายและพฤติกรรม ธรรม เวทนา (Feeling) คือ ความรู้สึก สุข ทุกข์หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ สัญญา (Perception) ได้แก่ ความหมายรู้ การรับรู้ คือกำหนดอาการหรือเครื่องหมายลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้ สังขาร (Mental Formations or Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างๆของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งจะปรุงแต่งและแสดงออกทางกาย วาจา หรือเป็นเครื่องปรุงของจิตของความคิดซึ่งนำไปสู่ปัญญา (Wisdom or understanding)^{๑๓๘} ช่องทางหรือวิธีการในการรับสารนั้น ในภาพรวมคือการทำการสื่อสารผ่านช่องทาง การสื่อสารใดๆด้วยการสื่อสารเชิงวัจนภาษา และการสื่อสารเชิงอวัจนภาษา ทั้งที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทางในรูปแบบต่างๆซึ่งวิธีการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธนั้นมีวิธีการที่สำคัญคือ การสื่อสารด้วยสติ

^{๑๓๕} ดูรายละเอียดใน อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๙๙-๑๐๔.อภ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๓.

^{๑๓๖} สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค ๑๘/๑๖,๑๗.อ้างอิงใน. มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙, หน้า ๙๘.

^{๑๓๗} วัชรพุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, จิตวิทยาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนาในการศึกษาตามแนวพุทธ, เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย), ม.ป.ป., หน้า ๕๔๓-๕๔๘.

^{๑๓๘} พระธรรมปิฎก, พระธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๑๖-๒๙.

ง. ผู้รับสาร : หลักการวิเคราะห์เชิงพุทธศาสนา ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้รับสารต้องมียุทธวิธีการในการรับสาร พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญาซึ่งแตกต่างกันไป จากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆเช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual different Theory) ของเดอร์ ฟเลอว์ (De Fleur, 1966)^{๑๓๙} ที่ให้ข้อคิดว่า บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อที่แตกต่างกัน เนื่องจากการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน

พระพุทธองค์ได้แบ่งบุคคลที่ฟังสั่งสอนตามระดับสติปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักคิดตะวันตก พระองค์ทรงแสดงธรรม (การสื่อสาร) ตามความเหมาะสม ทรงเห็นว่า บุคคลมีความสามารถตามปัญญาที่แตกต่างกัน ๔ ระดับ^{๑๔๐} ได้แก่ ๑) อุดมคติตัญญู เปรียบเสมือนผู้มีความเข้าใจพระธรรมคำสั่งสอนได้ทันที นที่เปรียบดั่ง ดอกบัวที่โผล่เหนือระดับน้ำ ๒) วิปจิตตัญญู คือผู้ที่สามารถเรียนรู้เมื่อมีการอธิบายเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านเสมอรระดับน้ำ ๓) เนยยะ คือผู้ที่เรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยธรรมความเพียรอย่างยิ่ง เปรียบเสมือน บัวใต้น้ำต้องการเวลาในการโผล่พ้นน้ำในโอกาสต่อไป ๔) ปทปรมะ ได้แก่ผู้ที่ไม่อาจจะเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษแม้จะ ฟัง คิด และท่องบ่นอย่างไรก็ตาม เปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้โคลนตม

๔. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

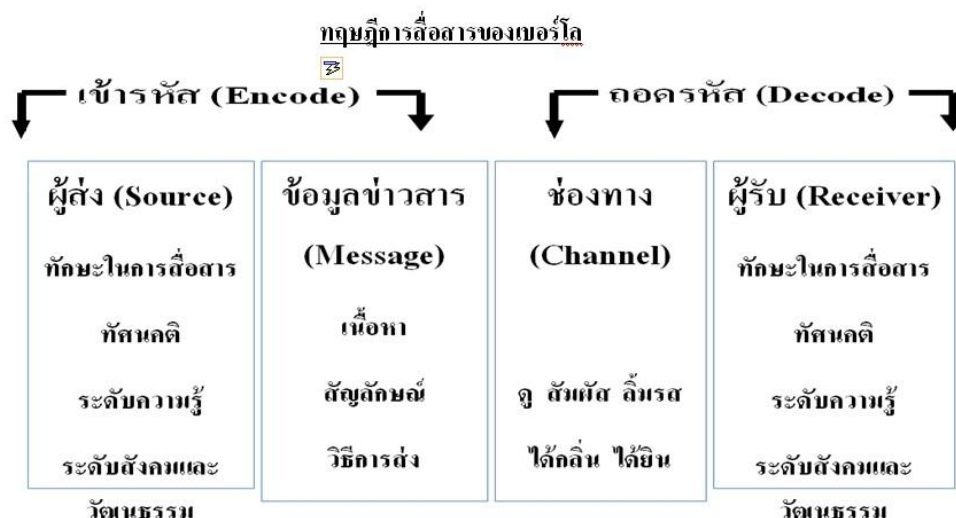
องค์ประกอบของการสื่อสารโดยทั่วไปอย่างน้อยต้องประกอบด้วย S – M – C – R จากข้อมูลข้างต้นจะมีการให้คว ามหมายของคำว่า การสื่อสาร สอดคล้องกันมากมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการคือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ^{๑๔๑} ต่อมาได้มีนักวิชาการทำการศึกษาและชี้ให้เห็นว่าองค์ประกอบของการสื่อสารมีอย่างน้อย ๕ ประการ คือ ๑) ผู้ส่งสาร หรือผู้เข้ารหัส (sender / encoder) ๒) ผู้รับสาร หรือ ผู้ถอดรหัส (receiver / decoder) ๓) สาร (message) ๔) ช่องทางการสื่อสาร (channel) ๕) สภาพแวดล้อมการสื่อสาร (context / environment)^{๑๔๒}

^{๑๓๙} พัทธนี เขยจรรยา , เมตตา วิวัฒนานุกูลและ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ , แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๕.

^{๑๔๐} สุวัฒน์ จันทระจำนง , ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๕.

^{๑๔๑} David K. Berlo, The Process of Communication, 1960, pp.11-12.

^{๑๔๒} พัทธนี เขยจรรยา, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕๓.

แผนภาพที่ ๒.๒ รูปแบบการสื่อสารของ เดวิด เค.เบอร์โล

จากทฤษฎีการสื่อสารที่ผู้ส่ง จะส่งสารอย่างไรและผู้รับจะรับแปลความหมายและมีการโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไรทฤษฎี S M C R ซึ่งประกอบด้วย

๑. ผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสารมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อ ผลในการสื่อสารมีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่งและควรจะมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

๒. ข้อมูลข่าวสาร (Message) ได้แก่ เนื้อหาคำพูด ข้อ ความ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ต้องการสื่อออกไปยังผู้รับสาร

๓. ช่องทางในการส่ง (Channel) หมายถึงการส่งสารโดยให้ผู้รับได้รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งคือการได้ยินการดูการสัมผัสการลิ้มรสหรือการได้กลิ่น

๔. ผู้รับสาร (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ โดยมีความสามารถในการ “ถอดรหัส” (decode) สารเป็นผู้ที่มีทัศนคติและมีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมเช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสาร จึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผลตามลักษณะของทฤษฎี S M C R นี้มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและรับที่จะทำการสื่อสารความหมายให้ได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ

๔.๑ ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) หมายถึงทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารควรจะมี ความชำนาญในการส่งและการรับสาร เพื่อให้เกิด ความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง ตรงกันเช่นผู้ส่งสารต้องมีความสามารถในการเข้ารหัสสารมีการพูดโดยใช้ภาษาพูดที่ถูกต้องใช้คำพูดที่ชัดเจนฟัง

ง่ายมีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูดท่วงทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะน่าฟังหรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่านเหล่านี้เป็นต้น

๔.๒ ทักษะคติ (attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดีทั้งนี้เพราะทัศนคติย่อมเกี่ยวโยงไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับสารด้วยเช่นถ้าผู้ฟังหรือผู้ชมมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่ายแต่ในทางตรงข้ามถ้าผู้ฟังหรือผู้ชมมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดก็จะทำให้ไม่เห็นชอบด้วยและมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้นหรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกันท่วงทำนองหรือน้ำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าวไม่น่าฟังแต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่อนหวานน่าฟังเหล่านี้เป็นต้น

๔.๓ ระดับความรู้ (knowledge levels) ถ้าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดีแต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งสารและผู้รับสารมีระดับที่แตกต่างกันย่อมจะต้องมีการปรับปรุงความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในเรื่องความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้เช่นไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศหรือถ้อยคำยาว ๆ สำนวนสลับซับซ้อนทั้งนี้เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ

๔.๔ ระบบสังคมและวัฒนธรรม (social - culture systems) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่นการให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสหรือวัฒนธรรมการกินอยู่การใช้ชีวิตประจำวัน ฯลฯ ดังนั้นในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษาจะต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย

๕. ทฤษฎีเกี่ยวกับหน้าที่สื่อสารมวลชน (Functionalism)

หน้าที่พื้นฐานของ สถาบันสื่อสารมวลชนเป็นไปตามความต้องการของระบบสังคมใหญ่ คือ การธำรงรักษาเสถียรภาพทางสังคม หน้าที่หรือพันธกิจทางสังคม (social functions) ของสื่อสารมวลชนมี ๔ ประการคือ ๑) หน้าที่สอดส่องดูแล (Surveillance) เป็นผู้เฝ้าระวังและตรวจสอบสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการเมือง หรือที่ใช้กันทั่วไปว่า “หมาเฝ้าบ้าน” (watchdog) ของสังคม คอยบอกให้สมาชิกสังคมรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นรอบๆ บ้านของตน ๒) หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation) เป็นผู้ประสานให้ส่วนต่างๆ ของสังคมรวม มือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ๓) หน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Transmission) เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป^{๓๔๓} ๔) การทำให้ปัจเจกบุคคลได้รับความพึงพอใจ ปัจจุบันมีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และการโฆษณาชวนเชื่อ

^{๓๔๓} อุดรรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, หน้า ๕-๖.

ทางธุรกิจ (political and commercial propaganda)^{๑๔๔} นอกจากหน้าที่ที่ ำรงสังคมของสถาบัน สื่อสารมวลชน ๔ ประการหลักที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีการระบุหน้าที่อีกหลายประการ เช่น (๑) การให้ ข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆของสังคมตนเองและสังคมโลก (๒) การประสาน ส่วนต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน (๓) การสร้างความต่อเนื่องทางสังคม (๔) การให้ความเพลิดเพลินแก่ สมาชิกสังคม (๕) การรณรงค์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ^{๑๔๕} ซึ่งเป็นหน้าที่ในบริบทต่างๆของ สื่อมวลชนการทำหน้าที่ของสื่อสารมวลชนทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย ได้ส่งผลกระทบในแง่ของการ เรียนรู้ วิธีในการมองโลก ค่านิยม รวมทั้งวิถีในการดำเนินชีวิตและเกี่ยวข้องกับกับจริยธรรมการ สื่อสารมวลชน ซึ่งล้วนเกี่ยวกับพฤติกรรมของการประพฤติปฏิบัติของสื่อมวลชน และเกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม

ในการศึกษาเรื่องการทำหน้าที่ของสื่อตามแนวทางบรรทัดฐานของสื่อมวลชนนั้นได้แก่ ๑.ระดับโครงสร้าง (Structure) เป็นการตรวจสอบบรรทัดฐานในระดับโครงสร้างของสื่อมวลชน เช่น สื่อมวลชนมีเสรีภาพจากรัฐหรือไม่ ช่องทางการเสนอข่าวสาร มีความหลากหลายหรือไม่ เป็นต้น ๒.ระดับ การปฏิบัติงาน (Performance) เป็นการตรวจสอบกระบวนการปฏิบัติงานจริงของสื่อ ทั้งในระดับองค์กร สื่อและระดับบุคคล ว่าบุคคลและองค์กรสื่อเหล่านี้ทำงานอย่างมีกฎระเบียบแนวทางวิชาชีพ และได้ ดำเนินตามจรรยาบรรณสื่อหรือไม่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้เน้นการศึกษาที่ความคิดเห็นของนักวิชาการ ด้านนิเทศศาสตร์ที่มีต่อการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน มากกว่าจะเป็นการศึกษาในระดับโครงสร้าง ^{๑๔๖}

สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนแยกไม่ออกจากสิทธิเสรีภาพของสามัญชน ในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย รากฐานของอำนาจสื่อมวลชนจึงตั้งอยู่บนหลัก การและสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งสื่อมวลชนเป็นผู้ ทำหน้าที่ในการเสนอข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบ รัฐบาล ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐแทนประชาชน จึงเท่ากับเป็นผู้ใช้สิทธิเสรีภาพในนามของประชาชน ^{๑๔๗} แนวทางเรื่องหน้าที่ของสื่อสารมวลชนที่มีในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมปัจเจกบุคคล กลุ่มย่อย หรือวัฒนธรรมก็ตามแต่ละบริบท แต่ละช่วงเวลานั้น ย่อมมีความหลากหลายเช่นสื่อเอกชนและสื่อ ภาครัฐมีความแตกต่างกันทางการทำหน้าที่ ตามหลักทฤษฎี และโลกแห่งความเป็นจริง^{๑๔๘}

^{๑๔๔} White, D.M.The 'Gatekeepers': a case study in the selection of news, Journalism Quarterly, 1960, p27.

^{๑๔๕} Mc Quail D., Mass Communication Theory : An Introduction, 2nd ed, (London : Sage Publications, 1994), p.218.

^{๑๔๖} กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, หน้า ๒๗๑-๒๗๒.

^{๑๔๗} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น: สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, หน้า ๘.

^{๑๔๘} Merton, R., Social Theory and Social Structure, (Glencoe, IL : Free Press, 1949), pp.195-206

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชน การสื่อสารมวลชนของประเทศใดย่อมจะต้องมีบทบาทหน้าที่ตามเงื่อนไขทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศนั้น หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ สื่อมวลชนอยู่ในประเทศใดก็ต้องเดินตามแนวความคิดทฤษฎี หรือกรอบแห่งบทบาทหน้าที่ที่กำหนดขึ้นไว้ในประเทศนั้นๆ ซึ่งการพิจารณาตามแง่มุมที่นักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ในส่วนของการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทยนั้น นอกจากผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชนแล้วจึงมุ่งไปที่ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ซึ่งถือเป็นหัวใจและเกี่ยวข้องกับจริยธรรมของนักวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นอย่างยิ่ง

หน้าที่ของทฤษฎีที่เหมาะสมกับศาสตร์แห่งการสื่อสารคือการหาแนวความคิดและกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจัดการกับปัญหาเรื่องบรรทัดฐานสิ่งซึ่งเรามี อยู่แล้วในแนวของทฤษฎีบรรทัดฐาน (ทฤษฎีปทัสถาน) ส่วนมากก็ยังคงอยู่ในประเด็นหรืออยู่ในแนวทางของการศึกษา ถ้าเปรียบสื่อมวลชนเป็นผลผลิตของสังคม เมื่อสังคมเป็นแบบไหนหนังสือพิมพ์ก็ เป็นแบบนั้น สื่อมวลชนเป็นภาพสะท้อนของสังคม เสรีภาพของสื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องสะท้อนเสรีภาพของประชาชน สื่อมวลชนเป็นสถาบันแห่งชาติ ที่จะต้องมีส่วนสร้างสรรค์ระบบเศรษฐกิจ การเมืองและสืบทอดวัฒนธรรมของชาติ สื่อมวลชนเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของชาติ ดังนั้น สื่อมวลชนจะต้องไม่ลงข่าวทำลายความมั่นคงของชาติ สื่อมวลชนเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเจริญก้าวหน้าของผู้คนในสังคมเป็นเสมือนตัวแทนและบำเพ็ญสังคม ถ้าสื่อมวลชนยึดบรรทัดฐานดังกล่าว จะก่อให้เกิดเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างยิ่ง

๖.ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)

พฤติกรรมในทางลบของหนังสือพิมพ์เสรีในสหรัฐอเมริกา ผลักดันให้นักคิดนักวิชาการเข้ามาช่วยนักหนังสือพิมพ์ และผู้พิมพ์โฆษณาสร้างจรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพสื่อมวลชนมาตั้งแต่กลางคริสต์ ศตวรรษที่ ๑๙ ในการวางรากฐานที่ได้พยายามต่อสู้เพื่อตั้งสถาบันการศึกษาวารสารศาสตร์ขึ้น (ปัจจุบันนี้อยู่ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย นิวยอร์ก) และได้เขียนเรื่องนี้ไว้ในวารสาร American Review เมื่อปี ค.ศ.1940 ว่า “ความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง ความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่จะต้องเผชิญ และความรู้สึกรับผิดชอบทางจริยธรรมด้วยความจริงใจ จะช่วยปกป้องวิชาชีพวารสารศาสตร์ให้พ้นจากความยอมจำนนต่อผลประโยชน์ทางธุรกิจที่เห็นแก่ตัว และเป็นศัตรูต่อสวัสดิการของประชาชน”^{๑๔๙}

การพูดถึงความรับผิดชอบต่อสังคมได้ขยายกว้างออกไป หนังสือพิมพ์ต้องมีเสรีภาพตามแนวความคิดอิสรภาพนิยม ในขณะเดียวกันก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อควบคู่กันไปด้วย เกิดเป็นแนวความคิดเสรีนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่า Neo-liberalism ในแนวความคิดนี้เสรีภาพถูกจำกัดขอบเขตด้วยความรู้สึกรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพภายใต้จรรยาบรรณของสมาคมวิชาชีพ และโดยการควบคุม

^{๑๔๙} Joseph Pulitzer, “The College of Journalism”, (North American Review, 1904), pp. 641-680.

ของสถาบันรัฐที่เป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาล หรือผู้ใด (Public but independent institutions) ความคิดเกี่ยวกับสถาบันรัฐที่เป็นอิสระนี้เกิดขึ้น เมื่อรัฐบาลสหรัฐจัดตั้งคณะกรรมการวิทยุ (Federal Radio Commission) เพื่ออนุญาตความถี่รวมทั้งควบคุมเนื้อหาการรายการ ในปี ค.ศ.1927

การจัดตั้งคณะกรรมการการสื่อสาร ของรัฐบาลกลาง (Federal Communications Commission) เพื่อออกใบอนุญาตจัดตั้งสถานีและดูแลการใช้คลื่นออกอากาศ ในปี ค.ศ.๑๙๓๔ อันที่จริง ทฤษฎีเสรีนิยมแนวใหม่เพิ่งจะกลายเป็นทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมอย่างชัดเจนในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่สองนี้เองเมื่อคณะกรรมการเสรีภาพสื่อมวลชน (Commission on Freedom of the Press) ได้ศึกษาและรายงานเชื่อว่า สื่อมวลชนที่มีเสรีภาพและความรับผิดชอบ (A Free and Responsible Press) แม้ว่าผลงานของคณะกรรมการจะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากจาก วงการวิชาชีพ สื่อมวลชนก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็ได้ขัดแย้งในหลักการ จึงเท่ากับว่าช่วยตบแต่งให้ทฤษฎีนี้มี รูปร่างชัดเจนยิ่งขึ้น บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีนี้พัฒนามาจากทฤษฎีเสรีนิยมแบบดั้งเดิม แต่ เจาะเน้นที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง^{๑๕๐}

ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ที่ควรปฏิบัติได้แก่ ประการที่ ๑) จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่หลักที่จะให้บริการแก่ระบบการเมือง โดยการให้ข่าวสารและให้มีการอภิปรายโต้เถียงในเรื่องของส่วนรวม หรือกิจการสาธารณะ ๒) ควรจะต้องส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยและให้ความสว่างทางปัญญา (Enlightening) แก่สาธารณชนเพื่อจะได้ เกิดความสามารถในการปกครองตนเอง ๓) พิทักษ์รักษาสิทธิของบุคคลโดยคอยเฝ้าตรวจสอบรัฐบาล (Watchdog against government) ๔) ให้บริการแก่ระบบ เศรษฐกิจ โดยเน้นส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ซื้อผู้ขายสินค้าและบริการด้วยสื่อการโฆษณาแต่รายได้จากการนี้จะต้องไม่บั่นทอนอิสรภาพของสื่อมวลชน ๕) ควรจะต้องให้ความบันเทิงแก่สาธารณชนโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นความบันเทิงที่ “ดี” มีคุณภาพ ๖) ควรจะต้องหลีกเลี่ยงไม่เสนอเนื้อหาเรื่องราวที่อาจนำไปสู่ การประกอบอาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือการก้าวร้าวต่อชนกลุ่ม น้อย๗.สื่อมวลชนควรจะต้องเป็นพหุนิยม คือสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ใช้ สิทธิโต้ตอบ^{๑๕๑}

คุณสมบัติอีกลักษณะหนึ่งของทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibility Theory) อาจกล่าวได้ว่า สื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุ มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อสาธารณชน อย่างมาก จึงต้องมีมาตรการควบคุมการเสนอข่าวของสื่อเหล่านี้ เพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ในการ เผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล โดยต้องสอดคล้องกับหลักการเพื่อให้สื่อมีความเป็นกลาง และตอบสนองความ ต้องการของผู้รับสาร ตลอดจนนำเสนอข่าวสาร ตรงไปตรงมาเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนใน

^{๑๕๐} John C. Nerone, *Last Rights : Revisiting Four Theories of the Press* , (University of Illinois Press, 1995), On Social Responsibility, pp. 77–100.

^{๑๕๑} R. Hutchins, University of Chicago Press, (1947), p.139.

ข่าวสารนั้นๆ สิ่งสำคัญคือต้องคำนึงถึงการให้ประชาชนมีเสรีภาพส่วนบุคคล และมีทางเลือกในการที่จะได้รับรู้ข่าวสาร สื่อก็คงเช่นเดียวกันต้องมีเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคมเช่นกันซึ่งทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมมีสาระสำคัญมาจากวิวัฒนาการที่เริ่มในสหรัฐอเมริกาเมื่อศตวรรษที่ ๒๐ นี้เองเริ่มจากข้อเขียนของ ดับเบิลยู อี ฮอกกิง คณะกรรมการสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งถือเป็นสื่อปฐมภูมิโดยผู้ทำข่าวต้องลงพื้นที่คลุกคลีแหล่งข่าวโดยตรง เช่น การนำเสนอข่าวการประท้วงต่อต้านของกลุ่มต่างๆในสังคมจึงต้องมีความรับผิดชอบทางสังคมสูงกว่าวิชาชีพทั่วไป

การเข้าไปทำหน้าที่สื่อมวลชนโดยต้องแสดงสัญลักษณ์ตามหลักสากล เสนอข่าวด้วยความเป็นกลาง ตรงไปตรงมา ไม่อคติไปตามกระแสหรือเพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหลักความรับผิดชอบทางสังคมจะยึดหลักการเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนสาขาอื่นๆบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมนี้พัฒนามาจากทฤษฎี เสรีนิยมแบบดั้งเดิมแต่จะเน้นที่ความรับผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติหน้าที่นั้นให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง

การใช้แนวคิดเสรีนิยมจนเกิดปัญหา จึงนำมาสู่การทบทวนและตั้งคำถามถึงเสรีภาพของสื่อมวลชนว่าหากสื่อมวลชนใช้เสรีภาพและอิสรภาพจนเกินเลย แต่ไม่ได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง “ความรับผิดชอบ” จะทำให้เกิดปัญหาว่าใครจะเป็นผู้กำกับดูแลสื่อมวลชนถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะใช้กระบวนการของวิชาชีพและการกำกับดูแลตนเอง แต่ก็ยังมีแรงกดดันจากภาครัฐบาลที่จะกำกับดูแลสื่อตลอดช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาจนถึงยุคต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในสหรัฐอเมริกาได้มีการจัด Commission on Freedom of the Press ในปี ค.ศ.1942 โดยสมาชิกประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักการเมือง และผู้นำกลุ่มทางสังคม กระทั่งมีการนำเสนอรายงานในปี ค.ศ.1947 ในกลุ่มสมาชิกดังกล่าวมีทั้งพวกที่มีแนวคิดเสรีนิยม และพวกที่เชื่อ ว่าการกำกับดูแลสื่อมีความสำคัญ ทำให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม

ดังนั้น ความรับผิดชอบทางสังคมของสื่อมวลชน คือส่วนสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งสื่อมวลชนหรือนักวิชาชีพสื่อต้องรู้ว่าหน้าที่หลักใดบ้าง และในการทำหน้าที่นั้นต้องพึงระลึกเสมอว่าปรารถนาที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่จะต้องเผชิญ มีความรู้สิทธิรับผิดชอบทางจริยธรรมด้วยความจริงใจ ปกป้องวิชาชีพให้พ้นจากความยอมจำนนต่อผลประโยชน์ทางธุรกิจที่เห็นแก่ตัว (ไม่ตกเป็นผู้ขายวิญญาณ) ความรับผิดชอบทางสังคมเป็นภาระหน้าที่หลักที่จะให้บริการแก่ระบบการเมือง ส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยและให้ความสว่างทางปัญญา (Enlightening) พิทักษ์รักษาสหิทธิของบุคคลโดยคอยเฝ้าตรวจสอบรัฐบาล (Watchdog against government) ให้บริการแก่ระบบเศรษฐกิจควรจะต้องให้ความบันเทิงแก่สาธารณชนโดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นความบันเทิงที่ดีมีคุณภาพ หลีกเลียงไม่เสนอเนื้อหาที่นำไปสู่ ความรุนแรง สื่อมวลชนควร จะต้องเป็นพหุนิยมมีความหลากหลาย และยึดมั่นความถูกต้องเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

๗. ทฤษฎี เทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism)

แนวคิดและทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดนี้ จัดเป็นทฤษฎีจากปีกหนึ่งของนักวิชาการกลุ่ม เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ซึ่งสนใจวิเคราะห์พลังในการผลิตในส่วนของ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเมื่อนำมาประยุกต์เข้ากับแวดวงการสื่อสารมวลชน ก็จะหมายถึง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย (Communication Technology)^{๑๕๒} สำนักโตรอนโต (The Toronto School) เป็นกลุ่มวิชาการที่ให้ความสนใจกับปัจจัยพลังทางการผลิตหรือเทคโนโลยี ต่างๆ ที่เข้ามากำหนดเงื่อนไขการทำงานของ “สื่อ” ต่างๆ โดยนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความ เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเทคโนโลยีมีผลในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงในโลกของ “สื่อ”^{๑๕๓}

การประมวลคุณลักษณะเด่นของทฤษฎีเทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนด มีดังนี้

- ๑) เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม
- ๒) เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างทางสังคม
- ๓) ขั้นตอนของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวนำไปให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ๔) การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิดการปฏิวัติ เปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเสมอ

๘. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

การที่สังคมมนุษย์จะใช้เทคโนโลยีใดในสังคมได้ ต้องผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม (Interactive between Innovator and User)^{๑๕๔} กลับไปกลับมาหลายครั้ง จนเกิด “การยอมรับ” หรือที่เรียกว่า Technology Adoption กระบวนการนี้เป็นสิ่งที่นักวิจัยและ นักการตลาดด้านการยอมรับเทคโนโลยีของสังคมให้ความสนใจเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการ แพร่กระจายทางเทคโนโลยีที่ยอมรับมากที่สุดในโลกของ Everett Roger ที่เรียกว่าทฤษฎี Diffusion of Innovation หรือ DOI ได้ทำการ Break down สังคมให้เห็นกระบวนการยอมรับเทคโนโลยีของมนุษย์ใน สังคมเป็นอย่างไรนิยมใช้ประกอบการวางแผนกลยุทธ์การนำเทคโนโลยีมาทำตลาด มีทั้งทฤษฎีที่มีอิทธิพล โดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง คือ ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา ส่วนที่ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่โดยอ้อม คือ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

^{๑๕๒} กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, หน้า ๑๑๓.

^{๑๕๓} สมสุข หินวิมาน , สื่อสารพัฒนาการ (Development Communication) ดูเพิ่มเติมใน <http://devcomru7.blogspot.com/2011/09/blog-post.html>. สืบค้นวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๕๔} ประเมศวร์ กุมารบุญ, ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม, ดูเพิ่มเติมใน, http://www.torakom.com/article_index.php?sub=article_show&art=105 สืบค้นวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ทฤษฎีนี้อธิบายให้เห็นถึงพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะของบุคคลแต่ละกลุ่มในสังคมเพื่อให้เข้าใจวิธีการรับเทคโนโลยีของคนแต่ละกลุ่มในสังคมได้ดังนี้

๑) Inventor คือ คนกลุ่มแรกในสังคมที่นอกจากเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังรวมไปจนถึงผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีและชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอ

๒) Early Adopters เป็นกลุ่มที่ชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะอาจเป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม

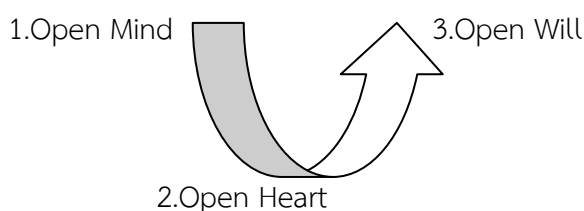
๓) Early Majority กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้อง คิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่ายและมีประโยชน์ต่อผู้ที่ตัดสินใจเลือกใช้จริงๆ การเลือกนวัตกรรมของคนกลุ่มนี้มักดูจากการตัดสินใจของสองกลุ่มแรก

๔) Late Majority กลุ่มนี้จะใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้วและมีความจำเป็นต้องการใช้งานจริงๆ จึงจะใช้ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีได้เข้าถึงการยอมรับของคนกลุ่มนี้ได้ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว

๕) Laggard เป็นกลุ่มที่มีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรม ใช้เมื่อตกรุ่นไปแล้วและเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคมกลุ่มนี้จะเลือกซื้อโดยสอบถามข้อมูลจากคนรอบข้างโดยเฉพาะดูพฤติกรรมของคนในสังคมกลุ่มก่อนๆ Roger ได้สร้าง S-curve เพื่ออธิบายกระบวนการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมเป็นขั้นเป็นตอนให้เห็นภาพเข้าใจง่ายทฤษฎีของ Roger นั้นมีการนำมาวิจัยและเกิดเป็นทฤษฎีต่อยอดโดย G.A. Moor เป็นทฤษฎี The Chasm อันโด่งดังของ G.A. Moore หรือทฤษฎี “หุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม” ทฤษฎีของ โรเจอร์ การเริ่มยอมรับนวัตกรรมจะเกิดขึ้น (Birth) เมื่อหลังจากผ่านสถานะแรกหรือผ่านคนกลุ่มแรก (Innovators) หรือคือการได้รับการยอมรับจากนักประดิษฐ์นวัตกรรมหรือผู้ชอบติดตามเทคโนโลยีใหม่จำนวนหนึ่งทดสอบทดลองจนสิ้นสงสัยและยอมรับเทคโนโลยีนั้นแล้ว ถัดไปก็จะเกิดการยอมรับของกลุ่ม Early Adopters และ Early Majority ได้ง่ายขึ้น แต่ มัวร์ได้ให้ความสำคัญต่อการยอมรับนวัตกรรมในกลุ่ม Early Adopters อย่างมากที่สุดและกลุ่มนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งว่านวัตกรรมนั้นจะมีอยู่หรือดับไปในสังคม มัวร์จึงเปรียบว่าในคนกลุ่มนี้จะมี “หุบเหว” ซึ่งคอยดักนวัตกรรมใดๆ ที่จะอยู่หรือดับไป และนวัตกรรมใดๆ จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง Early Adopter กับผู้ผลิตจนกว่านวัตกรรมนั้นจะตรงกับอุปสงค์ในสังคมจนเกิดการยอมรับในที่สุดหากนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีโทรคมนาคมใดผ่านหุบเหวนี้ไปได้คือ การสื่อสารที่เข้าหาสื่อมวลชนก่อน เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ถูกใช้ร่วมกับการแพร่กระจายนวัตกรรม

๙.ทฤษฎีตัวยู (U Theory Otto Shchammer, 2005^{๑๕๕})

ความเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจดังที่กล่าวแล้วว่าปัญหาส่วนใหญ่จากการใช้สื่อออนไลน์เกิดจาก “ความเร็ว” ของเทคโนโลยีการสื่อสารและกระบวนการคิดของผู้ใช้สื่อออนไลน์ได้ถูกตัดทอนให้สั้นลง คิดเร็วขึ้นเป็นเส้นตรง ขาดการยั้งคิดอย่างรอบคอบ หลักการทฤษฎีตัวยูของชาร์มเมอร์ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดของคนส่วนใหญ่คิดเร็วตัดสินใจเร็วเพราะทุกคนต้องการความเร็วในการคิด และมีปฏิกิริยาตอบสนองให้เร็วที่สุด เปรียบเสมือนการลากเส้นตรงจากจุด เอ ไปยังจุด บี ระยะทางจะสั้นเพราะเป็นเส้นตรง ทฤษฎีตัวยู จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้คนคิดช้าลง จึงยืดเส้นที่ตรงให้โค้งจึงเป็นรูปตัวยู เพื่อให้เกิดทางเลือกอื่น ๆ มากขึ้น และมีความละเอียดรอบคอบมากขึ้นกว่าความคิดแบบเดิม ซึ่งจะช่วยลดปัญหาที่เกิดจากความไม่ตั้งใจในการสื่อสารออนไลน์ ดังภาพ

แผนภาพที่ ๒.๓ รูปแบบ ทฤษฎีตัวยู ของ Otto Shchammer, 2005

การเรียนรู้ใคร่ครวญ เพื่อเข้าสู่การศึกษาที่แท้ จริงนั้น จะต้องห้อยแขวน (suspension) การห้อยแขวนนั้นก็คือการทำให้ช้าลง ฟังข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ยังไม่ตัดสินใจอะไร จากขั้นตอนนี้จะต้องมี การเปิดใจรับฟังข้อมูล เปิดใจอ่านข้อมูลซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่ลงลึกเข้าไปในใจ ต่อมาเมื่อห้อยแขวนข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็สร้างการรับรู้ร่วม ชาร์มเมอร์ ใช้คำว่า co-seeing เป็นการสร้างปัญญาร่วม (collective wisdom) การมีส่วนร่วมในการคิด การเห็นประเด็นต่าง ๆ นั้นร่วมกันอย่างมีแบบแผนใน ระยะนี้จะต้องเปิดหัวใจ (open heart) ซึ่งขั้นตอนนี้คือ ไต่อะล็อก ทั้งสองอย่าง คือ เสี่ยงจากภายใน และการรับฟัง รับข้อมูล ร่วมกันอย่างใคร่ครวญ ไม่ตัดสินใจขั้นตอนนี้การเรียนรู้เริ่มช้าลงเรื่อย ๆ จากนั้นก็จะเข้าไปสู่ ก้นของตัวยู ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่สุดก็คือ การใคร่ครวญเรื่อง ของคุณค่า จากนั้นทุกสิ่งก็ตกผลึกและนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ ออกแบบชีวิตใหม่ ออกไปปลายด้านของ “ตัวยู” การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ก็จะเกิดขึ้น (Transformer) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ตามแนวนี้ เป็นการออกแบบที่แตกต่างกับ

^{๑๕๕} อ็อตโต้ ชาร์มเมอร์ U Theory, ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภายในที่เกิดจากการ ใคร่ครวญภายในจิตใจ โดยดูในไดอะแกรมที่ชาร์มเมอร์. You've visited this page 4 times. Last visit: 1/19/15: <https://www.gotoknow.org/posts/536061> สืบค้นวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๗.

กระบวนการเรียนรู้ทั่วไปโดยสำคัญที่การ “ใคร่ครวญด้วยใจ” การเปลี่ยนแปลงอะไรก็ ไม่สำคัญเท่าการเปลี่ยนแปลงที่ใจ อุปสรรคแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายก็เกี่ยวเนื่องกับใจ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๑)งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์

ในสังคมไทย การใช้หลักพุทธธรรมบูรณาการหรือประยุกตเข้ากับศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งย่อมเป็นเรื่องที่น่ายินดีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม แต่คนส่วนใหญ่ยังมองว่าเป็นเรื่องที่ห่างไกล โดยเฉพาะศาสตร์สมัยใหม่เช่นสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์และโทษได้พอๆกันถ้าใช้อย่างไม่ระมัดระวัง ผิดศีลธรรม ขาดจริยธรรม และผิดกฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สายสุตา ปันตระกูล และคณะ^{๑๕๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ความรู้จากวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาสื่อเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมด้านความกตัญญูผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต” ผลการศึกษา พบว่า แนวปฏิบัติที่ดีจากการทำงานร่วมกันเป็นทีมของนักศึกษาในการประยุกต์ใช้ความรู้จากวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาสื่อในการเสริมสร้างคุณธรรมด้านความกตัญญู ประกอบด้วย (๑) จัดกลุ่มรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย โดยให้นักศึกษาทุกคน มีส่วนร่วมในการวางแผนงาน ตรวจสอบ วิจัยและคัดเลือกงานกลุ่มที่จะนำเสนอ (๒) ต้องมีการกำหนด “หัวหน้ากลุ่ม ” และ “ลูกทีม” ให้ชัดเจน เพื่อรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย (๓) มีการจัดการจำนวนสมาชิกในกลุ่มตามความเหมาะสม (๔) ใช้หลักประชาธิปไตยในการตัดสินใจผลงานของนักศึกษา ผลการศึกษาความสามารถของนักศึกษาในการประยุกต์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาสื่อบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ ๕.๐๔๘ (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = ๑.๑๘๑) ผลการศึกษาวุฒิกรรม/คุณลักษณะด้านความกตัญญูทเวทีของนักศึกษา พบว่าหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติพัฒนาสื่อบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ นักศึกษามีพัฒนาการด้านความกตัญญูทเวทีเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ ๕๕.๗๔

ผลการศึกษาความร่วมมือในการทำงานร่วมกันเป็นทีมของนักศึกษา หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติพัฒนาสื่อบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ นักศึกษามีพัฒนาการด้านความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมเพิ่มสูงขึ้นร้อยละ ๔๗.๓๕ แนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ เนื้อหาสาระด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีดังนี้

^{๑๕๖} สายสุตา ปันตระกูล และคณะ, “การประยุกต์ความรู้จากวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาสื่อเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมด้านความกตัญญูผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต”, งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๔). หน้า ๒๗๑.

(๑) ใช้กระบวนการเชิงระบบในการวางแผนงานในการมอบหมาย งานให้กับนักศึกษา (๒) จัดจำนวน นักศึกษาให้เหมาะสมในการทำงานกลุ่ม (๓) จัดกิจกรรมที่นักศึกษาสนใจโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ ใกล้ตัว ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

สุนทรียา ไชยปัญญา^{๑๕๗} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้จริยธรรม ขององค์การธุรกิจและความรับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาจริยธรรมธุรกิจของนักศึกษาสาขาวิชา คอมพิวเตอร์ธุรกิจคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ” ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้จริยธรรมขององค์การ ธุรกิจและความรับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาจริยธรรมธุรกิจ ของนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่มีประสิทธิภาพ ๘๘.๗๘/๘๕.๗๘ ซึ่ง เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ โดยมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

โดยสรุป การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้จริยธรรมขององค์การธุรกิจและความ รับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาจริยธรรมธุรกิจ ของนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มีประสิทธิภาพและประ สทิธิผล เหมาะสม สามารถนำแผนการ เรียนรู้ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงขึ้น

พรรณพนัช ไตรรัตน์กุล^{๑๕๘} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเว็บไซต์ที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมวัยรุ่นนักศึกษา ๖ เว็บไซต์เด็กดีดอทคอม เว็บไซต์วัยรุ่นอันดับหนึ่งของ ประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ –ปัจจุบัน” ผลจากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ว่า เว็บไซต์ที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของวัยรุ่น เนื่องจากเว็บไซต์เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารกันระหว่าง วัยรุ่นผู้ใช้เว็บไซต์ หากเว็บไซต์มีการนำเสนอสื่อที่ไม่เหมาะสม ผู้เข้าเยี่ยมชมซึมซับรับเอาข้อมูลที่ไม่ เหมาะสมผ่านสื่อดังกล่าว หากแต่การควบคุมงานบริหารของผู้จัดทำเว็บไซต์เป็นไปด้วยความมี ประสิทธิภาพ ปราศจากข้อมูลที่ไม่เหมาะสมผู้เข้าเยี่ยมชมจะไ้ ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

^{๑๕๗} สุนทรียา ไชยปัญญา , “การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้จริยธรรมขององค์การธุรกิจและความ รับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาจริยธรรมธุรกิจของนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ”, ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคามประจำปีงบประมาณ พ .ศ. ๒๕๕๓, (มหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม , ๒๕๕๓).หน้า, ๒๒๕.

^{๑๕๘} พรรณพนัช ไตรรัตน์กุล , “บทบาทเว็บไซต์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมวัยรุ่น นักศึกษา เว็บไซต์เด็กดีดอทคอม เว็บไซต์วัยรุ่นอันดับหนึ่งของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ .ศ. ๒๕๔๒ –ปัจจุบัน ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐).หน้า ๑๕๔.

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักจริยธรรม และเล็งเห็นว่าการพัฒนาและส่งเสริมจริยธรรมวัยรุ่นและเยาวชนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาจริยธรรมคือความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐบาล หรือเอกชน สื่อสารมวลชน ในแขนงต่างๆควรคำนึงถึงจรรยาบรรณเป็นที่สุด เหนือสิ่งอื่นใดการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่วัยรุ่นและเยาวชนจำต้องริเริ่มจากจุดเล็กๆ คือ ตนเองเป็นสำคัญ จักยังผลให้เกิดประโยชน์ ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป

(๒) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา ผล กระทบจากการสื่อสารออนไลน์

จากบทความเรื่อง สื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมือง ของ นันทวิช เหล่าวิศิยา^{๑๕๙} กล่าวถึงสื่อออนไลน์กับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองว่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งพบว่า การเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ตและการเปิดรับสื่อออนไลน์ มีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆเช่น การถ่ายทอด การอภิปรายการลงคะแนนเสียง รวมถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยเช่นกัน จินตนา ต้นสุวรรณนนท์ , ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร , ธัญญา ลีศัตรูพาย ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญญา^{๑๖๐} ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สาเหตุของพฤติกรรมการบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสมของนักศึกษา ระดับอุดมศึกษา เกิดทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลนั้น เกิดจากตัวนักศึกษาขาดการรู้เท่าทันสื่อ ขาดการตระหนักถึงผลกระทบรวมถึงขาดความสามารถในการควบคุมตน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มเยาวชนพิทักษ์สิทธิผู้บริโภค จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ชี้ให้เห็นว่า เยาวชนยังขาดทักษะที่จำเป็นในการสื่อ ขาดการวิเคราะห์ความจริงจากสื่อเมื่อเยาวชนขาดทักษะที่จำเป็นในการใช้สื่อ จึงทำให้เกิดผลกระทบตามมา

จากการศึกษาเรื่อง ผลของการเปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก โดย สุกัญญา บุรณเดชาชัย^{๑๖๑} พบว่า ทักษะที่เกิดจากการรับรู้ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของนักศึกษาแต่ทั้งนี้ ข่าวสารจากสื่อ มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดจากบุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อและสะสมความรู้ไว้เป็นเวลานาน แต่จะมีผลต่อพฤติกรรมเพียงใด ขึ้นอยู่กับอายุและประเภทของสื่อแต่ละชนิดด้วย สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ซึ่งได้ทำการสำรวจเยาวชนไทย

^{๑๕๙} นันทวิช เหล่าวิศิยา, สื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมือง, ๒๕๕๓, หน้า ๒๐๒.

^{๑๖๐} จินตนา ต้นสุวรรณนนท์ , ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร , ธัญญา ลีศัตรูพาย “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภคสื่อด้วยปัญญา”, (๒๕๕๒), หน้า ๙๗-๙๘.

^{๑๖๑} สุกัญญา บุรณเดชาชัย , ผลของการเปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก, ๒๕๕๒, หน้า ๑๕.

อายุระหว่าง ๑๕-๒๕ ปี^{๑๖๒} จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ หรือเทียบเท่า ระหว่างวันที่ ๑๖ ถึง ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยส่วนใหญ่เยาวชนไทยในกรุงเทพฯ ชอบสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์เพื่ ราะความรวดเร็ว กลุ่มวัยรุ่นนิยมติดต่อสื่อสารกันผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าการติดต่อ สื่อสารแบบเจอกันต่อหน้าและการสื่อสารโดยเสียงผ่านทางโทรศัพท์ ซึ่งมีความรวดเร็วตามความต้องการของกลุ่มวัยรุ่นส่งผลให้มีการเขียนข้อความต่างๆ ที่ใช้สื่อสารผิดไปจากหลักภาษาที่ถูกต้องโดยเฉพาะกับข้อความภาษาไทยที่ในปัจจุบันนี้มีการเขียนผิดไปจากหลักภาษาไทย ที่ถูกต้องเป็นอย่างมาก

สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์^{๑๖๓} ร่วมแถลงผลการสำรวจการใช้ภาษาไทย ในสังคมออนไลน์ของเยาวชนไทยในกรุงเทพมหานคร สรุปว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๖๐.๕๓ ยอมรับว่า ตนเองเขียนข้อความภาษาไทยบนสื่อสังคมออนไลน์ผิดไปจากหลักภาษาที่ถูกต้องเป็นประจำ ขณะที่ ร้อยละ ๒๙.๕๑ ระบุว่าเขียนผิดบ้าง และมีเพียงร้อยละ ๙.๙๖ ที่ระบุว่าไม่เคยเขียนผิดเลย

พิรธรอง รามสูต วัฒนันท์ และนิธิตา คณานิธินันท์ (๒๕๕๗)^{๑๖๔} ศึกษาเรื่องการกำกับ ดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เพื่อนำเสนอแนวคิด บทบาทขององค์กร ตลอดจนกระบวนการต่างๆเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อนำไปใช้ วิเคราะห์ปัญหาและนำเสนอแนวทางสำหรับผู้บริหารนโยบาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง การสำรวจความคิ ดเห็นเฉพาะกลุ่ม และการสำรวจเอกสารจากการศึกษาพบว่า ประเทศต่างๆ เช่น สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ได้ใช้กลไกการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต อันประกอบด้วย กฎหมาย มาตรการ บทลงโทษ การปิดกั้นและการกลั่นกรองเนื้อหา กฎ กติกา มารยาท สายด่วนและการรู้เท่าทัน สื่อสื่อผสมผสานกันในการกำกับดูแลในประเทศของตน ส่วนการดูแล อินเทอร์เน็ตอย่างเป็นทางการในประเทศไทยเป็นหน้าที่ของ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร ในแง่กฎหมายของไทยยังไม่มีกฎหมายใดควบคุมเนื้อหาอินเทอร์เน็ตโดยตรงออกมาบังคับใช้ จึงต้องอาศัยกฎหมายที่มีอยู่เดิม ปรับใช้ไปเป็นกรณีไป จากงานศึกษาเรื่อง การกำกับดูแลเนื้อหา หนังสือพิมพ์ สำหรับปัญหาในการกำกับ ดูแลเนื้อหาของหนังสือพิมพ์พบ ๓ ปัญหาสำคัญคือ (๑). การที่สภากาหนดหนังสือพิมพ์แห่งชาติไม่มีสถานภาพเป็นองค์กรอิสระ (๒). ความรู้ความเข้าใจที่ยัง

^{๑๖๒} สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ,ข้อมูลจากฐาน เศรษฐกิจออนไลน์ .ดูเพิ่มเติมใน .<http://www.thanonline.com/index.php?option=com> สืบค้นวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๓} ศรีศักดิ์ จามรมาน ประธานกรรมการอาวุโส , และคณะ สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์. ดูเพิ่มเติมใน<http://www.thanonline.com/index.php?option=com> สืบค้นวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๖๔} พิศรอง รามสูต วัฒนันท์ และ นิธิตา คณานิธินันท์ ,การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต (๒๕๕๗),หน้า ๒๘.

ตลาดเคลื่อนไหวของหนังสือพิมพ์ก็เกี่ยวกับบุคคลสาธารณะ สิทธิส่วนบุคคล และเสรีภาพสื่อมวลชน (๓). การส่งเสริมเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ผ่านการส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีพมักจะไม่ได้ได้รับความสนใจอย่างเพียงพอจากนักข่าวหนังสือพิมพ์

จากการศึกษา เกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชน จริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์ รวมถึงสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย สรุปว่า มีผลกระทบต่อสังคมภายนอกโดยเฉพาะต่อประชาชนเป็นอย่างมาก จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ Facebook ที่มีการตอบโต้สื่อสารด้วยข้อความ รุนแรง ขาดการคัดกรองข้อมูล เป็นการสร้างกระแสโดยไร้ความตระหนัก ทั้งที่ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นหน้า มีเพียงโปรไฟล์ซึ่งก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าใช้ตัวตนที่แท้จริงหรือไม่ ความคิดเห็นส่วนใหญ่ที่โพสต์ลงในเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวล้วนๆ บางครั้งขาดแหล่งอ้างอิง เป็นข่าวโคมลอยขาด ความน่าเชื่อถือ หากข้อความนั้นถูกใจตรงกับความคิดเห็นของตนก็จะกดไลค์ และถูกแชร์ต่อไปอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งข้อมูลที่ส่งต่อกันนั้นเป็นเพียงจินตนาการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมก็คือ สร้างความเกลียดชังและแตกแยก กันอย่างกว้างขวาง และสื่อออนไลน์ที่แพร่ คริปวี ดีโอ ที่ใหญ่ที่สุดคือ YouTube การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ควรคำนึงถึง มารยาทการใช้อย่างพอดี คิดไตร่ตรองก่อนเขียนหรือพูด คำนึงถึงความถูกต้อง และเหมาะสมและสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เป็นสำคัญ

สังคมไทยมีความอ่อนแอระบบการลงโทษต่อผู้กระทำความผิดทางกฎหมายไม่สามารถทำให้เกิดความเกรงกลัวและหลาบจำ การใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนส่วนเป็นการจุดกระแสของสังคม เช่น มีผลต่อความคิด ทักษะคิด ความเชื่อ จึงสามารถสร้างความเกลียดชังต่อสังคมได้อย่างมาก ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นนโยบายของนายทุนหรือเจ้าของสื่อที่กำหนดให้มีการสร้าง Hate Speech เพื่อส่งเสริมสังคมให้เกิดความเกลียดชังและแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย จากสภาพปัญหาของการใช้สื่อออนไลน์ที่ขาดความพอดี ขาดมารยาท ขาดการกลั่นกรองถ้อยคำก่อนพูดและเขียน ขาดความถูกต้องเหมาะสม และขาดความคิดสร้างสรรค์ เรียกว่าขาด จริยธรรม นอกจากนั้นความเร็วของเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตก็อาจทำให้พลังผลอ จึงส่งผลกระทบ ๒ ด้านคือ ๑.ทางด้านความคิด ทักษะคิด ภายในของบุคคล ๒.ส่งผลทางด้านพฤติกรรมและสังคมภายนอก ด้วยลักษณะผลกระทบ เชิงบวกและเชิงลบ

การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสารสนเทศคุณภาพ เพื่อสำรวจสถานะภาพของสารสนเทศในสื่อมวลชน และนำเสนอแนะ ทางการสร้างสารสนเทศที่มีคุณภาพ ที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของสาธารณะ ผลการศึกษาด้านจริยธรรมและศีลธรรมพบว่า สื่อมวลชนมีการละเมิดสิทธิมนุษยชน และสิทธิส่วนบุคคล โดยผลิตซ้ำ อคติในแง่ลบต่างๆ และสะท้อนความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ในขณะที่โครงสร้างทางการตลาดและการกำกับ บดูแลหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของตลาดหนังสือพิมพ์ และวิเคราะห์มาตรการกำกับดูแลหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้น จากผล

การศึกษาเกี่ยวกับการกำกับดูแลพบว่า ^{๑๖๕} ปัญหาทางจริยธรรมที่สำคัญของหนังสือพิมพ์คือ ปัญหาการเป็นตัวกลางการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพและปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลยังมีอยู่

นอกจากนี้ การศึกษาเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานการปฏิรูปสื่อ ผลการศึกษาด้านจริยธรรมสื่อท้องถิ่น ยอมรับว่าในการทำข่าวยังมีการให้เงิน เนื่องจากรายได้น้อยการเดินทางมีค่าใช้จ่าย หรือถ้าไม่รับจะกลายเป็นแกะดำ ด้านการกำกับดูแล เห็นตรงกันว่า ไม่จำเป็นต้องควบคุมสื่อควรดูแลกันเอง สร้างจรรยาบรรณของวิทยุชุมชนขึ้นมา แต่ กทช. หรือองค์กรของรัฐควรมีการตั้งคณะกรรมการเข้ามาดูแลวิทยุชุมชนและเคเบิลทีวี อย่างจริงจัง และควรมีการบังคับใช้ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ^{๑๖๖}

การยกระดับ คุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย เพื่อการปฏิรูปสังคมพบว่า สังคมไทยมีปัญหาจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุสำคัญมาจาก ครอบครัวขาดตัวแบบที่ดี ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ และศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจังนอกจากนี้ยังพบว่า สังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ ในขณะที่ ศาสตราจารย์ ดร. จ्ञานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาสถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบัน ภายใต้กระแสสื่อสารมวลชนเสรีและศึกษาเหตุผลในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์ของสื่อสารมวลชน ผลการศึกษาสรุปว่า สื่อสารมวลชนเป็นองค์กรธุรกิจมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารต่างๆอย่างเต็มที่ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทและอิทธิพลสูงมากต่อบุคคลและต่อสังคม โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านการเผยแพร่ ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อ แม้จะมีการกำหนดจรรยาบรรณของสื่อ แต่ก็ถูกมองข้ามเพราะมีการแข่งขันกันสูง เพื่อผลกำไร และความอยู่รอดของตน การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์จึงขาดความรอบคอบและไม่ค่อยคำนึงถึงผลกระทบต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ^{๑๖๗}

(๓) งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ซึ่งพุทธ ผู้วิจัยได้ศึกษาบททวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยส่วนใหญ่ให้ ความหมายเกี่ยวกับ รูปแบบ การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้เครือข่ายออนไลน์ และผลการศึกษาเป็นที่น่าสนใจดังนี้

^{๑๖๕} นวณ้อย ตรีรัตน์ และธานี ชัยวัฒน์ (๒๕๕๗). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องโครงสร้างตลาดและการกำกับดูแลหนังสือพิมพ์. (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๖๖} ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ .การศึกษาเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานการปฏิรูปสื่อ, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๖๗} จ्ञานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๕-๘๖.

ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข^{๑๖๘} ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นไม่อาจแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ รูปแบบและกระบวนการคือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมสะ) ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) โดยทำการสื่อสารตามแนวทางการประพจน์ ปฏิบัติ ในศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดประโยชน์ส่วนตนและผู้อื่น องค์ความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับแนวทาง ปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาโดย มีหลักการปฏิบัติที่สำคัญคือการ “สื่อสารด้วยสติ”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัฒน์ ภูวทิศ^{๑๖๙} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้ประโยชน์จากสื่อ สังคมออนไลน์และผลกระทบเชิงจริยธรรม ในการนำเสนอข่าวสารของผู้สื่อข่าว” ผลการวิจัยพบว่า “สื่อสังคมออนไลน์” (Online-Social Media) กลายเป็นเครื่องมืออันสำคัญของผู้สื่อข่าวในสังคมยุค ดิจิทัล โดยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ใช้การรวบรวมข้อมูล เพื่อสืบค้นและต่อยอดข่าวสารให้มีความ หลากหลายและมั่นคง รวมทั้งยังใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอข่าวสารเพื่อเข้าถึงผู้รับสาร ซึ่งปัจจุบัน หันไปบริโภคข่าวสารทางสื่อออนไลน์มากกว่าสื่อกระแสหลัก เนื่องจากเห็นว่าข้อมูลในสื่อกระแสหลัก ขาดความเป็น กลาง ความถูกต้องและความเชื่อถือ รวมทั้งยังใช้เป็นพื้นที่เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อ ประเด็นสาธารณะ (Public Issue) อันร้อนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างอิสระ ไร้ขีดจำกัดด้านเวลา สถานที่และรูปแบบ แม้ว่า จุดเด่นของสื่อสังคมออนไลน์คือ ความสะดวกและรวดเร็วในการกำหนด ข่าวสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากข้อมูลที่ผู้ใช้สื่อสารระหว่างกันในเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ขาดความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ ดังนั้นเพื่อให้การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคม ออนไลน์เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ผู้ใช้ทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล ควรต้องคำนึงถึงจริยธรรม การใช้ควบคู่ไปด้วย

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๑๗๐} ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้งใน ระดับโลกียวิสัยนั้น ทางพระพุทธศาสนามองว่า “ความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์” หรือเป็นธรรมชาติที่ถือ

^{๑๖๘} ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาพุทธ ศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓ หน้า ๑๑๐.

^{๑๖๙} วัฒน์ ภูวทิศ, “การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์และผลกระทบเชิงจริยธรรม ในการนำเสนอ ข่าวสารของผู้สื่อข่าว”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔) หน้า ๒๔๖.

^{๑๗๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ว่าเป็นสิ่งจำเป็นของบุคคลและสังคม แต่ในระดับโลกุตรนั้น พระพุทธศาสนามองว่า เป็นสภาวะที่ไร้ความขัดแย้ง สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนายอมรับว่าเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูล อกุศลมูลรวมถึงตัณหา ทิณฺณู มานะผนวกกับปัจจัยภายนอกคือ ข้อเท็จจริง ผลประโยชน์ ค่านิยมที่บิดเบี้ยว

วรารณ สีนถาวร^{๑๗๑} ได้ทำการศึกษาจรรยาบรรณของนักเทคโนโลยีการศึกษา พบว่าจรรยาบรรณเรียงลำดับ ๑๐ อันดับ จากความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ (๑) ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเอง (๒) มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดมั่นในศีลธรรม (๓) ปฏิบัติหน้าที่โดยยึดถือประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติเป็นสำคัญ (๔) มีความยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (๕) ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษาให้แก่ผู้อื่นอย่างเปิดเผยและจริงใจ (๖) ยึดมั่นในหลักการของวิชาชีพนักเทคโนโลยีการศึกษา (๗) อุทิศเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม (๘) วิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา (๙) สนับสนุนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและสังคม และ (๑๐) ให้บริการด้วยความจริงใจและเต็มใจ

ปทีป เมธาคณวุฒิ^{๑๗๒} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนสาขาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ที่บูรณาการจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์ ” ผลการวิจัย พบว่ามี ๑๑ สถาบันที่ระบุดูวัตถุประสงค์เกี่ยวกับจริยธรรม และสังคมไว้ โดยมีคำที่ใช้ ดังนี้ มีคุณธรรมและจรรยาบรรณ มีความรับผิดชอบต่อสังคม และต่อตนเองตามหน้าที่ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ สามารถติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้อย่างต่อเนื่อง ใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการสื่อสาร ทำงานเป็นกลุ่มได้ เผยแพร่ความรู้และให้บริการแก่ประชาชน สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้

รูปแบบการเรียนการสอนไม่มีปฏิสัมพันธ์กับระดับความสามารถพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ของนักศึกษาแต่พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อความสามารถคิดวิเคราะห์จริยธรรมทางคอมพิวเตอร์และคุณลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ค่าเฉลี่ยการประเมินการทำงานเป็นกลุ่มระหว่างการประเมินด้วยตนเองและการประเมินโดยเพื่อน และการประเมินครั้งที่ ๑ กับครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๔ ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ นักศึกษากลุ่ม

^{๑๗๑} วรารณ สีนถาวร , การศึกษาจรรยาบรรณของนักเทคโนโลยีการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔).หน้า ๑๕๑.

^{๑๗๒} ปทีป เมธาคณวุฒิ, “การพัฒนารูปแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนสาขาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ที่บูรณาการจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์ ”, รายงานการวิจัย , (กรุงเทพมหานคร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒).หน้า ๑๔๓.

ทดลองผ่านการเรียนการสอนตามรูปแบบที่พัฒนามีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จริยธรรมทางคอมพิวเตอร์

จากผลงานวิจัยที่กล่าวมานั้น บ่งบอกให้ทราบถึงผลการศึกษาที่ได้รับจากการใช้ประโยชน์ของสื่อสังคมออนไลน์หรือเทคโนโลยีสารสนเทศในด้านการศึกษา รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้สื่อดังกล่าว เนื่องด้วยสถานศึกษามักมีการอบรมบ่มเพาะในด้านคุณธรรมจริยธรรมการใช้สื่อออนไลน์ เมื่อสรุปการศึกษาจึงทำให้ทราบว่าก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย ในส่วนของคุณธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์ของสถาบันการศึกษาจะเห็นได้ว่าเมื่อนำ มาใช้ในด้านบวกจะก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาล ในขณะที่สังคมทั่วไปปัจจุบันมีการใช้สื่อออนไลน์ในด้านลบมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อสารมวลชนที่มีการโพสต์ข้อความที่หมิ่นเหม่ต่อความมั่นคงจากสังคมออนไลน์สู่สื่อกระแสหลักก็จะก่อให้เกิดโทษต่อสังคมได้ไม่น้อยเช่นกัน

งานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์

ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการจัดโปรแกรมทางการศึกษาที่เรียกว่าโปรแกรมการอบรมคุณธรรม (Character education) ซึ่งเป็นโปรแกรมทางการศึกษาที่มุ่งลดพฤติกรรมรุนแรงของเด็กตั้งแต่ประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นโปรแกรมที่ช่วยเสริมสร้างจริยธรรม ความรับผิดชอบและการเอาใจใส่ของนักเรียน โดยการเป็นแบบอย่างและสอนคุณธรรมจริยธรรมที่ฝังผ่านค่านิยมสากลที่คนทั้งหลายใช้ร่วมกัน โปรแกรมนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในโรงเรียนของรัฐตั้งแต่ปี ๑๙๙๐ ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัย (Meta - Analysis) ของเบิร์ก (Berg ตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๙๐ - ๒๐๐๒ พบว่าโปรแกรมการอบรมคุณธรรมส่งผลต่อพฤติกรรมและความรู้ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าขนาดอิทธิพล (effect size) เท่ากับ ๐.๔ และ ๐.๒ ตามลำดับ

นอกจากนี้ Thomson^{๑๗๓} ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของโปรแกรมการอบรมคุณธรรมในโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่าวัฒนธรรมของโรงเรียน ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน และความรับผิดชอบของครู เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โปรแกรมห้ประสบความสำเร็จ

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพของ McDonald^{๑๗๔} ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับครู ๑๑ คน ที่มีประสบการณ์จากการนำโปรแกรมการอบรมคุณธรรมมาใช้ในโรงเรียน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์การรับรู้ของครูเหล่านี้ว่าโปรแกรมนี้อมีผลต่อนักเรียนอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความเชื่อว่าโปรแกรมนี้อเป็นสิ่งที

^{๑๗๓} Thomson, M.J., Factors Associated with Successful Implementation of Character Education in Small Schools, 2004, pp.33-36.

^{๑๗๔} McDonald L, Billingham S, Conrad T et al., Families and Schools Together (FAST), Families in Society, 1997), pp. 78-155.

ช่วยเสริมสร้างนักเรียนในทางที่ดีและการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โปรแกรมดังกล่าวประสบความสำเร็จ โดยโปรแกรมจะมีประสิทธิผลมากขึ้นเมื่อสอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาของนักเรียน

DiGiacomo^{๑๗๕} ได้เสนอแนวคิดการสอน จริยศึกษาแก่วัยรุ่นให้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการสอนว่าอะไรถูกและอะไรผิด กล่าวคือ ต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรม ๓ ประการคือ ๑) วัฒนธรรม ๒) ปรัชญา และ ๓) ศาสนา วิธีที่เด็กซึ่งกำลังเติบโตคิดและรู้สึกเกี่ยวกับคำว่า “ถูก” และ “ผิด” ขึ้นอยู่กับแรงผลักดันของสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนจากสื่อมวลชน สื่อทั้งหลายเหล่านี้ส่งเสริมค่านิยม ทศนคติ และความคิดเห็นที่อาจจะ “ยืนยัน” หรือ “ขัดแย้ง” กับสิ่งที่สอนจากครอบครัว โบสถ์ หรือในโรงเรียน

ดังนั้น มาตรการควบคุมจริย ธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนตั้งแต่อดีต จากการสื่อสารมวลชนมาถึงยุคการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ได้มีมาตรการเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยียุคการสื่อสารไร้พรมแดนซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา จากแนวคิดเกี่ยวกับมาตรการควบคุมและการป้องกันปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ โดยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปตามตาราง ได้ดังต่อไปนี้

^{๑๗๕}

DiGiacomo, J. J., *Teaching Right from Wrong: The Moral Education of Today's Youth*, (National Catholic Educational Association, Washington, DC, 2000), p.56.

๒.๘ บทวิเคราะห์ : แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยว กับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์

ปัจจุบันการสื่อสารออนไลน์ย่อมมีความสัมพันธ์กับบุคคลทุกอาชีพ ทุกเพศ และทุกวัย ต่างต้องมีความเกี่ยวข้องโดยอาจเป็นผู้ใช้และได้รับผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า “จริยธรรม” ในความหมายเชิงพุทธ ได้แก่ จริยธรรมขั้นมูลฐาน ซึ่งหมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อห้ามมิให้ละเมิดทางกาย วาจา ใจ เพื่อให้กาย วาจาและใจเป็นปกติ เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมชาวพุทธเพื่อบรรลุความสุขขั้นต้นของชีวิต เป็นข้อ ประพฤติปฏิบัติเบื้องต้นเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ได้แก่การปฏิบัติบัติและรักษาศีล ๕ ในการอยู่ร่วมกันในสังคม

๒.๘.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม หลักการสื่อสารเชิงพุทธ การสื่อสาร และการสื่อสารออนไลน์

การวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยนี้ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความหมายของคำสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์หลังจากที่ได้ทำการศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรอบด้านแล้ว เพื่อนำมาตอบคำถามวิจัยในข้อที่ ๑) ที่ว่า แนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ เป็นอย่างไร ซึ่งจากการค้นคว้าที่ผ่านมาทำให้ทราบถึงความเชื่อมโยงดังนี้

ก. การวิเคราะห์ : จริยธรรม

จริยธรรมหมายถึงธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติกฎศีลธรรม ความดีงามทางสังคมมนุษย์ จำแนกแยกแยะว่า สิ่งไหนถูกและสิ่งไหนผิด แนวคิดจริยธรรมตะวันออก ก็นั้นมีลักษณะที่เป็น Ethical Philosophy เน้นด้านความคิด (Wisdom) การมีมโนธรรม และการปฏิบัติ สอดคล้องกับ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง “ระบบ” การทำความดีละเว้นความชั่ว การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสาเหตุหลัก ๒ ประการ ได้แก่ ๑) สาเหตุภายในตัวบุคคล เช่น ความเชื่อที่ว่ามี ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การเคารพกฎหมาย และ๒) สาเหตุภายนอกตัวบุคคล เช่น คนรอบข้าง ศาสนา วัฒนธรรม จริยธรรมแบ่งเป็นสองระดับกว้างๆ คือ จริยธรรม ผู้ครองเรือนหรือโลกียธรรม และจริยธรรมผู้ที่สละบ้านเรือนแล้วหรือโลกุตตรธรรม กীরติ บุญเจือ มองว่าจริยธรรมคือ ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์

ในขณะที่แนวคิดตะวันตกได้ศึกษา พัฒนาการทางจริยธรรม นักจิตวิทยาที่สำคัญคือ Lawrence Kohlberg โคลเบิร์กเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดพบว่า ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมเกิดจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งเกิดขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะทางปัญญา

๑. จริยธรรมการสื่อสารมวลชน พิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็น สำคัญ หน้าที่สื่อสารมวลชน (Functionalism) คือหน้าที่พื้นฐานของสถาบันสื่อสารมวลชนเป็นไปตามความต้องการของระบบสังคมใหญ่ คือการธำรงรักษาเสถียรภาพทางสังคม หน้าที่หรือพันธกิจทางสังคม (social functions) ของสื่อมวลชนคือ หน้าที่สอดส่องดูแล (Surveillance) เป็นผู้เฝ้าระวังและตรวจสอบสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการเมือง หรือที่ใช้กันทั่วไปว่า “หมาเฝ้าบ้าน” (watchdog) ของสังคม คอยบอกให้สมาชิกสังคมรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นรอบๆบ้านของตน หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation) เป็นผู้ประสานให้ส่วนต่างๆของสังคมร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หน้าที่ให้ความรู้ สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Transmission) เป็นผู้ให้ความบันเทิง ^{๑๗๖} กฎ Lambeth เน้นว่าจริยธรรมซึ่งไม่ใช่กล่องสีดำที่บีบคนลงไปข้างและบังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบที่เคยวางไว้อย่างเคร่งครัดเขาเห็นว่าจริยธรรมสำหรับสื่อก็คือหลัก กที่สื่อยอมรับว่ายุติธรรมมีประโยชน์ และมีคุณค่าซึ่งเขาเสนอหลักที่สำคัญ ๕ ประการดังนี้ ๑) หลักการพูดความจริง (The Principle of Truth telling) ๒) หลักความยุติธรรม (The Principle of Justice) ๓) หลักเสรีภาพ (The Principle of Freedom) ๔) หลักมนุษยธรรม (The principle of Human) ๕) หลักแห่งการจ้ดการ (The Principle of Stewardship) ความหมายของคำว่า “Stewardship” คือ “ความรับผิดชอบ” อันบุคคลพึงมีต่อการดำเนินชีวิตและทรัพย์สินของตนเองโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นด้วย ^{๑๗๗} จริยธรรมสื่อมวลชน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องเหมาะสมและ ดีงาม ดังนั้น ในกรณีของจริย ธรรมการสื่อสารมวลชนจึงหมายถึง การ ปฏิบัติหน้าที่ เช่นการ “ผลิต” ข่าว นำเสนอ ภาพ บทความ หรือบทวิจารณ์ ฯลฯ จะต้อง งดเว้นการโกง ความถูกต้อง ความแม่นยำ ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึดหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ

๒. จริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ คือ การละเว้นสิ่งที่ไม่ควรประพฤติ เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) ซึ่งการสื่อสารออนไลน์ต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ ^{๑๗๘} คือ ๑) ความเป็นส่วนตัว (Information Privacy) หมายถึง สิทธิที่จะอยู่ตามลำพังและเป็น สิทธิที่เจ้าของสามารถ ที่จะควบคุมข้อมูลของตนเองในการเปิดเผยให้กับผู้อื่นสิทธินี้ใช้ได้ครอบคลุมทั้งปัจเจกบุคคลกลุ่มบุคคล และองค์กรต่างๆ ๒) ความถูกต้อง (Information Accuracy) เช่นการบันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ ๓) ความเป็นเจ้าของ (Intellectual Property) ทรัพย์สินที่จับ

^{๑๗๖} อูบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ , สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม , (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕-๖.

^{๑๗๗} Edmund B. Lambeth, Assessing public journalism (Columbia : University of Missouri Press Meyrowitz J. 1985), pp. 251-273.

^{๑๗๘} ดูเพิ่มเติมใน ,<http://www.lovefaai-lovefaai.blogspot.com/2010/10/5.html> [๑๐ตุลาคม ๒๕๕๓]

ต้องได้และที่จับต้องไม่ได้ ๔) การเข้าถึงข้อมูล (Data Accessibility) เป็นการกำหนดสิทธิ์การเข้าใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์และเข้าถึงข้อมูลเพื่อรักษาความลับและความปลอดภัยของข้อมูล ส่วนการเข้าถึงข้อมูลของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้นถือเป็นการผิดจริยธรรมเช่นเดียวกับก ารละเมิดข้อมูลส่วนตัว

ข. การวิเคราะห์ : หลักการสื่อสารเชิงพุทธ

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ มีเพียงการพูดและการฟังรวมถึงการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ เท่านั้น หลักการพูดตามแนวพุทธศาสนา การพูดดี และไม่ดี บุคคลไม่ควรพูดเท็จเว้นซึ่งมุสหาหลักการพูดที่ดีหรือการพูดของบัณฑิต จะเป็นวัจกรรมที่สุภาพ ดั่งงาม มีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑) พูดคำจริง เป็นคำพูดที่แน่นอนและคงที่รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลง ๒) คำพูดสมานไมตรี คือการพูดผูกมิตร และประสานสามัคคี ๓) คำพูดไพเราะ คือคำพูดที่อ่อนหวานน่าฟัง ๔) คำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนว่า เป็นคำพูดที่มีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน และพระองค์ทรงแสดงลักษณะการพูดที่ดีไว้ (Right Speech) ซึ่งเป็นศีลพื้นฐาน ได้แก่ ละมุสหา เว้นการพูดเท็จ ละปิสุนาวาจา เว้นจากการพูดหยาบคาย ละสัมผัปปลาปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ

พระพุทธเจ้าทรงสอน ให้ฟังในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่นหลักธรรมของพระพุทธองค์ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการฟัง โดยชี้ให้เห็นถึง อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการ ^{๑๗๔} ได้แก่ ๑) ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง ๒) สิ่งที่ได้ฟังแล้วย่อมชัดเจนขึ้น ๓) บรรเทาความสงสัยได้ ๔) ทำความเห็นให้ตรงกัน ๕) จิตของผู้ฟังย่อมแจ่มใส หลักธรรมเกี่ยวกับการสนทนาที่น่าสนใจ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ไม่นึกหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ๒) ไม่นึกหมิ่นผู้พูด ๓) ไม่นึกหมิ่นตัวเอง ๔) ใจไม่ฟุ้งซ่าน ฟังโดยมีจิตหนึ่งเดียว ๕) มนสิการโดยแยบคายหรือโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นหลักในการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หลักการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นกระบวนการสื่อสารระดับปัจเจก หรือการสื่อสารภายในตนเองซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

๑. โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายใน ที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรม การสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การทำหน้าที่ของจิต ที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ คือต้อง มีระเบียบวิธีคิด คิดใคร่ครวญ และคิดอย่างแยบคายก่อนที่จะทำการสื่อสารและต้องประกอบด้วยกัลยาณมิตรหรือสัตตบุรุษในการให้คำปรึกษาแนะนำ นอกจากนี้ ต้องมีคุณสมบัติของผู้ส่งสารประการอื่นๆ ได้แก่ เป็นผู้รู้จริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้จักกาลเทศะ และวิธีการที่จะสื่อสารกับผู้รับสาร มีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตนและมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสาร เนื้อหาสารที่จะถูกสื่อสารออกไปนั้น ต้องเป็นเนื้อหาสารเชิงบวกต่อสังคม เป็นเรื่องจริง ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสารในทางที่ดี ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทัศนคติหรือแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ตลอดจนวิธีการมองโลก หรือวิถีการดำเนินชีวิตแบบใดที่ปรากฏไปกับ

^{๑๗๔} ป.,อ.จ., ๒๒/๒๖๗.

เนื้อหาสารจึงต้องเป็นไปบนพื้นฐานของสัมมาทิฐิ หรือทำให้ผู้รับสารเกิดสัจจมาทิฐิกล่าวคือ เกิดความคิด ความเห็นเชิงบวก

๒. กัลยาณมิตร หมายถึง ผู้แนะนำ สั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน ตลอดจนถึงแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ซักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จัก เลือกรับใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ พระพุทธองค์ทรง เปรียบ กัลยาณมิตรเป็นต้นน้ำ เป็นบุญนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดุจดั่งแสงอรุณที่เกิดขึ้นมาก่อนอาทิตย์อุทัย

๓. อายุตนะทั้ง ๖ ทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นช่องทางนำไปสู่สุขและทุกข์ พระองค์ทรงสอนว่า ไม่ควรชื่นชมลุ่มหลงมากต่อการ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รับรส และรู้สึก เพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์ เป็นช่องทางของมาร (สิ่งขัดขวางความดีก่อให้เกิดความทุกข์) ทรงกล่าวว่า ผู้ใดชื่นชมโดย ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ และชื่นชมรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส (โณภูพพะ สิ่งที่จับต้องได้) ผู้นั้น ได้ชื่อว่าชื่นชมทุกข์ ผู้ใดชื่นชมทุกข์ ผู้นั้นย่อมไม่พ้นจากทุกข์ได้

๔. ปรัตโธสะ เป็นปัจจัยภายนอก หมายถึงสิ่งต่างๆ คำโฆษณา ข้อความ ฯลฯ ปรัตโธสะจะเป็นไปในทางที่ดี ได้ต้องมีกัลยาณมิตรผู้ซึ่งคอยส่งเสริม สนับสนุน ก่อให้เกิดประโยชน์ไปในทางที่ดี และในทางพุทธศาสนาหมายถึง ปรัตโธสะที่หมายถึง การฟังธรรมที่เป็นสัปปายะ หรือเป็นการฟังที่สบาย สดใสประสาทดกัณเฏนเท่านั้น มิได้หมายถึงการฟังอสังฆธรรมจากผู้อื่น ทั้งนี้ ปรัตโธสะในความหมายดังกล่าวจะต้องมีกัลยาณมิตร เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ

๕. กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการสำหรับผู้รับสาร มีที่มาใน เกสปุตตสูตร และสูตรอื่นๆที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ พระองค์ทรงตรัสหลักสำหรับทำความ เชื่อแก่คนพวกนั้นมีใจความว่า ๑) มา อนุสสาเวน อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา ๒) มา ปรมปราย อย่าเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา ๓) มา อิติ กิราย อย่าเชื่อโดยตื่นข่าว ๔) มา ปิฎกสั มปาเทน อย่าเชื่อโดยอ้างปิฎก ๕) มา ตกฺกเหตุ อย่าเชื่อโดยนึกเอาเอง ๖) มา นยเหตุ อย่าเชื่อโดยคาดคะเน ๗) มา อาการปริวิตก เณ อย่าเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ ๘) มา ทิฏฐินิฆมานกฺขน กฺขนติยา อย่า เชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน ๙) มา ภพฺพรูปตยา อย่าเชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้ ๑๐) มา สมโณ โน ครุ อย่าเชื่อโดยถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา หลักกาลามสูตรนี้ผู้รับข่าวสารควรนำมาพิจารณาใช้เป็นแนวทางในการเสพสื่อต่างๆ

ค. การวิเคราะห์ : การสื่อสาร

การสื่อสารคือกระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสารโดยผ่านสื่อต่างๆ ที่อาจเป็นการพูด การเขียน สัญลักษณ์อื่นใด การแสดงหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสื่อสาร ที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมหรือความจำเป็นของตนเองและคู่สื่อสาร โดยมีวัตถุประสงค์ให้เกิดการรับรู้ร่วมกันและ

มีปฏิริยาตอบสนองต่อกัน การสื่อสารทางเดียว (one-way communication) เป็นการสื่อสารที่ผ่านสื่อมวลชนทุกชนิดคือวิทยุโทรทัศน์วิทยุโทรเลขโทรสารภาพยนตร์ การสื่อสารสองทาง (two-way communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลเช่น การสื่อสารในกลุ่มการพูดคุยซึ่งปัจจุบันได้รวมไว้ซึ่งการสนทนาผ่านการสื่อสารออนไลน์ด้วย

ในส่วนทฤษฎีการสื่อสารตะวันตกที่สามารถนำมาอธิบายความเชื่อมโยงกับหลักการสื่อสารเชิงพุทธคือ ทฤษฎีของ David K. Berlo ที่ได้อธิบายและให้ความหมายสำคัญในกระบวนการสื่อสารใกล้เคียงกับหลักการเชิงพุทธศาสนา (Berlo, 1960) เบอร์โล ได้กล่าวถึงที่มาของมนุษย์กับหลักการพูดของบุคคลในพระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มืองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ,ช่องทาง (Channel) ผู้รับสาร (Reciver) หรือเรียกย่อๆว่า S-M-C-R Model โดยเฉพาะช่องทางการสื่อสาร เบอร์โลแนะนำว่า ช่องทางการสื่อสารของมนุษย์คือ ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิสัมผัส ที่เป็นช่องทางสำหรับรับเข้า-ออกของการสื่อสาร แต่แนวคิดของพระพุทธองค์เกิดก่อนเบอร์โล นับประมาณ ๑๕๐๓ ปี และแนวคิดของพระพุทธองค์ลึกล้ำกว่า โดยที่พระพุทธองค์ได้เสนอไม่เฉพาะส่วนที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่พระองค์ทรงเสนอการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่การรับรู้ทางใจ (เบอร์โลเสนอไว้เพียง ตา หู จมูก ลิ้น ผิสัมผัส) ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากมโนทวารหรือใจนี้เองที่เรียกว่า “ธรรมารมณ์” การนำทฤษฎีของ เดวิด เค เบอร์โลมาเป็นแนวทางในการศึกษาการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เนื่องจากมีกระบวนการสื่อสารที่ใช้ ผัสสะ และสามารถนำมาอธิบายในหลักการสื่อสารเชิงพุทธได้อย่างชัดเจน

ง. การวิเคราะห์ : การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชน หมายถึง กระบวนการสื่อสาร ที่มีลักษณะ การ ทำเป็นอาชีพ (Professional) ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมผสมผสานเนื้อหาเพื่อเสนอให้กับมวลชน ตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ข้อมูล ข่าวสาร (Message) จะถูกแพร่กระจายออกไปด้วยวิธีการที่รวดเร็วและต่อเนื่อง (Rapid and Continue) โดยผ่านทางระบบกลไกของสื่อ ข่าวสารที่ถูกส่งออกไปหมายถึงความสำเร็จที่สื่อมวลชนสามารถนำสารผ่านระยะทาง (Distance) และช่วงเวลา (Time) ไปยังผู้รับสารได้อย่างทันทีทันใดด้วยความรวดเร็ว (Rapid) ในขณะที่นักคิด ตะวันตกกล่าวถึงลักษณะพิเศษของการสื่อสารมวลชนไว้ ว่า คือความประณีตของสื่อที่ใช้ (an elaboration of the channel) เนื่องจากการสื่อสารมวลชนเป็นการสื่อสารกับคนจำนวนมากจึงต้องใช้สื่อที่มีความสลับซับซ้อน (complex channels) ใช้เทคโนโลยีเพื่อนำสารไปสู่ผู้รับได้มากกว่าการสื่อสารชนิดอื่น ส่วนลักษณะเฉพาะของการสื่อสารมวลชนคือส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียวการตอบกลับ (feedback)จากผู้รับสารไปยังผู้ส่งสารมักเป็นไปได้อย่างล่าช้า หรือกระทำไต่ยาก ผู้ส่งสารสามารถเลือกหรือกำหนดผู้รับสารเป้าหมายของตนได้ ผู้ส่งสารเป็นสถาบันทางสังคม (social institution) ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ ปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมของผู้ส่งสาร เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

จ.การวิเคราะห์ : การสื่อสารออนไลน์

การสื่อสารออนไลน์ หมายถึง การสื่อสารผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต (Internet) โดยผู้รับสารใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและข่าวสาร และผู้ส่งสารใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลเช่น Face book Twitter Instagram YouTube & Line เป็นต้น

การสื่อสารออนไลน์เป็นการติดต่อสื่อสารใน สังคมสารสนเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีเครื่องมือสื่อสารหรือ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) พร้อมทั้งจะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง อาณาบริเวณของการสื่อสาร ครอบคลุมทุกท้องถิ่นของสังคม และสามารถขยาย เครือข่าย ออกไปได้ทั่วโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเกิดจาก ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) จัดเป็นทฤษฎีจากปีกหนึ่งของนักวิชาการกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) หมายถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย (Communication Technology)^{๑๘๐} สำนักโตรอนโต (The Toronto School) เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจกับปัจจัยพลังทางการผลิตหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามา กำหนดเงื่อนไขการทำงานของ “สื่อ” ต่างๆ โดยนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเทคโนโลยีมีผลในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงใน โลกของ “สื่อ” ในการสื่อสารรวมทั้งการปฏิวัติในสังคมโดยรวม ^{๑๘๑}การประมวลคุณลักษณะเด่นของทฤษฎีเทคโนโลยีสื่อสารเป็นตัวกำหนด ^{๑๘๒}มีดังนี้๑).เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม ๒).เทคโนโลยีแต่ละชนิดก็จะเหมาะสมกับรูปแบบโครงสร้างทางสังคม ๓).ขั้นตอนของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวนำ ให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม ๔).การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเสมอ

๒.๘.๒ สภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์

ก. การวิเคราะห์ : สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดจากการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด ทฤษฎีนี้อธิบายให้เห็นถึงพฤติกรรมและบุคลิกลักษณะของบุคคลแต่ละกลุ่มในสังคมเพื่อให้เข้าใจวิธีการรับเทคโนโลยีของคนแต่ละกลุ่มในสังคมได้ แก่ ๑) คนกลุ่มแรกในสังคมที่นอกจากเป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังรวมไปจนถึงผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีและชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอตนเอง ๒)

^{๑๘๐} กาญจนา แก้วเทพ , สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาลาแดง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓.

^{๑๘๑} สมสุข หินวิมาน, ทฤษฎีการสื่อสารกับโลกาภิวัตน์, ในประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญานิติศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร(หน่วยที่ ๘-๑๕), (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๗.

^{๑๘๒} McQuail, Mass Communication Theory : An Introduction, 2nd ed, London : Sage Publications, 1994.

เป็นกลุ่มที่ชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะอาจเป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม ๓) กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่ายและมีประโยชน์ การตัดสินใจเลือกนวัตกรรมของกลุ่มนี้มักดูจากการตัดสินใจของสองกลุ่มแรก ๔) กลุ่มนี้จะใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตรู่นไปแล้วและมีความจำเป็นต้องการใช้งานจริงๆ จึงจะใช้ นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีได้เข้าถึงการยอมรับของคนกลุ่มนี้ได้ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว ๕) เป็นกลุ่มที่มีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใช้เมื่อตรู่นไปแล้วและเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคมกลุ่มนี้จะเลือกซื้อโดยสอบถามข้อมูลจากคนรอบข้าง โดยเฉพาะดูพฤติกรรมของคนในสังคมกลุ่มก่อนๆ

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ซึ่งมีการศึกษาแนวคิดทั้งตะวันออกและตะวันตกโดยนำทฤษฎีการสื่อสารครอบคลุม อำนาจหน้าที่ สิทธิเสรีภาพ และความรับผิดชอบทางสังคมของการสื่อสารมวลชนมาสรุปเป็นรูปแบบเพื่อชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมการสื่อสารตามทฤษฎีตะวันออกและตะวันตกมีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธอย่างไร สรุปความหมายจริยธรรม การสื่อสารตามแนวคิดตะวันออกเน้นที่ ความคิดและการประพฤติปฏิบัติที่ดีในส่วนแนวคิดตะวันตก เน้นที่การทำตามหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ หมายถึง “การประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก”

ข่าวสารที่ปรากฏในสื่อกระแสหลักปัจจุบันส่วนใหญ่ เกิดจากปรากฏการณ์การโพสต์และแชร์ข้อความทางสังคมสื่อออนไลน์เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งสื่อมวลชนซึ่งทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารให้สังคมในประเทศได้รับทราบถึงสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้ โดยหยิบยกมาขยายต่อทางสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์จนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์หลายอย่าง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่นำมาขยายต่อนั้นเป็นประโยชน์หรือโทษเพียงใดต่อสังคมส่วนรวม เช่น การนำเสนอสารพิษปนเปื้อนในข่าวสารของผู้ประกอบการหลายราย ทำให้ประชาชนดบริโภคข่าวสารยี่ห้อ นั้นๆ หรือในนมผงสำเร็จรูปเพื่อใช้เลี้ยงทารกมีสารอันตรายปนเปื้อน สร้างความตื่นตระหนกต่อสังคม ในแง่ผลดีอาจมองว่า ข่าวนี้ช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้ที่กำลังกระทำผิดได้หยุดกระทำ และสังคมช่วยกันตรวจสอบ ในแง่ผลร้าย ข่าวนี้อาจทำลายระบบเศรษฐกิจของประเทศให้พังได้ในพริบตา ซึ่งปัญหาการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนี้สื่อมวลชนจึงต้องมีความตระหนักรู้และระมัดระวังและไม่นำเสนอข้อมูลที่ยังไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริง และไม่มีหลักฐานยืนยัน ด้วยเหตุเพราะสื่อมวลชนคือผู้ มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารซึ่งประชาชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจมากที่สุด

๑. การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเป็นเรื่องง่ายและรวดเร็ว ไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลกก็สามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้อย่างสะดวก ด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงคนทั้งโลกไว้ด้วยกัน ทำให้เกิดสังคมใหม่ในโลกออนไลน์เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดและความต้องการของคนในสังคม และเกิดผลกระทบตามมามากมาย โดยเฉพาะสิทธิการแสดงออกของประชาชนในโลก

ออนไลน์ ปัจจุบันสื่อออนไลน์ที่มีผู้นิยมใช้มากที่สุดคือ Facebook และ Twitter เป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่าหลายกรณีที่ปรากฏบนหน้าเว็บเพจของสื่อออนไลน์ มักจะเป็นเรื่องของการแสดงความคิดเห็น ส่วนตัวล้วนๆ โดยขาดการคัดกรอง ข้อมูล ถ้อยคำ และบุคคลที่ถูกอ้างถึง ทำให้บุคคลนั้นไม่มีโอกาสแก้ข้อกล่าวหาได้ทัน เพราะสังคมในโลกออนไลน์รวดเร็วเพียงแค่คลิก สามารถเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือได้ทันที นอกจากนี้ยังมีการแชร์เนื้อหาและข้อความที่ตนเองถูกใจเห็นดี ้วยช่วยเสริมเติมต่อขยายไปยังสื่ออื่นๆ เช่น ห้องกลุ่มสนทนา Lineหรือหากเป็นภาพและเสียงก็มักจะนำขึ้น YouTube ซึ่งปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้สื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์มักจะนำมาขยายผลเพื่อสร้างกระแสต่อผู้คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งยังนิยมการบริโภคสื่อเก่าให้รับทราบโดยทั่วกัน

๒. สังคมประชาธิปไตย ให้เสรีภาพในการสื่อสาร และจะให้ความสำคัญกับ Hate Speech ซึ่งหมายถึง วาจา การแสดงออก หรือรูปภาพ ที่มุ่งสร้างความเกลียดชังต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน การเหยียดหยามเรื่องสีผิว ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ในปัจจุบันคำศัพท์ ที่ใช้ในสื่อสังคมออนไลน์ ถ้าเป็นกลุ่มที่นิยมความรุนแรง มักจะใช้คำพรุสวาท หยาบคาย ในทุก Comment ของคนหนึ่งคนที่มีอุปนิสัยเช่นนี้ ถ้านำมาเรียงต่อกันและรวบรวมตั้งแต่เริ่มต้นจนคำสุดท้าย สามารถวิเคราะห์อุปนิสัยและจิตใจได้สำนึกของบุคคลดังกล่าวได้ทันที กรณีหญิงสาวได้รับตำแหน่งสาวงามจากการประกวดจำเป็นต้องคืนตำแหน่งให้กองประกวดเนื่องจากสืบได้ว่า ครั้งหนึ่งเธอผู้นี้เคยโพสต์ข้อความด้วยถ้อยคำหยาบคายอยู่เป็นเวลานาน ถึงแม้ปัจจุบันเธอจะหยุดพฤติกรรมดังกล่าวแล้ว แต่สังคมในโลกออนไลน์ไม่ยอมยังคงขุดคุ้ยจนกระทั่งเธอต้องคืนตำแหน่งในที่สุด

๓. ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชน สาเหตุของ การเกิดปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์นั้น ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนเป็นประเด็นมาอย่างยาวนานในอินเทอร์เน็ตเองก็ยังคงประเด็นของความถูกต้อง (Accuracy) ความ น่า เชื่อ ถือ (Reliability) และ ความพอเพียง (Adequacy)^{๑๘๓}ของข่าวสาร ในส่วนของห้องสนทนา (chat rooms) และการเล่นเกมแบบที่มีผู้เล่นหลายคนก็ยังมีประเด็นคำถามว่าคนเหล่านี้เป็นใครกันจากสิ่งที่เขาแสดงออกมา นอกจากนั้นแล้ว ปัจจัยทางด้านความเร็วในอินเทอร์เน็ตก็อาจจะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้องค์กรข่าวระดับแนวหน้าปล่อยข่าวออกมาโดยไม่มีการตรวจสอบอย่างระมัดระวังได้หลายๆเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ตซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นประโยชน์และมีลักษณะของข่าวสารที่เป็นกลางนั้นแท้จริงแล้วอาจจะดำเนินงานโดยบริษัทธุรกิจ ซึ่งพยายามจะ ให้บรรลุเป้าหมาย ของตนเอง หลายๆเว็บไซต์ของข่าวออนไลน์ก็ยังมีลักษณะไม่ชัดเจน (Blurring) ซึ่งผิดไปจากหลักการขั้นพื้นฐานของการปฏิบัติงานหนังสือพิมพ์ที่มีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วนั่นคือ การแยกไม่ออกระหว่างเนื้อหาข่าวหรือการโฆษณา แม้กระทั่ง กิจกรรม

^{๑๘๓} Severin, Werner J. and Tankard, James W., **Communication theories : Origins, methods and uses in the mass media**, (New York : Addison Wesley Longman, 2001), p.67

ในการใช้เว็บไซต์นั้นผู้ใช้ก็ยังไม่ได้คิดตรวจทานให้รอบคอบว่าอะไรคือสิ่งที่เรากำลังเห็นและได้ยินอยู่กันแน่ซึ่งผู้ใช้เว็บไซต์หลายคนมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ในด้านของทักษะสำหรับการประเมินข่าวสารที่ได้รับมา

สื่อมวลชนหมายถึง ผู้ซึ่งมีวิชาชีพและมีหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารหรือสื่อสารกับคนจำนวนมาก เช่น บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ นักข่าว หนังสือพิมพ์ ผู้สื่อข่าววิทยุกระจายเสียง ผู้สื่อข่าววิทยุโทรทัศน์ ซึ่งใช้สื่อออนไลน์ ในการนำเสนอข่าวสารที่เป็นประเด็นสำคัญในสังคม ก่อให้เกิดผลกระทบได้ทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อผู้ใช้สื่อออนไลน์ทั่วไป จากการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนมักจุดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างกระแสสังคม สื่อมวลชนขาดจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสาร มักเสนอข่าวโดยแสดงความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป และมีลักษณะโน้มน้ำหนักผู้รับสื่อ โดยมีเป้าหมายทางธุรกิจแอบแฝง เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของสังคม

อย่างไรก็ตามแม้จะมีคำถามเกี่ยวกับ ความน่าเชื่อถือของข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต แต่นักวิจัยก็พบว่าผู้ใช้ก็ยังจัดอันดับให้สิ่งตีพิมพ์ทางอินเทอร์เน็ตมีความน่าเชื่อถือเท่ากับสื่อเก่า งานเขียนหลายๆชิ้นของ Marshall McLuhan เป็นแหล่งที่มาของความคิดสำหรับการทำวิจัยกับสื่อใหม่เป็นอย่างดี ความคิดของ McLuhan ที่ว่า "The medium is the message" นั้นสามารถนำมาประยุกต์กับอินเทอร์เน็ตหรือรูปแบบเฉพาะของ W.W.W. อย่างเช่นเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้ เป็นต้น

ข. การวิเคราะห์ : ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารออนไลน์นั้นได้แก่ ด้าน ความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม และการดำเนินชีวิต และสังคมภายนอก พิจารณาได้เป็น ๓ ส่วน คือ ๑) ด้านความคิด ความเชื่อ ความเห็น ค่านิยม วิธีการมองโลกที่รวมเรียกว่าทฤษฎี ๒) ด้านพฤติกรรม และวิถีในการดำเนินชีวิต ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ๓) ด้านสังคมภายนอกหรือในระดับสังคม

๑. ผลกระทบทางด้านทฤษฎี

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านความคิด ความเชื่อ ความเห็น ค่านิยมในระดับปัจเจกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ การเกิด มิจฉาทิฐิ และสัมมาทิฐิ

๑.๑ มิจฉาทิฐิ ได้แก่ ความเชื่อซึ่งขาดเหตุผลรองรับ เช่น ในเรื่องการสวดมนต์อ้อนวอนพระเจ้า การบูชาอัญมณี การประพาศัตตวัตถุปฏิบัติต่างๆ เช่นการไหว้ทิศ การบูชาไฟ การประพาศัตตวัตถุต่างๆว่าเป็นมงคล เป็นความบริสุทธิ์ การได้พบเห็นหรือได้ยินสิ่งที่เชื่อว่าเป็นมงคลหรือไม่เป็นมงคลต่างๆ การบำเพ็ญทุกรกิริยาทรมานตน การบริโภคมกาม ยินดีพอใจในกาม ปลอญตัวปลอญใจไปตามกระแสแห่งกิเลส ไม่เชื่อกรรมและวิบากแห่งกรรม เชื่อว่าโลกเที่ยง (สัสสตทิฐิ) เชื่อว่าโลกนี้ขาดสูญ

(อุจเฉททิฏฐิ) เชื่อว่าโลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ที่เป็นโอปาติกะ^{๑๘๔} ไม่มีสมณะที่
ดำเนินตนชอบ ปฏิบัติชอบเหล่านี้ถือเป็นผลกระทบด้านทิฏฐิเชิงลบ

๑.๒ สัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม หรือความเชื่อที่เป็น
เหตุเป็นผลสัมมาทิฏฐิมี ๒ อย่าง คือ โลภียสัมมาทิฏฐิ และโลกุตรสัมมาทิฏฐิ^{๑๘๕} โลภียสัมมาทิฏฐิเป็น
ความเห็นชอบระดับโลกียะ เช่น ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและ ชีวิตที่ถูกต้องตาม
หลักแห่งความดีสอดคล้องกับศีลธรรม โลภียสัมมาทิฏฐินี้ เกิดจากปรโตโฆสะ ซึ่งเป็นปัจจัยฝ่าย
ภายนอกหรือเป็นผลมาจากการสื่อสารกับบุคคลอื่น และการหล่อหลอมของสังคม ส่วนโลกุตร
สัมมาทิฏฐิ เป็นตัวปัญญาที่เป็นอิสระจากการหล่อหลอมของสังคมไม่ขึ้นต่ออิทธิพล ของสภาพแวดล้อม
ที่เปลี่ยนแปลงไป โลภียสัมมาทิฏฐิเกิดจาก โยนโสมนสิการ^{๑๘๖} หรือการพิจารณาโดยแยบคาย ซึ่งเป็น
ปัจจัยภายในตัวบุคคล ที่เป็นการสื่อสารภายในตัวเอง ซึ่งผลกระทบด้านสัมมาทิฏฐิโดยโลกุตร
สัมมาทิฏฐินี้ถือเป็นผลกระทบเชิงบวกเพราะสามารถกำจัดกิเลสได้อย่างแท้จริง

การเปลี่ยนแปลงจากมิจฉาทิฏฐิมาเป็นสัมมาทิฏฐินั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงสัมมาทิฏฐิ
ว่าเป็นตัวนำ เป็นบุญนิमितเพื่อการตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ประการเปรียบดังเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้น ย่อมมีแสงอรุณ
ขึ้นมาก่อน^{๑๘๗} ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง เพื่อเป็นทางดำเนินหรือ
ความประพฤติเพื่อการตรัสรู้ สัมมาทิฏฐิก็เป็นมรรคองค์แรก^{๑๘๘} ดังเช่น ในขณะที่ยองคุลิมาจะตัดนิ้ว มือ
ของผู้เป็นมารดาโดยเพื่อหวังให้ได้นิ้วมือครบพัน ขณะนั้นพระพุทธเจ้าก็ทรงพระดำเนินแทรกตรงกลาง
ระหว่างองคุลิมา กับมารดาของเขาคือ องคุลิมาเห็นเช่นนั้น จึงเปลี่ ยนเป้าหมายหันมาไล่ฆ่าเพื่อจะ
ตัดนิ้วมือของพระพุทธเจ้าแทน แต่วิ่งตามอย่างไรก็วิ่งไม่ทัน จึงตะโกนร้องให้พระองค์ทรงหยุดเดิน
พระองค์ทรงหันมาตรัสกับองคุลิมาว่า “เราหยุดแล้ว แต่เธอยังไม่หยุด องคุลิมาเอ๋ย เราหยุดแล้ว
จากการเบียดเบียนทำลายชีวิตสัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลาย ดังนั้น แม้เดินอยู่ก็จึงชื่อว่าหยุดแล้ว ส่วนเธอแม้
จะหยุดเดินอยู่ตรงนั้นแล้ว ทว่าเธอลังไม่หยุดการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ” เมื่อองคุลิมาได้ฟัง
พุทธดำรัสแล้วจึงเกิด สติ คิดขึ้นมาได้ตอนนั้นเองว่า คนที่อยู่ข้างหน้าตนคงไม่ใช่สมณะทั่วไป จึงเกิด
ความเลื่อมใสปิติอย่างท่วมท้นที่ได้เฝ้าพระพุทธเจ้า จึงกราบทูลขอบวช พระพุทธองค์ทรงมีพุทธานุญาต
ให้บวช บวชได้ไม่นานองคุลิมาก็บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์^{๑๘๙}

^{๑๘๔} โอปาติกะ หมายถึง สัตว์เกิดผุดขึ้นมา หมายถึง สัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจุติ (ตาย)
ก็หายวับไปไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรกเป็นต้น ดูเชิงอรรถ ที.สี.(ไทย) ๙/๖๕/๒๗.

^{๑๘๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๙/๘๑.

^{๑๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓๙.

^{๑๘๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๗/๖๑๗.

^{๑๘๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^{๑๘๙} ว.วชิรเมธี, **เชญตะวันตก**, (สถาบันวิมุตตาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙-๔๒.

จะเห็นได้ว่าการที่องค์การสามารถเปลี่ยนทฤษฎี จากมิจฉาทฤษฎีเป็นสัมมาทฤษฎี ได้นั้นก็เนื่องจากการได้ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นนั่นก็คือพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าพระองค์ทรงเป็น ปรโตโมสะที่เป็นกัลยาณมิตร จากนั้นสัมมาทฤษฎีที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลจากกระบวนการสื่อสารภายในตนเอง หรือปัจเจกนั่นเอง ผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสาร ระดับปัจเจกจึงต้องอาศัยการ สื่อสารกับบุคคลอื่น ด้วย และที่สำคัญในมุ มมองเชิงพุทธศาสนา มองว่าผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง (สื่อสารออนไลน์) ระดับปัจเจกนี้ เป็นผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารภายในตนเองโดย อาศัยการสื่อสารกับบุคคลอื่นร่วมด้วย

๒. ผลกระทบด้านพฤติกรรมการดำเนินชีวิต

ในส่วนของพฤติกรรมจากการสื่อสารในสังคมเปลี่ยนแปลง (สื่อออนไลน์) การดำเนินชีวิต นั้นมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับทฤษฎีที่มีอยู่ การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ในฝ่ายของ คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน เมื่อมีการเปลี่ยนจากมิจฉาทฤษฎีเป็นสัมมาทฤษฎี การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม การดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนแปลง ไปด้วย เช่นการเลิกสวดอ้อนวอน การบูชาญ การไหว้ทิศ การ อาบน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ การถือฤกษ์ยาม ถือสิ่งที่เป็นมงคล ไม่เป็นมงคลต่างๆ โดยเปลี่ยนมา มี พฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม หรือที่เรียกว่าประพฤตินมัสสมา ปฏิปทา คือทางสาย กลาง^{๑๙๐} เช่น มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างอย่างถูกต้องเหมาะสม ไม่สร้างความเดือดร้อนเบียดเบียน หักมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย หมั่นสร้างแต่กุศลกรรม รู้จักดำเนินชีวิตในทางที่ไม่ตกต่ำ ไม่เป็นอันตราย ต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงในอดีตกาล หรือปัจจุบัน คือ สังคมสื่อออนไลน์ ในส่วนของพฤติกรรม และการดำเนินชีวิตในระดับปัจเจกนี้ เป็นผลกระทบเชิง บวกที่เกิดจากมิจฉาทฤษฎีมาเป็นสัมมาทฤษฎี ซึ่งปัจเจกบุคคลอาจจะสามารถคิดได้ด้วยตนเอง โดยใช้ หลักโยนิโสมนสิการ แต่จะให้เกิดผลมั่นใจจึงต้องอาศัยบุคคลอื่นเข้ามาช่วย ให้คำแนะนำและผลักดัน ซึ่งนั่นก็คือ ปรโตโมสะโดยมีกัลยาณมิตร จึงจะเป็นผลสำเร็จ

๓. ผลกระทบในระดับสังคม

ผลกระทบจากการสื่อสารระดับสังคมที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล มีความเชื่อมโยงจาก ผลกระทบในระดับปัจเจก นับตั้งแต่ยุคต้นของพระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงกระหายสงคราม ทรงเช่นฆ่า สังหารชีวิตผู้คนมากมายนับไม่ถ้วน จนได้รับสมัญญาว่า “จันหาโสก” ^{๑๙๑}ด้วยเดชานุภาพทางการรบ อันหาใครเปรียบไม่ได้ทำให้อาณาจักรของพระเจ้าอโศกแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางยิ่งกว่าประเทศ

^{๑๙๐} ทศนีย์ เจณวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๙๑} ว.วชิรเมธี, เชิญตะวัน, หน้า ๒๑-๓๔.

อินเดียในปัจจุบันหลายเท่า แต่แล้ววันหนึ่ง ขณะที่ทรงกรีธาทัพไปทำสงครามเพื่อยึดแคว้น กาลิงคะ นั้นเอง จุดเปลี่ยนแห่งชีวิตของพระองค์ก็มาถึง สงครามแคว้นกาลิงคะครั้งนั้นกองทัพของพระองค์ได้ฆ่า พันผู้คนอันบริสุทธิ์ไปมากมาย เลือดนองแผ่นดิน กาลิงคะดุจทะเลเลือดอันกว้างใหญ่ไพศาล ความเสียหายอันใหญ่หลวงครั้งนี้ก่อให้เกิดความสลดพระทัยแก่พระเจ้าอโศกอย่าง ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ทำให้พระองค์ทรงตั้งคำถามกับตนเองว่า สิ่งที่พระองค์ทำลงไปนั้นคุ้มหรือไม่กับชีวิตประชาชนที่ต้อง สิ้นเวาความกระหายสงครามของตนเอง

ในที่สุด ผลของการใช้ “โยนิโสมนสิการ ” โดยมีชีวิตของผู้คนในสังคมที่สูญเสียไปใน สงครามหลายแสนคนเป็น ปรโตโฆสะและกัลยาณมิตรคอยสะกิดเตือนใจ และพระองค์ก็ได้คำตอบว่า สิ่งที่ทรงทำลงไปนั้นไม่ถูกต้อง หลังจากที่พระองค์ทรงคิดใคร่ครวญเช่นนั้นแล้ว ทรงเปลี่ยนพระทัยไป เป็นคนละคน จากอโศกทมิฬผู้กระหายเลือดกระหายสงคราม มากระหายธรรมคือความดีงามและ สันติภาพแทน นโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน ของพระองค์ก็เปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง คือ จากนโยบาย “สงครามวิชัย ” (มุ่งชนะด้วยการทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขต) เป็น “ธรรมวิชัย ” (มุ่งชนะด้วยการเผยแผ่ธรรมไปยังอาณาเขตที่ยึดมาได้ทั้งหมด) พระพุทธศาสนาที่แพร่หลาย เจริญรุ่งเรืองในภูมิภาคต่างๆของโลกทุกวันนี้ก็ เป็นผลงานเกียรตินิตยศที่โลกไม่ลืมของพระองค์ และทรง เปลี่ยนประวัติศาสตร์ของโลกในยุคของตนและยุคต่อมาอย่างยากที่จะหาใครเทียม จากผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงสังคมในสมัยพุทธกาล (ผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารออนไลน์ในระดับสังคมปัจจุบัน) ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนรวม หากพิจารณา ในสมัยพุทธกาลคือการเปลี่ยนแปลงทางด้านทฤษฎีของ สังคม ทำให้ความคิด ความเชื่อ วิธีการมองโลก คตินิยมและธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมเปลี่ยนไป เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของสังคมและส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมด้วย

๒.๘.๓ การเสริมสร้างจริยธรรมเพื่อแก้ปัญหาการสื่อสารออนไลน์

๑. เสริมสร้าง แนวคิด ความรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ปัจจุบันสื่อสารมวลชนมี กลยุทธ์ เทคนิคและวิธีการที่แยบยลในการสร้างเนื้อหา สร้างกระแสให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆขึ้นใน สังคม แนวคิด เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ได้มีนักวิชาการให้คำ จำกัดความที่ หลากหลายและแตกต่างกัน โดยธรรมชาติแล้วการรู้เท่าทันเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ในยุคนี้การรู้เท่าทันยังหมายถึงรวมถึงความเข้าใจและความสามารถที่ถูกพัฒนา มาอย่างสัมพันธ์กับเทคโนโลยีของสื่อใหม่และเทคโนโลยี ลัยของสื่อเก่า ^{๑๙๒} การรู้เท่าทันสื่อหมายถึง ความสามารถในการอนุมานความตื้นลึกหนาบางของข้อมูลที่ปรากฏในสื่อมวลชนอย่างมีหลักการ ^{๑๙๓}

^{๑๙๒} Buckingham, 1993 อ้างถึงใน เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ , ๒๕๓๘, หน้า ๒๑ โดย Dictionary of Media Literacy (1997, p. 48)

^{๑๙๓} บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา , การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ,วารสารนิเทศศาสตร์ ธุรกิจบัณฑิตย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๕๕.

ซึ่งจะช่วยป้องกันการตกเป็นเหยื่อให้สื่อมวลชนโดยไม่รู้สึกตัว และยังช่วยเป็นรากฐานที่ตะล่อมให้สื่อมวลชนอยู่ในร่องในรอยตามความปรารถนาของผู้บริโภคสื่อมวลชนมากยิ่งขึ้น^{๑๙๔}

การรู้เท่าทันสื่อประกอบขึ้นด้วย ๔ มิติ^{๑๙๕} ดังนี้ ๑) มิติทางด้านการรับรู้ (Cognitive Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลในการเข้าใจตั้งแต่สัญลักษณ์ที่ง่าย ๆ ไปจนถึงประเด็นที่มีความสลับซับซ้อน ๒) มิติทางด้านอารมณ์ (Emotional) เป็นความสามารถของบุคคลในการจำแนกสัญลักษณ์ต่างๆ ที่สื่อใช้ในการกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกแต่ละอย่างได้โดยรู้ว่าผู้ผลิตสื่อต้องการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกอะไร รวมถึงการที่ผู้รับสารสามารถใช้สื่อเพื่อปรับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้ตามความปรารถนา ๓) มิติทางด้านสุนทรีย์ (Aesthetic Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเสพความสุข เข้าถึงหรือเห็นคุณค่าที่อยู่ในสารด้วยมุมมองทางศิลปะ ซึ่งเป็นความสามารถที่เกิดจากการเข้าใจทักษะที่ใช้ในการผลิตเนื้อหาของสื่อต่างๆ ๔) มิติทางด้านจริยธรรม (Moral Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลที่ล่วงรู้หรือตีความค่านิยมที่แฝงอยู่ในสารได้ แม้ว่าการรู้เท่าทันสื่อจะเป็นสิ่งที่ผู้รับสารแต่ละคนมีอยู่แล้ว กระนั้นความรู้เท่าทันสื่อของแต่ละคนย่อมมีไม่เท่ากัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ ทักษะขั้นพื้นฐาน เป็นทักษะที่ใช้เป็นปกตินิสัยในการเปิดรับสื่อ การรับรู้ความหมายพื้นฐาน ซึ่งทักษะนี้จะทำให้บุคคลเมื่อเปิดรับสื่อแล้วสามารถเข้าใจสารหรือเรื่องราวตามที่สื่อนำเสนอ และทักษะขั้นสูงเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลควบคุมการตีความหมายสารจากสื่อได้ โดยอาศัยการคิดแบบวิพากษ์ ได้แก่การวิเคราะห์ การเปรียบเทียบความเหมือนความต่าง การประเมินผล การสังเคราะห์ เป็นต้น

๒. เสริมสร้างโดยหลักจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

จากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ส่งสารและผู้รับสารรวมถึงการศึกษาหลักจริยธรรมการสื่อสาร ของสื่อมวลชนที่ปัจจุบันมีผลต่อการชี้นำมากในกระแสสังคมโลกออนไลน์อย่างสูง จากข้อสรุปผลกระทบที่เกิดจากสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ คือ ส่งผลในระดับปัจเจกหรือส่วนบุคคล และส่งผลกระทบต่อสังคม จากต้นตอของปัญหา คือ

ก. จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธกับสื่อออนไลน์ : ความเชื่อมโยงระดับบุคคล กับระดับสังคม

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวทางพุทธศาสนา ทั้งในระดับปัจเจก บุคคลและระดับสังคมพบว่า

^{๑๙๔} เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ , การวิเคราะห์ระดับมีเดียลิตเตอร์เรซีของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย , วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตครุศาสตร์ (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา) , (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

^{๑๙๕} Christ, William G. & Potter, James W., 1998, p.8.

การสื่อสารเชิงพุทธมีความเชื่อมโยงในการนำหลักการมาเสริมสร้างทัศนคติและพฤติกรรมของสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับส่วนรวมคือสังคมโลก โดยการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทั้งของปัจเจกและสังคม เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและพฤติกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งทฤษฎีของสังคมและพฤติกรรมของสังคมนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมด้านต่างๆ และการเชื่อมโยงการสื่อสารเชิงพุทธกับสื่อออนไลน์ในระดับปัจเจกและระดับสังคมสามารถอธิบายได้ดังนี้

การสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารภายในตัวเอง เป็นการกระทำในระดับจิตใจ เช่น คิด ในลักษณะต่างๆ พิจารณารู้สึก ระลึก นึกถึง หลักการเชิงพุทธศาสนาที่จะทำให้ การอยู่ร่วมกันมีความสงบสุขนั้นก็คือ เบญจศีล และเบญจกัลยาณธรรมเป็นจริยธรรมขั้นต้น กุศลกรรมบถมี ๑๐ ประการ เป็นจริยธรรมขั้นกลาง ประกอบด้วยกายกรรม ๓ ประการ คือห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินอกใจในกาม วาจกรรม ๔ ประการคือ ห้ามพูดเท็จ ห้ามพูดส่อเสียด ห้ามพูดหยาบ ห้ามพูดเพ้อเจ้อ มโนกรรมกรรม ๓ ประการ ได้แก่ อย่าโลภอยากได้ของผู้อื่น อย่าทำร้ายผู้อื่น อย่าเบียดเบียนผู้อื่น และ อัญจสิกขมรรธ เป็นจริยธรรมขั้นสูงได้แก่การรับรู้ในอริยสัจ กล่าวคือรู้ในทุกข์ เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสภาพที่ทนได้ยาก ความรู้ในสมุทัย ตัณหา ๓ ประการได้แก่ โลภ โกรธ หลง สภาพที่เป็นต้นเหตุของทุกข์ ความรู้ในนิโรธดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์(ดับกิเลส)ทั้ง ๓ ประการได้อย่างสิ้นเชิง และความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาแนวทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ได้แก่มรรคมรรค ๘ ประการคือ ๑) สัมมาทิฐิ ปัญญาเห็นชอบ ซึ่งหมายถึง การรอบรู้ และเข้าใจในหลักธรรมเหตุและกฎเกณฑ์ต่างๆ การปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ๓) สัมมาวาจา วาจาชอบ ๔) สัมมากัมมันตะ ปฏิบัติชอบ ๕) สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบ ๖) สัมมาวายามะ พยายามชอบ ๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่น ชอบ^{๑๔๖} ดังนั้น ความหมายของ จริยธรรมเชิงพุทธจึงหมายถึง “ธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ”

ข. จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธกับตนเองทางสื่อออนไลน์

การสื่อสารกับตนเอง หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารทำการสื่อสารไปยังผู้รับสารซึ่งก็คือตนเองเช่นกัน กล่าวได้ว่า เป็นการสื่อสารที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารก็คือบุคคลคนเดียวกัน หรือคือตนเองและการสื่อสารนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตนเองของบุคคลนั้นจึงเรียกการสื่อสารนี้ได้ อีกอย่างหนึ่งว่า การสื่อสารภายในตัวเอง^{๑๔๗}

การสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารภายในตนเองเป็นกระบวนการทางจิตใจ ภายในซึ่งในทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นการกระทำในระดับจิตใจ หรือเป็นมโนกรรม คือ เป็นกระบวนการหรืออาการที่ปรากฏขึ้นภายในตนเองของบุคคล เช่น การคิดในลัก ณะต่างๆ ความรู้สึก ความเข้าใจ

^{๑๔๖} ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๒๕๔/๒๓๑-๒๓๒ ; อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕/๕๖๙/๒๖๘.

^{๑๔๗} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม , พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

การรับรู้ การระลึกถึง การตระหนักรู้ และการกระทำในระดับจิตเป็นต้น และการกระทำ ในระดับจิตใจ นี่เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนและควบคู่กับพฤติกรรมการสื่อสารในฐานะที่เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของ กระบวนการสื่อสาร^{๑๙๘} และมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมการสื่อสารประเภทอื่นที่ปรากฏภายนอก หรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารแบบกลุ่ม การสื่อสารมวลชน รวมถึงพฤติกรรมอื่นๆ ของบุคคลในการกระทำต่างๆ ด้วยไม่ว่าจะเป็นเป็นการสื่อสารทางเดียวหรือ สองทาง การสื่อสารนั้นก็เกิดขึ้นตามลำพังตนเอง เป็นการสื่อสารเฉพาะตน มิได้มุ่งสื่อสารไปยังบุคคล อื่น การสื่อสารกับตนเองจึงเป็นการสื่อสารในระดับปัจเจก^{๑๙๙}

เกี่ยวกับเรื่องทิศทางของการสื่อสาร ในทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ โดยพิจารณาในแง่มุมของทิศทางที่เป็นไปในทางที่ดี เป็นฝ่ายกุศล หรือที่ ปันจริยธรรม มากกว่าการ พิจารณาทิศทางของการสื่อสารในลักษณะ ไม่ดี ทั้งนี้ เนื่องจากการสื่อสารกับตนเอง เป็นการกระทำใน ระดับจิตใจ ซึ่งมีผลต่อการกระทำทางกายและวาจา การกระทำที่เป็นไปในฝ่ายกุศลหรืออกุศลนี้ ย่อม ส่งผลกระทบให้สิ่งอื่นๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นเป็นไปในทิศทางนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ยัง เชื่อมโยงกับแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารซึ่งอยู่ในส่วนของระบบจริยธรรม รวมทั้งหลักสัจธรรมด้วยที่ว่า การกระทำทุกการกระทำย่อมมีผลตามมาเสมอ และติดตามตัวผู้กระทำดุจเงาติดตามตัวไป ไม่ว่าการ กระทำนั้นจะเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจา หรือทางใจก็ตาม^{๒๐๐} นอกจากนี้ การสื่อสารกับตนเองมี ความเชื่อมโยงกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม การมองโลกหรือทิวทัศน์^{๒๐๑} อย่างใกล้ชิด ในกรรมบท^{๒๐๒} ติฎฐิ จัตเป็นมโนกรรม^{๒๐๓} ซึ่งถือว่าเป็นกรรมที่มีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของกายกรรมและ วชิกรรม พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่า ติฎฐิเป็นตัวชักจูงและกำหนดวิถีชีวิต ทั้งในด้านรับเข้าและ แสดงออก กล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโล กและชีวิตนั้นอย่างไร พุด หรือทำอะไรกับบุคคล สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้น พร้อมทั้งสร้ง งามเหตุผลประกอบสำหรับการ ที่จะพุดและทำเช่นนั้น กล่าวสั้นๆ ด้วยศัพท์ธรรมว่า ปฐมัตถังชกนังคธรรมต่างๆ ตั้งแต่สังกัปะ

^{๑๙๘} ดูรายละเอียดใน, “Intrapersonal Communication”, <http://en.wiki> สืบค้นวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๓.

^{๑๙๙} อ้างแล้ว.

^{๒๐๐} ดูรายละเอียดใน ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๓๑/๑๕๙-๑๖๐.

^{๒๐๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๓๕.

^{๒๐๒} ราชบัณฑิตยสถาน, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ รุ่นที่ ๑.๐๐.[ซีดีรอม], กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.,กรรมบทปรากฏได้ในการกระทำทั้ง ๓ คือ กายกรรม (การกระทำ) วชิกรรม (การกระทำทางวาจา),มโนกรรม (การกระทำทางใจ) ดูรายละเอียดใน ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒๘๑/๑๑๙.

^{๒๐๓} ม.น.ุ.(ไทย) ๑๒/๔๔๐.๔๔๑/๔๗๕.๔๗๗.ส.นิ.(ไทย) ๑๖/๑๑๑/๒๐๓.

คือความคิดหรือความดำรงเป็นต้นไป ให้เป็นมิจฉาหรือเป็นสัมมาตามทฤษฎีนั้นๆ^{๒๐๔}

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีของบุคคลเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทฤษฎีเปลี่ยนแปลงไปวิธีที่บุคคลทำการสื่อสารกับตนเองย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วยตามทฤษฎีที่สัมพันธ์กัน ซึ่งก็จะส่งผลมาถึงด้านพฤติกรรม การประพฤติปฏิบัติต่างๆ ตลอดจนการดำเนินชีวิตด้วย อย่างไรก็ตาม วิธีของการสื่อสารกับตนเองของบุคคลก็มีผลต่อทฤษฎีของบุคคลนั่นเองด้วยว่า จะตอกย้ำทฤษฎีที่มีอยู่เดิมให้ยิ่งรากลึกลงแน่นหนา หรือเปลี่ยนแปลงไป กล่าวได้ว่า การสื่อสารกับตนเองมีอิทธิพล และความสัมพันธ์กับการสื่อสารออนไลน์ในสังคมปัจจุบัน ในด้านที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิธีการมองโลก วิธีการดำเนินชีวิต ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล หรือเรียกว่า ทฤษฎีในระดับปัจเจกการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ด้านทฤษฎีในระดับปัจเจก คือ การเปลี่ยนจากมิจฉาทฤษฎี เป็นสัมมาทฤษฎี

ค. จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธกับบุคคลอื่นทางสื่อออนไลน์

การสื่อสาร เชิงพุทธ กับบุคคลอื่น ในงานวิจัยนี้หมายรวมการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ หรือระหว่างกันและกันของผู้สื่อสารทั้งหมด ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารแบบกลุ่ม หรือการสื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ปรากฏคำว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารแบบกลุ่ม หรือการสื่อสารมวลชน ซึ่งล้วนแต่เป็นคำที่บัญญัติขึ้นใหม่ในสมัยปัจจุบัน แต่กระนั้นคำเหล่านี้ก็สื่อถึงจำนวนของผู้สื่อสารตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปถึงคนเป็นจำนวนมากทั้งที่นับได้หรือนับไม่ได้ ซึ่งในพระไตรปิฎกภาษาไทย^{๒๐๕} ปรากฏคำที่แสดงถึงจำนวนของบุคคลอื่นๆ ที่มีจำนวนมากที่นับไม่ได้ ซึ่งเทียบได้กับคำว่า มวลชน ได้แก่ คำว่า คนหมู่มาก พหุชนหรือพหูชน^{๒๐๖} ชนจำนวนมาก ชนทั้งหลาย เป็นต้น

ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารตามมุมมองทางพระพุทธศาสนา การสื่อสารกับบุคคลอื่นเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับผู้สื่อสารตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปถึงคนจำนวนมาก หรือชนทั้งหลายซึ่งเป็นการสื่อสารในการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมของคฤหัสถ์ การอยู่ร่วมกันในสังคมของภิกษุ และการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งคฤหัสถ์และภิกษุ หรือการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยทั่วไปนั่นเอง

^{๒๐๔} พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา), “ทฤษฎี: บทบาทของความเห็น ความเชื่อในการชี้นำชีวิตและสังคม”, *บัณฑิตศึกษาปริทัศน์*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๒) : ๘.

^{๒๐๕} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

^{๒๐๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมไทยอีเล็คทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ วันที่ ๑.๐๐ [ซีดริอม] กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.

๒.๙ บทสรุป

การนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ แก้ปัญหาในสังคมไทย นั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีมา เป็นพันๆปีแล้ว หลักการทางพระ พุทธศาสนาสามารถนำมาจัดการแก้ปัญหาความไม่ปกติสุขในสังคม และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม ได้เป็น อย่างดีเช่น สภาพปัญหา ทางด้านทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อใน ข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร การสื่อสารไม่ถูกต้อง โดยสาเหตุที่แท้จริงอาจมาจากความขัดแย้ง ด้านโครงสร้าง ด้วยระเบียบปฏิบัติ อันเนื่องมาจากขาดความยุติธรรม เป็นต้น

จาก วัตถุประสงค์ ในการวิจัย ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ พบว่า

๑. จริยธรรมเชิงพุทธ คือการทำความดี ละเว้นความชั่วรวมถึงความรับผิดชอบและความ ซื่อสัตย์สุจริตได้แก่ การปฏิบัติและรักษาศีล ๕งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์การประพฤติผิดใน กาม การพูดเท็จ และไม่มัวเมาในอบายมุขทั้งปวง ข้อปฏิบัติที่ส่งเสริมความดีงามทาง จิตใจได้แก่ ความคิดไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดปองร้าย และไม่มุ่งเบียดเบียนผู้อื่น มีความเห็นชอบตามทำนอง คลองธรรมเพื่อเป็นกา รยืนยันท หลักการในพระพุทธศาสนา ควรใช้มาตรฐานทางจริยธรรม คือใช้ “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิและปัญญาเป็นกรอบแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลาง

๒. จากการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและผ ลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ พบว่า สภาพปัญหาเกิดจาก ปัจจัยภายในได้แก่ มิจฉาทิฐิ คุ วามคิด ความเชื่อ ค่านิยม การมองโลก และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ตัณหา ความอยากได้ การขาดวัฒนธรรม ขาดมารยาท ละเมิด และใช้ ถ้อยคำรุนแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ในด้านพฤติกรรมการดำเนินชีวิต

๓. การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ พบว่า ผู้พูดควรใช้สัมมาทิฐิ และหลัก โยนิโสมนสิการ หรือปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ โดยอายตนะภายใน ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจเป็น ช่องทางในการนำอายตนะภายนอก หรือปรโตโมสะ เช่น เสียง รูป กลิ่น รส สัมผัสกาย มาสู่การทำหน้าที่ของจิต โดยโยนิโสมนสิการ เป็นผู้รับสารและใช้กระบวนการ คิดถูกวิธี คิด ใคร่ครวญ และคิดอย่างแยบคายก่อนที่จะทำการสื่อสาร มีหลักคิด ๑๐ ประการได้แก่คิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัยเป็นหนทางในการแก้ปัญหา คิดแบบวิเคราะห์คิดแบบรู้เท่าทันธรรมตามเหตุผลคิดแบบ เข้าใจซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง คิดแบบคุณและโทษพิจารณาผลดีและผลเสีย คิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม สามารถใช้ในชีวิตประจำวันคิดส่งเสริมชักนำไปในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์ คิดแบบมี ปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์วิธีคิดแบบมองความจริงโดยแยกแยะให้เห็นแต่ละด้านครบทุกด้าน

จากการศึกษาหลักการฟังในการสื่อสารเชิงพุทธ พบว่า กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับสารได้แก่อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมาอย่า เชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา อย่าเชื่อโดยตื่นข่าว อย่าเชื่อโดยอ้างปิฎก อย่าเชื่อโดยนิกเดาเอาเองอย่าเชื่อโดยคาดคะเนอย่าเชื่อโดย

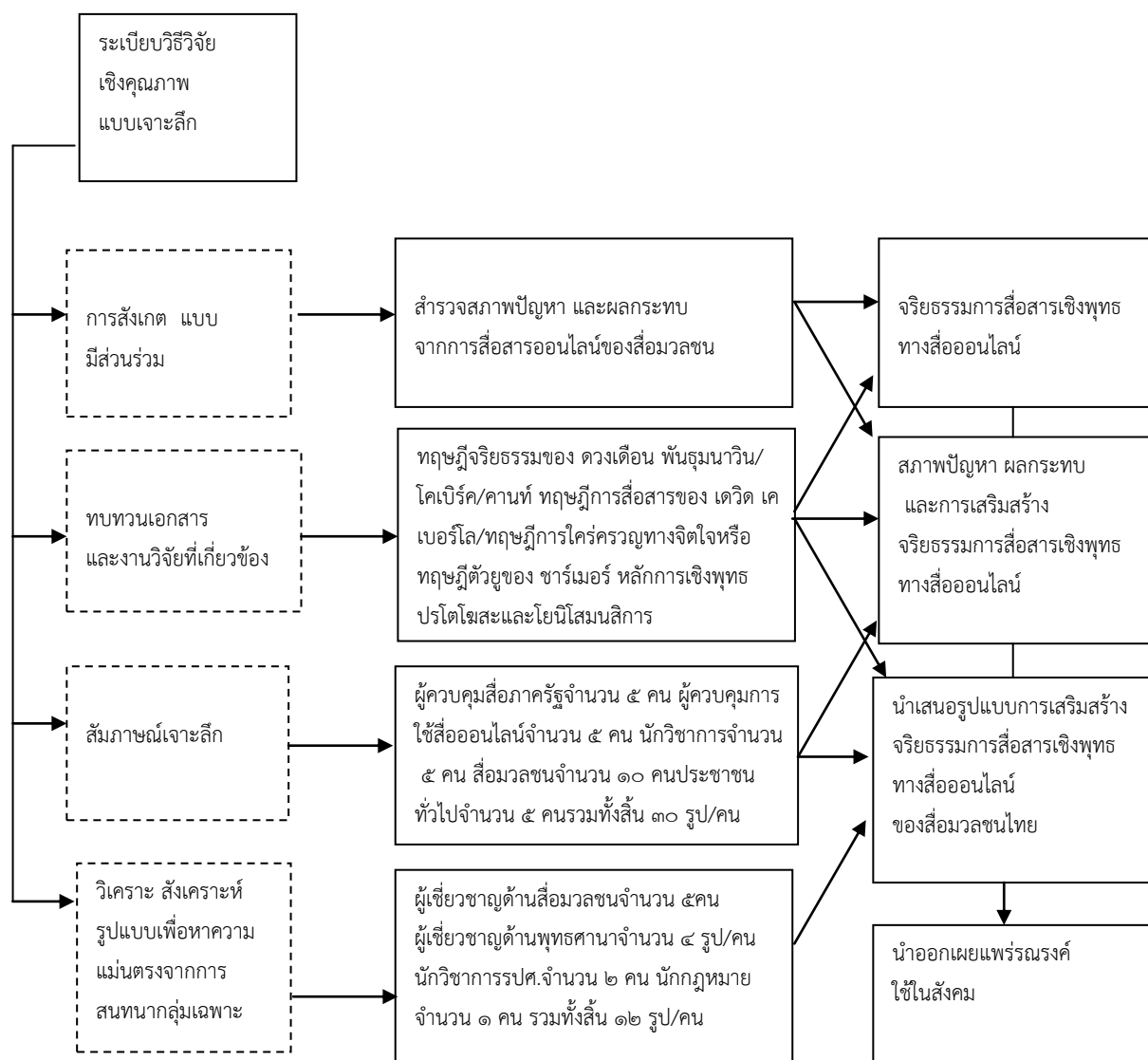
การตรึงตรองตามอาการอย่าเชื่อโดยเห็น ว่าถูกตามลัทธิของตนอย่าเชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้ และอย่าเชื่อโดยถือว่า เป็นครูของเรา หลักกาลามสูตรนี้ผู้รับข่าวสารควรนำมาพิจารณาใช้เป็นแนวทางในการเสพสื่อต่างๆในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน

๔. จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารออนไลน์ พบว่า การสื่อสารออนไลน์เป็นการติดต่อสื่อสารในสังคมสารสนเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีเครื่องมือสื่อสาร (Information Technology) พร้อมที่จะสื่อสารกันได้อย่าง กว้างขวาง และสามารถขยาย เครือข่าย ออกไปได้ทั่วโลก ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้าน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ร่วมกันการสร้างอาชีพและรายได้ เป็นคลังข้อมูลและแหล่งความรู้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสาร สะดวกและรวดเร็ว ในขณะเดียวกันการใช้สื่อออนไลน์ก็ก่อให้เกิดโทษมหรรณเช่นกัน จากการศึกษาพบว่า ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเดียวกัน ต่างก้มหน้าสื่อสารกันทาง Social Network แทนการสนทนาพูดคุยกันแบบเผชิญหน้าทำให้สูญเสียเวลาจากการทำกิจกรรมอย่างอื่น และเป็นช่องทางของมิจฉาชีพสำหรับทำสิ่งผิดกฎหมาย

ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยจึงสรุปว่า หมายถึง “วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญา และการประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก”

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

สภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

การนำเสนอในบทนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและผลกระทบ จากการใช้สื่อออนไลน์รวมถึงการวิเคราะห์ สังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ โดยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (In-depth interviews) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและผลของข้อมูลนั้น คือ ๑) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วย ผู้ควบคุมสื่อภาครัฐ ๕ คน ผู้ควบคุมสื่อออนไลน์ ๕ คน นักวิชาการ / ผู้ชำนาญการ ๕ คน สื่อมวลชนทุกสาขาอาชีพ ๑๐ คน ประชาชนทั่วไป ๕ คนและ ๓) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทำการ สนทนากลุ่ม เฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการตรวจสอบรูปแบบ จำนวน ๑๒ รูป/คนประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่เป็นปัญหาและส่ ่งผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ คือ “จริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนไทย”

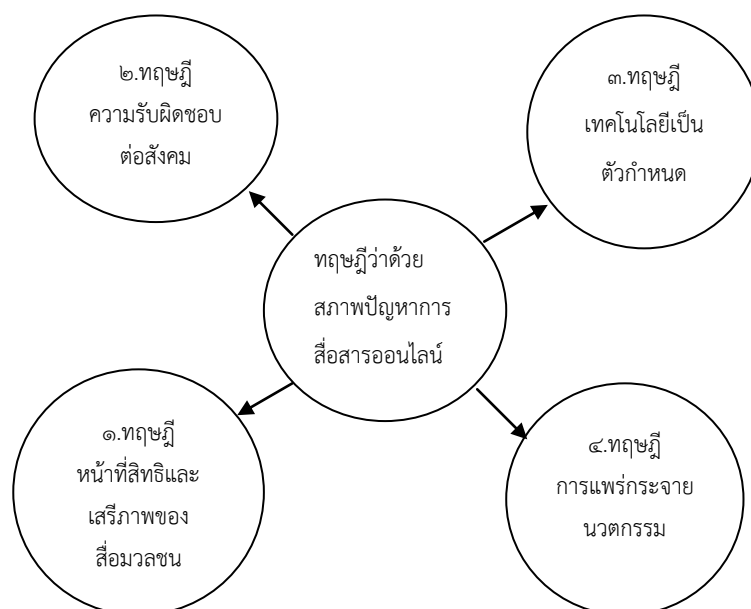
๓.๑ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี ที่ก่อให้เกิดปัญหาจากการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ในปัจจุบันพบว่า เกิดจาก เทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด และการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory (DOI) การที่สังคมมนุษย์จะใช้เทคโนโลยีใดในสังคมได้ ต้องผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ประดิษฐ์ และผู้ใช้ในสังคม (Interactive between Innovator User)^๑เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต นักวิจัยก็พบว่าผู้ใช้อินเทอร์เน็ตก็ยังจัดอันดับให้สิ่งตีพิมพ์ทางอินเทอร์เน็ตมีความน่าเชื่อถือเท่ากับสื่อเก่า งานเขียนหลายๆชิ้นของ Marshall McLuhan เป็นแหล่งที่มาของความคิดสำหรับการทำวิจัยกับสื่อใหม่เป็นอย่างดี ความคิดของ McLuhan ที่ว่า "The medium is the message" นั้นสามารถนำมาประยุกต์กับอินเทอร์เน็ตหรือรูปแบบเฉพาะของ W.W.W. อย่างเช่นเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทาง มีสาเหตุมาจากทั้ง ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกสาเหตุของการเกิดปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์นั้น ความน่าเชื่อถือเป็นประเด็นด้านสื่อสารมวลชนมาอย่างยาวนาน ในอินเทอร์เน็ตเองก็ยังยกประเด็นของความถูกต้อง ของข้อมูล (Accuracy) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) และความมีเหตุผล ความพอเพียง (Adequacy) มาเป็น

^๑ ประมวลร ุ กุมารบุญ, ทฤษฎีการแพร่กระจายนว ั ตกรรม, ดูเพิ่มเติมใน .http://www.torakom.com/article_index.php?sub=article_show&art=105 สืบค้นวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

หลักคิดสำคัญในการ แก้ปัญหาทางสื่อออนไลน์ สำหรับทฤษฎีที่ว่าด้วยสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ประกอบด้วย

๓.๑.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

แผนภาพที่ ๓.๑ ทฤษฎีที่ว่าด้วยสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ (ผู้วิจัย)

๑. แนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองมากมา ย หนึ่งโน้น คือกลุ่มแนวคิดเสรี ซึ่งอ้างว่าหากปัจเจกบุคคลสามารถเป็นอิสระจากข้อจำกัดทางการสื่อสารที่ถูกควบคุมโดยศาสนจักรและรัฐแล้ว พวกเขาก็จะสามารถค้นหาความจริงได้อย่างเป็นธรรมชาติ สามารถเข้าร่วมการโต้แย้งที่เป็นเรื่องของสาธารณะ และสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีขึ้นเพื่อตัวพวกเขาเองและเพื่อผู้อื่น นักเสรีนิยมในยุคแรกจำนวนมากเป็นพวกโปรเตสแตนต์ ซึ่งต่อต้านศาสนจักรที่จำกัดเสรีภาพในการสื่อสารของพวกเขาประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศแรกที่ใช้ หลักการเรื่องเสรีนิยม โดยได้นำแนวคิดเรื่องเสรีนิยมมาใช้นับแต่สถาปนาประเทศ ปัจจุบันบุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเสรีภาพในการสื่อสาร และเสรีภาพในการรวม ตัวกันแต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ในช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๙ ความเชื่อมั่นของ สื่อสาธารณะทั้งในด้านธุรกิจและรัฐบาลถูก สั่นคลอนโดยภาวะตกต่ำ ทางเศรษฐกิจ เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ของนักการเมืองที่แพร่กระจายไปทั่ว รวมถึงความยุติธรรมแนวคิดสายนี้ ชื่อเรื่องการกำ กับดูแลสื่อใน ๒ แนวทาง คือ ๑) กระบวนการ

ตรวจสอบตัวเองใน การแสวงหาข้อเท็จจริง ๒) การมีทัศนคติที่หลากหลายในตลาดเสรีทางความคิด^๒ ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารสามารถแยกแยะเรื่องที่เป็นเท็จออกจากเรื่องจริงได้

๒. การพูดถึงความรับผิดชอบทางสังคมได้ขยายกว้างออกไป หนังสือพิมพ์ต้องมี เสรีภาพตามแนวความคิดอิสรภาพนิยม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคไปด้วย เกิดเป็นแนวความคิดเสรีนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่า Neo-liberalism ในแนวความคิดนี้เสรีภาพถูกจำกัดขอบเขตด้วยความรู้สึกรับผิดชอบต่อผู้ประกอบวิชาชีพภายใต้จรรยาบรรณของสมาคมวิชาชีพ และโดยการควบคุมของสถาบันรัฐที่เป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลหรือผู้ใด (Public but independent institutions) ความคิดเกี่ยวกับสถาบันรัฐที่เป็นอิสระนี้เกิดขึ้น เมื่อรัฐบาลสหรัฐจัดตั้งคณะกรรมการการวิทยุ (Federal Radio Commission) เพื่ออนุญาตความถี่รวมทั้งควบคุมเนื้อหาการวิทยุ โดยหลักการทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนมีดังนี้ ๑) สื่อควรยอมรับในพันธะหน้าที่ต่อสังคมพันธะหน้าที่เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้โดยตั้งมาตรฐานของข้อมูล ข้อเท็จจริง ความถูกต้องในระดับสูง หรือระดับมืออาชีพในการยอมรับ ๒) นำพันธะหน้าที่นี้ไปใช้ สื่อควรมีการกำกับดูแลตัวเองภายในกรอบของกฎหมาย ๓) สื่อควรหลีกเลี่ยงสิ่งใดก็ตามที่นำไปสู่อาชญากรรม ความรุนแรง หรือความวุ่นวายของพลเมือง หรือต่อต้านชนกลุ่มน้อย ๔) สื่อควรเป็นนักพหุนิยม และสะท้อนความหลากหลายของสังคมนำเสนอมุมมองที่หลากหลาย ๕) สังคมและสาธารณชนมี สิทธิที่จะคาดหวังในมาตรฐานการแสดงออกในระดับสูง ๖) การเข้าแทรกแซงควรเป็นไปเพื่อความมั่นคงปลอดภัย หรือเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และ ๗) นักหนังสือพิมพ์และวิชาชีพสื่อควรจะอธิบายความจริงต่อสังคม^๓

๓. การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการ สื่อสารทั้งหลาย (Communication Technology) “สำนักโตรอนโต (The Toronto School) เป็นกลุ่มวิชาการที่ให้ความสนใจกับปัจจัยพ ลังทางการผลิตหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามา กำหนดเงื่อนไขการทำงานของ “สื่อ” ต่างๆโดยนักวิชาการกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเทคโนโลยีมีผลในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงในโลกของ “สื่อ” และจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยรวม

^๒ Baran, S.J. & Davis, (D.K., *Mass Communication Theory: Foundation, Ferment, and Future*, (Canada : Thompson Wadsworth, 2009), p.270.

^๓ Mc Quail, *Mass Communication Theory : An Introduction* , 2nd ed, (London : Sage Publications, 2005), p. 5

^๔ กาญจนา แก้วเทพ, *สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: แบรินด์เอง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๓.

หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การปฏิบัติเทคโนโลยีจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ “สื่อ” ในการสื่อสารรวมทั้ง การปฏิบัติในสังคมโดยรวม^๕

การประมวลคุณลักษณะเด่นของทฤษฎีเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นตัวกำหนด^๖ มีดังนี้
 ๑) เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม ๒) เทคโนโลยีแต่ละชนิด ก็จะเหมาะสมกับรูปแบบ โครงสร้างของแต่ละสังคม ๓) ขั้นตอนของการผลิตและการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารจะเป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ๔) การปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการ สื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้ เกิดการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเสมอ

๔. การที่สังคมมนุษย์จะใช้เทคโนโลยีใดในสังคมได้ ต้องผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม (Interactive between Innovator and User)^๗ กลับไปกลับมา หลายครั้งจนเกิด “การยอมรับ” หรือที่เรียกว่า Technology Adoption กระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ นักวิจัยและนักการตลาดด้านการยอมรับเทคโนโลยีของสังคมให้ความสนใจเป็นพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีที่ยอมรับมากที่สุดในโลกของ Everett Roger ที่เรียกว่า ทฤษฎี Diffusion of Innovation หรือ DOI ได้ทำการ Break down สังคมให้เห็นกระบวนการ ยอมรับเทคโนโลยีของมนุษย์ในสังคม ว่าเป็นอย่างไร ในการ นิยมใช้ และวางแผนกลยุทธ์การนำ เทคโนโลยีมาทำตลาด มีทั้งทฤษฎีที่มีอิทธิพลโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง คือ ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อ การพัฒนา ส่วนที่ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่โดยอ้อมคือทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

สภาพปัญหาในสังคมไทยโดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖-เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่ผ่านมามีได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกกลุ่ม ซึ่งจากการสืบ สืบเรื่องราวถึงต้นตอของปัญหาทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ต้นตอของปัญหา ความวุ่นวายในสังคม เกิดจาก “สงครามข้อมูลข่าวสารทางสื่อ ออนไลน์” เป็นส่วนใหญ่ เกิดข่าวลือ ข่าวเท็จ ข่าวสร้างกระแส ที่เริ่ม จากสื่อมวลชนในฐานะเป็นผู้จุดประเด็นและจุดประกายจากข่าวในสังคมออนไลน์ นำไปขยายผลทาง สื่อกระแสหลัก^๘ เช่น ทางสื่อหนังสือพิมพ์ สร้างความตื่นตระหนก และสร้างกระแสความ คิดเห็นอย่าง รุนแรง ปรากฏการณ์ดังกล่าวแบ่งแยกประชาชนออกเป็นสองขั้วใหญ่ๆ ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์

^๕ สมสุข หินวิมาน, **ทฤษฎีการสื่อสารกับโลกาภิวัตน์**, ในประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญานิติศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร(หน่วยที่ ๘-๑๕), (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๘, หน้า ๒๕๗.

^๖ McQuail, **Mass Communication Theory : An Introduction**, 2nd ed, London : Sage Publications, 1994.

^๗ ประเมศวร์ กุมารบุญ, **ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม**, ดูเพิ่มเติมใน, http://www.torakom.com/article_index.php?sub=article_show&art=105 สืบค้นวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^๘ สัมภาษณ์ ประไพ ยั่งยืน ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ของคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และผู้ร่วมงาน ทุกคนต่างอยู่ในสภาวะกดดัน อี้อัด และบ่อยครั้งที่เกิดการทะเลาะวิวาทจากสภาพปัญหาทางสังคมออนไลน์ดังกล่าว ส่งผลให้ชีวิตขาดความสุข

จากการ ปฏิบัติการศึกษาสภาพปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทยเกิดจากหลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งสิ้นรวม ๓๐ รูป/คน โดยสรุปผลสัมภาษณ์เป็นประเด็นๆดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คน	ร้อยละ
๑	ด้านทัศนคติ (Hate Speech คำรุนแรง)	๙	๔,๕,๑๒,๑๓,๑๖,๒๒,๒๓,๒๔,๒๙	๓๐
๒	ด้านความต้องการ (เศรษฐกิจ และการละเมิดผู้อื่น)	๗	๒,๓,๖,๗,๙,๑๗,๑๘	๒๓.๓๓
๓	ด้านข้อเท็จจริง (ข่าวลือ ข่าวสร้างสถานการณ์)	๙	๑,๑๑,๑๕,๑๙,๒๑,๒๖,๒๗,๒๘,๒๐	๓๐
๔	ด้านโครงสร้างทางสังคม (ความเห็นต่างทางการเมือง)	๕	๘,๑๐,๑๔,๒๕,๓๐	๑๖.๖๗

จากตารางที่ ๓.๑ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants indicators) ได้ให้ความเห็น เกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ซึ่ง เกิดจากการสื่อสารของสื่อมวลชนไทยไว้หลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาอธิบายด้วยการจัดลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ลำดับที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๓๐ มี ๒ แนวคิดได้แก่ ข้อ (๑) ด้านทัศนคติ เกี่ยวกับ Hate speech คำรุนแรง^๙ และข้อ (๓) ด้านข้อเท็จจริง เกี่ยวกับ ข่าวลือ ข่าวเท็จ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแนวคิดละ ๙ รูป/คน ^{๑๐} โดยผู้ให้สัมภาษณ์ ให้เหตุผลประกอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย เกี่ยวกับเรื่องทัศนคติ ว่า เกิดจากขาดการ ยั้งคิดไตร่ตรองให้รอบคอบ

^๙ สัมภาษณ์ นายแพทย์ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน ผู้อำนวยการสถาบันกัลยา ณ์ราชชนกรินทร์, เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์, ดร.ปริญา ศิริสารการ, นพ.ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน, นายสุชาติ กุลบุษราคัม, น.ส.ศุภวรรณ สัจจงพงศ์, น.ส.ประนอม ประสงค์มงคล, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ดร.ชินภัทร พุทธชาติ, นายสุพล พิทยาสกุล, นายไชยวัฒน์รัตนประสิทธิ์, นายภาส ภาสสัทธา, พระครูปลัดนายกวัฒน์ ดร.เจ้าอาวาสวัดเทพนารี, นายธนิต แก้วนาค, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ความโกรธเคืองที่ต่างฝ่ายต่างใช้คำรุนแรงโพสต์กล่าวให้ร้าย เหยียดหยามผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่าง^{๑๒} การกำกับดูแลสื่อออนไลน์ที่เผยแพร่เนื้อหา สร้างความเกลียดชังในแต่ละสังคมจะมี “พื้นที่สงวนไว้” ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก เว้นไม่ให้มีเสรีภาพในการแสดงออกเช่น เรื่องเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความศักดิ์สิทธิ์ความเจ็บปวด เพราะถือว่าเป็นเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชังหรือ “เฮตสปีช” ในทางกฎหมาย การแสดงออกที่เข้าข่าย Hate Speech นั้นจะต้องมีการพิสูจน์เรื่องของเจตนา และพิสูจน์ให้ได้ว่า คำพูดที่เปล่งออกมาส่งผลโดยตรงก่อให้เกิดความเสียหายจริงหรือไม่ ซึ่งมาตรฐานในเมืองไทยคิดว่ายังไม่มีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ รัฐบาลต้องรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนจะเข้าไปจำกัดหรือแทรกแซงสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตามกฎหมายไม่ได้^{๑๓}

การใช้คำรุนแรงบางกรณีเปรียบเทียบเป็นสัตว์เลื้อยคลาน หรือกล่าวให้ร้ายผู้ที่มีเชื้อชาติ ศาสนาอื่นดูถูกคนที่รักและศรัทธาทำให้เกิดปัญหาความไม่พอใจ โดยในการใช้คำพูด ภาษาเขียน พิมพ์ โพสต์หรือแชร์ข้อความ ใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังและความเข้าใจผิด^{๑๔} นอกจากนั้น สื่อมวลชนมักแสดงความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป จากกรณีความเกลียดชังมักมีจุดเริ่มต้นจาก ประเด็นข่าวสารต่างๆ ที่สื่อมวลชนนำเสนอ “ทำให้นักเลงคีย์บอร์ด”^{๑๕} กระหน้าข้อความหยาบคาย อย่างบ้าคลั่ง

สรุป แนวคิดลำดับที่ ๑ จากการศึกษาสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของ สื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดข้อที่ (๑) ด้านทัศนคติ “Hate speech คำพูดรุนแรง” มีผู้ให้ความเห็น ร้อยละ ๓๐ สาเหตุเกิดจาก (๑) การขาดสติ ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบ อบรมการสื่อสาร (๒) เป็นเพราะความรักและความเกลียดชัง (กิเลสตัณหา) ความโลภ ความโกรธ ความหลงส่วนแนวคิด ข้อที่ (๓) ด้านข้อเท็จจริง เกี่ยวกับข่าวลือ ข่าวสร้างกระแส ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นไว้ในสัดส่วนร้อยละ ๓๐ เท่ากันและการให้ความเห็นเกี่ยวกับข่าวลือ ข่าวเท็จว่าเป็น สาเหตุใหญ่ในการก่อให้เกิด ปัญหาทางสื่อออนไลน์โดยให้ความเห็น สอดคล้องกันว่า^{๑๖} ในสังคมไทยที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสารโดยเฉพาะ สื่อสังคมออนไลน์ นั้น เป็นเพราะมีข้อมูลจำนวนมากที่ล้วนเกิดจากความเห็นส่วนตัว ขาดหลักฐาน

^{๑๒} ผศ.ดร.พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์ , การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง , ดูเพิ่มเติมใน , 2013.07.3101:22 <https://thainetizen.org/2013/07/online-hate-speech-in-thailand-research-chula/> สืบค้นวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๓} ดร.โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง, (มูลนิธิโธมัส เบิร์ด สำนักงาน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ รศ.อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๕} สัมภาษณ์ น.ส.เอกรัตน์ สาธุธรรม, เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ศ.ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ประธานสภาพัฒนาการ เมือง ศูนย์การอาครบี ถนนแจ้งวัฒนะ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

อ้างอิงยืนยันได้ว่าเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ ส่วใหญ่เกิดการมโนภาพ จินตนาการและสร้างเหตุผลลงเพื่อความน่าเชื่อถือ สังคมไทยถึง ึ่งเจริญช้ากว่าสังคมตะวันตกเพราะ ความเชื่อในข้อมูลที่ขาดการคัดกรองและขาดหลักฐานหรือเหตุผลในเชิงตรรกะ ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย กลายเป็นสังคมข่าวลือที่พร้อมจะทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้นได้ง่าย ^{๑๗} ข้อมูลที่เกิดขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์นับวันจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จากการได้สัมผัสสื่อทาง เฟซบุ๊ก ไลน์ และยูทูป ซึ่งเป็นสื่อที่คนไทยเข้าถึงมากที่สุด ในแต่ละวันมีการโพสต์และแชร์ข้อมูล รูปภาพซึ่งล้วนแต่เป็นประเด็นก่อให้เกิดปัญหาในสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นทางการเมือง ^{๑๘} คนไทยส่วนใหญ่เป็นพวกเชื่อข่าวลือ ข่าวเล่าต่อๆกันมา บางครั้งเกิดจากการจินตนาการแล้วนำมาโพสต์ต่อโดยขาดการอ้างอิง ^{๑๙} ซึ่งตรงกับแนวคิดที่ว่าสาเหตุของการเกิดปัญหาเกี่ยวกับ บรรณธรรมการสื่อสารออนไลน์นั้น คือความน่าเชื่อถือ ซึ่งเป็นประเด็นด้านสื่อสารมวลชนมาอย่างยาวนานในอินเทอร์เน็ตเองก็ยังคงประเด็นของความถูกต้อง (Accuracy) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) และ ความพอเพียง (Adequacy) ของข้อมูลเป็นสาเหตุสำคัญแต่กระนั้นก็ยังมีความเห็นด้วยจำนวนมาก มีการกดไลค์และแชร์ข้อมูลนั้นไป ยิ่งสื่ออื่นๆ เพียงไม่กี่ วินาทีข้อมูลที่ออกมาจากจินตนาการของใครบางคนก็จะถูกแชร์ว่อนในโลกออนไลน์ แปลกมากตรงที่ ข้อมูลดีๆ ที่มีประโยชน์กลับได้รับความนิยมน้อยกว่าข้อมูลขยะที่มีแต่จะทำลายชื่อเสียงทำลายความน่าเชื่อถือของผู้อื่นและทำลายสังคม

สรุป แนวคิดลำดับที่ ๑ แนวคิดข้อที่ (๓) จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดข้อ ที่ (๓) ด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “ข่าวลือ ข่าวเท็จ ” มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๓๐ สาเหตุได้แก่ (๑) คนไทยขาดการพัฒนาด้านความรู้เท่าทันสื่อ และการศึกษา (๒) ขาดเหตุผลในการเชื่อนิยมเสพข่าวร้ายมากกว่าข่าวดี (๓) ยึดติดกับความคิดเดิมยากที่จะเปลี่ยนแปลง

ลำดับที่ ๒ คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๓ ได้แก่ ข้อ (๒) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการละเมิดผู้อื่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น ๗ คน ^{๒๐} มีความเห็นพ้องกันว่าปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย เกิดจากความคาดหวังเรื่องราวได้ธุรกิจ รวมถึงการรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต กรณีต่างๆที่เกิดขึ้นยังแสดงให้เห็นว่า

^{๑๗} สัมภาษณ์ ดร.สุวันชัย แสงสุกเอี่ยม ประธานมูลนิธิชยันนาวิพัฒนา ตำบลมหาชัย อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสงคราม, เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายสุทธิพล ทวีชัยการ กรรมการ กสทช.ด้านกฎหมาย สำนักงาน กสทช.ซอยสายลม กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๑๙} Severin, Werner J. and Tankard, James W, **Communication theories**, 2001.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายทวีเดช เล็งแก้ว , น.ส.อรนิตย์ เนติธรรมสกุล , นายธนิต ประภาตนันท์ , นายฐิติชัย อัญญะวัชร, นายณัฐพงษ์ศรี, นายธนิต แก้วนาถ, น.ส.ประไพ ยิ่งยืน, เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

การละเมิดความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ความขัดแย้งทางการเมือง ความเชื่อและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันต่อประเด็นทางสังคม เป็นต้นสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทาง มีทั้ง ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก มีทั้งประโยชน์และโทษ สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบันคือ Facebook แหล่งแพร่ภาพและเสียงที่มีผู้ใช้มากที่สุดคือ YouTube ประเด็นที่สังคมให้ความสำคัญในการใช้สื่อออนไลน์คือ เรื่องสิทธิเสรีภาพความเป็นส่วนตัว มารยาท และจริยธรรมในการใช้งาน^{๒๑} บางกรณีสื่อมวลชนนำเสนอข่าวที่ยังไม่ปรากฏหลักฐานข้อมูลทางหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และยังไม่มีผลการแถลงอย่างเป็นทางการ เช่น กรณีสารพิษตกค้างในสินค้าเกษตร ทำให้เกิดการตื่นตระหนกของประชาชนและไม่กล้าซื้อสินค้านั้นๆ เกิดความเสื่อมเสียทั้งชื่อเสียงของบุคคลที่ถูกพาดพิงเป็นการขาดการยั้งคิดไตร่ตรองของผู้ส่งสารในขณะที่ผู้รับสาร รับข้อมูลโดยขาดเหตุผลในการพิจารณาเปรียบเทียบสรุปเชื่อในทันที ส่งผลเสียหายและกระทบต่อ เศรษฐกิจของประเทศ เพราะ สื่อมวลชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและความเชื่อของประชาชนผู้รับสารอย่างมากอยู่แล้ว

โดยที่ผ่านมามีปัญหาดังกล่าวได้รับคำตอบจากสื่อมวลชนผู้โพสต์ข้อความเพื่อเตือนสังคมด้วยเจตนาดีและตระหนักในการทำหน้าที่ จึงโพสต์ข้อความเกี่ยวกับการปนเปื้อนสารฆ่าแมลงในสินค้าเกษตร โดยเจตนาเพียงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเตือนสติและให้ความรู้ต่อประชาชน แต่ถูกโจมตีทางสังคมออนไลน์อย่างรุนแรงส่งผลกระทบต่อตัวเองและครอบครัวรวมถึงผู้ร่วมงานอย่างมาก จึงออกมาขอโทษและให้เหตุผลว่า ด้วยเหตุรู้เท่าไม่ถึงการณ์ รวมถึงความผิดพลาดทางเทคโนโลยีการสื่อสาร จึงส่งผลกระทบต่อสังคมและตนเองอย่างใหญ่หลวง มีผู้ให้เหตุผลสอดคล้องกันว่าสาเหตุของสภาพปัญหาส่วนใหญ่เกิดจาก^{๒๒} การไม่รู้และไม่แน่ใจในข้อมูลที่ได้รับ ด้วยความเคยชินในการโพสต์และแชร์ต่อ ๆ กันมาจึงมักจะทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือบางครั้งไม่ตั้งใจแชร์แต่ พลัดไปกดหรือสัมผัสจึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้เช่นกัน

สรุป แนวคิดลำดับที่ ๒ ตามหัวข้อที่ (๒) เกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการละเมิด การคาดหวังผลประโยชน์ การรู้เท่าไม่ถึงการณ์และความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมีผู้ ให้ความเห็นร้อยละ ๒๓.๓๓ ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ ได้แก่ (๑) การคาดหวังทางด้านธุรกิจ (๒) การใช้สื่อออนไลน์เกินความพอดีสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น (๓) ไม่มีมารยาทในการใช้สื่อออนไลน์

^{๒๑} วียะดา จิตติขมิมา, เครือข่ายสังคมออนไลน์ , วารสารนักบริหาร , ๓๐(๔), ๒๕๕๓, หน้า ๑๕๐-๑๕๖.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นาย จิตติชัย อัญญาวัชร รองประธานชมรมนักข่าวออนไลน์ ,เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

ลำดับที่ ๓ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ได้แก่ ข้อ (๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม เกี่ยวกับความแตกแยกในสังคมไทย ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับ แนวคิดนี้ จำนวน ๕ คน^{๒๓} มีความเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า สภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์หรือที่เรียกว่า โลกเสมือนจริงนั้นมีอิทธิพลมากที่สุดและส่งผลกระทบต่อโลกแห่งความเป็นจริงหรือสังคมออฟไลน์มากที่สุดเช่นกัน กล่าวคือ การใช้สื่อออนไลน์ไม่ว่าจะเป็น เพชบุ๊ก เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ ยูทูบ หรือแม้แต่ไลน์ ส่วนใหญ่จะโพสต์เรื่องการเมืองในความเห็นที่แตกต่างกันได้สร้างความกดดัน ความแตกแยก เสื่อมมิตรภาพจากเพื่อนฝูง^{๒๔} ในครอบครัวเดียวกันไม่สามารถคุยกันได้ทุกเรื่อง ซึ่งในอดีตไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับ ราชทานให้ความเห็นว่า โลกออนไลน์เป็นโลกเสมือนจริง ซึ่งในการโพสต์หรือแชร์เรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองเพียงไม่กี่วินาที กระแสความเห็นต่างๆจะประดังเข้า มาทั้งทางบวกและทางลบ ตามด้วยคำหยาบคาย พรุสวาท ชนิดที่ไม่เคยได้ยินหรือเห็นที่ไหนมาก่อน เป็นการใช้อำนาจที่ไม่เหมาะสมต่อคนที่ไม่เคยเห็นหน้าหรือรู้จักกันมาก่อน^{๒๕} ซึ่งบางครั้งการเป็นเพื่อนฝูงคนสนิทสนมกันมานาน เมื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองและคิดต่างกัน จึงเป็นที่เกลียดชังและขาดความไว้วางใจ

นอกจากนี้ ความเห็นต่างทางการเมืองยังมีผลทำให้ขาดรายได้ ขาดอาชีพ ไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จิตตก และเป็นโรคซึมเศร้าบางครั้งอาจถึงขั้นคิดสั้น ผลการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างในสหรัฐอเมริกา^{๒๖}ระหว่างปี ๒๐๐๘-๒๐๑๒ ประเด็นการใช้พื้นที่การ สื่อสารออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ทางการเมือง (โลกเสมือนจริง) กับการออกไปเพื่อแสดงออกทางการเมืองในโลกออฟไลน์ สหประชาชาติ (United Nations : UN)^{๒๗}จึงจัดให้มี "ที่ประชุมอินเทอร์เน็ตภิบาล" หรือ "ไอจีเอฟ"(Internet Governance Forum: IGF) ต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีเพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในแต่ละประเทศมีโอกาสร่วมกันศึกษาพูดคุยเรื่องเทคโนโลยีและวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ขณะเดียวกันก็จะมีประเด็นทางสังคมที่มันักวิชาการหยิบยกประเด็นสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนมาถกเถียงกันด้วย

สรุป แนวคิดลำดับที่ ๓ ตามแนวคิดข้อที่ (๔) จากการสอบถามเกี่ยวกับ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ด้านโครงสร้างทางสังคม เกี่ยวกับ “ความแตกแยก ของ

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายเอกสุภา วงษ์แก้วจันทร์, น.ส.กนกนภัส บุญแนบ, เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายแพทย์ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาณราชนครินทร์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๗

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายจรัสพงษ์ เลหาประดิษฐ์สกุล ประธานบริษัท ญัฐพลตะปุจจำกัด , ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๒๖} See more at: <http://mediainsideout.net/local/2013/06/129#sthash.D35xO1Kp.dpuf> สืบค้นวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๗} Internet Governance Forum : IGF, United Nations : UN.

ประชาชน ”มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๑๖.๖๗ ได้แก่ (๑) เกิดจาก ความรักและความเกลียดชัง (๒) เกิดจาก (ทฤษฎี) ความเห็นและความเชื่อที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง

๓.๑.๒ การวิเคราะห์ เปรียบเทียบสาเหตุของการเกิดปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

จากการศึกษา แนวคิดทฤษฎี และการปฏิบัติการ สัมภาษณ์รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย เกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดปัญหาทางสื่อออนไลน์ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า สภาพปัญหาที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ความวุ่นวายในสังคมไทยตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๖-เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ นั้นเป็นสภาพปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วใน ปี ๒๕๔๙ เป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเช่นกัน และมีความต่อเนื่องมายาวนานมาจนกระทั่งปัจจุบัน สภาพปัญหา ที่มีความสำคัญมากที่สุดได้แก่ (๑) ด้านทัศนคติ (๒) ด้านข้อเท็จจริงจาก การเชื่อข่าวลือ (๓) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ (๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม

ก. การเกิดปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

สภาพ ปัญหาในสังคมโลก ออนไลน์ส่วนใหญ่เกิดจากสงครามข้อมูลข่าวสาร ทางสื่อออนไลน์ บางครั้งก็อาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดการของฝ่ายปกครองบ้านเมืองเนื่องจากสื่อออนไลน์ เป็นสื่อที่ยากต่อการปิดกั้นถึงแม้จะมีการประกาศใช้ “กฏอัยการศึก” หรือกฎหมายพิเศษเพื่อลดความรุนแรงของ Hate speech หรือความรุนแรงจากการสื่อสารต่างๆ แต่ก็ไม่สามารถ ปิดกั้นได้ครอบคลุมเหมือนเช่นในอดีต เพราะในอดีตประเทศไทยพึ่งพาเฉพาะสื่อกระแสหลักหรือสื่อเก่า เช่น วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์จึงสรุปได้ว่า

๑. เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

เกี่ยวกับ ปรากฏการณ์ในสังคมโลกออนไลน์ เช่น การชุมนุมทางการเมืองบนท้องถนน และสอบถามผู้เข้าร่วมชุมนุมส่วนใหญ่แจ้งว่าในช่วงแรกๆเป็นการนัดหมายผ่าน Social Network โดยที่ไม่มีข่าวทางสื่อกระแสหลัก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ซึ่งจากการสังเกตทาง Face book Twitter You Tube และ Line พบว่า ข้อความส่วนใหญ่เป็นการปลุกกระดม เชิญชวน และต่อต้านให้ร้ายฝ่ายตรงข้าม ปลุกกระดมผู้ที่มีความเห็นในแนวทางเดียวกันให้ออกมาเลือกข้างอย่างชัดเจน บางครั้งการสื่อสารข้อความลอยๆไม่เจาะจง แต่เป็นการใช้ถ้อยคำที่รุนแรง หยาบคาย และสร้างเจ็บแค้นสำหรับฝ่ายที่คิดเห็นต่างกันเป็นการพูดให้ร้ายแบบเจาะจง และไม่เจาะจงตัวบุคคล

การใช้สื่อออนไลน์ในช่วงเวลาดังกล่าว เต็มไปด้วยข้อความรุนแรง Hate speech ด่าทอกันด้วยภาษาที่ไม่สามารถนำเสนอทางสื่อกระแสหลักได้ ส่วนใหญ่เป็นข่าวลวง ข่าวสร้างกระแส ตัดต่อข้อความและรูปภาพ ข้อความหมิ่นประมาท ทั่วๆไปคนโพสต์ข้อความทุกคนต่างไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้ากันมาก่อน ข้อความขยะเหล่านั้นขาดความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นข่าวลือต่อกันมาโดยการโพสต์ แชร์โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรอง เป็นการสร้างสถานการณ์ของผู้ที่มีความเห็นต่างทาง

การเมือง ผู้ชุมนุมเล่าว่า ในแต่ละวันผ่านไปด้วยความหวาดกลัวและไม่มั่นใจในความปลอดภัยของชีวิต แต่ก็ยินดีร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับมวลชนเพราะอุดมการณ์เดียวกัน การประท้วงปิดถนนหลายสายใน กรุงเทพมหานครและตามสถานที่ราชการบางจังหวัด เกิดความระส่ำระสายและยากต่อการคมนาคม ไม่มีการแจ้งข่าวสารใดๆ ทางสื่อกระแสหลักเพราะการข่าวส่วนใหญ่ถูกนำเสนอผ่านทาง Facebook, Twitter, Line, Instagram, YouTube หรือ SMS หากใครไม่เคยใช้สื่อออนไลน์ก็จะได้รับผลกระทบ และแปลกใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกออฟไลน์ เพราะไม่มีการเสนอข่าวใดๆ ทางสื่อกระแสหลัก หรือสื่อใหญ่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ มีเพียงหนังสือพิมพ์บางฉบับซึ่งมักบิดเบือนข่าวไปตามความเห็นหรือนโยบายของผู้บริหารหรือเจ้าของธุรกิจองค์กรของสื่ออื่นๆ

ในอดีต การนำเสนอข้อมูลใดๆ ผ่านสื่อสารมวลชน ทำได้โดยยากและผ่านขั้นตอนการตรวจสอบอย่างละเอียดจาก (กบว.) กรรมการบริหารกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบ กลั่นกรอง และลงโทษผู้ฝ่าฝืนในการกระทำ ผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ ในส่วน สื่อหนังสือพิมพ์ซึ่งถือว่ามียุทธศาสตร์และมีบทบาทสำคัญต่อสังคมอย่างมากยังมีกองบรรณาธิการ (Gate keeper) ผู้กลั่นกรองตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา รูปภาพข่าว ก่อนออกสู่สาธารณะ หากมีความผิดพลาด ผู้บริหารสื่อต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการกระทำผิดเป็นอันดับแรก และผู้ปฏิบัติจะถูกลงโทษจากองค์กรเป็นลำดับขั้นลงมา เรียกได้ว่า ในยุคอดีตสังคม ให้ความสำคัญกับผู้ส่งข่าวสารมากกว่าผู้รับสาร ผู้รับสารจึงมีหน้าบริโภคว่าสารโดยไม่ มีโอกาสตอบโต้ผู้ส่งข่าวสารอย่างเช่นปัจจุบัน^{๒๘}

ข้อมูลจำนวนมากที่ไหลเข้าจากการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน เป็นเพราะเทคโนโลยีได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันผู้รับสารจึงเป็นผู้ที่ต้องรับบทหนักในการคัดกรองข่าวสาร และในขณะเดียวกันก็ผันเปลี่ยน ตนเองมาเป็นผู้ส่งข่าวสารด้วยเช่นกัน ซึ่งสามารถสื่อสารได้อย่างเสรีในโลกกว้างสามารถตอบโต้กันได้โดยไม่ถูกปิดกั้นเช่นในอดีตอีกต่อไป ในขณะที่สังคมไทยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องการใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ขาดประสบการณ์รู้เท่าทันสื่อ จึงตกเป็นเหยื่อของผู้คิดมิชอบได้ง่าย ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาของสถานการณ์ความวุ่นวายในสังคมไทย สร้างความสับสนแก่ประชาชนไม่น้อย และก่อให้เกิดปัญหาที่เรียกว่า “สงครามข้อมูลข่าวสาร” ในยุคโลกไร้พรมแดน สงคราม ข้อมูลสารสามารถทำลายมนุษยชาติให้ย่อยยับได้ในพริบตา ถ้าทุกคนขาดความตระหนักโทษของการ ใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารข้อมูล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้อมูลที่ออกมาจากความรู้สึก ความคิดเห็นและความเชื่อของตนเอง เป็นข้อมูลดิบล้วนๆ ซึ่งขาดการกลั่นกรอง

๒๙

^{๒๘} สัมภาษณ์ ดร.สุทธิ ชัตติยะ, เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๒๙} ชาญชัย ชัยสุขโกศล, Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย : ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง ” (Hate Speech & Harmful Information : Alternatives for Political Response), รายงานการวิจัย, โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว.

ขาดแหล่งอ้างอิงที่มา โดยเฉพาะผู้พิมพ์และโพสต์เป็นสื่อมวลชนก็จะยิ่งสร้างกระแสความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๑.๑ ความหมายของ ข่าว ข่าว^{๓๐}คือ การรายงานข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ ซึ่งประชาชนให้ความสำคัญและสนใจ รวมทั้งมีผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก

๑.๒ องค์ประกอบของข่าว ในแต่ละวันมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมา กมาย หนังสือพิมพ์จึงต้องพิจารณาเพื่อคัดเลือกเหตุการณ์ที่ควรจะเป็นข่าว แล้วจึงรายงานเหตุการณ์นั้นไปให้ผู้อ่านได้รับทราบ องค์ประกอบที่สำคัญของเหตุการณ์ที่จะเป็นข่าวมีดังนี้ (๑)ความสดใหม่ (Timeliness) หรือความรวดเร็ว (Immediacy) เหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นๆ เพิ่งจะเกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ หรือเพิ่งจะค้นพบแล้วมีการรายงานเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างรวดเร็วทันที (๒)ประชาชน สนใจ (Human Interest) เหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้ผู้รับทราบเกิดความสนใจอย่างมาก (๓) ความใกล้ชิด (Proximity of Nearness) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลข่าวสารกับผู้รับรู้เรื่องราว ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ทางร่างกายหรือจิตใจ (๔)ความมีชื่อเสียง หรือความสำคัญ (Prominence) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นมีชื่อเสียง เช่น นักการเมือง นักแสดง หรือบุคคลในสังคมชั้นสูงหรือสถานที่สำคัญ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การเมือง ศาสนา ตลอดจนวัตถุสิ่งของอันล้ำค่า และเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป (๕) ผลกระทบ (Consequence) เหตุการณ์เรื่องราวนั้นมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลอย่างน้อยเพียงใด (๖)ความขัดแย้ง (Conflict) เรื่องราวนั้นแสดงถึงความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัวขนาดเล็ก หรือระหว่างประเทศ (๗) ความมีเงื่อนไข (Suspense) เหตุการณ์นั้นๆ เกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ยุติ เพราะมีเบื้องหลังที่ซับซ้อน (๘) ความแปลกประหลาด (Oddity or Unusualness) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผิดปกติวิสัย หรืออิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ (๙) องค์ประกอบทางเพศ (Sex) หมายถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเพศ ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิง เพศชาย หรือผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ (๑๐) ความก้าวหน้า (Progress) เรื่องราวที่เป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี วิชาการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ตลอดจนความก้าวหน้าของบุคคลที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในชีวิตทำให้คนทั่วไปสนใจใคร่รู้

๑.๓ คุณสมบัติของข่าว ในการพิจารณาคัดเลือกเรื่องราวที่จะนำมาตีพิมพ์เป็น ข่าวนั้น นอกจากจะต้องพิจารณาเรื่ององค์ประกอบของข่าวแล้ว ยังต้องพิจารณาด้านคุณภาพของข่าวด้วย ข่าวที่ดีควรมีคุณสมบัติดังนี้ (๑) มีความถูกต้องครบถ้วน (Accuracy) ทุกรายละเอียดของข่าวเป็นข้อเท็จจริงไม่ถูกบิดเบือน (๒) มีความสมดุลและเป็นธรรม (Balance and Fairness) นำเสนอความคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายที่โต้แย้งกันอย่างสมดุลและเป็นธรรม (๓) ความเที่ยงตรง (Objectivity)

^{๓๐} ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=148023> [๓๐ ส.ค.๒๕๕๗].

รายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาอย่างปราศจากอคติใดๆ ไม่สอดแทรกความคิดเห็นส่วนตัวของผู้รายงานข่าวเข้าไปในข่าว (๔) เข้าใจง่าย กะทัดรัด และชัดเจน (Simplicity, Concise, and Clear) (๕) ความใหม่สดทันต่อเหตุการณ์ (Recentness) ข่าวที่นำเสนอต้องใหม่ สดทันเหตุการณ์ (๖) ข่าวต้องมี 5W 1H ได้แก่ Who What Where When Why และ How เพื่ออธิบายว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น และเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นอย่างไร

๑.๔ ประเภทของข่าว การแบ่งประเภทของข่าวสามารถพิจารณาได้หลายแง่มุมด้วยกัน ได้แก่ ๑) ประเภทของข่าวซึ่งพิจารณาในแง่ระดับข่าว ซึ่งแบ่งเป็น “ข่าวหนัก” ซึ่งเน้นเนื้อหาสาระความรู้มากกว่าความบันเทิง และ “ข่าวเบา” ซึ่งเน้นความบันเทิง หรือผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้อ่านเป็นหลัก ๒) ประเภทของข่าวซึ่งพิจารณาในแง่ระดับความรู้สึกลบสนองของผู้อ่านได้แก่ ข่าวที่ผู้อ่านรู้สึกตอบสนองได้ทันที แต่เป็นการตอบสนองในระยะสั้นๆ ได้แก่ ข่าวบันเทิง อาชญากรรม อุบัติเหตุ และข่าวที่ผู้อ่านรู้สึกตอบสนองช้า เพราะต้องใช้ความคิดพิจารณาเนื้อหาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ได้แก่ ข่าวการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา ๓) ประเภทของข่าวซึ่งพิจารณาจากวิธีการนำเสนอข่าว ซึ่งแบ่งเป็น ข่าวที่เสนอโดยเน้นเหตุการณ์ คือ เสนอเฉพาะข้อเท็จจริง และข่าวที่เสนอโดยเน้นที่กระบวนการเกี่ยวเนื่องของข่าว คือเน้นการอธิบาย ตีความ ใช้ลีลาการเขียนแบบสารคดี เพื่อให้รายละเอียดที่เข้าใจ ดึงดูดความสนใจผู้อ่าน

ดังจะเห็นได้ว่า ข่าวที่เกิดจากการเผยแพร่ของสื่อมวลชนจะมีคุณลักษณะ ประกอบด้วย หลักเกณฑ์ที่เกิดจากความรับผิดชอบต่อสังคม ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ได้เกิดการไหลของข้อมูลซึ่งไม่ใช่คุณลักษณะที่เป็นข่าวสาร แต่เป็นข้อมูลจำนวนมากมหาศาลซึ่งประกอบด้วย จินตนาการจากทัศนคติของแต่ละบุคคล รวมถึง ข้อความเท็จ ข้อความส่อเสียด ข้อความหยาบคาย และข้อความเพื่อจ้อ ไร้สาระ เป็นต้น

๒. เกิดจากทัศนคติ ความเชื่อ

การสื่อสารออนไลน์เป็นการสื่อสารโดยผ่านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต และส่วนใหญ่ผู้สื่อสารไม่รู้จกกันมา ก่อน เป็นการท่องโลกทางจินตนาการ ใช้ความรู้สึกตอบโต้ กันไปมา และปัญหาที่เกิดจากความเชื่อ คือ มีกระบวนการสร้างข้อมูลเพื่อหวังผล สร้างกระแสข่าวให้น่าเชื่อถือ และตอกย้ำข้อมูลนั้นเป็นเวลานานๆ (โดยใช้ทฤษฎีกระสุนปืน) หรือ Propaganda การโฆษณาชวนเชื่อด้วยข้อมูล รูปภาพ และทฤษฎีการโน้มน้าวใจ การใช้วิธีการนี้เป็นเครื่องมือในการสร้างความน่าเชื่อถือแก่ผู้ที่ไม่รู้จักกันโดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะแหล่งการตรวจสอบข้อมูลมีมากและสะดวกง่ายดาย ดังนั้นการจะสร้างความน่าเชื่อถือจึงต้องมีกระบวนการและวิธีการที่แยบคาย

ความเชื่อคือการยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นความจริงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ เช่น ความเชื่อเรื่องโชคลาง ศาสนา ศาสนา ศาสนา อำนาจลึกลับและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ต่างๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อ คือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงก็ตาม ความหมาย ของความเชื่อที่มีผู้ให้ความหมายที่สอดคล้องกัน หมายถึง เห็นจริงด้วย วางใจ ไว้ใจ มั่นใจและนับถือ ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ- ไทย^{๓๑} ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ ๒ ประการ

(๑) การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสาระสำคัญ แล้วเป็นการยอมรับเชิงพุทธิปัญญา ความเชื่อในลักษณะนี้จะก่อให้เกิด ภาวะทางจิตใจขึ้นในบุคคล ซึ่งอาจเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการกระทำโดยส มัครใจของบุคคลนั้น และความเชื่อ อาจมีลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวก็ได้ ฉะนั้น ความเชื่อจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัย ในเนื้อหา ความเชื่อที่แปลกพิสดารแต่กลับมีคนเชื่อแบบบ้าคลั่งก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม การกระทำที่ใช้สติปัญญา ใดๆก็ตาม ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้น อาจใช้ทดสอบความเชื่อและ ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของความเชื่อนั้นได้

(๒) การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริงโดยยังมีได้มีการพิสูจน์ทางวิท ยาศาสตร์ จากความหมายและคำจำกัดความของความเชื่อที่กล่าวมานั้น จึงพอสรุปได้ว่า ความเชื่อหมายถึง การยอมรับต่างๆว่าเป็นจริง มีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิต ของมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ ว่าเป็นความจริงด้วย เหตุผลก็ตาม จากสภาพปัญหา ความวุ่นวายในสังคมไทยเกิดจากความเชื่อที่ขาดหลักการและเหตุผล

๓. เกิดจากเหตุผลในการเชื่อหรือหลักการประเมิน โดยในเรื่องความน่าเชื่อถือ อริสโตเติล^{๓๒} ได้กล่าวเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเมื่อ ๒,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วว่า บุคลิกภาพของผู้พูด เป็นสาเหตุของการโน้มน้าวที่สำคัญของการพูด เขาอธิบายว่า เมื่อผู้ฟังไม่รู้จริงในเรื่องที่ฟัง เมื่อความเห็นถูกแบ่งแยกเมื่อนั้นผู้พูดมีความสำคัญมาก การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกมาจากเหตุผล ๓ ประการ ๑) ผู้พูดต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบไหวปัญญากอร์ ไปด้วยวิจารณ์ญาณอย่างดี (intelligence) ๒) ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟังมีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้ (good will) ๓) ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดี มั่นอยู่ในศีลธรรม (good character) คือเป็นผู้รักความยุติธรรม กล่าวหาญ ยับยั้ง ชั่งใจ เมตตา กรุณาโอบอ้อมอารี เสรินิยม สุภาพรอบคอบ สุขุม พูดจริงทำจริงรักษาคำพูด นอกจากนี้ ปราชญ์แห่งการสื่อสารยังได้สรุปออกมา ในทำนองคล้ายคลึงกันว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นอยู่กับปัจจัย ๒ ประการคือ

^{๓๑} พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย, ๒๕๒๔ : หน้า ๔๒.

^{๓๒} อรรถวธน์ ปิณฑน์โอวาท , การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ , สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖, หน้า ๑๒๐.

(๑) ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญ (competence of expertness) และ(๒) ความน่าไว้วางใจ (trustworthiness) ทั้งหมดนี้ก็คือคุณสมบัติของผู้สร้างความน่าเชื่อถือในการสื่อสารกับผู้อื่น

จึงไม่น่าแปลกใจที่บรรดาแกนนำของผู้ชุมนุมแต่ละฝ่ายจึงมีผู้ที่เห็นด้วย และเชื่อถือในข้อมูล คำพูดและการแสดงออกของแต่ละฝ่าย ไม่ว่า จะกระทำการสิ่งใดๆ ทั้งสองฝ่ายจะมีมวลชนให้การสนับสนุนและเห็นด้วยในแนวทางอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุผลสำคัญดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง

๔. เกิดจากโครงสร้างทางสังคมสื่อมวลชน (Mass Media)

สื่อมวลชน หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารประเภทต่างๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ ^{๓๓} ที่ใช้ส่งสารจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปยังผู้รับที่มีจำนวนมากและอยู่ต่างถิ่นต่างที่กันในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลากัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งสารซึ่ง ได้แก่ ข่าวความรู้ ความคิดเห็น ความบันเทิง และแจ้งความ ฯลฯ ไปสู่มวลชนได้ วยความรวดเร็วเที่ยงตรงและประหยัด ^{๓๔} นอกจากนี้ยังมีผู้ได้ให้ความหมายของสื่อมวลชนไว้มากมาย ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี (หนังสือพิมพ์ วิทยุ ภาพยนตร์ ฯลฯ) ส่งเนื้อหาที่เป็นลักษณะ (symbolic content) ไปสู่ผู้รับสารที่มีขนาดใหญ่ มีความแตกต่าง และอยู่กันอย่างกระจัดกระจายเป็นช่องทางที่สามารถกระจายข้อมูลข่าวสารจากบุคคลหนึ่งหรือจากองค์กรหนึ่งไปยังมวลชนจำนวนมากโดยเฉพาะประชาชนทั้งประเทศ ในเวลาอันรวดเร็ว ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น

สื่อมวลชนในความหมายของงานวิจัยเล่มนี้ หมายถึงผู้ปฏิบัติงานที่มีความเชี่ยวชาญหรือผู้ทำหน้าที่ในวิชาชีพสื่ออื่นๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ คือนักข่าว คนเขียนข่าว ผู้สื่อข่าว เป็นต้น ดังนั้นในงานวิจัยเล่มนี้จึงประกอบไปด้วยสื่อมวลชนหลายสาขาอาชีพ รวมถึงกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีความหลากหลายเช่นกัน เนื่องจากสื่อออนไลน์เป็นสื่อที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและสร้างปัญหาจนเกิดผลกระทบกับบุคคลและสังคมโดยทั่วไป

ก. คุณลักษณะของ จริยธรรม สื่อมวลชน สื่อมวลชนในประเทศไทยได้พัฒนามาไกลพอสมควร สื่อสิ่งพิมพ์มีประวัติศาสตร์ในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของสังคมและการกำกับดูแลกันเองมากกว่าสื่ออื่นๆ แต่ก็ยังเหลือใจภัยที่ท้าทายอีกมากสำหรับสื่อทุกรูปแบบ การพัฒนาระบบสื่อของไทยให้ก้าวต่อไปจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคนในวิชาชีพสื่อเองตระหนักว่าอำนาจแห่งความเป็นฐานันดรที่สี่จะต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบที่สูงด้วย คุณลักษณะของจริยธรรมสื่อประกอบด้วย (๑) มีความ

^{๓๓} กิตติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , ๒๕๔๒), หน้า ๙๘-๙๙.

^{๓๔} ประมว สตะเวทิน, การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑). หน้า ๖๕.

เป็นมหาวิทยาลัยที่ดี^{๓๕} คือเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ ความคิดโดยอุทธรณ์ (๒)มีความเป็น โรงทานที่ดี คือ เป็นแหล่งให้ ความเมตตากรุณาแก่ผู้ที่มีทุกข์ หนังสือพิมพ์จะอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้ (๓) เป็นผู้ปลดทุกข์ให้แก่สังคม เมื่อสังคมมีทุกข์นั้นไม่ต่างไปจากบุคลชนทั่วไปในสังคม

ข. หน้าที่ของสื่อมวลชน นอกจากคุณลักษณะจริยธรรมของสื่อมวลชนที่กล่าวมาแล้ว จริยธรรมของสื่อมวลชนยังรวมถึงการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ไม่มีอคติต่อวิชาชีพ หน้าที่ของสื่อมวลชนที่สำคัญมีดังนี้คือ^{๓๖} ๑) เป็นผู้ดูแลตรวจสอบสังคม (Surveillance) ตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล ฝ่ายค้าน และภาคเอกชนรวมถึงประชาชนทุกคนที่อยู่ในสังคม (Watch dog) ในกรณีที่มีความไม่สุจริต โปรงใส และเป็นภัยต่อส่วนรวม ทำหน้าที่ เป็นกระจกสะท้อนสังคมและ ชี้นำสังคมไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ถูกต้องและดีงาม ๒) เป็นผู้เชื่อมโยงสังคม (Linkage) ประสานในลักษณะของการเผยแพร่ข่าวสารให้มีความสำคัญในการทำงานของส่วนงาน ๓) มีหน้าที่สร้างกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (Socialization) ในประเทศไทยประกอบด้วยประชาชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งมีทั้ง พุทธศาสนา อิสลาม ซิกข์ คริสต์ ฯลฯ ซึ่งความเป็นพหุสังคมนี้เองที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่สร้างกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชุมชน ๔) ให้การศึกษาเสริมสร้างปัญญา (Enlightenment) เป็นที่พึ่งของประชาชนในทุกๆด้าน โดยเฉพาะด้านการสร้างคว ามรู้ความเข้าใจ ๕) ให้ความบันเทิง (Entertainment) หน้าที่หลักอีกประการหนึ่งของสื่อมวลชนคือ สร้างรอยยิ้ม สร้างความสุขแก่สังคมในยามที่ประเทศชาติต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤติด้วยเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ

การปฏิรูปสื่อในประเทศไทยดำเนินมาได้กว่าหนึ่งทศวรรษแล้วแต่ ผลลัพธ์จนถึงปัจจุบันยังค่อนข้างไม่เป็นที่น่าพอใจนักไม่ว่าจะพิจารณาในระดับโครงสร้าง (structure) ที่ยังคงไม่ได้รับการปฏิรูปเนื่องจากสื่อวิทยุโทรทัศน์ระดับชาติเกือบทั้งหมดยังคงเป็นของรัฐหรือยังคงถูกควบคุมโดยรัฐในระดับปฏิบัติการ (performance) ก็ยังพบปัญหาในสื่อกระแสหลักหรือสื่อเก่า และสื่อทางเลือกใหม่ที่มีการนำเสนอเนื้อหาซึ่งขาดความน่าเชื่อถือและขัดกับหลักจริยธรรมอันดีทางวิชาชีพ^{๓๗}

๕. เกิดจากการละเมิด

สื่อออนไลน์มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นนักเขียน นักข่าว ดารา นักแสดง นักธุรกิจ นักการเมือง ฯลฯ ต่างต้องเรียนรู้และเข้าใจวิธีการใช้งานเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตนเองให้มากที่สุด การใช้สื่อออนไลน์ยังเป็นช่องทางให้กับบุคคลบางประเภทที่เข้ามาฉก

^{๓๕} ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=911886> [๒๖ ก.ค.๕๗].

^{๓๖} รศ.ดร.สมาน งามสนธิ , การบรรยายวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์กับการสื่อสารมวลชน , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดศรีสุธาราม, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕, หน้า ๗. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๓๗} ดวงกมล ขาดีประเสริฐ และคณะ, สถานภาพการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ที่เกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพ สื่อมวลชน, โครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๕๗.

ฉวยโอกาสในอาชีพมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญกฎหมายในการลงโทษผู้กระทำความผิดขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง จึงทำให้บุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์ในข้อมูลกระทำความผิดได้อย่างไม่เกรงกลัว เช่นการคัดลอก และดัดแปลงผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลงาน^{๓๘} จึงเป็นสิ่งที่ ยากต่อการแก้ไข เพราะต้องอาศัยจิตสำนึกและความละเอียดถี่ถ้วนที่จำเป็นตัวกำหนดขอบเขต จริยธรรมหรือจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้นๆ

การให้บริการอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน ได้มีการเผยแพร่การใช้งานด้านต่างๆ อย่าง กว้างขวาง โดยบริการที่นิยมบนอินเทอร์เน็ตได้แก่ การบริการทางธุรกิจเช่น (Website) ต่างๆ การบริการจดหมายทางอิเล็กทรอนิกส์เช่น (hotmail.com/yahoo.com) การบริการซอฟต์แวร์ การค้นหาข้อมูล เช่น (google.com) กระดานข่าวเช่น (pantip.com) และการสนทนาเช่น (MSN/face book/Twitter/Instagram) เป็นต้น อินเทอร์เน็ตจึงเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายย่อยต่างๆ ที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก และอินเทอร์เน็ตถือว่าเป็นสื่อใหม่ เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกลก็สามารถ ติดต่อสื่อสารกันได้โดยสะดวกเปรียบเสมือนการย่อโลกให้แคบลง^{๓๙}

ดังนั้น เราจะเห็นว่า ประชาชน ผู้อ่านหรือ ผู้บริโภคข่าวสาร ควรรู้เท่าทันสื่อ และสื่อมวลชนควรยึดมั่นคือจริยธรรม เช่น ภาพคนตายไม่จะต้องตายเหตุใดก็ตาม ที่เสนอเต็มหน้า หนังสือพิมพ์ เต็มจอโทรทัศน์ถือเป็นการเสนอภาพข่าวที่อุจาดโดยไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกของ สาธารณชนอย่างถ่วงหรือไม่ว่าง การเสนอข่าว ภาพหญิงเปลื้องกายเกือบหมดของเครื่องดื่มประเภทมีน เมา ไม่ทราบว่าจะเข้าข่ายลามกอนาจารหรือแอบแฝงการโฆษณาด้วยหรือไม่ การเสนอข่าว ภาพเด็กหรือ เยาวชนที่ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นข้อห้ามทางกฎหมายในทางจริยธรรมครอบคลุมด้วย หรือไม่ การเป็นผู้พิพากษาคัดสินความถูกต้อง น่าจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษามากกว่าเป็นเหตุผลทาง จริยธรรมที่ต้องรอบคอบอย่างยิ่งเพราะฉะนั้น ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่เกิดขึ้น ในบทบาทของสื่อมวลชนกับสังคมในปัจจุบัน

^{๓๘} สมจิตร พูลสุข, สื่อออนไลน์กับจรรยาบรรณวิชาชีพ, ดูเพิ่มเติมใน, <http://www.dailybits.com/kopimism-swedish-file-sharing-religion/> [๒๖ พ.ย.๕๖].

^{๓๙} ฝ่ายผลิตหนังสือตำราวิชาคอมพิวเตอร์, การสื่อสารข้อมูลและเครือข่าย, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่บริษัท วิ.พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕๘-๒๕๙.

๓.๒ ผลกระทบจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ โดยเฉพาะการรับรู้ข่าวสารจากสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ที่มีการนำเสนอ ข้อความ การพาดหัวข่าว และการนำไปขยายต่อในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้รับสาร ประเภทของผลกระทบนั้นสามารถแบ่งได้ดังนี้ ๑) ผลกระทบต่อความรู้สึก ทศนคติและพฤติกรรม ของปัจเจกบุคคล^{๔๐} ๒) ผลกระทบต่อสังคม ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของผู้ส่งสาร มีผลต่อผู้รับสาร นอกจากนั้นผลกระทบยังมีทั้งด้านบวกและด้านลบซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบไว้ดังนี้

๓.๒.๑ การเกิดผลกระทบจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์

หลังจากทราบสภาพปัญหาและสาเหตุของการ เกิดปัญหาแล้ว ย่อมต้องเกิด ผลกระทบตามมาอย่างแน่นอน ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์นั้น ผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาในเบื้องต้นทำให้ทราบว่า จากปรากฏการณ์ การใช้สื่อออนไลน์ส่งผลกระทบได้ ๒ ประการคือ ก) ผลกระทบในระดับบุคคล คือ กระทบต่อความรู้สึก ทศนคติ และพฤติกรรม ข) ผลกระทบในระดับสังคม ซึ่งล้วนเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

ก. ผลกระทบในระดับบุคคล ได้แก่ความรู้สึก ทศนคติ พฤติกรรม Zimbardo และ Leippe^{๔๑}ได้เสนอแผนภูมิแสดงระบบทัศนคติซึ่งแสดงให้เห็นว่า ระบบทัศนคติมีองค์ประกอบหลักๆ ๕ ประการดังนี้ ๑) องค์ประกอบด้านความรู้ ความนึกคิด (cognitions) หรือผลกระทบที่เกิดจากภายใน เป็นส่วนที่เป็นความเชื่อของบุคคลกับสิ่งต่างๆทั่วไปทั้งสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ หากบุคคลมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งใดดีก็มักมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งนั้นไม่ดีก็มักมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น องค์ประกอบด้านความรู้ ความ นึกคิดประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง (knowledge) ส่วนที่เป็นความเชื่อ และส่วนที่เป็นการประเมินค่าเดา เหล่านี้คือความรู้ความนึกคิด หรือการรับรู้ของเราทั้งสิ้น ๒) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (The Affective responses) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตามบุคลิภาพของคนๆนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยมของแต่ละบุคคล ๓) ความตั้งใจทางด้านพฤติกรรม (Behavior Intentions) คือความตั้งใจที่จะแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง สิ่งใดหรือแนวคิดหนึ่งแนวคิดใด ซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิดและความรู้สึก ๔) พฤติกรรม (Behaviors) คือการแสดงออกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง แนวคิดหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านความรู้ ความคิดและความรู้สึก ๕) ทศนคติ (Attitude) คือการโน้มเอียงในการประเมินวัตถุ แนวคิด บุคคล

^{๔๐} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร , การสื่อสารเพื่อการจัดการในองค์การธุรกิจ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๒.

^{๔๑} Zimbardo and M. Leippe , The psychology of attitude change and social influence, (New York : Mcgraw-Hill, 1991).

สถาบัน ฯลฯ จะเห็นว่าในระบบทัศนคติองค์ประกอบทั้ง ๕ ส่วนนี้สัมพันธ์กันไม่มีส่วนใดแยกอยู่เป็นอิสระได้

จะเห็นได้ว่าลักษณะของทัศนคติ คือ สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละคนมิใช่สิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เป็นสภาพทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของบุคคลเป็นอันมากซึ่งผลกระทบต่อความรู้สึก ทัศนคติและพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า ผลกระทบภายในนี้มี ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) **ทัศนคติเชิงบวก** จะทำให้มีความรักความพอใจ ที่ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ได้รับคำอวยพร คำชื่นชมแสดงความยินดีและมีผู้เห็นด้วยกับทุกแนวคิดของตน

(๒) **ทัศนคติเชิงลบ** เช่น ความขุ่นเคืองใจเพราะรับข้อมูลผิดพลาด หรือ ความโกรธการพุดจาอุหมิ่น พุดใส่ร้าย และใช้คำพุดหยาบคาย และทั้งนี้เพราะแต่ละคนต่างได้รับประสบการณ์และผ่านการเรียนรู้มามาก อย่างไร ก็ตามทัศนคติก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่างๆ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ คือถ้ามีความรู้ ความเข้าใจดีทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงแล้วก็จะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง ๓ อย่างนี้มีความเชื่อมโยงกัน ฉะนั้น การที่จะให้มีการยอมรับหรือปฏิเสธในสิ่งใดๆต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติเสียก่อนโดยการให้ความรู้เป็นลำดับแรก

ข. ผลกระทบในระดับ สังคม ได้แก่ ผลกระทบที่เกิด จากโครงสร้างทาง สังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบ กฎหมายต่าง ๆ นั้นมี ๒ ประการได้แก่

(๑) **ผลกระทบในทางบวก** ผลกระทบในทางบวกนั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ประชาชนและสังคม เช่น การสื่อสารและโทรคมนาคมที่ส่งผลต่อระบบสังคมในแง่ของการเพิ่มช่องทางการเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนให้มากขึ้น การขยายตัวของการสื่อสารและโทรคมนาคมได้มีอิทธิพลที่สร้างผลต่อสังคมไทยทั้งในทางตรงและทางอ้อม อันเนื่องมาจากการหลั่งไหลของ "ทุนนิยมสมัยใหม่" ที่เกิดขึ้นทั่วโลกส่งผลให้ เกิดทุนนิยมโลก การค้าระหว่างประเทศ หรือธุรกิจการค้าของไทย เกิดการหลั่งไหลของทุนและข้อมูลข่าวสาร " เข้าสู่ทุกส่วนของประเทศไทย การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวกติดต่อกันงานขึ้นจึงส่งผลให้การรับรู้ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ "หมู่บ้านโลก" (global village) และ "วัฒนธรรมโลก" (global culture) การสื่อสารช่วยส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชากรโลกได้อย่างรวดเร็ว เช่น เรื่องการป้องกัน โรคระบาด และการเสริมสร้างสุขภาพประชากรโลกให้มีความแข็งแรง

(๒) **ผลกระทบในทางลบ** อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจาก สื่อสารที่รวดเร็วเสมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการส่งผ่านวัฒนธรรม ผ่านสื่อทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทัศนคติและค่านิยมสมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยที่ยังคงมีทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบ

ดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่างๆ มากมาย เช่นเมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ปัญหาอาชญากรรมชนิดใหม่ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศเริ่มจะสร้างปัญหาให้ แก่สังคมโดยรวม ธุรกิจที่ทำภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศและอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ติดต่อสื่อสารและจริยธรรมมีมากมาย ทั้งที่ผิดศีลธรรมชัดเจน และที่อยู่ในข่าย หลอกลวงให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย การเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลมักจัดทำเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมของนิติบุคคล หรือการให้บริการของหน่วยงานๆ ซึ่งผู้ใช้บริการมักเข้าใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลที่ให้ไว้นั้นจะไม่ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ อินเทอร์เน็ตนั้นมิได้มีแต่ประโยชน์เพียงด้านเดียว เป็นที่ยอมรับกันว่าความไร้ขอบเขตของการสื่อสารออนไลน์ทำให้เกิดผลในทางลบหลายๆ ประการ ที่เห็นได้ชัดคือปัญหา การใช้สื่อออนไลน์สร้างข่าวลือ เพื่อหวังผลทางธุรกิจ สื่อลามกอนาจาร การล่อลวง และเกมออนไลน์ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยเหล่านี้มักเป็นผู้ที่ขาดความรู้เท่าทันสื่อ

อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทเหนือมนุษย์จนทำให้มนุษย์อาจเกิดการว่างงานในอนาคตอันใกล้ เนื่องจากการใช้เทคโนโลยีมาแทนที่มนุษย์ เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในปัจจุบันทำให้ความสัมพันธ์ของมนุษย์นั้นวันจะห่างหายไปทุกที บางคนไม่ค่อยได้พบสังสรรค์กับเพื่อนๆ ในสังคมออฟไลน์ จนทำให้โลกเสมือนจริงมีอิทธิพลเหนือชีวิตทำให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่นการนำเทคโนโลยีไปพัฒนาอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง และเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างรวดเร็ว มีผู้คิดหาวิธีนำเทคโนโลยีมาใช้ในการอาชญากรรมเช่นการขโมยทรัพย์สินผู้อื่นทั้งที่เป็นข้อมูลและเป็นเงินฝากในบัญชี ซึ่งมีผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำลักษณะเช่นนี้จำนวนมาก

การศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทยเกิดจากหลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสัมภาษณ์ ฦผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งสิ้นรวม ๓๐ รูป/คน โดยสรุปผลสัมภาษณ์เป็นประเด็นๆดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๒ ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

ข้อที่	ประเด็น/ตัวบ่งชี้	ความถี่	รูป/คน	ร้อยละ
๑	ได้รับผลกระทบในระดับบุคคล	๙	๑,๑๓,๑๕,๑๗,๒๓,๑๙,๒๕,๒๗,๒๘	๓๐
๒	ได้รับผลกระทบในระดับสังคม	๑๒	๒,๖,๘,๑๐,๑๑,๑๔,๒๐,๒๑,๒๒,๒๖,๒๙,๓๐	๔๐
๓	ได้รับผลกระทบทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม	๙	๓,๔,๕,๗,๙,๑๒,๑๘,๑๖,๒๔	๓๐

จากตารางที่ ๓.๒ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants indicators) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้ สื่อออนไลน์ในระดับปัจเจกหรือส่วนตัวและสังคม ซึ่งเกิดจากการสื่อสารของสื่อมวลชนไทยไว้หลายประเด็น ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาอธิบายด้วยการจัดลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

ลำดับที่ ๑ คิดเป็นร้อยละ ๔๐ ได้แก่ ข้อ (๒) ผลกระทบในระดับสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับแนวคิดนี้มีจำนวน ๑๒ คน^{๔๒} ซึ่งผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบในระดับสังคมจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมาเกิดความขัดแย้งทางความคิดของประชาชนในประเทศอย่างรุนแรงและชัดเจนมากที่สุด เนื่องจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคมออฟไลน์นั้นสืบเนื่องมาจากการสื่อสารทางสังคมออนไลน์ ทั้งทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก และไลน์ ฯลฯ ต่างเสนอความเห็นทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยเฉพาะสื่อเลือกข้าง เกิดการแบ่งฝ่ายเลือกข้างทางการเมือง ผู้เห็นต่างทางความคิดใช้ถ้อยคำตำหนิอย่างรุนแรง รวมถึงเสนอภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสมทางยูทูป ก่อให้เกิดความเกลียดชังและความขัดแย้งขึ้นอย่างรุนแรง^{๔๓} โดยส่วนตัวไม่ได้รับผลกระทบใดๆ แต่โดยรวมของประเทศเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจของประเทศหยุดชะงักประเทศติดกับดักถึงทางตัน ด้วยความเห็นต่างทางการเมืองของนักการเมืองที่ต่างก็มีมวลชนเป็นกองเชียร์ โดยเฉพาะมีสื่อมวลชนคอยชี้นำและเสนอข่าวสารด้านเดียว วิพากษ์วิจารณ์และใส่ความรู้สึกมากเกินไป^{๔๔} สาเหตุหลักที่ทำให้การสื่อสารทางสื่อออนไลน์ของ สื่อมวลชนไทยส่งผลกระทบต่อสังคม มาจาก “สื่อมวลชนขาดคุณธรรมจริยธรรม” ในการเสนอข่าวสาร “จริยธรรม” คือข้อควรประพฤติปฏิบัติ และหน้าที่การสื่อสารของสื่อมวลชนที่ควรประพฤติปฏิบัติก็คือ ความยุติธรรม ความเสมอภาค และความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดข้อที่ (๒) “ผลกระทบในระดับสังคม” มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๔๐ ได้แก่ (๑) ความแตกแยกและการแบ่งฝ่ายเลือกข้างของประชาชน (๒) ความรุนแรงไม่ปลอดภัยจากสังคม (๓) ความเสียหายทางเศรษฐกิจของประเทศ

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายทวี เล้งแก้ว, นายธนิต ประภาตนันท์, น.ส.กนกนภัส บุญแบบ, นายธนิต แก้วนาค, นายไชยวัฒน์ รัตนประสิทธิ์, นายสุชาติ กุลบุษราคัม, นายภาส ภาสสัทธา, ร.ศ.อัจฉรา เดชฤทธิพิทักษ์, นายจรัสพงษ์ เลหาประดิษฐ์สกุล, เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายเอกสุภา วงษ์แก้วจันทร์, บรรณาธิการเว็บไซต์ไทยรัฐออนไลน์, เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๔๔} สัมภาษณ์ ดร.สุทิตี ชัดติยะ, ผู้อำนวยการสถานีวิจัยกระเจานเสียงแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ลำดับที่ ๒ คิดเป็นร้อยละ ๓๐ มี ๒ แนวคิดได้แก่ ข้อ (๑) ผลกระทบในระดับบุคคล ^{๔๕} (๒) ผลกระทบทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม ^{๔๖} ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบในระดับบุคคล ระดับบุคคลและ สังคมทางสื่อออนไลน์ไว้จำนวนแนวคิดละ ๙ รูป/คน ^{๔๗} จากการรับรู้ข่าวสารทางสังคมสื่อออนไลน์ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการไม่รู้เท่าทันสื่อของผู้รับสาร ในอดีตการสื่อสารจะให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารเนื่องจากมี การควบคุมโดยคณะกรรมการ กบว .หรือ ในกรณีกองบรรณาธิการข่าวจะมี Gatekeeper คอยกลั่นกรองข้อความถ้อยคำและเนื้อหาต่างๆ ในปัจจุบันยุคสื่อสังคมออนไลน์จะให้ความสำคัญกับผู้รับสารเป็นอย่างมาก ^{๔๘} การสื่อสารออนไลน์ไม่ได้จำกัดเฉพาะสื่อมวลชนเท่านั้นในการส่งข่าวสารต่างๆ ประชาชนผู้ใช้สื่อทั่วไปสามารถเป็นผู้ส่งข่าวสารและผู้รับสารได้เองโดยเสรีภาพ ดังนั้น ในสังคมไทยจึงเกิดความวุ่นวายปั่นป่วนไปด้วยข้อมูลข่าวสารซึ่งขาดคุณภาพ ขาดคุณธรรม และขาดข้อเท็จจริงซึ่งเกิดจากการบิดเบือนข้อมูล บางครั้งปลอมแปลงเป็นสื่อมวลชนที่มีชื่อเสียงก็มีจำนวนมาก เพื่อสร้างสถานการณ์ และกระแสทางสังคมออนไลน์สู่ความวุ่นวายในโลกแห่งความเป็นจริง

ดังนั้น แนวคิด เกี่ยวกับผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดข้อที่ (๑) ผลกระทบในระดับบุคคล มีผู้ให้ความเห็นคิดเป็นร้อยละ ๓๐ ได้แก่ (๑) ความขัดแย้งและความเกลียดชัง (๒) ความทุกข์จากการขาดรายได้

สรุป แนวคิดในส่วนของผลกระทบที่เกิดขึ้นตามแนวคิดข้อที่ (๓) ผลกระทบทั้งระดับบุคคลและระดับสังคม มีผู้ให้ความเห็นคิดเป็นร้อยละ ๓๐ คือ (๑) ความไม่สะดวกจากการคมนาคม (๒) ความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการต่างๆ (๓) การถูกหลอกลวงเสียชื่อเสียงและทรัพย์สิน

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายธนิต ประภาตนันท์, ผู้อำนวยการสำนักป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร , เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๔๖} สัมภาษณ์ น.ส.อรนิตย์ เนติธรรมกุล , ฝ่ายควบคุมงานข่าวสารองค์กร สำนักงาน กสทช .๘๗ ขอยสายลม ถนนพหลโยธิน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๔๗} สัมภาษณ์ น.ส.เอกรัตน์ สาธุธรรม , ผู้สื่อข่าวไอที หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ๑๘๕๘/๑๑๓-๑๑๔ ชั้น ๓๐ ถนนบางนาตราด เขตบางนา กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นพ.ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน , ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาราชนรินทร์ ถนนพุทธมณฑลสาย ๔ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๗.

๓.๒.๒. การจัดประเภทผลกระทบจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผลกระทบจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ มีผลกระทบทั้งทางด้านภายในบุคคล และภายนอกซึ่งเกี่ยวกับสภาพทางสังคม ในการวิเคราะห์ให้ลึกลงไปในแต่ละด้านจะพบว่าประกอบด้วย (๑) ผลกระทบในระดับบุคคล ด้านบวกและด้านลบ (๒) ผลกระทบในระดับสังคม ด้านบวกและด้านลบ

๑. ผลกระทบในระดับบุคคล

ก. ผลกระทบในระดับบุคคลด้านลบ จากปรากฏการณ์ทางสังคมในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ เป็นสภาวะการณ์ที่กดดันความรู้สึกและบีบคั้นจิตใจของประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวยาวนานและไม่มีท่าทีที่จะจบลงโดยง่ายเพราะต่างฝ่ายต่างมีมวลชนผู้เป็นแนวร่วม ทำให้ยากต่อการตกลงเจรจา ตั้งแต่เริ่มเกิดปรากฏการณ์ ทางสังคมออนไลน์ที่มีสาเหตุหลักมาจากการสื่อสารออนไลน์ เรียกระดมผู้คนออกมาชุมนุมกันอย่างเนืองแน่น มีผู้คนทยอยออกมาเต็มท้องถนน ทำให้มีประชาชนผู้เดือดร้อนได้รับผลกระทบจากการชุมนุมครั้งนี้เป็นจำนวนมาก และปัญหาผลกระทบในระดับบุคคลจากการเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์ทราบว่า

(๑) ผลกระทบมักเกิดจากสภาวะทางจิตใจ เนื่องจากข้อความจากสื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในแต่ละกลุ่มสังคมที่มีการโพสต์และแชร์ ข้อความสื่อสารกันนั้น ล้วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้ง ความเกลียดชัง ความคาดหวังของฝ่ายผู้ชนะ ความโลภของผู้ฉวยโอกาสในการละเมิดผู้อื่น และความยึดมั่นของผู้ขาดเหตุผล ขาดข้อมูล ขาดความรู้เท่าทันการสร้างกระแสข่าวลือ มักหลงเชื่อข่าวในทันทีที่พบเห็น ขาดการพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงที่มาของต้นข่าวจึงทำให้เกิดความทุกข์ (๒) ผลกระทบที่เกิดทางร่างกาย ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ในระดับบุคคลที่เกิดขึ้นกับร่างกายด้านลบ ก็คือ การใช้สื่อออนไลน์มากเกินไปทำให้มีผลต่อสายตา ภายภาพขาดการออกกำลังกาย ไม่ทานอาหารตรงเวลา เสียสุขภาพก่อให้เกิดความเจ็บป่วย (๓) การใช้สื่อออนไลน์ไปในทางล่อแหลมต่อการละเมิดผู้อื่น ขัดแย้งกับผู้อื่นเช่น หมิ่นประมาท เหยียดหยามในเชื้อชาติศาสนา วัฒนธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการปองร้าย ไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ข. ผลกระทบในระดับบุคคลด้านบวก จากสภาพปัญหาในการใช้สื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่ส่งผลกระทบด้านลบ แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปในสภาพปัญหานั้นจะให้เห็นว่า ยังมีด้านบวกให้หยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้เช่นกัน ได้แก่ ๑) เกิดความรักความสงสาร จากสภาพปัญหาดังกล่าว ที่มีการโจมตีกันด้วยถ้อยคำรุนแรง หยาดคาย ข้อมูลเท็จกล่าวหาผู้อื่น ทำให้ผู้ที่มีความเป็นกลางและไม่มีอคติเกิดความรักและความสงสารผู้ที่ถูกกล่าวหา ๒) ทศนคติของคนที่เกลียดชังก็ยังซ่อนความรักและความปรารถนาดีต่อฝ่ายที่ตนเห็นว่าดีและถูกต้อง (ทิวฎี) เป็นเรื่องยากที่จะตัดสินถูกผิดอยู่ที่ข้อ มูล ความเชื่อ และการประเมินความเชื่อหรือเหตุผลในการเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ การเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามทำให้ทราบว่า ภายใต้คำรุนแรง คำหยาดคาย คำเท็จ การละเมิด และความแตกแยกเหล่านั้นแฝงไว้

ซึ่งความรักและความปรารถนาดีให้กับสิ่งที่ตนเห็นด้วยเสมอ เมื่อใดก็ตาม ที่ได้รับความรู้ระบบ การศึกษาที่ถูกต้องทัศนคติจะค่อยๆเปลี่ยนและจะเปลี่ยนพฤติกรรมได้ในที่สุด

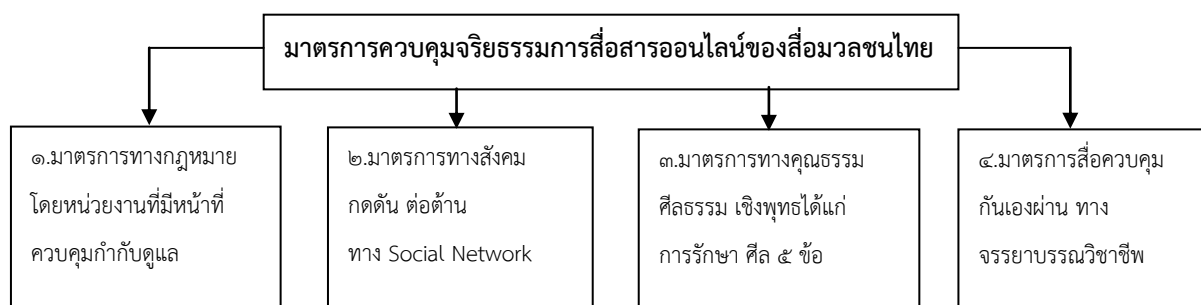
๒. ผลกระทบในระดับสังคม

ก. ผลกระทบในระดับสังคมด้านลบ จากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ได้ส่งผลกระทบในระดับสังคมออนไลน์ ได้แก่ (๑) ความไม่สะดวก ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจากการระดมมวลชนให้ออกมาสร้างพลัง เช่น การประท้วง การปิดถนน การยึดสถานที่สำคัญต่างๆดังที่ได้ทราบกันแล้วว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนในการโพสต์ข้อความ แชร์ข้อความใดๆย่อมเป็นที่สนใจและเชื่อถือต่อประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การระดมมวลชนด้วยวาทะกรรมไม่กี่ประโยค ได้สร้างปรากฏการณ์ที่น่าตกใจสำหรับผู้ไม่เคยใช้สื่อออนไลน์มาก่อน เมื่อมีพลังมวลชนเป็นเครื่องมือแล้วการจะทำการใดๆย่อมเป็นเรื่องง่าย เช่นการเรียกร้อง กีดกันทางการเมืองสร้างความเดือดร้อน เพื่อฝ่ายบริหารจะได้ทำตามข้อเรียกร้องเป็นอันสำเร็จผล (๒) ความไม่ปลอดภัย การข่ม ขู่วางระเบิด การลอบทำร้ายผู้อื่น ผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ได้สร้างความหวาดกลัวต่อประชาชนทั่วไป เช่น การขู่ออบประเบิด และมีระเบิดตามคำขู่ ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก

ข. ผลกระทบในระดับสังคมด้านบวก ผลกระทบที่เกิดจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ในระดับสังคมด้านบวกนั้น เป็นผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม ซึ่งคนไทยไม่เคยสัมผัสมาก่อน และการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในระยะเวลานั้นๆของ คณะกรรมการ คสช. ที่ได้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ เนื่องจากประเทศไทยถึงทางตัน เป็นการสร้างวัฒนธรรมแก่ประเทศไทยครั้งใหญ่เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ในอนาคตอันใกล้ โดยการวางนโยบายเป็นขั้นตอน พัฒนาคน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาประเทศ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการปรองดองของผู้ที่คิดเห็นต่างทางการเมือง ที่เคยแบ่งสีแบ่งขั้ว เป็นการคลายสี คลายขั้ว ไปพร้อมๆกับการเสริมสร้างอาชีพให้เข้มแข็ง ทั้งผู้ใช้แรงงาน ภาคการเกษตร ข้าราชการ รวมถึงภาคธุรกิจ โดยเร่งสร้างวินัยคนไทยให้ยึดและปฏิบัติตามกฎหมาย ที่สำคัญคือ อการเข้มงวดเรื่องการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับ พรบ.คอมพิวเตอร์ บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังเกี่ยวกับ Hate Speech คำรุนแรง ดูหมิ่น คำหยาบคาย การละเมิดผู้อื่น ข่าวลือที่สร้างความสับสนแตกแยกในสังคม เป็นต้น

๓.๒.๓ มาตรการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารมวลชน

ตั้งแต่ปลายเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ถึงปัจจุบัน สภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ได้ลดความรุนแรงลงอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุผลที่ประชาชนทราบดีว่าเกิดจาก “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ” จากการใช้ “กฎอัยการศึก ” หรือกฎหมายพิเศษ ในการควบคุมสถานการณ์ต่างๆ มาตรการในการควบคุมการใช้สื่อออนไลน์เป็นมาตรการที่เข้มงวดและได้ผลเกินความคาดหมาย สังคมออนไลน์ที่เคยใช้คำรุนแรง พรุสวาท ภาพและเสียงที่เคยหมิ่นประมาท มีผู้กดไลก์กดแชร์ต่อกันมากก็ค่อยๆเงียบหายไป ซึ่งเป็นผลมาจากมาตรการในการควบคุมดังนี้

แผนภาพที่ ๓.๒ มาตรการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารมวลชนไทย (ผู้วิจัย)

จากภาพจะเห็นได้ว่า มาตรการในการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนในประเทศไทยมี ๔ ด้านซึ่งในทุกด้านนั้นมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

๑. มาตรการทางกฎหมาย

มาตรการทางกฎหมายนั้น ผู้ให้ความเห็นกล่าวว่า การละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยการ กล่าวร้ายป้ายสี ขโมยข้อมูลหรือแอบอ้างชื่อเสียงของผู้อื่น เพื่อการโฆษณาก็ยังมิให้เห็นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่า กฎหมายสำหรับลงโทษที่มีอยู่แต่ขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง ในประเทศที่เจริญแล้วทุกคนจะยึดหลักกฎหมายเดียวกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบในสังคม^{๔๙} กฎหมายควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันน่าจะมีเพียงพอและเหมาะสมแล้ว เพียงแต่ผู้ใช้สื่อทุกคนควรตระหนักถึงโทษจากการใช้สื่อออนไลน์ ที่สำคัญควรมีมารยาท ใช้อย่างพอเพียงเหมาะสม ถูกต้องและเคารพสิทธิของผู้อื่น^{๕๐} ควรเพิ่มมาตรการทางกฎหมายกับผู้หมิ่นประมาท หลอกลวง และละเมิดสิทธิของผู้อื่นที่สำคัญ ควรประชาสัมพันธ์ความเข้มข้นของกฎหมายให้ประชาชนรับทราบ และบังคับใช้อย่างจริงจังเพื่อความเกรงกลัวและหลบจำ

จากการสอบถามถึงแนวทางในการแก้ปัญหาจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดที่ใช้ “มาตรการทางกฎหมาย” ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันคิดเป็นร้อยละ ๑๐ สรุปได้ดังนี้ได้ว่า (๑) กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก แต่ขาดการเคารพและปฏิบัติตามข้อบังคับ (๒) กฎหมายสร้างความเป็นระเบียบแก่สังคม (๓) ควรเผยแพร่มาตรการทางกฎหมายให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง

^{๔๙} สัมภาษณ์ น.ส.เอกรัตน์ สาธุธรรม, ผู้สื่อข่าวไอที หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ๑๘๕๘/๑๑๓-๑๑๔
 ขึ้น ๓๐ ถนนบางนาตราด เขตบางนา กรุงเทพมหานคร, ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูปลัดนายกวัฒน์ ดร., เจ้าอาวาสวัดเทพนารี, เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๒. มาตรการทางสังคม

การใช้มาตรการทางสังคม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับแนวคิดนี้ จำนวน ๑๐ รูป/คนคิดเป็น ร้อยละ ๓๓.๓๓^{๕๑} ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ปัจจุบันมีกฎหมายเพียงพอต่อผู้กระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์อยู่แล้ว แต่ไม่ว่าสื่อมวลชนหรือประชาชน ต่างก็ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง จึงเห็นว่า ควรใช้มาตรการทางสังคมในการต่อต้านกีดกัน ประณามสื่อที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมนั้น^{๕๒} การกระทำผิดหรือละเมิดผู้อื่นทางสื่อสังคม มีเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะสื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง เมื่อกระทำผิดหรือสร้างผลกระทบต่อสังคม เราไม่ควรให้การยอมรับ ไม่ให้ความสำคัญหรือสนใจต่อสื่อเหล่านั้น^{๕๓} สื่อเลือกข้างไม่สำคัญเท่าสื่อที่สร้างความแตกแยกให้กับสังคม เราควรให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนผู้ตกเป็นเหยื่อ เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อและไม่ตกเป็นเหยื่อสื่อสังคมออนไลน์ต่อไป^{๕๔}

ปัจจุบันผู้ใช้สื่อออนไลน์มักเสพข่าวสารด้านเดียวที่ตนเองเห็นว่าถูกจริตกับตนเองมากที่สุด และเป็นสื่อที่ตนชื่นชอบ ขาดการคิดไตร่ตรองในการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลไม่น้อย จึงมีการ กดไลค์ และแชร์ข้อความกันโดยขาดการยั้งคิด สร้างกระแสสังคมในโลกเสมือนจริง (โลกออนไลน์) จนกระทั่งมีผลกระทบต่อโลกแห่งความเป็นจริง (โลกออฟไลน์) และยิ่งไปกว่านั้น สื่อมวลชนก็ยังนำกระแสดังกล่าวนั้นมาถ่ายทอดต่อในสังคม ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆทางสังคมแห่งความเป็นจริงอย่างที่คาดไม่ถึงได้เช่นกัน จากการสอบถามถึงแนวทางในการแก้ปัญหาจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดที่ใช้ “มาตรการทางสังคม” ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกัน สรุปได้ดังนี้ (๑).ต่อต้าน ประณาม และไม่ให้การสนับสนุนยอมรับต่อสื่อเหล่านั้น (๒).ให้การศึกษาต่อประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อ

^{๕๑} สัมภาษณ์ ดร.ปริญญ์ ศิริสารการ, กรรมการสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม, เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางสาวประไพ ยิ่งยืน , ผู้อำนวยการฝ่ายรายการ สถานีโทรทัศน์ดาวเทียม , เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๓} สัมภาษณ์ น.ส.ประนอม ประสงค์มงคล , ประชาสัมพันธ์สำนักการบริหารสาธารณสุข , เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ ร.ศ.อจจรา เตชฤทธิพิทักษ์ , อดีต สมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานคร , เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

๓. มาตรการด้านคุณธรรม ศีลธรรม และหลักการเชิงพุทธ

มาตรการด้านคุณธรรม ศีลธรรม และหลักการ เชิงพุทธซึ่ง มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับแนวคิดนี้จำนวน ๑๔ รูป/คนคิดเป็นร้อยละ ๔๖.๖๗^{๕๕} ทุกคนได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนมีหลายประการ สำหรับปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากจริงๆ เห็นจะเป็นปัญหาจากการใช้ข้อความ คำพูดและเนื้อหาการเขียนการพิมพ์ไม่ถูกต้อง มักพาดพิง ฟันธงกล่าวหา ผลกระทบจึงตกอยู่ที่บุคคลที่ถูกกล่าวถึง ไม่ว่าปัญหานั้นจะจริงหรือไม่ แต่สื่อมักจะใช้คำคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ทำให้เข้าใจผิดได้ ส่วนใหญ่มีจุดเริ่มต้นมาจากสื่อมวลชนขึ้นนำสังคม การแก้ปัญหาต้องแก้ที่ตัวสื่อมวลชนเองควรมีคุณธรรม ศีลธรรมและความรับผิดชอบมากกว่านี้^{๕๖}

การเป็นสื่อมวลชน ถือว่าเป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเชื่อถือในระดับสูง เมื่อท่านโพสต์หรือลงโฆษณาใดๆ ผู้รับข่าวสารมักจะเชื่อในทันทีที่รับรู้ข่าวสารนั้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่สื่อต้องใช้ความคิดอย่างรอบคอบ มีคุณธรรม และมีจิตสำนึกสูงกว่าอาชีพอื่น^{๕๗} สื่อมวลชนคือฐานันดรที่ ๔ ในสังคมเป็นผู้มีวิชาชีพด้านการสื่อสาร เป็นยามเฝ้าประตู (หมาเฝ้าบ้าน) ให้ความรู้ต่อสังคม ประสานเชื่อมโยงสังคมในแนวทางสามัคคี และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคม ดังนั้น ก่อนที่จะทำการสื่อสารใดๆ ก็ตามต้องคิดใคร่ครวญให้รอบคอบด้วยหลักมนุษยธรรม ไม่อคติ หรือรังแกผู้อื่นเมื่อมีคนเห็นต่าง^{๕๘} การสื่อสารทางสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน เป็นการสื่อสารสองทาง ที่ผู้รับสามารถตอบโต้ได้ในทันที และรวดเร็วมากเพียงไม่กี่วินาทีข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์จะกระจายไปทั่วโลก โดยที่มีผู้เคยให้ความเห็นในอดีตว่า เรากำลังจะรวมกันเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ซึ่งก็เป็นจริง ดังนั้นการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะสื่อมวลชนควรคิดไตร่ตรองให้รอบคอบ และควรมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยเช่นกัน

จากความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการแก้ปัญหาจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดใช้ “มาตรการทางคุณธรรม ศีลธรรม เชิงพุทธ” ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันโดยสรุปคือ (๑) ควรคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน พูด พิมพ์หรือโพสต์

^{๕๕} สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์ , นายกสมาคมกวีนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๖} สัมภาษณ์ น.ส.กนกนภัส บุญแบบ, ดูแลเนื้อหาบนเว็บไซต์เดลินิวส์ออนไลน์ บริษัท สี่พระยาการพิมพ์ จำกัด, เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๗.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายสุรพล พิทยาสกุล , ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนและธุรกิจมิติน หนังสือพิมพ์มติชน-ข่าวสด กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายภาส ภา สัทธา, ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการ ระบบบริหารจัดการ ปปช ., เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๗.

(๒) ควรใช้หลักความยุติธรรม ไม่อคติ และคิดร้ายต่อผู้ที่เห็นต่าง (๓) ควรมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบสูงกว่าวิชาชีพอื่นในสังคม

๔. สื่อควบคุมกันเองโดยองค์กรวิชาชีพ

จากการสอบถามถึงแนวทางในการแก้ปัญหาจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ตามแนวคิดที่ใช้ “มาตรการสื่อควบคุมกันเอง” ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันคิดเป็นร้อยละ ๑๐ สรุปได้ดังนี้ได้ว่า (๑) มีองค์กรวิชาชีพสื่อทำหน้าที่โดยตรงในการตรวจสอบจรรยาบรรณของสื่อมวลชนอยู่แล้ว (๒) มีมาตรการลงโทษตรงประเด็นและได้ผลมากกว่ามาตรการอื่น (๓) ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคม

มาตรการให้สื่อควบคุมกันเองนั้น เป็นมาตรการที่ดำเนินการอยู่แล้วในปัจจุบัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ให้ความเห็นว่า ^{๕๙} การที่สื่อมวลชนมีสมาคมวิชาชีพ สมาพันธ์ หรือชมรมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ และองค์กรอื่นๆอีกมากมายที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบจรรยาบรรณของสื่อมวลชน ก็แสดงให้เห็นถึงความพร้อมและการตระหนักในการทำหน้าที่ ยิ่งปัจจุบันเป็นสื่อยุคดิจิทัล การทำหน้าที่ย่อมให้ความสำคัญในการควบคุมป้องกันกระทำความผิดซึ่งต้องเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมอยู่แล้ว ^{๖๐} สื่อมวลชนเป็นกระจกส่องสังคม เป็นยามเฝ้าประตู และเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน เมื่อมีสิ่งแปลกปลอมไม่ชอบมาพากล หรือแค่เพียงไปไม่ไหว สื่อก็ควรส่งเสียงเอะอะให้คนในบ้านระวังตัว ถึงแม้จะไม่ใช้โจรเป็นเพียงไปไม่ไหว ก็ถือว่าได้ทำหน้าที่ให้คนในบ้านอยู่กันอย่างปลอดภัย เพราะสื่อคงไม่ไล่กัดถ้าไม่ใช่โจร ดังนั้น ในการทำหน้าที่ของสื่อบางครั้งอาจ จะมีความผิดพลาดพลั้งบ้างก็ควรเป็นหน้าที่ขององค์กรสื่อตรวจสอบกันเอง ด้วยมาตรการที่ชัดเจน และทุกคนย่อมมีความตระหนักในเรื่องนี้เป็นอันดับแรก ^{๖๑} การที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวสดใหม่ เรื่องใหญ่ และประเด็นดัง ก็เพราะต้องการเรียกร้องความสนใจของผู้อ่านหรือผู้รับข่าวสาร ถ้าทุกคนที่อ่านข่าวพาดหัวด้วยความเข้าใจจะรู้ว่า นี่คือการตลาดอย่างหนึ่ง และที่สำคัญไม่มีเจตนาจะเป็นคู่ความกับผู้ตกเป็นข่าวแต่อย่างใด เพียงแต่การเสนอข่าวที่ตรงไปตรงมามักจะมี ผู้ได้รับผลกระทบเสมอ ในส่วนของการลงโทษสื่อมวลชน ควรเป็นหน้าที่ของสื่อด้วยกันเอง ซึ่งจะมีมาตรการที่ตรงมากกว่าการใช้หลักการอื่น การแก้ไขสภาพปัญหา

^{๕๙} สัมภาษณ์ น.ส.อรนิตย์ เนติธรรมกุล, ฝ่ายควบคุมงานข่าวสารองค์กร สำนักงาน กสทช. ๘๗ ซอยสายลม ถนนพหลโยธิน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

^{๖๐} สัมภาษณ์ ดร.สุทิตี ขัตติยะ, ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

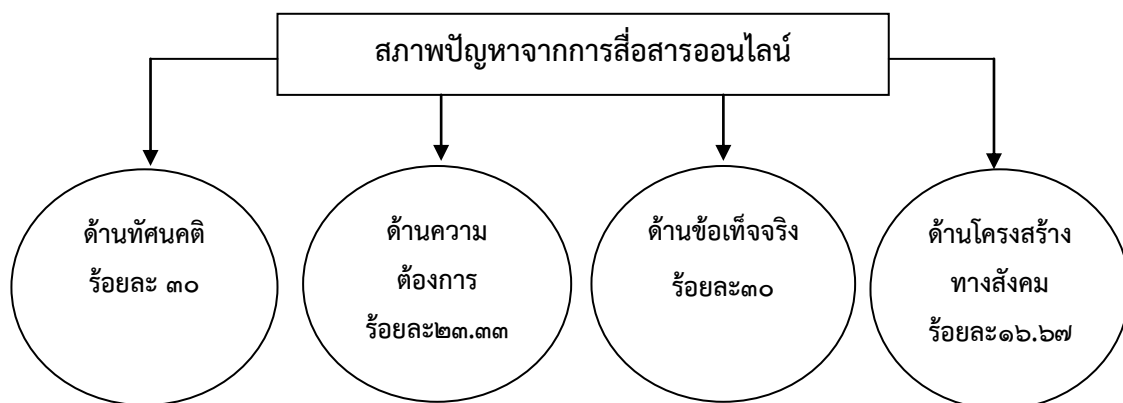
^{๖๑} สัมภาษณ์ นายธนิต แก้วนาค, ผู้สื่อข่าว สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ สี, เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

ต่างๆโดย นำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้นั้น^{๖๒} ถือว่าเป็นเรื่องที่มีมานานแล้ว หลักการทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี การเข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร การสื่อสารไม่ถูกต้อง โดยสาเหตุที่แท้จริงอาจจะมาจากความขัดแย้งด้านโครงสร้าง เช่น ความขัดแย้งด้วยระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม เป็นต้น การจะพัฒนาให้มนุษย์มีวิวัฒนาการในการสื่อสารได้อย่างสมบูรณ์เช่นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคการสื่อสารออนไลน์นั้น เป็นเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมโลก ซึ่งแต่ละชนเผ่า แต่ละภูมิภาค และแต่ละประเทศมีวิวัฒนาการที่ต่างกันไป ทางซีกโลกตะวันตกได้มีการทางพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การพัฒนาการสื่อสารนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งการสื่อสารในยุคปัจจุบันเป็นการย่อโลกใบนี้ให้แคบลง หรือที่เราเรียกว่า “ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน” การติดต่อสื่อสารทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วมาก

การวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเลือก “ทางสายกลาง” ในการแก้ปัญหาด้วยหลักจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วย อริยสัจ ๔ เพื่อรู้ที่มาของ ทุกข์คือต้นเหตุทั้ง ๓ ได้แก่ โลก โภคะ หลง และมรรคมืด ๘ เพื่อสกัดและขัดเกลากิเลสของมนุษย์มาประกอบในการใช้หลักการสื่อสารเชิงพุทธ ซึ่งในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกปรโตโฆสะ(สภาพปัญหา ข่าวลือ ข่าวเท็จ เสียงต่างๆ) กัลยาณมิตรผู้ชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเป็นผู้ส่งสาร โยนิโสมนสิการปัจจัยภายในซึ่งมีหน้าที่รับสารและ กระบวนการกลั่นกรองคิดถูกวิธีคิดอย่างแยบคาย โดยมีกัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้แนะ จึงออกมาเป็นเนื้อหาข่าวสารที่ถูกต้องดีงาม พร้อมจะออกเผยแพร่วางสื่อออนไลน์ต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่กำหนดตัวบ่งชี้ เป็นค่าเฉลี่ยร้อยละโดยนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดหมวดหมู่ ชุดของความหมาย หาตัวชี้วัด เพื่อให้ทราบ ว่าสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ที่แท้จริงมีอะไรบ้าง วิเคราะห์โดยวิธีตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) หลังจากทำการสรุปค่าความเห็นจากผู้ให้ข้อมูล ๓๐ รูป/คนดังนี้

^{๖๒} ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม , **พื้นฐานทางการจัดการ** , พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพ มหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๕.

แผนภาพที่ ๓.๓ สรุปตัวบ่งชี้สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

๑. สภาพปัญหาด้านเทคนิค เกิดจากปัจจัยภายใน ด้วยกระบวนการคิดที่ผิดวิธีขาดผู้ชี้แนะหรือแนะนำในทางที่ถูกที่ควร หรือเกิดจากขาดความรู้เท่าทันสื่อ ขาดการศึกษา จึงส่งผลออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก เช่น การกระทำที่ไม่เหมาะสมก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคม

๒. สภาพปัญหาทางด้านความต้องการทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทำการสื่อสารโดยมีผลประโยชน์ หรือมีความต้องการแอบแฝงซ่อนเร้น การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทำการสื่อสารปกป้องเบียดเบียนหรือรุกรานความเป็นส่วนตัวของผู้อื่นหรือองค์กรอื่นๆไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ก็ตามอาจก่อให้เกิดการละเมิดได้

๓. สภาพปัญหาทางด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล หมายถึง การที่ข้อมูลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีการกระจายแพร่ออกไปทั้งอาจเป็นข่าวที่มีประโยชน์หรือมีโทษต่อ สังคมโดยไม่ทราบแหล่งอ้างอิง การที่ข้อมูลนั้นอาจมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแต่ไม่มีความน่าเชื่อถือ ไม่สอดคล้อง ไม่สมนัยประโยชน์ของแหล่งข่าวนั้นๆ ขาดความชัดเจน ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามบิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่แต่ละฝ่ายมีอยู่เพื่ อสร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายตน และการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีมุมมองในข้อมูลที่แตกต่างกัน เพราะสาเหตุ ๒ ประการคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

๔. สภาพปัญหาทางด้านโครงสร้างทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแก่งแย่งช่วงชิงในสิ่งที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยระเบียบวิธีที่ไม่เป็นธรรม การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลยึดถือระเบียบแบบแผนในการปกครองสังคมที่แตกต่างกัน ไม่รักษากฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันซึ่งหมายถึงสังคมที่ขาดการมีส่วนร่วม กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มีความเห็นพ้องกันจึง เชื่อว่าสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์เกิดจาก ทัศนคติความเกลียดชังและความเชื่อในข้อมูล

จากความเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖- พฤษภาคม ๒๕๕๗ เกิดจาก ทัศนคติ ความเกลียดชัง

และข้อเท็จจริงจากข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งแสดงออกโดยการ พิมพ์ โพสต์ ทั้งภาพและเสียง ทางสื่อออนไลน์ เช่น Facebook Twitter Instagram You tube & Line เป็นต้นจากการศึกษาแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

(๑) สื่อมวลชนควรทำหน้าที่อย่าง ตรงไปตรงมา ถูกต้อง ซื่อสัตย์ ไม่ชี้นำสังคมไปในทางที่ผิด ไม่อคติ และผลการศึกษาของผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า สื่อมวลชนบางกลุ่มยังมีส่วนบกพร่องในด้านจริยธรรมการสื่อสารเช่น การชี้นำสังคมสร้างกระแสข่าวบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อหวังผลทางด้านธุรกิจมากเกินไป

(๒) คำว่า “Hate Speech” ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า คำพูดรุนแรงเหล่านั้นสร้างความเสียหายจริงหรือไม่ ต้องผ่านการพิสูจน์ให้แน่ชัด ในขณะที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันจำนวน ๙ คนจากจำนวน ๓๐ คน ได้ให้ความเห็นในสองประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาว่า สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗ เป็น “สงครามข้อมูลข่าวสาร” ซึ่งเต็มไปด้วยข้อมูลขยะความน่าเชื่อถือ และสำคัญที่สุดคือ การใช้คำหยาบคาย คำพูดถูกเหยียดหยาม คำพูดส่อเสียด “Hate Speech” ก่อให้เกิดความเกลียดชังมากที่สุด

(๓) สื่อออนไลน์ในปัจจุบันเป็นเครื่องมือสำคัญของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัล ซึ่งตรงกับทฤษฎีการแพร่กระจายนิว ตกรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งหลาย (Communication Technology) สำนักโทรอนโต (The Toronto School) เป็นกลุ่มวิชาการที่ให้ความสนใจกับปัจจัยพลังทางการผลิตหรือ เทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้ามากำหนดเงื่อนไขการทำงานของ “สื่อ” ต่างๆ โดยนักวิชาการกลุ่มนี้มีความ เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยรวมหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การปฏิวัติเทคโนโลยีจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของ “สื่อ”^{๖๓} ด้วยเช่นกันเพราะการสื่อสารเป็นพื้นฐานของทุกสังคม

(๔) จากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี และการปฏิบัติทำให้ผู้วิจัยเห็น ว่า ถึงแม้กฎหมายจะมีความสำคัญต่อมาตรการควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ แต่ที่ผ่านมามาตราการบังคับใช้ อย่างจริงจัง และเมื่อรัฐบาลมีมาตรการใช้ “กฎอัยการศึก” หรือกฎหมายพิเศษ สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ก็ลด ความรุนแรงได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งเมื่อกฎหมายนี้ถูกยกเลิก สภาพปัญหาดังกล่าวก็อาจจะกลับมาอีก

ผู้วิจัยสอบถามความเห็นของประชาชนทุกกลุ่ม ความเห็นร้อยละ ๔๖.๖๗ เห็นว่า สื่อมวลชนควรใช้มาตรการทางคุณธรรม ศีลธรรม และความเห็นร้อยละ ๕๐ มองว่าหลักการเชิงพุทธสามารถนำมาแก้ปัญหาได้ (เริ่มที่ตัวเรา) ควรคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน พูด พิมพ์ โพสต์

^{๖๓} สมสุข หินวิมาน, ทฤษฎีการสื่อสารกับโลกาภิวัตน์, ในประมวลสาระชุดวิชา ปรัชญานิติศาสตร์ และทฤษฎีการสื่อสาร(หน่วยที่ ๘-๑๕), หน้า ๒๕๗.

ข้อความภาพและเสียง ควรใช้หลักความยุติธรรม เป็นกลางไม่อคติต่อผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่าง ควร มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบสูงกว่าอาชีพอื่นในสังคม

๓.๓ การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์

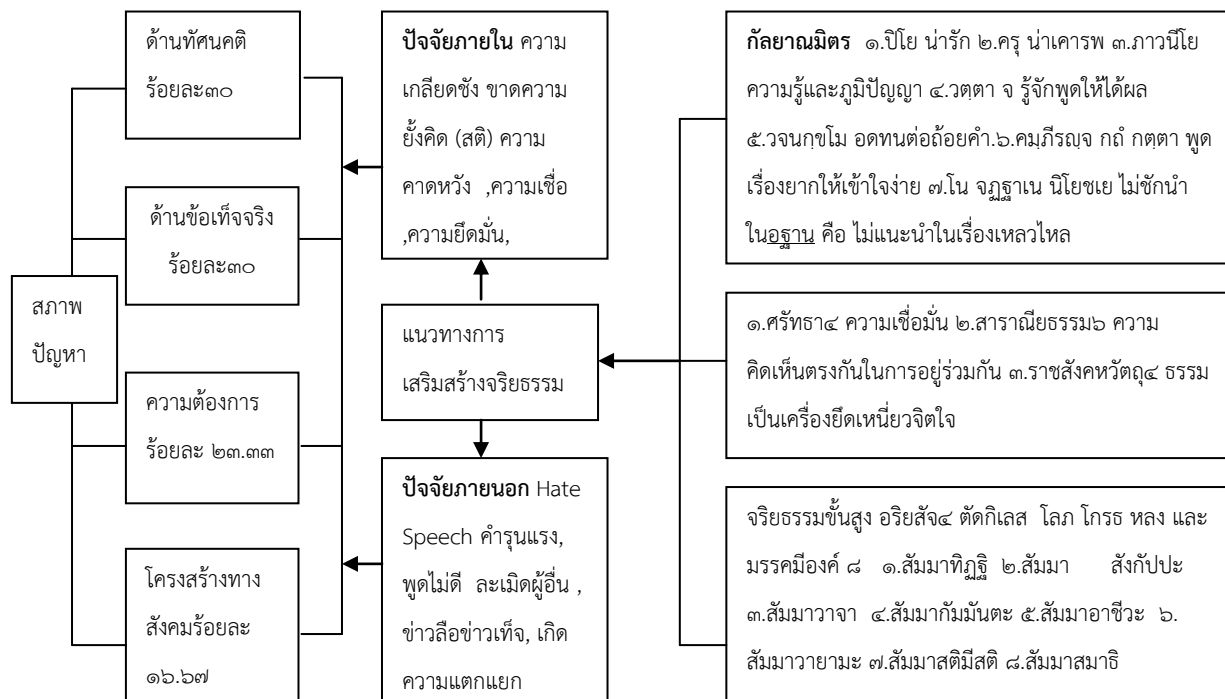
การนำหลักการเชิงพุทธมาประยุกต์ใช้แก้ไขสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ เป็นการสร้าง องค์ความรู้ใหม่แก่สื่อมวลชนไทยในการเสริมสร้างจริยธรรม ถึงแม้หลายๆท่านอาจจะมองว่า สื่อมวลชนมีคุณธรรม จริยธรรมที่เข้มแข็งมากอยู่แล้วก็ตาม ผู้วิจัยยังคงยืนยันว่า มาตรการต่างๆทาง สังคมไม่สามารถควบคุมสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ได้ดีเท่ากับ “การควบคุมตนเอง” ไม่ว่าจะ เป็นมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม หรือมาตรการที่สื่อควบคุมกันเองก็เป็นเพียงกรอบ หรือกฎเกณฑ์ที่มีไว้ป้องกันพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น การศึกษากระบวนการสื่อสารเชิงพุทธเป็นสิ่ง สำคัญและลึกซึ้ง ซึ่งในทางพุทธศาสนาสื่อสารเชิงพุทธนั้นประกอบด้วย ผู้พูดและผู้ฟัง ในสมัย พุทธกาลพระพุทธองค์ทรงเผยแผ่พุทธศาสนาโดยการเทศนาสั่งสอนประชาชนผู้ศรัทธาในธรรม จาก แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธทำให้ทราบว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเน้นหลักการ พูดและการฟัง โดยผู้พูดควรใช้ภาษา วาจาที่ผู้ฟังเข้าใจง่ายโดยมีหลักการพูด ๔ ประการได้แก่ จดเว้น การพูดเท็จ จดเว้นการพูดหยาบคาย จดเว้นการพูดส่อเสียด และจดเว้นการพูดเพ้อเจ้อ ในขณะที่ผู้ฟัง ก็ควรสดับฟังด้วยสติปัญญา ใช้ดุลยพินิจในการฟัง ารณาเนื้อหาสารที่ได้รับอย่างรอบด้าน ไม่รีบ เร่งด่วนสรุปเนื้อหา เป็นสำคัญ

๓.๓.๑. การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ (ปรโตโมสะ) โดยกัลยาณมิตร

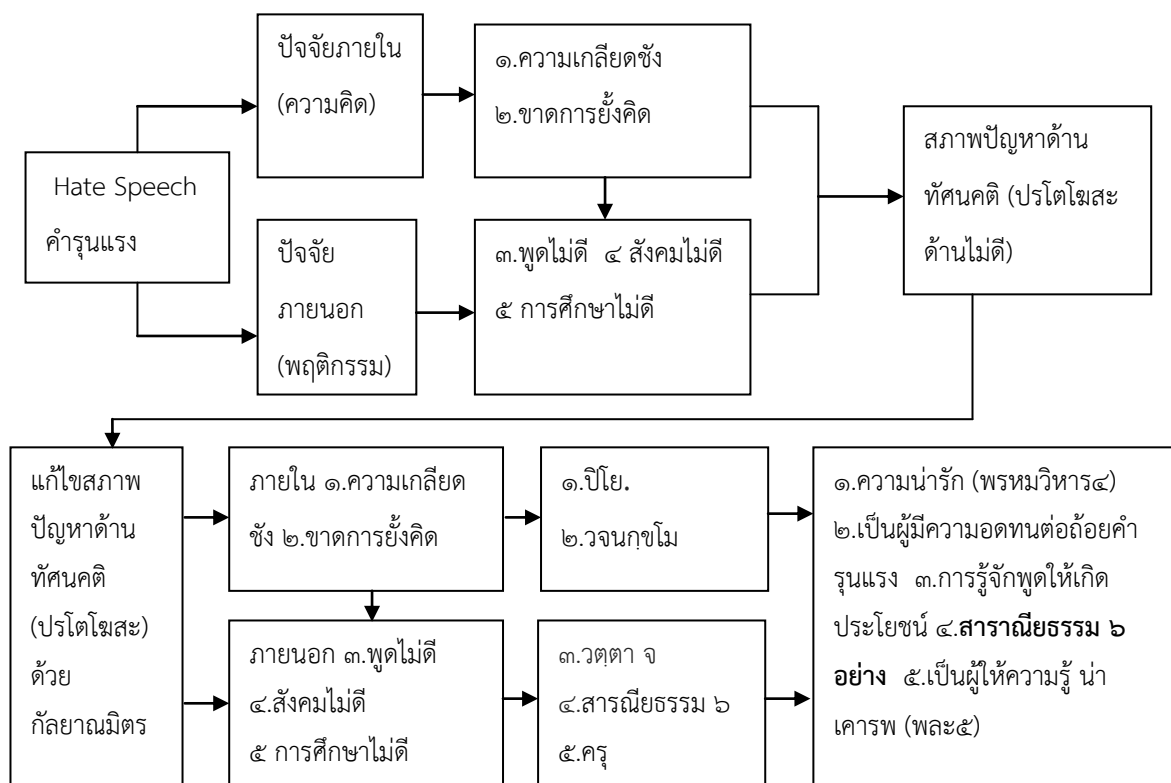
ก. ปรโตโมสะ(ปัจจัยภายนอก)

(๑) ความหมายของปรโตโมสะ ปรโตโมสะ แปลว่า เสียงจากผู้อื่น หรือการกระตุ้นชัก จูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร คำชี้แจง อธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้ จากแหล่งต่างๆภายนอกหรืออิทธิพลภายนอก ก ซึ่งปรโตโมสะใน ที่นี้คือ สภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์

(๒) ความสำคัญของปรโตโม สะ ปรโตโมสะในงานวิจัยชิ้นนี้ได้แก่ ข้อความและเสียง ต่างๆ เช่น คำโฆษณาจากสื่อออนไลน์ ถ้อยคำตอบโต้ที่โพสต์ในสื่อออนไลน์ คำแนะนำบอกเล่า จาก นักข่าว ดารา นักแสดง ที่มีลักษณะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อก่อให้เกิดผลเสีย เป็นข่าวเท็จข่าวลือไม่ ก่อให้เกิดประโยชน์ จัดว่าเป็น ปรโตโมสะด้านไม่ดี ส่วนในกรณีที่สื่อมวลชนทั้งหลายหรือสถาบันต่างๆ แนะนำ ข้อมูลข่าวสารในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์เป็น ปรโตโมสะด้านดี คือมีกัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้แนะ

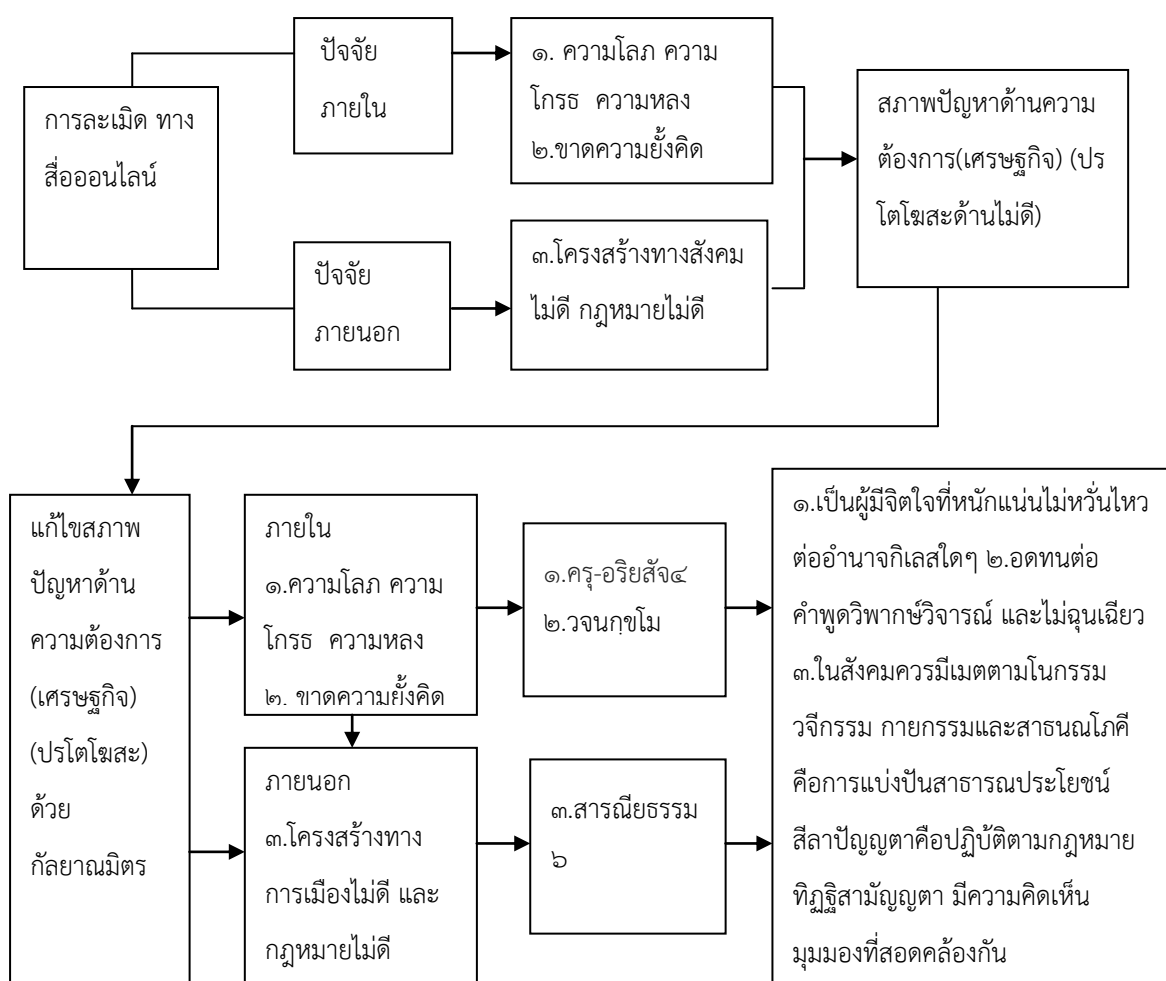

แผนภาพที่ ๓.๔ ภาพสรุปการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ โปรโตไซส โดย กลยุธยมิติ

แผนภาพที่ ๓.๕ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านทัศนคติโดยกลยุธยมิติ (ผู้วิจัย)

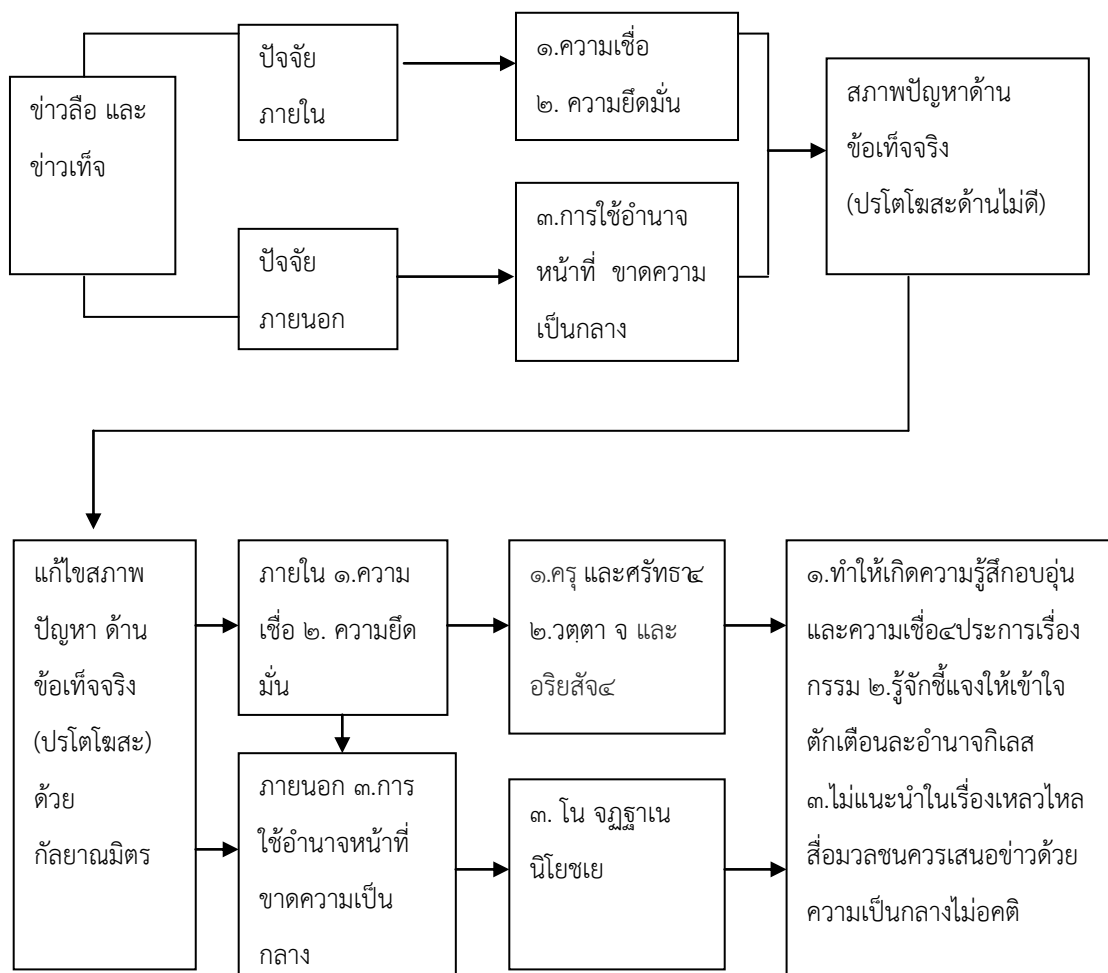
(๑).ด้านทัศนคติ ความเห็น (ทัศนคติ) เป็นปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายในและส่งผลกระทบออกมาสู่ภายนอก หรือที่เรียกว่า ปรโตโมสะ เป็นสภาพปัญหาที่เกิดจากมิจฉาทิฐิ ได้แก่ ความคิดเกลียดชัง ขาดการยั้งคิด ส่งผลออกมาเป็น Hate speech หรือการพิมพ์และโพสต์ ข้อความที่ไม่เหมาะสมด่าทอเหน็บแนม และใช้คำหยาบคายทางสื่อออนไลน์ การแก้ไขเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ ปรโตโมสะโดยกัลยาณมิตร สภาพปัญหาด้านทัศนคติ นี้ เมื่อผ่านกระบวนการคิดออกมาสู่การประพฤติปฏิบัติเรียกว่าจากภายในสู่ภายนอก มีแนวทางการแก้ไขดังนี้

แผนภาพที่ ๓.๖ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ
โดยกัลยาณมิตร (ผู้วิจัย)

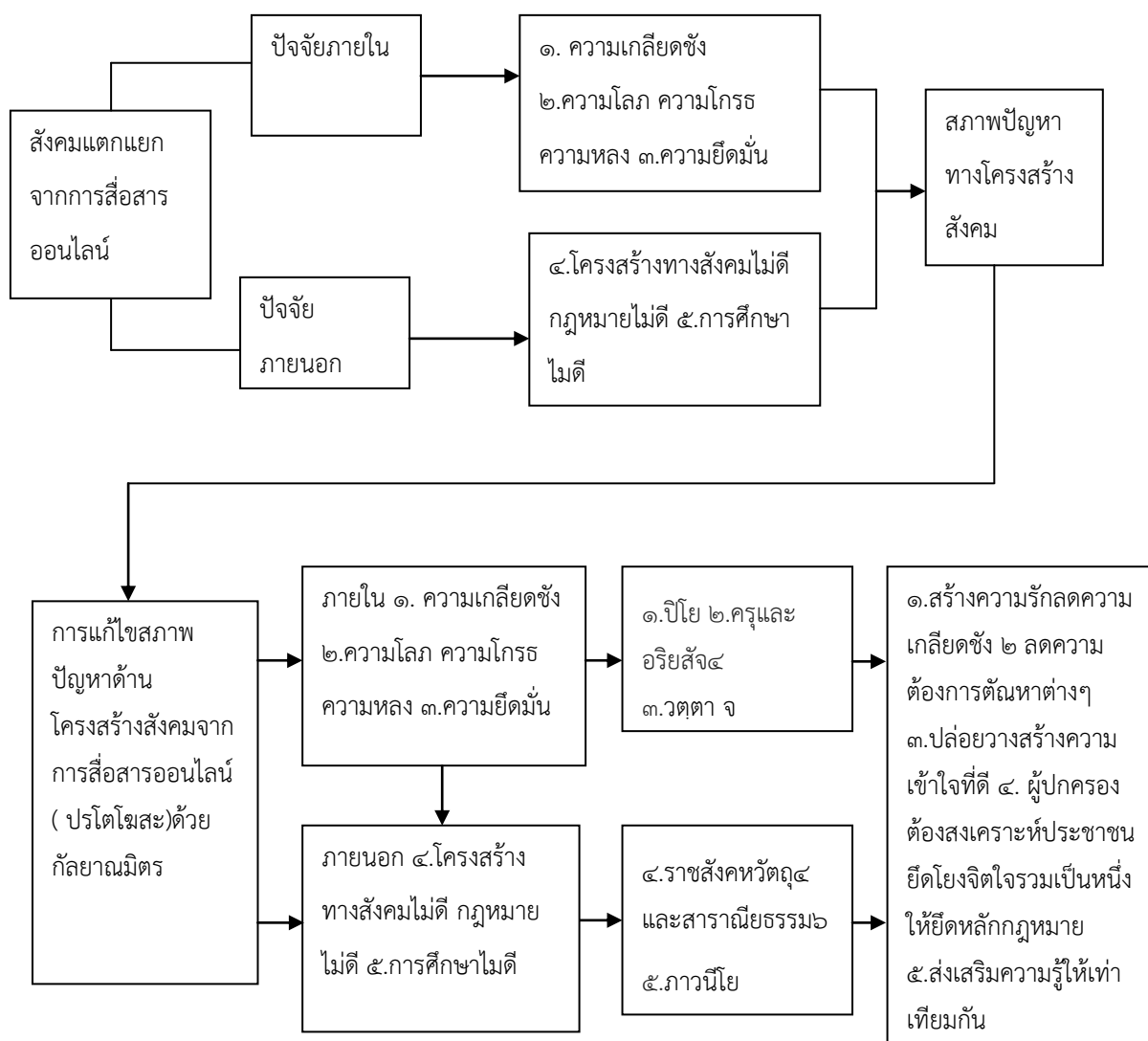
(๒).ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทำการสื่อสารโดยมีผลประโยชน์ หรือมีความต้องการแอบแฝงซ่อนเร้น การที่บุคคลหรือกลุ่ม

บุคคลทำการสื่อสารปกป้องเบียดเบียนหรือรุกรานเป็นส่วนตัวของผู้อื่นหรือองค์กรอื่นๆไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ก็ตามอาจก่อให้เกิดการละเมิดได้

แผนภาพที่ ๓.๗ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านข้อเท็จจริงโดย กลียานมิตร

(๓).ด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูล หมายถึง การที่ข้อมูลของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลมีการกระจายแพร่ออกไปทั้งอาจเป็นข่าวที่มีประโยชน์หรือมีโทษต่อสังคมโดยไม่ทราบแหล่งอ้างอิง การที่ข้อมูลนั้นอาจมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแต่ไม่มีความน่าเชื่อถือ ไม่สอดคล้อง ไม่สมนัยประโยชน์ของแหล่งข่าวนั้นๆ ขาดความชัดเจน ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ การ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามบิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่แต่ละฝ่ายมีอยู่เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายตน การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีมุมมองในข้อมูลที่แตกต่างกัน เพราะสาเหตุ ๒ ประการคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

แผนภาพที่ ๓.๘ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านโครงสร้างทางสังคม โดยกลยาณมิตร

(๔).ด้านโครงสร้างทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลแก่งแย่งช่วงชิงในสิ่งที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยระเบียบวิธีที่ไม่เป็นธรรม การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลยึดถือระเบียบ แบบแผนในการปกครองสังคมที่แตกต่างกัน ไม่รักษากฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน หมายถึง ขาดการมีส่วนร่วม

ข. ความหมายและความสำคัญของ กลยาณมิตร (กลยาณธรรม ๗)

หลักคำสอนหรือหลักธรรมใน พุทธศาสนาที่เกี่ยวกับความเป็น มิตรที่ดี หรือกลยาณมิตร ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ คือ

(๑).ปิโย คือการทำตัวให้เป็นที่ยรักต่อ เพื่อน และบุคคลทั่วไป การเป็นผู้ส่งสารที่มีผู้ให้ความเชื่อถือจำนวนมาก ควรตั้งตนอยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ (๑.๑) มีเมตตาปรารถนาดี คอยระวังมิให้ผู้รับสารตกอยู่ในความ มัวเมาและ ประมาท ต่อการโพสต์ข้อความต่างๆโดยขาดการยั้งคิด (๑.๒) มี

ความกรุณาต่อผู้รับสารที่ไม่รู้ ช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์และความไม่รู้ (๑.๓) มีมุทิตา คือ ชื่นชมยินดีเมื่อผู้รับสารโพสท์และส่งข้อความเชิงบวก หรือเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความสำเร็จ ไม่ใช่คำ พรุสวาท แต่เป็นคำชื่นชมด้วยความยินดี (๑.๔) มีอุเบกขา ในการเสนอข่าวสารใดๆ ผู้ส่งสารหรือสื่อมวลชนควรวางตัวเป็นกลาง มีจิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียง ไม่มีอคติ

(๒).**ครุ** หมายถึง การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หึก นักแน่นพร้อมที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่นในด้านของความรอบรู้คุณธรรมซึ่งสื่อมวลชนมีหน้าที่หลักอย่างหนึ่งคือ เป็นครูของสังคม คุณสมบัติ ดังกล่าว คือ พละ ๕ ประการ ได้แก่ (๒.๑) ศรัทธาพละ คือ มีความเชื่อในทางที่ชอบ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (๒.๒) วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ชอบ คือ เพียรเลิกละความชั่ว เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดในสันดาน (๒.๓) สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรู้สึกตัวในการกระทำ การพูด การคิดให้รอบคอบ (๒.๔) สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่มั่นคงในสิ่งที่ตนปฏิบัติ พลังสมาธินี้จะป็นกำลังต่อต้านความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ (๒.๕) ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ และอะไรไร้ประโยชน์

(๓).**ภาวนิโย** การเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความประพฤติดีงามควรแก่การศรัทธา น่าเคารพ นับถือ ดังที่ เคยกล่าวแล้วว่า สื่อมวลชนผู้ส่งสารเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนมากที่สุดในด้านการนำเสนอข่าวสาร ดังนั้น เมื่อมีดาบอยู่ในมือควรใช้ดาบในทางที่ถูกให้เกิดประโยชน์ประต่อประชาชนและสังคมมากที่สุด

(๔).**วัตตา จ** สื่อมวลชน เป็นผู้มีความสามารถในการตัดสินใจ สังคม เพื่อให้ผู้ไม่รู้ได้รู้ มีความรู้ความเท่าทันสื่อสามารถปกป้องตนเองจากความหายนะ และเป็นคนดี คือใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางสุจริต เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่นได้ ลักษณะการ เตือนสังคม ในแง่ของพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ (๔.๑) สันทติสนา คือ สร้างความเข้าใจให้ชัดเจน ให้เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นดังนี้ คือ เริ่มจากสิ่งที่รู้แล้ว ไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ ตักเตือนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งยาก จากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่ป็นนามธรรม (๔.๒) สมาทปนา มีการกระตุ้นเร่งเร้า เพื่อให้เกิดความ กระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ให้ความรู้ (๔.๓) สมุตเตชนา สร้างกำลังใจ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ไม่ครั่นคร้าม ต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคใดๆ (๔.๔) สัมปหังสนา สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้รับสาร คือมีเทคนิคในการนำเสนอที่จะทำให้การรับฟังน่าสนใจ

(๕).**วจนักขโม** เป็นผู้มีความอดทนต่อถ้อยคำโดยมีเจตนาดีเป็นที่ตั้ง การอดทนต่อกริยาวาจาอันก้าวร้าวรุนแรงของผู้อื่นได้นั้นเป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็ง

(๖).**คัมภีรญจากถถึง กัตตา** สามารถขยายข้อความที่ยากให้เข้าใจแก่การเข้าใจได้ การตีความใน ข่าวสาร นั้นๆ ให้ละเอียดลึกซึ้ง ง่ายแก่การเข้าใจ เพราะ ข่าวสาร ต่างๆ ที่ สื่อมวลชน

นำเสนอ นั้นอาจเป็นเรื่องที่ผู้ฟังไม่เคยทราบ มาก่อน สื่อมวลชนจะต้องมีวิธีที่จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจเรื่องยากๆ ได้โดยง่าย โดยวิธีการดังนี้คือ (๖.๑)การนำเสนอ หัวข้อข่าวสำคัญๆ หรือโครงสร้างของเนื้อหาข่าว นั้นๆ ให้ชัดเจนไม่คลุมเครือ ใช้สำนวนคำพูดที่ถูกต้องตรงไปตรงมา เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจตั้งแต่เห็นหัวข้อข่าว ก่อนที่จะอธิบายรายละเอียดต่อไป (๖.๒) การนำเสนอภาพประกอบหรือใช้คำอธิบายภาพ ควรคิดให้รอบคอบถึงการละเมิดผู้ที่ตกเป็นข่า ว (๖.๓) แสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญของข่าวนั้นๆ ตลอดจนชี้ให้เห็นคุณ โทษ ความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อความระมัดระวังของประชาชนผู้รับสาร

(๗).โนจัญฐาน นโยบาย คือ การรู้จักนำเสนอข่าวสารต่างๆ ไปในทางถูกที่ควรหมายถึง หากข่าวสารนั้นเป็นข่าวร้ายแรง สื่อมวลชนหรือผู้ส่งสารไม่ควรใส่ทัศนคติส่วนตัวลงไป ควรนำเสนอด้วยความเป็นกลาง ไม่เข้าเติมผู้ที่ตกเป็นข่าว และไม่นำเสนอซึ่งเป็นการให้คุณให้โทษฝ่ายใด การเสนอข่าวที่ถูกที่ควรนั้นมีอยู่ ๓ ประการ คือ (๗.๑) คิดหาวิธีเตือน สังคมและประชาชน ให้มีสติ และลดความชั่วไม่ประพฤติ ไปใน ทางที่ไม่ถูกไม่ควร (๗.๒) นักคหวิธี ใช้วิธียกย่องชมเชย เป็นการกระตุ้นส่งเสริมสังคมและคนดีให้เกิดนิสัยที่ดี (๗.๓) ทัศนคติวิธี ใช้วิธีกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง สื่อมวลชนต้องเป็นตัวอย่างสังคมในการใช้ ภาษา ถ้อยคำ การเสนอข่าวที่มีแหล่งอ้างอิงยืนยัน ถ้า ต้องการให้สังคมและผู้รับสารรู้เท่าทันเทคโนโลยีและการสื่อสารออนไลน์ สื่อมวลชนควร ประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม

๓.๓.๒. การเสริมสร้างจริยธรรม การสื่อสารออนไลน์ (โยนิโสมนสิการ)โดย โยนิโสมนสิการ

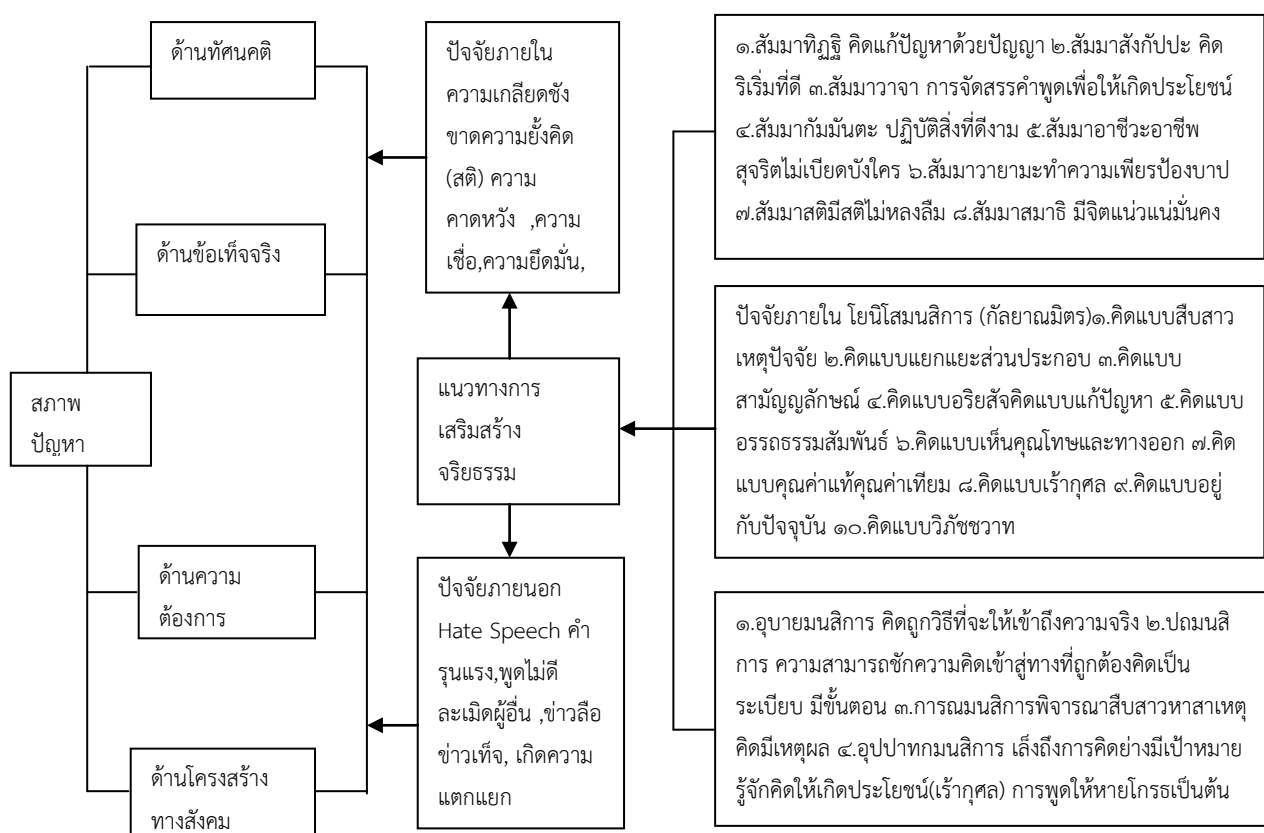
ก. โยนิโสมนสิการ (ปัจจัยภายใน)

(๑). ความหมายของ โยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่าเหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วน มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการแปลสัບๆ กัน มาว่า การทำในใจโดยแยบคายหรือคิดถูกวิธี ความรู้ จักคิดหรือคิด เป็น หมายถึง การคิด อย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทาง ของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆเป็นโดยวิธีคิดหาสาเหตุปัจจัยสืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวแยกแยะสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆให้เห็นตามสภาวะ แล ะตามความสัมพันธ์ สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่ เอาความรู้ สึกส่วนตัวด้วย ตัณหา อุปาทานของตนเองเข้า มาจับหรือ ครอบ คลุม ก็จะทำให้เกิดความตึง รามและแก ปัญหาได้ เป็น องค์ประกอบภายในหรือ ปัจจัยภายในตัวบุคคล

(๒). ความสำคัญของ โยนิโสมนสิการ ในกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตน คือ การศึกษา เพื่อให้มีชีวิตที่ดีงามนั้นเป็นการฝึกฝนความรู้จักคิดหรือคิดเป็น ซึ่งเป็นตัวนำจะเป็นปัจจัยชักพาไปสู่ ความรู้ความเข้าใจความคิดเห็นตลอดจนความเชื่อถือถูกต้อง ที่เรียกว่า สัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแก่นนำของ

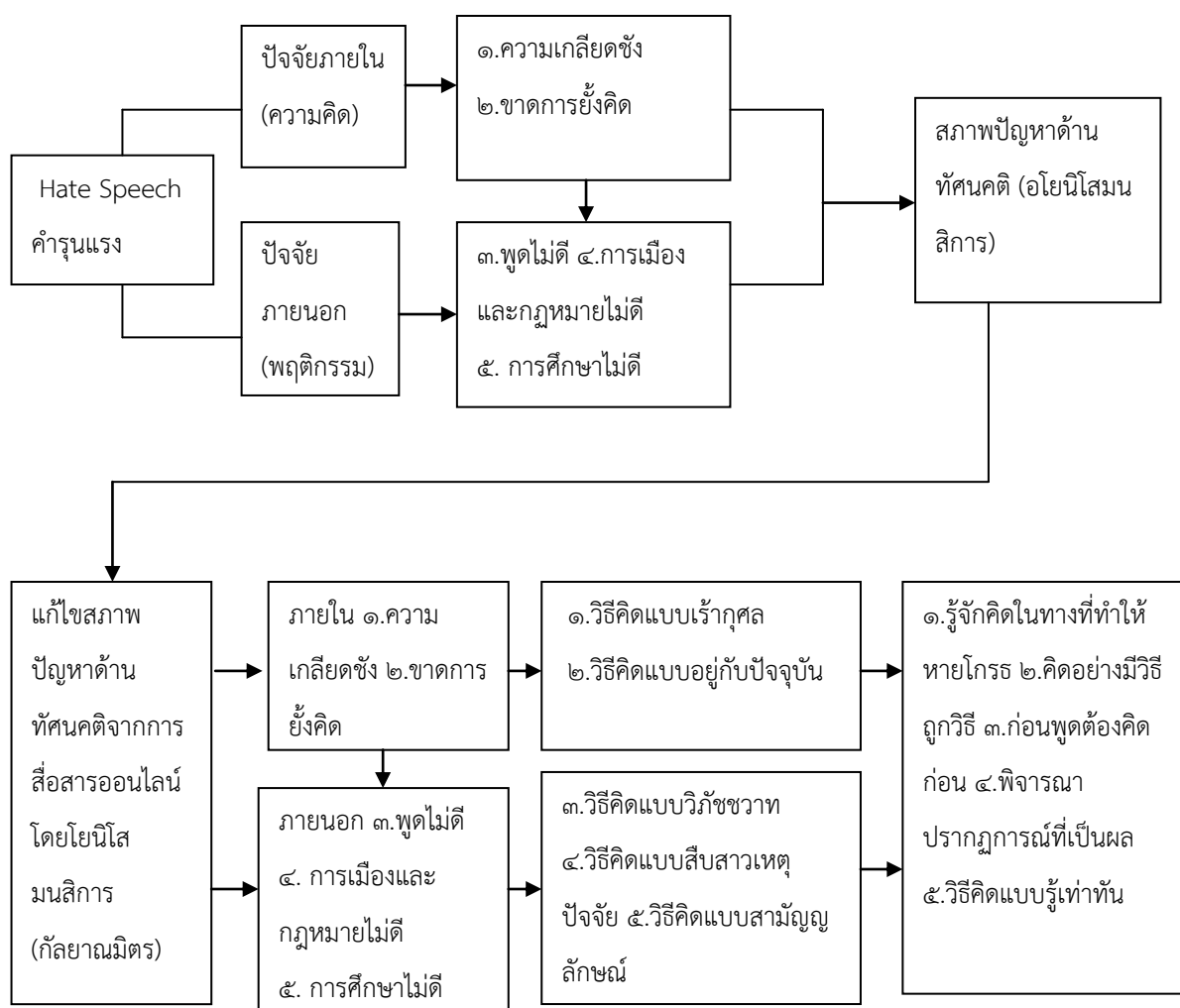
ชีวิตที่ดำรงทั้งหมด การพัฒนาสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษานั้น ก็คือสาระสำคัญของการพัฒนาปัญญา ที่เป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคน ที่เรียกว่า “การศึกษา” การรู้จักคิด หรือคิดเป็นนั้น ประกอบด้วยวิธีคิดต่างๆ หลายอย่าง การฝึกฝนพัฒนาความรู้จักคิด หรือคิดเป็น ก็คือการฝึกฝนพัฒนาตนหรือการฝึกฝนพัฒนาบุคคล ตามแนวทางของวิธีคิดเช่นนั้น

การพัฒนาตน โดยมีการพัฒนาปัญญาเป็นแกนกลางนั้นเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายในตัวบุคคล แกนนำของกระบวนการแห่งการศึกษาได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็นแนวความคิด ทศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องดำรงเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคมสอดคล้องกับความเป็นจริง เรียกสั้นๆ ว่า สัมมาทิฐิ เมื่อรู้เข้าใจคิดเห็นดังมถูกต้องตรงตามความจริงแล้ว การคิด การพูด การกระทำ และการแสดงออกหรือปฏิบัติการต่างๆ ก็ถูกต้องดำรงเกื้อกูลนำไปสู่การดับทุกข์แก้ไขปัญหาก็ได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้ารู้เข้าใจคิดเห็นผิด มีค่านิยม ทศนคติ แนวความคิดที่ผิด ที่เรียกว่า มิจฉาทิฐิ แล้วการคิด การพูด การกระทำ การแสดงออกและปฏิบัติการต่างๆ ก็พลอยดำเนินไปในทางที่ผิดพลาดด้วย แทนที่จะแก้ปัญหาดับทุกข์ได้ ก็กลายเป็นก่อทุกข์ สังสมปัญหา ให้เพิ่มพูนร้ายแรงยิ่งขึ้นดังเช่นสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ต่อไปนี้

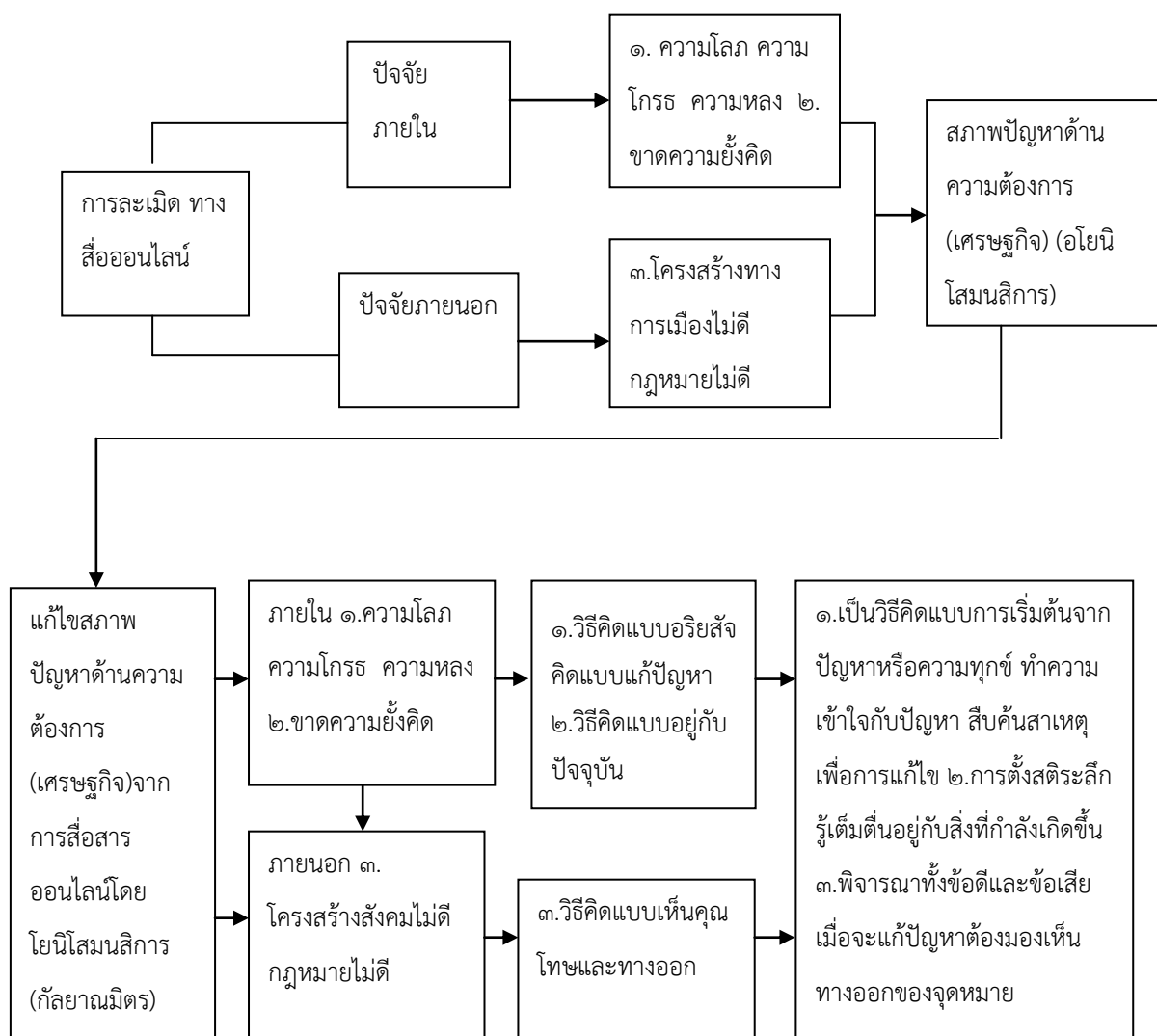
แผนภาพ ที่ ๓.๙ ภาพสรุปการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารออนไลน์ โยนิโสมนสิการ

โดยโยนิโสมนสิการ (ผู้วิจัย)

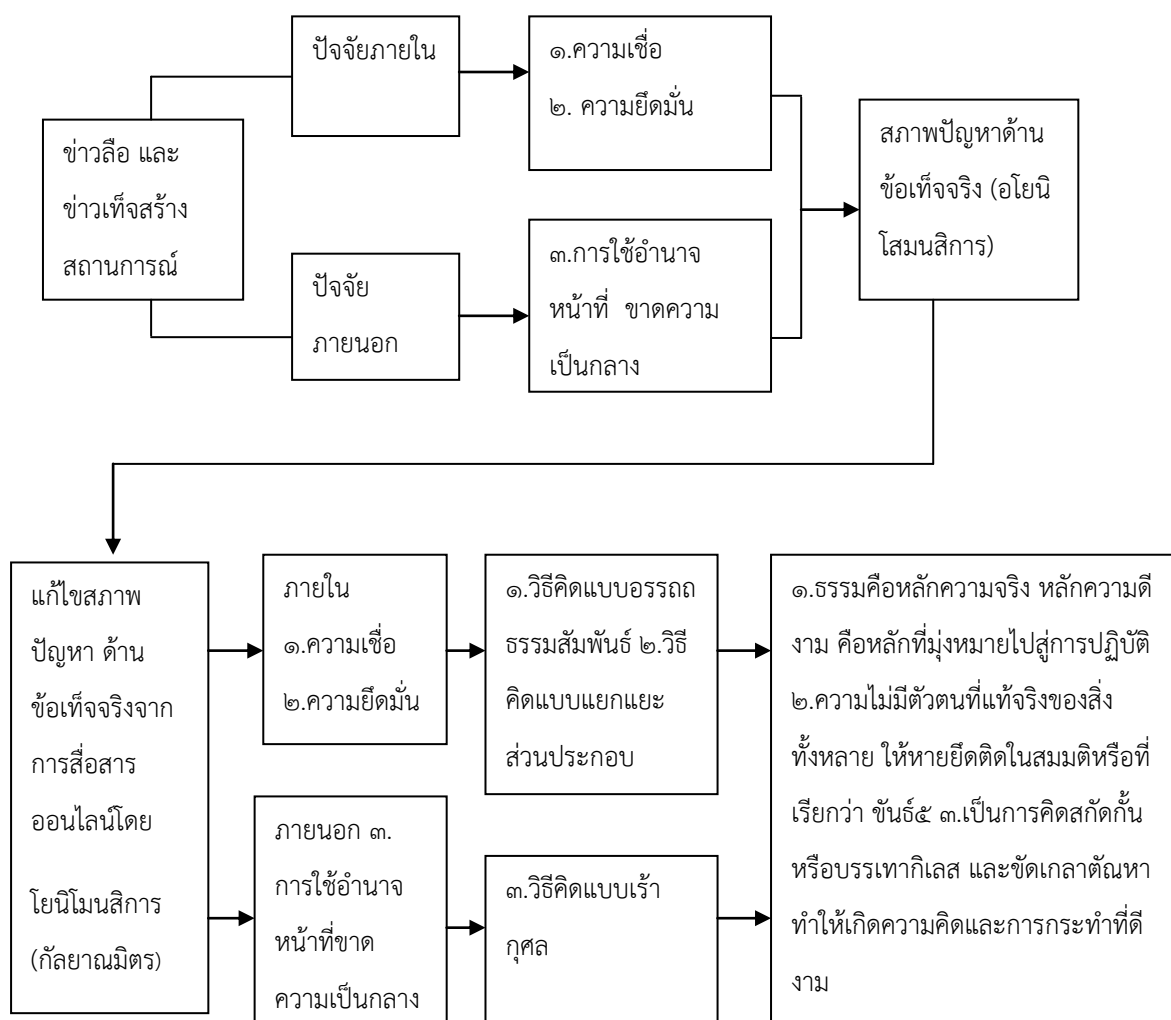
แผนภาพที่ ๓.๑๐ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านทัศนคติ โดยโยนิโสมนสิการ (ผู้วิจัย)

(๑). **ด้านทัศนคติ** การสื่อสารออนไลน์ในรูปของ Hate Speech คำรุนแรง ที่เกิดจากทัศนคติความเกลียดชัง เมื่อได้รับรู้ข่าวสาร เช่น เห็นข้อความ ภาพหรือเสียงต่างๆ ที่ส่อถึงความไม่พอใจ เช่น การเขียนโพสต์คำด่าทอบุคคลอันเป็นที่รัก หรือต่อว่าเสียดสีทิ่มแทงจิตใจ สร้างความขุ่นเคืองภายในจิตใจเป็นสภาพของ “อโยนิโสมนสิการ” คือการคิดไม่ดี หรือมีมิจฉาทัศนคติ จึงควรแก้ไขด้วยการใช้ระเบียบวิธีคิดแบบ “โยนิโสมนสิการ” คือรู้จักวิธีที่ทำให้หายโกรธ และมีกัลยาณมิตรที่ดีขึ้นมาก่อนพูด พิมพ์หรือโพสต์ข้อความใดๆ ควรคิดอย่างใคร่ครวญให้รอบคอบ คิดแบบรู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ พิจารณาถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและสังคม

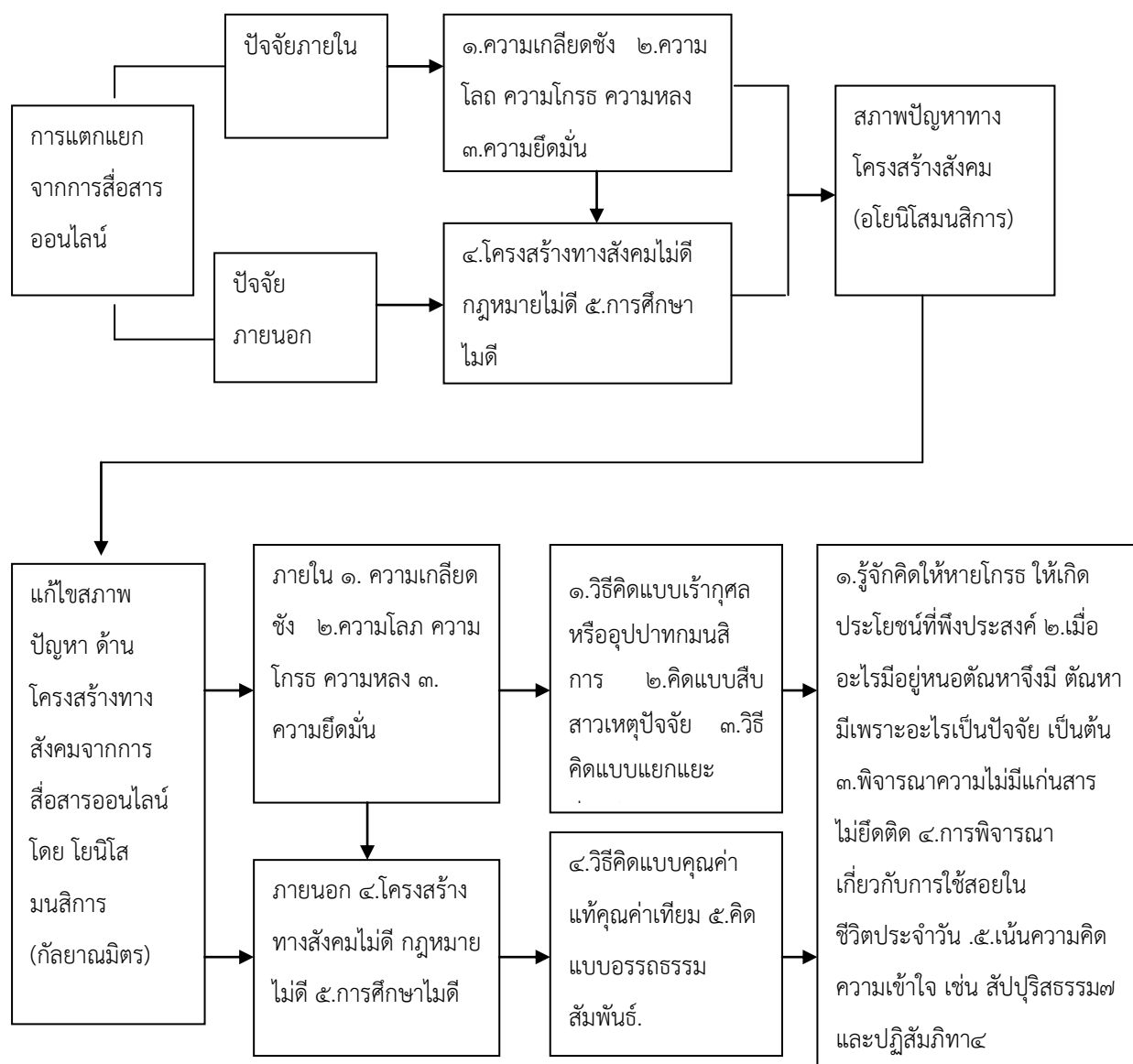
แผนภาพ ที่ ๓.๑๑ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านเศรษฐกิจโดย โยนิโส มนสิการ (ผู้วิจัย)

(๒). **ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ** การสื่อสารออนไลน์ในรูปของ การละเมิดสิทธิ และเสรีภาพผู้อื่นจากการสื่อสารออนไลน์ ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งต่อบุคคลและสังคม อาจจะเป็น การตั้งใจหรือไม่ก็ตาม สภาพปัญหาดังกล่าว เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น ความโลภ ความโกรธ ความ หลง เป็นตัวผลักดันก่อให้เกิดปัจจัยภายนอกคือ การละเมิด การบิดเบือนข่าวสารยั่วยุคนำ ขาดการทำ หน้าที่สื่ออย่างถูกต้องและตรงไปตรงมา จึงควรแก้ไข โดยการตั้งสติระลึก รู้ พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ยึด มั่นความพอเพียงเป็นที่ตั้ง

แผนภาพ ที่ ๓.๑๒ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านข้อเท็จจริงโดย โยนิโส
มนสิการ(ผู้วิจัย)

(๓). ด้านข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่มีการโพสต์และแชร์ต่อกันไป ในโลกออนไลน์ ซึ่งมีทั้งข่าวลือ ข่าวเท็จเพื่อสร้างสถานการณ์ จนกระทั่งเกิดสภาพปัญหา ดังกล่าว กลายเป็น “สงครามข้อมูลข่าวสาร ” ส่วนใหญ่เกิดจากความเชื่อในข้อมูลที่ขาดแหล่งอ้างอิง ข่าวโคมลอยขาดความน่าเชื่อถือ เกิดจากความยึดมั่นที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง ควรแก้ไขด้วย วิธีการคิดแบบแยกแยะ ไม่ยึดติดในสมมติทั้งหลาย และควรมีกัลยาณมิตรที่ดีให้คำแนะนำนั้นก็คือการได้รับการศึกษาเพื่อการเรียนรู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ในสังคมโลกออนไลน์ซึ่งมีแต่ความแปรปรวน เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และไร้ความเป็นธรรมสำหรับผู้วยโอกาสต้องการจุดกระแสสร้างสถานการณ์ต่างๆ

แผนภาพที่ ๓.๑๓ สภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรมด้านโครงสร้างทางสังคม โดยโยนิโสมนสิการ (ผู้วิจัย)

(๔).ด้านโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเกิดจากความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ก่อให้เกิดความวุ่นวายและการใช้อำนาจทางภาครัฐที่ขาดความยุติธรรม รวมถึงการเอาเปรียบของผู้ที่มีอิทธิพลต่อสังคม สร้างความกดดันจึงก่อให้เกิดสภาพปัญหาความแตกแยกของประชาชน ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวเกิดจาก กิเลส และทิฐิ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความยึดมั่นใน ควรแก้ไขโดยการให้ความรู้การศึกษา ตามหลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิด การรู้เท่าทัน และ กระบวนการคิดที่ถูกวิธี ตามหลักคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ข. ความหมายและความสำคัญของระเบียบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ ประการ

(๑).วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผล สืบทอดกันมา อาจเรียกว่าวิธีคิดแบบอิตทัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน ดังจะเห็นว่าบางครั้งท่านใช้บรรยายการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าไม่เฉพาะเริ่มจากผล สืบค้นโดยสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยทั้งหลายเท่านั้น ในการคิดแบบอิตทัปปัจจยตานี้ จะตั้งต้นที่เหตุแล้วสาวไปหาผล หรือจับที่จุดใดๆ ในกระแส หรือในกระบวนการ แล้วค้นไล่ตามไปทางปลาย หรือสืบบย้อนมาทางต้นก็ได้

(๒).วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มอง และให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเองอีกแบบหนึ่งในทางธรรม ท่านมักใช้พิจารณาเพื่อให้เห็นความไม่มีแก่นสาร หรือความไม่เป็นตัวเป็นตนที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ให้หายยึดติดถือมั่นในสมมติบัญญัติ โดยเฉพาะการพิจารณาเห็นสัตว์ บุคคล เป็นเพียงการประชุมกันเข้าขององค์ประกอบต่างๆ ที่เรียกว่า “ขันธ ๕” และขันธ ๕ แต่ละอย่างก็เกิดขึ้นจากส่วนประกอบย่อยต่อไปการพิจารณาเช่นนี้ ช่วยให้เห็นความเป็น อนัตตา แต่การที่จะมองเห็นสภาวะเช่นนี้ได้ชัดเจน มักต้องอาศัยวิธีคิดแบบที่ ๑ คือวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และหรือแบบที่ ๓ วิธีคิดแบบสามัญญลักษณะ ในข้อต่อไปเข้าร่วม โดยพิจารณาไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ เมื่อแยกแยะส่วนประกอบออก ก็เห็นภาวะที่องค์ประกอบเหล่านั้นอาศัยกัน และขึ้นต่อเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่เป็นตัวของมันเองแท้จริง ยิ่งกว่านั้น องค์ประกอบและเหตุปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นไปตามกฎธรรมดา คือ มีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน สภาวะ ว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์ บุคคลตัวตนเราเขา นับว่ามีกระแสความคิดความเข้าใจ ที่คอยช่วยต้านทานไม่ให้คิดอย่างหลงใหล หมายมั่นติดสมมติบัญญัติมากเกินไป

(๓).วิธีคิดแบบสามัญญลักษณะ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นอยู่เป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามธรรมดาของมันเอง โดยเฉพาะก็มุ่งที่ประดาสัตว์และสิ่งทีคนทั่วไปจะรู้เข้าใจถึงได้ ในฐานะที่มันเป็นสิ่งซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ ประชุมตั้งขึ้น จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยธรรมดาที่ว่ามัน ได้แก่ อาการที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน ไม่คงอยู่ตลอดไป เรียกว่าเป็น อนิจจังธรรมดานั้นเช่นกัน คือ อาการที่ปัจจัยทั้งหลายทั้งภายในและภายนอก ทุกอย่าง ต่างก็เกิดดับเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาเสมอเหมือนกัน เมื่อเข้ามาสัมพันธ์กัน จึงเกิดความขัดแย้ง ทำให้สิ่งเหล่านั้นมีสภาวะถูกบีบคั้นกดดัน ไม่อาจคงอยู่ในสภาพเดิมได้ จะต้องมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง เรียกว่าเป็น ทุกข์ธรรมดานั้นเองมีพร้อมอยู่ด้วยว่า ในเมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นสภาวะ คือมีภาวะของมันเอง ดังเช่นเป็นสังขารที่ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย มันก็ไม่ว่าจะเป็นของของใคร ไม่อาจเป็นไปตามความปรารถนาของใคร ไม่มีใครเอา

ความคิดอยากบังคับมันได้ ไม่มีใครเป็นเจ้าของครอบครองมันได้จริง เช่นเดียวกับที่ไม่อาจมีตัวตนขึ้นมาไม่ว่าข้างนอกหรือข้างในที่จะสั่งการบัญชาบังคับอะไรๆ ได้จริง เพราะมันเป็นอยู่ของมันตามธรรมดา โดยเป็นสังขารที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่เป็นไปตามใจอยากของใคร เรียกว่าเป็น อนัตตา

(๔).วิธีคิดแบบอริยสัจ /คิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบอริยสัจ นี้ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ (๑) เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล^{๖๔} (๒) เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติ ต้องเกี่ยวข้อง กับชีวิต ใช้แก้ปัญหา^{๖๕} จะกล่าวถึงหลักอริยสัจ และวิธีปฏิบัติเป็นขั้นๆ โดยย่อ ดังนี้ **ขั้นที่ ๑** ทุกข์ คือ สภาพปัญหา ความคับข้อง ติดขัด กัดค้น ปีบคั้น ภาวะที่สังขารหรือนามรูปหรือขันธ์ ๕ หรือโลกและชีวิตสำหรับทุกขนี้เรามีหน้าที่เพียงกำหนดรู้ คือทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตให้ชัด **ขั้นที่ ๒** สมุทัย คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา ได้แก่เหตุปัจจัยต่างๆ ที่เข้าสัมพันธ์ขัดแย้งส่งผลสืบทอดกันมา จนปรากฏเป็นสภาพปิบคั้น กัดค้น คับข้อง ติดขัด อันจะต้องค้นหาให้พบ แล้วทำหน้าที่ต่อมันให้ถูกต้องคือ ปหาน ได้แก่ กำจัด หรือละเสียตัวเหตุแกนกลางที่ยืนพันกำกับชีวิตอยู่ คู่กับความทุกข์พื้นฐานของมนุษย์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ คือ ตัณหา^{๖๖} และระดับเต็มกระบวนการ คือ การสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย เริ่มแต่อวิชชา ตามหลัก ปฏิจจสมุปบาท^{๖๗} **ขั้นที่ ๓** นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ความพ้นทุกข์ ภาวะไร้ทุกข์ ภาวะพ้นปัญหาหมดหรือปราศจากปัญหาเป็นจุดหมายที่ต้องการ **ขั้นที่ ๔** มรรค คือ ทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือวิธีแก้ไขปัญหา ได้แก่ วิธีการ และรายละเอียดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อกำจัดเหตุปัจจัยของปัญหา ให้เข้าถึงจุดหมายที่ต้องการ

(๕).วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์^{๖๘} หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรม กับ อรรถ หรือ หลักการ กับ ความมุ่งหมาย เป็นความคิดที่มีความสำคัญมาก ในเมื่อจะลงมือปฏิบัติธรรม หรือทำการตามหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมายไม่กลายเป็นการกระทำที่เคลื่อนคลาดหรือมลาย “ธรรม” แปลว่า หลัก หรือหลักการ คือ หลักความจริง หลักความดีงาม หลักการปฏิบัติ หรือหลักที่จะเอาไปใช้ปฏิบัติ รวมทั้งหลักคำสอนที่จะให้ประพฤติปฏิบัติ และกระทำการได้ถูกต้อง

^{๖๔} พึงระวังว่า เหตุและผล (cause and effect) เป็นคนละอย่างกับ เหตุผล (reason)

^{๖๕} จูฬมาลุงโกโยวาทสูตร, ม.ม.๑๓/๑๔๗-๑๕๒/๑๔๓-๑๕๓.

^{๖๖} แสดงตัณหา เป็นทุกขสมุทัย เช่น วินย.๔/๑๔/๑๘; ที.ม.๑๐/๒๙๖/๓๔๓; ส.ม.๑๙/๑๖๖๕/๕๒๘

^{๖๗} แสดงกระบวนการธรรมปฏิจจสมุปบาท เริ่มแต่อวิชชา เป็นทุกขสมุทัย เช่น อง.ติก.๒๐/๕๐๑/๒๒๗

และพุทธพจน์แสดงหลักปฏิจจสมุปบาท ทุกแห่ง ที่ลงท้ายว่า เอวเมตสส ทุกขกขนธสส สมุทโย โหติ

^{๖๘} คำนี้ไม่ใช่ของเดิม แต่จับใจความมาปรุงขึ้นใหม่ ถ้าเรียงลำดับแท้ ควรเป็น ธรรมอรรถ หรือ ธรรมัตถะ แต่เรียงเป็นอรรถธรรม เพื่อความสละสลวย และแม้ในคัมภีร์ทั้งหลาย เมื่อเข้ารูปสมาส ทานกัณนิยเรียงเป็นอรรถธรรม (อรรถธรรม) อย่างนี้เหมือนกัน เช่น ที.ปา.๑๑/๑๔๓/๑๖๙; พุ.ชา.๒๘/๘๓๘/๒๙๓; ชา.อ.๑๐/๑๔๔; พุ.ปฎิ.๓๑/๖๖๙/๕๗๖

“อรรถ” (อรรถะ ก็เขียน) แปลว่า ความหมาย ความมุ่งหมาย จุดหมาย ประโยชน์ที่ต้องการ หรือสาระที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติธรรม หรือกระทำการตามหลักการใดๆ ก็ตาม จะต้องเข้าใจความหมายและความมุ่งหมายของธรรมหรือหลักการนั้นๆ ว่า ปฏิบัติ หรือทำไปเพื่ออะไร ธรรม หรือหลักการนั้นกำหนดวางไว้เพื่ออะไร จะนำไปสู่ผลหรือที่หมายใดบ้าง ทั้งจุดหมายสุดท้ายปลายทาง และเป้าหมายท่ามกลางในระหว่าง ที่จะส่งทอดต่อไปยังธรรมหรือหลักการข้ออื่นๆ ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องหลักการ และความมุ่งหมายนี้ นำไปสู่การปฏิบัติถูกต้องที่เรียกว่าธรรมานุธรรมปฏิบัติ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หรือ ธัมมานุธัมมปฏิบัติ แปลอย่างสับสนๆ กันมาว่า “ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม” แปลตามความหมายว่า ปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่ หรือปฏิบัติธรรมหลักค่อยค่อยตามหลักใหญ่แปลง่ายๆ ว่าปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือ ทำให้ข้อปฏิบัติย่อย เข้ากันได้ สอดคล้องกัน และส่งผลแก่หลักการใหญ่เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ^{๖๙}

(๖).วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก

หรือพิจารณาให้เห็นครบทั้ง อัสสาหะ อาทีนวะ และ นิสสระยะเป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้นๆ เป็นอยู่ทุกแง่ทุกด้าน ทั้งด้านดีด้านเสีย และเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมาก เช่นบอกว่า ก่อนจะแก้ปัญหา ต้องเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนก่อน และรู้ที่ไปให้ดีก่อน หรือก่อนจะละสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่ง ต้องรู้จักทั้งสองฝ่ายดีพอ ที่จะให้เห็นได้ว่า การละและไปหา นั้น หรือการทิ้งอย่างหนึ่งไปเอาอีกอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่รอบคอบสมควร และดีจริง อัสสาหะ แปลว่า ส่วนดี ส่วนอร่อย ส่วนหวานชื่น คุณ คุณค่า ข้อที่น่าพึงพอใจ อาทีนวะ แปลว่า ส่วนเสีย ข้อเสีย ช่องเสีย โทษ ข้อบกพร่อง นิสสระยะ แปลว่า ทางออก ทางรอด ภาวะหลุดรอดปลอดพ้น หรือสลัดออกได้ ภาวะที่ปลอดหรือปราศจากปัญหา มีความสมบูรณ์ในตัว ดีงามจริง โดยไม่ต้องขึ้นต่อข้อดีข้อเสีย ไม่ขึ้นต่ออัสสาหะ และอาทีนวะ ของสิ่งที่เป็นปัญหาหรือภาวะที่สลัดออกมานั้น (นิสสระยะ ก็ได้) การคิดแบบนี้ มีลักษณะที่พึงยำ ๒ ประการ (๑) การที่จะเชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณ และโทษของสิ่งนั้นๆ^{๗๐} (๒) เมื่อจะแก้ปัญหาปฏิบัติ หรือดำเนินมรรควิธีออกไปจากภาวะที่ไม่พึงประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เพียงรู้คุณโทษ ข้อดีข้อเสีย ของสิ่งที่เป็นปัญหาหรือภาวะที่ไม่ต้องการเท่านั้น ยังไม่เพียงพอ จะต้องมองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายหรือที่จะไปนั้น คืออะไร คืออย่างไร และพ้นจากข้อบกพร่องจุดอ่อน โทษ ส่วนเสีย ของสิ่งหรือภาวะที่เป็นปัญหายู้อยู่อย่างไร ไม่ต้องขึ้นต่อคุณโทษ

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), โยนิโสมนสิการ - วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (๒๕๕๖), หน้า ๓๐.

^{๗๐} เน้นอีกว่า ไม่พึงเข้าใจความหมายของกามแคบๆ อย่างสามัญในภาษาไทย ขอทำความเข้าใจด้วยตัวอย่าง เช่น ภิกษุรูปหนึ่งพบชาวบ้าน ก็ทักทายถามสุขทุกข์ของเขา และครอบครัวของเขา ถ้าไม่ถามด้วยเมตตา แต่มุ่งให้เขาชอบใจแล้วนิมนต์อยู่รับการอุปถัมภ์บำรุง เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่าปราศรัยเพราะอยากได้กาม (ดู ธ.อ.๔/๔๒)

ข้อดีข้อเสียแบบเก่าอีกต่อไปจริงหรือไม่ จุดหมาย หรือที่ไป หรือภาวะปลอดปัญหาเช่นนั้น มีอยู่จริงหรือเป็นไปได้อย่างไร ทั้งนี้ ไม่พึงผลิ ผลามละทิ้งสิ่งที่คิดว่าเป็นปัญหา หรือผลิผลามปฏิบัติ เช่น พระพุทธเจ้า ทั้งที่ทรงทราบแจ่มแจ้งว่าเรามีข้อเสีย มีโทษมากมาย แต่ถ้ายังไม่ทรงเห็นนิสสรณะแห่งกาม ก็ไม่ทรงยืนยันว่าจะไม่เวียนกลับมาหากามอีก^{๗๑}

(๓). **วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม**^{๗๒} วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือ การพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสวนา คือ การใช้สอย หรือบริโภคเป็นวิธีคิดแบบสกัด หรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลส หรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่อๆ ไปวิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เพราะเรามีความต้องการ และเห็นว่าสิ่งนั้นๆ จะสนองความต้องการของเราได้ สิ่งใดสามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มีความค่าแก่เรา หรือที่เรานิยมเรียกว่ามันมีประโยชน์ คุณค่านี้จำแนกได้เป็น ๒ ประเภท ตามชนิดของความต้องการ คือ ๑) คุณค่าแท้ หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่นคุณค่าแท้ที่อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองปัญญาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ๒) คุณค่าพอกเสริม หรือคุณค่าเทียม หมายถึง ความหมาย คุณค่า หรือ ประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพเสวยเวทนา หรือเพื่อเสริมราคา เสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้คุณค่าเทียมนี้ อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหา ก็ได้

(๔). **วิธีคิดแบบเร้ากุศล** เป็นวิธีคิดแบบ อุปาทก มนสิการ เพื่อลดความเกลียดชัง คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง หรือคิดแบบกุศลภาวนา เป็นวิธีคิดในการสกัดกัน หรือบรรเทาและขัดเกลากิเลสต้นเหตุ จึงจัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติระดับต้นๆ สำหรับส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม และสร้างเสริมสัมมาทิฐิที่เป็นโลกียะ คัมภีร์วิสุทธิมรรคแสดงอุปายในการมนสิการ เพื่อแก้ไขความคิดแค้นเคืองขัดใจไว้อีกหลายอย่าง สรุปได้เป็นขั้นตอนต่างๆ ซึ่งพึงเลือกใช้ตามที่เหมาะสมกับอุปนิสัยของบุคคล

^{๗๑} นิสสรณะ ในที่นี้ คือ ปิตุสสุทนต์ไม่ต้องอาศัยกาม (ดูพุทธพจน์ที่จะอ้างต่อไป)

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), โยนิโสมนสิการ – วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (๒๕๕๖), หน้า

(๙). **วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน** เป็นวิธีคิดแบบ **อุบายมนสิการ** อุบายปลุกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีที่เปิดเผยกว้างที่สุดสำหรับการขยายดัดแปลง และสรรหาวิธีการปลุกย่อยต่างๆ มาใช้ได้อย่างมากมายกว้างขวาง สุดแต่จะให้ได้ผลดีแก่จิตใจ อธิบายของบุคคลที่แตกต่างกัน และเข้ากับ สภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงแปลกกันไปตามถิ่นฐานกาลสมัยนอกจาก หลักการทั่วไปแล้ว ควรกล่าว ย้ำถึงองค์ประกอบสำคัญ ที่คอยพุงความคิดให้อยู่ในโยนิโสมนสิการ อันได้แก่สติ สติ ช่วยยังหยุด ความคิดที่หลงลอยไปเป็น อโยนิโสมนสิการ และช่วยเหนี่ยวรั้งหรือดึงให้กลับมาตั้งต้นในแนวทางของ โยนิโสมนสิการได้ใหม่ จึงเป็นองค์ธรรมที่ผู้มีโยนิโสมนสิการจะต้องใช้อยู่เรื่อยไปอนึ่ง โยนิโสมนสิการ แบบต่างๆ ซึ่งสรุปได้เป็น ๒ คือ โยนิโสมนสิการเพื่อความรู้ตามสภาวะ และโยนิโสมนสิการเพื่อ เสริมสร้างกุศลธรรมนั้น มีจุดแยกอยู่ที่ขณะตั้งต้นความคิด และสติอาจมีบทบาทสำคัญในการเลือก ทางแยกที่จุดตั้งต้น ระหว่างโยนิโสมนสิการแบบต่างๆ นี้ เช่นเดียวกับที่สติสามารถเลือก ระหว่าง โยนิโสมนสิการ กับ อโยนิโสมนสิการ

(๑๐). **วิธีคิดแบบวิภาษวาท** การคิด กับการพูด เป็นกรรมใกล้ชิดกันที่สุด ก่อนจะพูดก็ต้องคิดให้รอบคอบเสียก่อน สิ่งที่พูดล้วนสำเร็จมาจากความคิดทั้งสิ้น ในทางธรรมก็แสดงหลักไว้ว่า วจีสังขาร (สภาวะที่ปรุงแต่งคำพูด) ได้แก่วิตกและวิจารณ์ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวถึงวิภาษวาทในระดับ ที่เป็นความคิดได้ เมื่อพูด ถึงระบบความคิดซึ่ง เป็นที่มา ที่เรียกกันว่าเป็นลัทธิหนึ่ง ศาสนาหนึ่ง หรือปรัชญาสายหนึ่งเป็นต้น คำว่าวาทะ จึงเป็นไวยากรณ์แห่งกันและกันของคำว่า ทิฏฐิ ทิฐิ หรือทฤษฎี เช่น สัพพัตถิกวาท คือสัพพัตถิกทิฏฐิ นัตถิกวาท คือนัตถิกทิฏฐิ สัสสวาท คือ สัสสททิฏฐิ^{๗๓} อัจฉเนทวาท คืออัจฉเนททิฏฐิ อเหตุกวาทคือเหตุกทิฏฐิ เป็นต้น คำว่า “วิภาษวาท” นี้ เป็นชื่อเรียก อย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา เป็นคำสำคัญคำหนึ่ง ที่ใช้แสดงระบบความคิด ที่เป็นแบบของ พระพุทธศาสนา

๓.๓.๓. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการจำแนกสภาพปัญหาออกเป็น ๔ ด้านดังที่กล่าวมาแล้ว หลังจากได้ทำการศึกษา ปฏิบัติการสัมภาษณ์ สื่อมวลชนและประชาชนทุกกลุ่ม จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิด สภาพปัญหาดังกล่าวซึ่งสามารถแยกออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

(๑). **สาเหตุ ปัจจัย ภายใน** ที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหา การสื่อสารออนไลน์ด้านทัศนคติ ด้านข้อเท็จจริง ด้านเศรษฐกิจ และด้านโครงสร้างทางสังคม ได้แก่

^{๗๓} วินย.อ.๑/๖๐; ปญจ.อ.๑๔๕; วิสุทธิ.ฎีกา ๓๒๓๘; และดูประกอบ วิสุทธิ.๓/๑๑๔, ๓๗๔; วิภังค.อ. ๑๖๘; ปญจ.อ.๖๗๕; และดูเบ็ดเตล็ด วินย.ฎีกา ๑/๒๒๗; วิสุทธิ.ฎีกา ๓/๔๕, ๒๑๗, ๕๑๘; อง.อ.๓/๑๖๖

(๑.๑) Hate Speech ความเกลียดชัง (โทสะ) ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวคือการใช้ถ้อยคำรุนแรง (Hate Speech) คำหยาบคาย คำเท็จ คำดูหมิ่นเหยียดหยาม โดยที่มีเจตนาข่มขู่ความจากใครก็ตามซึ่งไม่เป็นที่รู้จักหรืออาจรู้จักกัน โพสต์ข้อความรุนแรง เช่น เรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรม ความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกันและมีการใส่ร้ายลงไปในเนื้อหาข้อความนั้น ๆ และการหมิ่นที่สังคมไทยไม่ยอมรับ ความเกลียดชัง ตรงข้าม กับความรัก สามารถลดอาการเกลียดชังได้ด้วยการหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เกลียด นั้น เพราะบางครั้งอารมณ์เกลียดชังก็นำพาเราไปสู่ ความรุนแรงได้ ความเกลียดชังสามารถแก้ได้ด้วย การให้อภัย ในเชิง จิตวิทยา ซิกมันด์ ฟรอยด์ นิยามความเกลียดชังว่าเป็นความพยายามทำลายต้นกำเนิดแห่งความสุข^{๗๔}

(๑.๒) ความโลภ (โลภะ) ซึ่งเกิดจากการอยากได้ (ตัณหา)คนส่วนใหญ่เข้าใจไปในทิศทางตรงกันที่ว่า “ความโลภ (greed)” ถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีนักเศรษฐศาสตร์รวมถึงนักธุรกิจหลายท่านกล่าวในทำนองยืนยันว่า ความโลภไม่ใช่เรื่องเสียหาย แต่อย่างไรกลับเป็นเหตุปัจจัยที่ควรสนับสนุนเสียด้วยซ้ำ เกี่ยวเนื่องจาก ความโลภเป็นเสมือน แรงขับที่สำคัญทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการผลิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี มีผลดีต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ โดยสรุป ความโลภเกิดจากความต้องการที่เกินพอดี

(๑.๓) ความโกรธ (โทสะ) ในพระไตรปิฎกอธิบายว่า ความโกรธ แปลว่า ความขุ่นเคืองไม่พอใจเป็นอารมณ์ธรรม ชาติที่ไม่ดีอย่างหนึ่งของมนุษย์ และหมายถึงการปองร้ายมุ่งร้าย ขัดเคืองการพยาบาลแห่งจิตความปทุษร้ายในใจ ความพิโรธเป็นผู้ดูร้าย วาจาชั่วและความไม่ชุ่มชื่นแห่งจิต เมื่อไม่ได้ในสิ่งที่หวังก็จะทำให้เกิดความโกรธ ความโกรธมีลักษณะ เป็นอคติทางด้านทัศนคติ โกรธที่มีใครดูถูกเหยียดหยามคนที่รักเป็นต้น ดังนั้น ความโกรธจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความเกลียดในที่สุด เมื่อมีเรื่องบาดหมางขุ่นเคืองใจสิ่งแรกที่ต้องขจัดคือ อธิบายความเพื่อลดปัญหาความโกรธเคือง แต่ในกรณีที่มีความโกรธเป็นจุดเริ่มต้นแล้วเพิ่มเติมด้วยข้อมูลหรือวาจาที่ตอกย้ำความโกรธเคืองนั้นมาก ๆ จนกลายเป็นความเกลียดชังในที่สุด

(๑.๔) ความหลง (โมหะ) หมายถึงความรักที่มีมากเกินไป จนมองไม่เห็นความผิดพลาดของคนหรือสิ่งๆนั้น บางคนหลงใหลกับของเก่าโบราณ หลงรักมากๆขึ้นจนเป็นความหวงแหน ส่วนมากใช้กับคนหรือสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดูผิวเผิน เหมือนความรักสุดใจเพราะความรักเป็นความสุภาพเสียสละอ่อนโยนมีเหตุผล ความหลงคือความรักที่เกินพอดี รักแบบไม่มีเหตุอธิบายได้ ความหลงมีโอกาสนำไปสู่การตัดสินใจผิดพลาดภายนอกเข้ามากระทบให้เห็นถึงสัจธรรม

(๑.๕) ความยึดมั่น (อุปาทาน๔) หมายถึง การแสดงความเป็นเจ้าของในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความเคยชิน เช่นเรื่องของการเคยได้รับผลประโยชน์มานาน การได้รับตำแหน่งผู้นำนานๆ หรือการที่รักหรือศรัทธาใครหรือสิ่งใดนานๆก็จะเกิดการยึดมั่น ตัวตนของคนๆนั้น หรือชีวิตของตนเอง

^{๗๔} ดูเพิ่มเติมใน, Freud, S. (1915). The instincts and their vicissitudes.

การยึดมั่นเป็นความเชื่อและศรัทธาอย่างหนึ่งเกี่ยวกับทัศนคติโดยตรงซึ่งการจะเปลี่ยนแปลงนั้นต้องเริ่มที่การให้ความรู้

อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจกิเลส ความยึดติดอันเนื่องมาจากตัณหา ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง (๑) กามอุปาทาน เป็นความยึดมั่นในกาม คือ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ ที่น่าใคร่ น่าพอใจ (๒) ทิฏฐุปาทาน เป็นความยึดมั่นในทิฏฐิหรือทฤษฎี คือ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอนต่างๆ (๓) สីลัตถุปาทาน เป็นความยึดมั่นในศีลและพรต คือ ถือว่าจะบริสุทธิ์หลุดพ้นด้วยศีล และวัตรปฏิบัติตามๆกันมาอย่างมกมาย มิได้มีความรู้ความเข้าใจตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุและผล (๔) อัตตวาตูปาทาน เป็นความยึดมั่นในวาตะว่าตัวตน คือ ความถือหรือสำคัญหมายอยู่ภายในว่ามีตัวตน ที่จะได้ จะเป็น จะมี จะสูญสลาย ถูกบีบคั้นทำลาย หรือเป็นเจ้าของเป็นนายบังคับบัญชาสิ่งต่างๆได้ ไม่มองเห็นสภาวะของสิ่งทั้งปวง อันรวมทั้งตัวตนว่าเป็นแต่เพียงสิ่งที่ประจุ มประกอบเข้ากัน เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งหลายที่มาสัมพันธ์กันล้วนๆ

(๑.๖) การขาดความยั้งคิด (ขาดสติ) สภาพปัญหาที่เกิดจากการใช้ถ้อยคำรุนแรง (Hate Speech) การเชื่อข่าวลือ ข่าวปร่งแต่งทั้งหลาย ปัญหาจากการละเมิดทางสื่อออนไลน์ และ ปัญหาความแตกแยกทางสังคมที่มาจากการสื่อสารออนไลน์ก็อาจเป็นปัญหาที่เกิดจาก การขาดความ ยั้งคิดของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารได้เช่นกัน เพราะปัญหาเหล่านี้เกิดจากปัจจัยภายในซึ่งเป็นสภาพ ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมในสังคม จนกระทั่งออกมาสู่สภาพปัญหาความวุ่นวายในโลก ออฟไลน์ หรือสังคมไทยอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน

(๒).สาเหตุ ปัจจัยภายนอก ที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ด้านทัศนคติ ด้านข้อเท็จจริง ด้านเศรษฐกิจ และด้านโครงสร้างทางสังคม ได้แก่

(๒.๑) สาเหตุเกิดจากปัญหาทางการเมืองด้านกฎหมาย (สารานุกรม ๖) เนื่องจาก ปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์โดยเฉพาะมาตรการควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ทั้งประชาชนและ สื่อมวลชน ต่างต้องตระหนักใน พรบ .คอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ในช่วงปรากฏการณ์ เดือนตุลาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗ ที่ผ่านมามีประชาชนต่างรับรู้ได้ถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยเฉพาะ การบังคับใช้กฎหมายพิเศษเกี่ยวกับการโพสต์ข้อความ Hate Speech ซึ่งเดิมมี พรบ.ใช้เป็นปกติแต่ ด้วย “สงครามข้อมูลข่าวสาร ”ในช่วงเวลาดังกล่าวไม่ปกติ รุนแรงมากจนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์ ความแตกแยกทางความคิดของคนไทย แบ่งออกเป็นสองขั้วใหญ่ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองและจำเป็นบังคับใช้กฎหมาย ที่เข้มงวด ซึ่งอยู่ในช่วง กฎอัยการศึกของ คสช . สถานการณ์ ความรุนแรงด้านข้อมูลข่าวสารต่างๆลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน จนถึงปัจจุบัน

(๒.๒) สาเหตุเกิดจากโครงสร้างทางสังคม (ราชบัณฑิตย ๔) ปัญหาความวุ่นวายใน สังคมที่เกิดจากการใช้สื่อออนไลน์จนทำให้เกิดปัญหาต่างๆตา มามากมายนั้นก็คือ โครงสร้างทาง สังคม เนื่องจากความขัดแย้งเรื่องโครงสร้างทางสังคมที่มีอยู่เดิมภายในของคนไทยทำให้เป็นไฟสุ่ม

ทรวง พร้อมทั้งจะปะทุขึ้นมาได้ตลอดเวลา ด้วยความเป็นประชาธิปไตยที่ไร้ระเบียบ ขาดจิตสำนึก และในส่วนของผู้มีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร และประชาชนให้ความเชื่อถือมากที่สุดอยู่เหนือกฎหมาย และบางครั้งใช้เสรีภาพมากเกินไปจนกลายเป็นการละเมิด กระทำผิดในการขึ้นนำสังคมไปในทางที่มิชอบ บิดเบือนข้อมูลข่าวสาร และจุดประเด้นแห่งความเกลียดชัง ในขณะที่มีกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อาจทำให้สื่อมวลชนหลายสาขาต้องตระหนักถึงการใช้เสรีภาพสื่อมากขึ้น

(๒.๓) สาเหตุเกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่ (สัปบุริธรรม ๗) ปัจจัยภายนอกที่เห็นได้ชัดเจนจากการใช้อำนาจหน้าที่ของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข่าวสารและการโพสต์ข้อความทางสื่อออนไลน์ โดยขาดความรับผิดชอบ จาก การสอบถามประชาชนต่างให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า สาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก สื่อมีผลประโยชน์จากการเสนอข่าว บิดเบือนข้อเท็จจริง ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลเท็จ ซึ่งเป็นผลมาจากเจ้าของธุรกิจสื่อส่วนใหญ่มีนโยบายดังกล่าว และส่วนใหญ่ผู้มีอิทธิพลทางการเมืองเป็นเจ้าของธุรกิจสื่อ ซึ่งผู้ปฏิบัติหน้าที่จึงยากต่อการหลีกเลี่ยง

(๒.๔) สาเหตุเกิดจากขาดความเป็นกลาง สาเหตุจากสภาพปัญหาการสื่อสารออนไลน์ที่พบมากอีกปัญหาหนึ่งคือ สื่อเสนอข่าวขาดความเป็นกลาง สื่อเลือกข้างอย่างชัดเจน ในทุกข่าวสารที่นำเสนอ มักใส่ความคิดเห็นส่วนตัว ขึ้นนำสังคมไปในทิศทางที่มิชอบ บางครั้งบิดเบือนเนื้อหาข่าวในเรื่องเดียวกันตรงกันข้ามอย่างชัดเจน ซึ่งกระแสดังกล่าวเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก ประชาชนในสังคมเดียวกันรับรู้ข่าวสารในเรื่องเดียวกัน เวลาเดียวกัน แต่เนื้อตรงกันข้าม ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม

๓.๔ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ : รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์

การสื่อสารมวลชน ได้รับการยอมรับในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ ด้วยศักยภาพของ “สื่อ” ในตัวของมันเอง นักคิดในสายพัฒนาส่วนใหญ่ เห็นพ้องกันว่า นอกจากสื่อมวลชนจะสามารถส่งข่าวสารไปทุกแห่งหนแล้ว “สื่อ” ยังสามารถ “จุดไฟ” การพัฒนาให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้รับสารได้ เช่นกัน แดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner)^{๗๕} ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาไว้ว่า “การพัฒนาประเทศ” หมายถึง การมีปฏิริยาสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างมีระบบ การรวบรวมมวลชน และการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในกระบวนการตัดสินใจ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวม ในประเทศที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากเครือข่ายการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากมีการนำการสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องอย่างเพียงพอแล้ว ก็จะสามารถช่วยส่งเสริมพัฒนาประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นทั้งดัชนีของการพัฒนาและเครื่องมือหรือวิธีการของการพัฒนาประเทศทั้งระบบ

ยุคปัจจุบันนี้ “การพัฒนา” มิใช่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้นแต่จะต้องนำไปสู่ การนำไปปฏิบัติ ดังนั้นการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชน ถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาทหนุนเสริม ในฐานะเป็นกลไกสำคัญหรือเครื่องมือ นอกจากนั้นได้คำนึงถึงประเด็นของ “การมีส่วนร่วม” ของกลุ่มเป้าหมายการสื่อสารจึงเป็นแบบ Bottom Up Communication และเป็น Two Way Communication คือ ทั้งรัฐบาล, ราชการ และประชาชน กลุ่มเป้าหมาย ต่างก็สวมทั้งบทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสาร มี feed back ผ่านช่องทางการสื่อสาร โดยเนื้อหาสาระเป็นไปตามความต้องการของประชาชนบทบาทของการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเปลี่ยนจากเรื่องปริมาณของอัตราการเจริญเติบโต มาเป็นเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชน บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะเปลี่ยนเป็นรูปแบบในแนวระนาบ ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสาร แบบสองทางเป็นลักษณะแบบล่างขึ้นบน เป็นการสื่อสารที่วางแผนมาจากท้องถิ่น และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมชุมชนได้อย่างครอบคลุม

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ใน บทที่ ๒ ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวทางในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อนำมาสังเคราะห์กำหนดรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย และจากการศึกษาการปฏิบัติการ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก

^{๗๕} Daniel Lerner, “ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา” (Development Communication Theory) (๒๕๕๓), หน้า ๒๗๑.

การสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ซึ่งสามารถนำมา วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรคในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ได้ดังนี้

ก.จุดแข็ง (Strong) ของสื่อมวลชนไทย

- (๑) มีการรวมตัวเป็นองค์กรวิชาชีพเพื่อความเป็นเอกภาพมีอำนาจต่อรองในสังคมสูง
- (๒) มีข้อบังคับบทลงโทษ กำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสถานะของสื่อมวลชน

อย่างชัดเจน

- (๓) ประชาชนให้ความเชื่อถือข้อมูลข่าวสารที่สื่อมวลชนนำเสนอสูง
- (๔) มีอิทธิพลในด้านการตรวจสอบสังคมสูง
- (๕) เป็นที่พึ่งสุดท้ายด้านความยุติธรรมของประชาชน

ข. จุดอ่อน (Weak) ของสื่อมวลชนไทย

- (๑) มักขาดการคิดไตร่ตรองถึงผลกระทบอย่างรอบคอบ
- (๒) หวังผลทางธุรกิจมากเกินไป
- (๓) มักมีการละเมิดผู้อื่น
- (๔) สื่อเลือกข้างทางการเมือง
- (๕) เสนอข่าวโดยอคติไม่เป็นกลางและชี้นำสังคมในทางรุนแรง ปลุกเร้า
- (๖) ใช้สำนวนคำพูดไม่เหมาะสม ขาดความชัดเจน

ค. โอกาส (Opportunity) ของสื่อมวลชนไทย

- (๑) เสริมสร้างจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักคุณธรรม ศีลธรรม เชิงพุทธ
- (๒) คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อน พูด พิมพ์ โพสต์ ข้อความ รวมทั้งภาพและเสียง
- (๓) ลดความคาดหวังทางด้านธุรกิจ
- (๔) เพิ่มความตระหนักในการทำหน้าที่อย่างเคร่งครัด

ง. อุปสรรค (Problem) ของสื่อมวลชนไทย

- (๑) สื่อมวลชนมีเสรีภาพมากเกินไป
- (๒) สภาวิชาชีพยังไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างครอบคลุมทางกฎหมาย
- (๓) สื่อยึดติดผลประโยชน์มากเกินไป
- (๔) สื่อออนไลน์ทำให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้เองโดยไม่พึ่งสื่อมวลชน

ผู้วิจัยมองว่า หลักการที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ (SWOT) รูปแบบในการเสริมสร้าง จริยธรรมนั้น ทำให้เรามองเห็น สภาพปัญหาของการขาดจริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชนไทยได้ อย่างชัดเจนรอบด้าน อันเป็นต้นเหตุของสภาพปัญหาในการสื่อสารทางสื่อออนไลน์และส่งผลกระทบต่อปัจเจกและสังคมโดยรวม ณรงค์ศักดิ์ ศรีทานินทร์^{๗๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการกำกับ

^{๗๖} ณรงค์ศักดิ์ ศรีทานินทร์, อ้างแล้ว, หน้า ๓๕.

สื่อใหม่ในยุคกา รหลอมรวมเทคโนโลยี ” ผลการวิจัยพบว่า “ผู้ใช้สื่อใหม่มีเสรีภาพ ในการกำหนด เนื้อหามาก หากมีการนำไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสมอันก่อให้เกิดความเสียหายกระทบ ต่อสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงน่าจะเร่งให้ เกิดกฎหมายใหม่สำหรับสื่อใหม่ในยุคการหลอมรวมเทคโนโลยี ” นอกจากนั้น รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก^{๗๗} ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายกับคนไทยอีกว่า “สังคมไทย โดยรวมมีความอ่อนแอไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการ ลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ ” จากบทสรุปดังกล่าวทำให้เราทราบว่า ถึงแม้กฎหมายจะเป็นมาตรการที่สำคัญในการบังคับ ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ และถึงแม้จะมีการ เรียกร้องให้เพิ่มมาตรการทางกฎหมายเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมยุคหลอมรวมสื่อในปัจจุบัน แต่ ความเป็นจริงแล้ว กฎหมายเป็นเพียงกรอบของระเบียบทางสังคม ไม่สามารถบีบบังคับจิตใจให้คนมีสำนึกที่ดีได้อย่างยั่งยืน แนวทางการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์เชิงพุทธของ สื่อมวลชนไทยได้ถูกกำหนดจากก ารวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาทาง จริยธรรมการสื่อสารมวลชนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตามประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เกี่ยวกับ จริยธรรมการสื่อสารที่สำคัญคือ จริยธรรมมิใช่ข้อบังคับ ไม่มีบทลงโทษทางกฎหมายเป็นข้อที่ ให้เลือก ว่าจะยอมรับหรือไม่ก็ได้ ถึงแม้จริยธรรมจะไม่ใช่มโนธรรมแต่สูงกว่ากฎหมาย เพราะหากมีการฝ่าฝืน ข้อบังคับจะถูกลงโทษด้วยความเสื่อมศรัทธาจากสังคม^{๗๘} “ผู้ส่งสาร (Source) ควรมีทักษะในการ สื่อสาร มีทัศนคติที่ดี มีความรู้เพื่อถ่ายทอด “ข้อมูลข่าวสาร”(Message) เชิงสร้างสรรค์ ถูกต้องเป็น กลางไม่อคติไปยัง “ผู้รับสาร ” (Receiver) และสังคมได้อย่างถูกต้อง และผู้รับสารควรพิจารณา ไตร่ตรองข้อมูล อย่าเชื่อในทันทีตามแนวทางจริยธรรมเชิงพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการ วิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อค้นหารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์เชิงพุทธ ของสื่อมวลชนไทย ดังนี้

(๑).จุดแข็ง ของสื่อมวลชนคือ สื่อมีอิทธิพลต่อความเชื่อของผู้รับข่าวสาร มีอิทธิพลใน ต่อการตรวจสอบสังคมสูง ซึ่งตรงกับที่ ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์^{๗๙} ได้ทำการศึกษาเรื่อง สื่อสารมวลชนกับความ มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาสถานการณ์สังคมไทย ภายใต้กระแส สื่อสารมวลชนเสรีและศึกษาเหตุผลในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระสงฆ์ของสื่อสารมวลชน ผล การศึกษาสรุปว่า “สื่อสารมวลชนเป็นองค์กรธุรกิจมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารต่างๆอย่างเต็มที่ ภายใต้อำนาจการปกครองแบบประ ชาธิปไตย และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

^{๗๗} เพ็ญแข ประจันปัจฉินิก, อ้างแล้ว, หน้า ๓๓.

^{๗๘} สุทธิติ ชัดติยะ.ดร., กฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน, ๒๕๕๖, หน้า ๑๖๖.

^{๗๙} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์,ศ.ดร., อ้างแล้ว, หน้า ๕๔.

สื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทและอิทธิพลสูงมากต่อบุคคลและต่อสังคม โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านการเผยแพร่ ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อ แม้จะมีการกำหนดจรรยาบรรณของสื่อ แต่ก็ถูกมองข้ามเพราะมีการแข่งขันกันสูง เพื่อผลกำไรและความอยู่รอดของตน”นอกจากนั้น ยังมีการรวมตัวเป็นองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนเพื่อความเป็นเอกภาพและมีอำนาจต่อรองสูง รวมถึงเป็นที่พึ่งสุดท้ายด้านการเรียกร้องความยุติธรรมแก่ประชาชนอีกด้วย

(๒).จุดอ่อน ของสื่อมวลชนคือ การคาดหวังทางด้านธุรกิจมากเกินไป อาจเป็นการละเมิดผู้อื่น นवलน้อย ตรีรัตน์ และธานี ชัยวัฒน์ ได้ทำการศึกษา วิเคราะห์โครงสร้างของตลาดหนังสือพิมพ์ และวิเคราะห์มาตรการกำกับดูแลหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่ในประเทศไทย จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการกำกับดูแลพบว่า ^{๘๐} “ปัญหาทางจริยธรรมที่สำคัญของหนังสือพิมพ์คือ ปัญหาการเป็นตัวกลางการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพและปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลยังมีอยู่ ” ส่วนความเห็นเกี่ยวกับ Hate Speech เทพชัย หย่อง^{๘๑} ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ว่า “ทำไมสื่อถึงเผยแพร่ hate speech มันเป็นนโยบายของเจ้าของสื่อ นโยบายหนังสือ หรือนโยบายนายทุน หรือมีคนสั่งอีกทีหนึ่งที่เขาส่งเสริมให้เกิดความเกลียดชัง เราต้องรู้เรื่องพวกนี้ก่อน ” ปัญหาความเกลียดชังออนไลน์หรือ Hate Speech เป็นปัญหาที่รุนแรงมากเป็นอันดับต้นๆเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ใช้สื่อออนไลน์ และปัญหาด้านข้อเท็จจริงหรือข้อมูลด้านข่าวลือ ข่าวเท็จต่างๆ มีผู้ให้ความเห็นเท่าๆกันคิดเป็นร้อยละ ๓๐ จากผู้ให้สัมภาษณ์ ๓๐ คน โดยต่างมองว่า สภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ส่วนใหญ่ เกิดจาก ทัศนคติและความคิดเห็นส่วนตัวล้วนๆ

(๓).โอกาส โอกาสสำหรับการพัฒนาจริยธรรมการสื่อสารนั้นจากผลการสัมภาษณ์ คือ ความเห็นร้อยละ ๔๖.๖๗ เห็นว่า ควรใช้มาตรการทางคุณธรรม ศีลธรรมเชิงพุทธในการแก้ปัญหา (เริ่มที่ตัวเรา) ควรคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบก่อน พูด พิมพ์ โพสต์ ข้อความ ภาพและเสียง ควรใช้หลักความถูกต้องเป็นกลาง ควรเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ จริยธรรมตะวันออก นั้นมีแนวคิดเน้นที่การปฏิบัติ มีลักษณะเป็น Ethical Philosophy เน้นด้านความคิด (Wisdom) การมีมโนธรรม และการปฏิบัติ โดยทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมของ ศาสตราจารย์ ดร .ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง “ระบบ” การทำความดีละเว้นความชั่ว และคำว่า “ระบบ”หมายถึง “สาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำ การที่คนเราจะทำความดีหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับสาเหตุหลัก ๒ ประการ ได้แก่ (๑). สาเหตุภายในตัวบุคคล เช่น ความเชื่อที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การเคารพกฎหมาย (๒). สาเหตุภายนอกตัวบุคคล

^{๘๐} นवलน้อย ตรีรัตน์และธานี ชัยวัฒน์ , รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ , เรื่องโครงสร้างตลาด และการกำกับดูแลหนังสือพิมพ์, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗, หน้า ๒๗.

^{๘๑} เทพชัย หย่อง , อ้างในพิรงรอม รามสูตร วัฒนันนทร์และนิธิมา คณานินันท์ , การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต, ๒๕๔๗, หน้า ๓๘.

เช่น คนรอบข้าง ศาสนา วัฒนธรรม”

(๔).อุปสรรค อุปสรรคของการพัฒนาก็คือ สื่อมวลชนมีเสรีภาพมากเกินไป ด้วยระบบโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่มีการหิบบกขึ้นมาพิจารณาเกี่ยวกับมาตรการควบคุมสื่อสารมวลชน (สื่อมวลชน) แม้มีการปฏิรูปสื่อแต่ด้วยระบบเครือข่ายเจ้าของธุรกิจสื่อ และผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะมีมาตรการเข้มงวดอย่างจริงจัง ดังนั้น การเสริมสร้างจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนมีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการนำแนวทางเชิงพุทธศาสนามาปรับใช้ในการสร้างจริยธรรมของการสื่อสาร เมื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัจจัยสำคัญทั้ง ๔ ประการนี้ร่วมกับทฤษฎีการสื่อสาร ของ เดวิด เค .เบอร์โล^{๘๒} ที่กล่าวว่ากระบวนการรับรู้ข่าวสารหรือช่องทางนั้นเกิดจาก “ผัสสะ” ๕ ประการ คือ หู ตา จมูก ลิ้นและกาย ผู้ส่งสารและผู้รับสารควรมี ความรู้ทัศนคติ ประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน การสื่อสารจึงสัมฤทธิ์ผล และทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาของ แดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner)^{๘๓} ที่ให้ความสำคัญว่า การเคลื่อนที่ให้ช้าลง หรือการลดความรวดเร็วในการใช้เทคโนโลยีให้ช้าลง จะช่วยยับยั้งความผิดพลาดได้ แนวทางการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้รับสารควรใช้หลักการเชิงพุทธ ในการคิดใคร่ครวญอย่างแยบคายถูกวิธีก่อนพูด โพสต์และพิมพ์เพื่อเป็นผู้ส่งสารต่อไป โดยละเว้น คำพูดที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสังคม

๓.๔.๑ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

จากมาตรการควบคุมจริยธรรมการสื่อสารมวลชนที่ผู้วิจัยนำ เสนอนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นมาตรการในการควบคุมสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ในปัจจุบันที่สำคัญเช่นกัน แต่กระนั้นก็ยังไม่สามารถลดปัญหาได้อย่างยั่งยืน ถึงแม้ปัจจุบันเป็นช่วงการใช้กฎหมายพิเศษก็ตาม เมื่อกฎหมายนี้หมดไป ความรุนแรงจากการสื่อสารอาจกลับมาใหม่ トラบใน ดที่ประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ยังขาดความตระหนักคิด และขาดความรู้เท่าทันสื่อ สาเหตุเกิดจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน และจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทำให้ทราบว่า ปัญหาแต่ละด้านขึ้นอยู่กับทางเลือกหลักจริยธรรมมาใช้แก้ปัญหาให้ถูกต้องครอบคลุมสภาพปัญหานั้นๆ

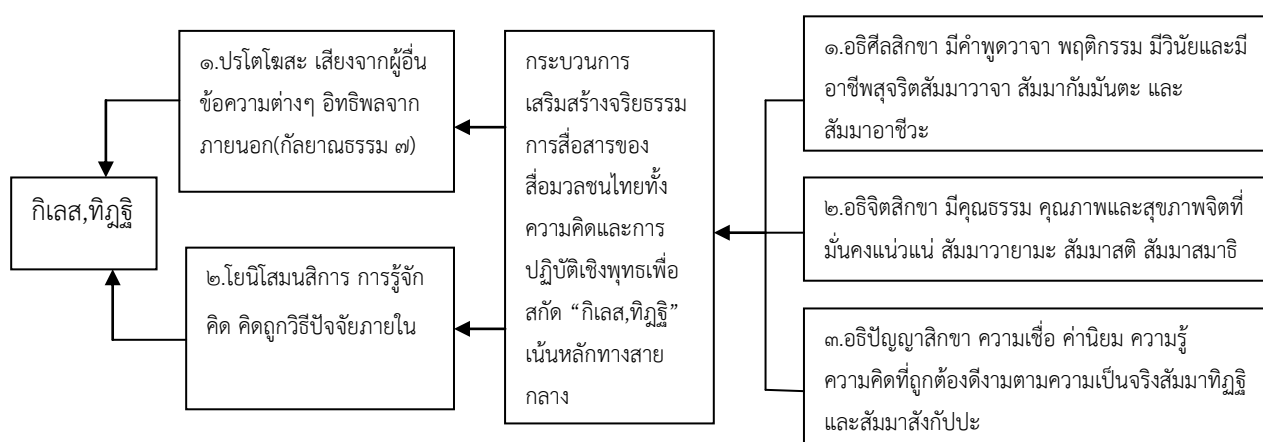
จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญ มีดังนี้คือ (๑).ให้เว้นจากการทำความชั่ว (๒).ให้หมั่นทำความดี (๓).ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมทั้ง ๓ ข้อนี้เป็นรากฐานของจริยธรรมทั้งหลาย^{๘๔} และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๔ รูป/คนต่างให้ความเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย ในการ

^{๘๒} David K Berlo, อ้างแล้ว.

^{๘๓} Daniel Lerner, “ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ” (Development Communication Theory) (๒๕๕๓) หน้า ๒๗๑.

^{๘๔} สมคิด บางโม , จริยธรรมทางธุรกิจ , พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนวิทย์การพิมพ์ , ๒๕๕๔), หน้า ๒๔.

ดำเนินงานที่เกี่ยวกับการ พัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ จุดสนใจที่ควรเน้นเป็นพิเศษ คือ เรื่องปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่งที่มาของการพัฒนา คำที่พูดกันว่า “การพัฒนาเสริมสร้าง” ก็อยู่ที่ปัจจัย ๒ ประการนี้ส่วนกระบวนการของการ พัฒนา ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเพียงแต่รู้เข้าใจไว้เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลและคอยเสริม ควบคุม กระตุ้น เรา ให้น้ำเชื้อของการ พัฒนาเสริมสร้างจริยธรรม มดำเนินไปตามกระบวนการนั้น เมื่อทำความเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะมองเห็นรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๓.๑๔ ภาพสรุปจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓.๔.๒ ผลการวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ในการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย นักวิชาการ ด้าน รปศ. ๒ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ๔ รูป/คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารมวลชน ๕ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ๑ คน ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย ” โดยผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ๒ ประเด็นดังนี้ ๑). รูปแบบการแก้ไขสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยใช้หลัก กัลยาณมิตรแก้ไข ปรีตโฆสะ และระเบียบวินัย วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ แก้ไข โยนิโสมนสิการ ๒). แนวทางการใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นไว้อย่างน่าสนใจในหลายประเด็น และ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน หรือจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบกับศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้ทราบว่า

(๑) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อออนไลน์ที่ก่อให้เกิด “สงครามข้อมูลข่าวสาร ” ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖-เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ นั้น เป็นสภาพปัญหาที่เกิดจาก “ความโลภ ความโกรธ และความหลง ” หรือ “กิเลส ตัณหา ” คือความต้องการ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของ

การดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือ “กิเลสสี่ขาว” มิใช่ความต้องการหรือค้นหาส่วนเกินของชีวิต เพราะการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนส่วนใหญ่รับนโยบายจากองค์กรหรือหน่วยงานที่ตนสังกัด และไม่มีเจตนาทำลายสังคม สื่อมวลชนอาวุโส อรุณโรจน์ เลี่ยมทอง และ ชนดล มีถม ^{๘๕} ได้ให้ความเห็นไว้อย่างน่าสนใจว่า ปัญหาทางสื่อออนไลน์ส่วนใหญ่เกิดจากการโพสต์ข้อความของผู้ใช้สื่อออนไลน์ทั่วไปซึ่งไม่ใช่สื่อมวลชนทั้งหมด เพราะสื่อมวลชนส่วนใหญ่มีจริยธรรมค่อนข้างสูงและเคร่งครัดต่อการปฏิบัติหน้าที่ บรรจบ บรรณรุจิ ^{๘๖} ให้ความเห็นว่า ควรศึกษาเบื้องลึก เบื้องหลังของสภาพปัญหาแต่ละด้านว่ามีสาเหตุมาจากอะไรแน่ นั่นคือสิ่งที่ควรดำเนินการแก้ไข สมาน งามสนธิ ^{๘๗} เสนอให้นำหลักการทำหน้าที่สื่อ (Watch Dog) การทำหน้าที่เป็นตะเกียง หรือกระจกส่องสังคมมาบูรณาการ ตามหลักพุทธธรรม เพื่อการเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนและเตือนตนในการทำหน้าที่อย่างเหมาะสม โดยใช้ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communication Theory) ของ แดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner) เพื่อการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่ง ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจิตตภาพสมัยใหม่ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหว ตัวต่าง ๆ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคม

(๒) การแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารออนไลน์ หรือการเสริมสร้างจริยธรรม บรรจบ บรรณรุจิ เห็นว่าไม่ควรใช้หลักธรรมเดียวในการเสริมสร้างจริยธรรม แต่ควรใช้หลายหลักธรรมร่วมกันโดยเฉพาะศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นหลักที่ทุกคนในสังคมควรยึดถือปฏิบัติ บุษกร วัฒนบุตร ^{๘๘} เห็นว่าการพัฒนาผู้รับสาร ควรใช้หลัก ศีล สมาธิ ปัญญาในการพิจารณารับสาร เนื่องจากไม่สามารถปิดกั้นการไหลของข้อมูลข่าวสารจากสื่อออนไลน์ได้ ในส่วนของสภาพปัญหาที่เกิดจากความเกลียดชัง หรือ กิเลสต้นตอจากการใช้สื่อออนไลน์ กฤษฎา ให้วฒนานุกูล ^{๘๙} ควรแก้ด้วยหลัก กรรม ๓ คือ กายกรรม วาจากรรมและมโน กรรมเพื่อลดอกุศลมูลทั้งปวง พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ ^{๙๐} ได้ให้ความรู้ความกระจ่างเรื่อง ปรัตตโทษ เกี่ยวกับปัจจัยภายนอก กัลยาณมิตรผู้รอบรู้ผู้ชี้แนะ โยนิโส มนสิการปัจจัยภายในซึ่งกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธจะต้องมีองค์ประกอบเหล่านี้ไม่สามารถแยกจาก

^{๘๕} อรุณโรจน์ เลี่ยมทอง , ชนดล มีถม ,สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๘๖} ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๘๗} รศ.ดร. สมาน งามสนธิ, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๘๘} บุษกร วัฒนบุตร, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๘๙} กฤษฎา ให้วฒนานุกูล, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๙๐} พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ ,รศ., สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

กันได้ เป็นหลักในการแก้ไขสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม และ พล .ต.ต. อัมพร ภัยสิทธิ์, รัตนพร แพนลา , เพ็ญสิน สงเนียม^{๙๑} ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักการแก้ไขสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ดังกล่าวมีความเหมาะสมและเสริมว่า ความพอเพียงเป็นสิ่งที่ควรยึดมั่น มนุษย์ต้องมีสันโดษ การเป็นผู้รับข่าวสารที่ดีควรใช้หลักกาลามสูตรควบคู่ไปกับระเบียบวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

(๓) ถึงแม้กฎหมายจะมีความจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญในการควบคุมป้องกันการละเมิด หรือการกระทำผิด พรบ .คอมพิวเตอร์ แต่ในความเป็นจริงประชาชนก็ยังขาดความยำเกรงกฎหมาย อาจเป็นเพราะขาดความรู้หรือ ถึงแม้รู้ก็ยังไม่มีการละเมิดซึ่งเป็นสิ่งที่อันตรายมากสำหรับการอยู่ร่วมกัน ในสังคม วิชาญ ธรรมสุจริต^{๙๒} ให้ความเห็นว่า ในหลักการความเป็นจริงการละเมิดผู้อื่นถึงแม้จะเป็น เรื่องจริงผู้ละเมิดก็มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๖-๓๓๐ ว่าด้วยเรื่องหมิ่น ประมาท เนื่องจากทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย

ในสังคมออนไลน์ปัจจุบัน การบังคับใช้กฎหมายก็ยังมีความเข้มข้นเนื่องจากอยู่ในช่วง การใช้กฎหมายพิเศษ แต่เมื่อกฎหมายนี้ถูกยกเลิก สภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ก็อาจจะ กลับมาสร้างความวุ่นวายในสังคม ต่อไป ดังนั้น จากการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความเห็น เกี่ยวกับการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธของสื่อมวลชนไทย นั้นต่างเห็นตรงกันว่าควรใช้ หลัก ศีล สมาธิและปัญญาในการปลูกฝังเพื่อเป็นเครื่องยับยั้งชั่งใจก่อน พูด พิมพ์และโพสต์ ข้อความ ภาพและเสียง ทางสื่อออนไลน์จึงเป็นความจำเป็นและมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อทุกคนในสังคม ปัจจุบัน

๓.๕ บทสรุป

จากการศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยผู้วิจัยได้มีส่วนร่วม การปฏิบัติการในครั้งนี้ รวมถึงได้ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คี ษา จากสื่ออินเทอร์เน็ตและได้พบเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความ สงสัย อยากทราบปัญหาที่แท้จริงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ และเมื่อได้ทำการศึกษาวิจัย อย่างจริงจังจึงทำให้ทราบว่า รากเหง้าของปัญหาที่แท้จริงนั้นมาจากการกระทำของผู้มีอิทธิพลต่อการ รับรู้ข่าวสารมากที่สุด นั่นคือ “สื่อมวลชน” ซึ่งอาจจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ก็ตาม จากอดีตสื่อมวลชน (สื่อเก่า) เช่น สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์มีหน้าที่ป้อนข้อมูลข่าวสารต่างๆแก่ผู้รับข่าวสาร ด้านเดียวโดยให้ความใส่ใจต่อผลตอบกลับ (feed-back) จากผู้ฟัง ผู้ชมหรือผู้รับข่าวสารค่อนข้างน้อย

^{๙๑} พล.ต.ต.อัมพร ภัยสิทธิ์, รัตนพร แพนลา, เพ็ญสิน สงเนียม, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๙๒} วิชาญ ธรรมสุจริต, สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗.

ในขณะที่ปัจจุบันรูปแบบการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการสื่อสารต่างๆต้องพึ่งพาเครือข่าย “อินเทอร์เน็ต” ทำให้สื่อเก่าต่างๆมีการพัฒนาเชื่อมต่อบนอินเทอร์เน็ต อย่างสมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่าระบบ “ดิจิทัล” มีหน่วยงานองค์กรกำกับดูแล (กสทช.) วางมาตรการจัดระเบียบให้ความสะดวกทั้งผู้ผลิต ผู้ลงทุน และผู้บริโภคให้ได้รับประโยชน์จากสื่อยุคดิจิทัลอย่างเท่าเทียมกัน เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยในส่วนของ การใช้สื่อออนไลน์จะเป็นหน้าที่ของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเปลี่ยนชื่อมาจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ไอซีที.) มีหน้าที่กำกับดูแล ควบคุม การใช้สื่อออนไลน์ของประชาชน ซึ่งปัจจุบันประชาชนได้กลายเป็นสื่อมวลชนโดยปริยาย แต่ลักษณะของการทำหน้าที่ แตกต่างจากสื่อมวลชนวิชาชีพ เนื่องจากสื่อมวลชนวิชาชีพอยู่ภายใต้ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กรวิชาชีพสื่อที่ตนสังกัด มีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ เป็นกรอบในการทำหน้าที่ และการพิจารณาเนื้อหาข่าวสาร ก่อนเผยแพร่ซึ่งแตกต่างจากประชาชนโดยทั่วไป

ในความเป็นจริงของ สภาพปัญหา “สงครามข้อมูลข่าวสาร” นั้นมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในปัจจุบันนี้และมิได้เกิดจากสื่อมวลชนวิชาชีพเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดจากรากลึกของปัญหาเก่าคือความเกลียดชัง ฝังลึก การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของผู้คนในสังคมตั้งแต่ก่อนปี ๒๕๔๙ เป็นยุคแรกของความแตกแยกในสังคม ไทย (ยุคพธม.และนปช.) ซึ่งผู้วิจัยได้เคย ทำการศึกษา เรื่อง “การนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับความขัดแย้งของสื่อโทรทัศน์ NBT” เมื่อปี ๒๕๕๒ ไปแล้ว ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า สภาพปัญหาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมไทย นั้นเกิดจาก “นักการเมือง” ซึ่งต้องการสร้างสถานการณ์ตามที่ต้องการโดยมีเป้าหมายเชิงคุณภาพคือหวังผล ในขณะ ที่สื่อมวลชนสนองตอบความต้องการของนักการเมืองในเชิงปริมาณคือการช่วงชิงมวลชน ให้ได้มากที่สุด สภาพปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวได้ลุกลามเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร ทางสื่อออนไลน์ เชิงพุทธของสื่อมวลชนไทย จากวัตถุประสงค์ในข้อที่ ๒ เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า สภาพปัญหา ผลกระทบและรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย มีอะไรบ้าง ผลจากการศึกษาพบว่า

๑. สภาพปัญหาในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๕๖-พฤษภาคม ๒๕๕๗ เป็นช่วงที่สถานการณ์บ้านเมืองไม่ปกติเกิดปัญหาความวุ่นวายในสังคม โดยสภาพปัญหาเกิด “สงครามข้อมูลข่าวสาร” ทางโซเชียลเน็ตเวิร์ค ซึ่งสื่อมวลชนส่วนใหญ่เป็นผู้จุดกระแสสังคม เกิดสภาพปัญหา ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านทัศนคติ “Hate speech” คำพูดรุนแรง มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๓๐ เห็นพ้องกันว่าปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ขาดสติ ขาดเหตุผลใช้อารมณ์ เป็นเพราะความรักและความเกลียดชัง (ตณหา) ความโลภ ความโกรธ ความหลง (กิเลส, ทุจริต) ๒) ด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “ข่าวลือข่าวเท็จ” มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๓๐ เช่นกัน เห็นว่าสื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและ ใส่ความ

คิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป ในขณะที่ผู้รับส่วนใหญ่ขาดความรู้เท่าทันสื่อและขาดการศึกษา ขาดเหตุผล ในการเชื่อ นิยมเสพข่าวร้ายมากกว่าข่าวดี ยึดติดกับความคิดเดิม มายากต่อการเปลี่ยนแปลง (ทฤษฎี ๓) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจมีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๒๓.๓๓ ว่า สื่อมวลชนส่วนใหญ่ขาดหวัง ผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (กิเลส) ชี้นำสังคมในทางไม่เหมาะสม ในส่วนของผู้ใช้สื่อทั่วไปมีการ ใช้สื่อออนไลน์เกินความพอดี สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่ มีมารยาทในการใช้สื่อออนไลน์ ๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม “ความแตกแยก” มีผู้ให้ความเห็นร้อยละ ๑๖.๖๗ เห็นว่า เป็นเพราะความ เหลื่อมล้ำทางสังคม (ทฤษฎี)

๒. สาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิด สภาพปัญหาดังกล่าว เกิดจาก ๑) สาเหตุปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี ๒) สาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่น และขาดความยั้งคิด

๓. ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ พบว่า ส่วนใหญ่คือผลกระทบในระดับสังคม ได้แก่ ความแตกแยกและความรุนแรง รองลงมาคือผู้ได้รับผลกระทบในระดับบุคคลเกิดจากการไม่มี อาชีพ ขาดรายได้ และผลกระทบที่เกิดในหมู่เพื่อนสนิทที่มีความ คิดเห็นต่างกันคือ เสียความเป็นมิตร ซึ่งทำให้ชีวิตขาดความสุข เป็นโรคซึมเศร้าและบางรายถึงขั้นคิดสั้น ผลกระทบทั้งส่วนบุคคลและสังคม ได้แก่ ความไม่สะดวก และความไม่ปลอดภัย ก่อให้เกิดความทุกข์

๔. แนวทางในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร พบว่า ผู้ใช้สื่อออนไลน์ทุกคนมีส่วนใน การสร้างปัญหาได้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสื่อมวลชนผู้ซึ่งมีอิทธิพลและบทบาทในการสร้างกระแส สังคม ควรใช้มาตรการทางคุณธรรม ศีลธรรมโดยมีผู้ให้ความเห็นถึงร้อยละ ๔๖.๖๗ ควรใช้แนวทาง เชิงพุทธในการแก้ไข ได้แก่ ๑.ปัจจัยภายนอกหรือ ปรโตโมสะ แก้ไขโดยกัลยาณมิตร (กัลยาณธรรม ๗) ปิโย น่ารัก ครุ น่าเคารพ ภาวนีโย ความรู้และภูมิปัญญา วุตตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล วจนกฺขโม อดทน ต่อถ้อยคำ คมภีรณฺจ กถิ กตฺตา พูดเรื่องยากให้เข้าใจง่าย โน จมฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำให้เสื่อมเสีย ๒.ปัจจัยภายในหรือ อโยนิโสมนสิการ แก้ไขโดยระเบียบวิธีคิด แบบ โยนิโสมนสิการ ๑๐ ประการ วิธี คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ หรือกระจายเนื้อหา วิธีคิดแบบสามัญ ลักษณะ มองอย่างรู้เท่าทันความเป็นอยู่เป็นไปของสิ่งทั้งหลาย วิธีคิดแบบอริยสัจ คิดแบบแก้ปัญหา วิธี คิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ วิธีคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและ ความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ธรรม กับ อรรถ หรือ หลักการ กับ ความ มุ่งหมาย วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบรู้ทันคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้ เห็นครบทั้งด้านดีด้านเสีย วิธีคิดแบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม^{๙๓} วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือ การพิจารณาเกี่ยวกับปฏิสัณหา คือ การใช้สอย หรือบริโภคเป็นวิธีคิดแบบสกัด หรือบรรเทาต้นเหตุ

^{๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), โยนิโสมนสิการ – วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (๒๕๕๖), หน้า

วิธีคิดแบบเร้ากุศล เป็น วิธีคิดแบบ อุปาทกมนสิการ เพื่อลดความเกลียดชัง คิดให้เกิดผล วิธีคิดแบบ อยู่กับปัจจุบัน เป็นวิธีคิดแบบอุบายมนสิการ อุบายปลุกเร้าคุณธรรม และวิธีคิดแบบวิภาษวาท การคิด กับการพูด เป็นกรรมใกล้ชิดกันที่สุด ก่อนจะพูด ก็ต้องคิดก่อน โดยใช้กระบวนการ **ศีล สมาธิ ปัญญา** ในการพัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย มีปัจจัยแห่ง **สัมมาทิฐิ** ที่เป็นจุดเริ่มต้น

บทที่ ๔

รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ฐานความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ในบทที่ ๒ และการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบและการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยในบทที่ ๓ นำมาสังเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย โดยผู้วิจัยใช้หลักการเชิงพุทธ “ปรัโตโมสะ”(กัลยาณมิตร) “โยนิโสมนสิการ” “กาลามสูตร” และอายตนะทั้ง ๖ มาเป็นกรอบในการกำหนดรูปแบบในครั้งนี้ และใช้ กระบวนการ ศิล สมาธิ ปัญญารวมถึง อริยสัจ ๔ ในการพัฒนาเสริมสร้างจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย มีปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้น โดยได้รับการเห็นชอบจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งให้ความเห็นสอดคล้องกันในการนำเสนอรูปแบบดังกล่าว

๔.๑ จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การปฏิบัติการ มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ทำให้ ผู้วิจัยทราบว่า จริยธรรมในทางทฤษฎีหมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีต้นไมจริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน หมายถึง ระบบทำความดีละเว้นความชั่ว^๑ ขึ้นอยู่กับสาเหตุหลัก ๒ ประการ คือ สาเหตุภายในตัวบุคคล เช่นความเชื่อ อที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และสาเหตุภายนอกตัวบุคคล เช่น สภาพแวดล้อม ศาสนา วัฒนธรรมและ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๒ กล่าวถึงจริยธรรมว่า หมายถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การใช้ชีวิตทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งส่วนตัวและสังคม ทั้งทางด้าน อารมณ์ จิต ปัญญา และศีลวัตร เสรีรังสรรค์^๓ ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็น Ethical Philosophy เน้นที่ด้าน ความคิด (Wisdom) ศรัทธา (Faith) กับความเชื่อ

^๑ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ,ศ.ดร., **ทฤษฎีต้นไมจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล** , กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๖.

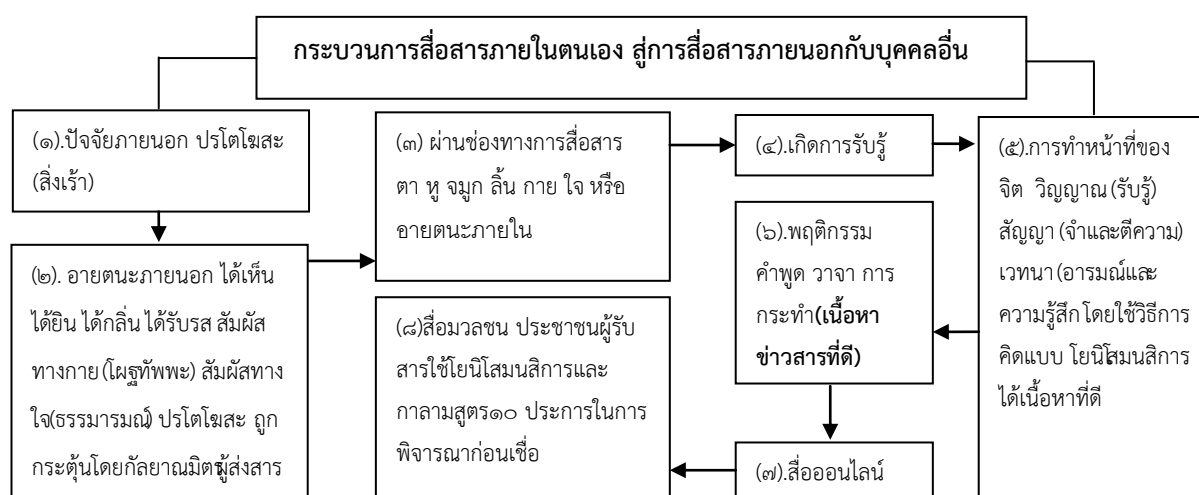
^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม เล่มที่ ๔ ฉบับปรับปรุงและขยายความ** , (โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๙ – ๖๗๐.

^๓ ศีลวัตร เสรีรังสรรค์ . ศ.ดร., **นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อนก การคอร์รัปชันสภาพปัญหาสาเหตุผลกระทบแนวทางแก้ไข**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๓.

(Believe) นอกจากนี้ กิรติ บุญเจือ^๔ ยังเห็นว่า จริยธรรม คือ ความรับผิดชอบ (Accountability) และความซื่อสัตย์ (Honesty) ส่วนทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมของนักคิดตะวันตก คานต์^๕ ได้มุ่งหวังไปที่การกระทำตามหน้าที่เพื่อหน้าที่ (Duty for Duty's sake) เขานำเอาการกระทำตามหน้าที่นั้นมาเป็นเครื่องชี้ขาดหรือตัดสินคุณค่าทาง “จริยธรรม” เมื่อบุคคลกระทำตามหน้าที่ของตนเองและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนแล้ว ความดีก็จะเกิดขึ้นกับบุคคล และสังคมส่วนรวมด้วยเช่นกัน ซึ่ง โคลเบิร์ก^๖ สรุปว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี ๖ ขั้น ๓ ระดับ สำหรับ ขั้นตอนของพัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุและพัฒนาการทางสติปัญญา

๑.จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

ตามหลักพุทธศาสนา^๗ การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง วิธีสมาจาร คือ ความประพฤติทางวาจา มี ๒ ประการ ได้แก่ วิธีสมาจารที่ควรเสพ และวิธีสมาจารที่ไม่ควรเสพ การสื่อสารเชิงพุทธ^๘ เป็นกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจ หรือการสื่อสารกับตนเอง เป็นการสื่อสารที่เป็นกุศลเท่านั้น เป็นทิศทางที่ก่อให้เกิดปัญญา

แผนภาพที่ ๔.๑ กระบวนการและรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ (ผู้วิจัย)

^๔ กิรติ บุญเจือ, *ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓.

^๕ Immanuel Kant, *Fundamental Principles of the Metaphysics of Morals* (complete text, pdf file) (2006), pp. 2-2.

^๖ Kohlberg, L., *Moral Stage and Moralization : The Cognitive Developmental Approach*, In T. Lickona (Ed.) *Moral Development and Behavior*, pp. 41 – 43.

^๗ (ม.นุ (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.

^๘ ทศนีย์ เจนวิถีสุข, *การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*, *พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

การสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการ เป็นต้น “โยนิโสมนสิการ” เท่านั้น ไม่เป็น “อโยนิโสมนสิการ” เมื่อสื่อสารกับผู้อื่น เช่น สนทนาแต่เนื้อหาที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ ดังพระดำรัสในกาลามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วย “วาจาดีที่ควรปล่อย และวาจาไม่ดีไม่ควรปล่อย” การสื่อสารเชิงพุทธที่เป็นการสื่อสารภายนอก หรือ ปรโตโฆสะ ได้แก่ เสียง จากผู้อื่น และการสื่อสารภายใน หรือโยนิโสมนสิการ ได้แก่ กระบวนการคิดถูกวิธี นอกจากนั้น ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ภายนอก เช่น กัลยาณมิตร หรือ มิตรที่ดี กัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อดำรงไม่เสื่อมสูญแห่งสัจธรรม

องค์ประกอบของการสื่อสารเชิงพุทธประกอบด้วย การฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติ ผู้รับสารต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องประกอบด้วย สติ^๙ และ กาลามสูตร ๑๐ ประการ การสื่อสารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ทฤษฎีการสื่อสารของ เดวิด เค.เบอร์โล S.M.C.R ประกอบด้วย ผู้ส่งสารต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความสามารถในการเข้ารหัสหรือการส่งสาร เนื้อหาสาร คือสิ่งที่ต้องการสื่อไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทาง “ผัสสะ”(หู ตา จมูก ลิ้น กาย) ผู้รับสาร จะต้องเป็นผู้ที่มีทักษะ มีประสบการณ์ความรู้เช่นเดียวกับผู้รับส่งสาร การสื่อสารจึงจะสัมฤทธิ์ผล ดังนั้น “จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ” จึงควรปฏิบัติดังคเว้น “อกุศลมูล” หรือ ปรโตโฆสะในด้านไม่ดี

๒.จริยธรรมการสื่อสารมวลชน หรือ จริยธรรมของสื่อมวลชน

จริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชน หมายถึง การทำหน้าที่อย่าง ถูกต้อง เป็นกลาง ไม่อคติ หน้าที่ของสื่อมวลชนมี ๕ ประการหลัก คือ ๑). ตรวจสอบสังคม (Watch Dog) สื่อมวลชนเป็นผู้มีบทบาทในการตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล ฝ่ายค้าน และภาคเอกชน รวมถึงประชาชนทุกคนที่อยู่ในสังคม ๒).เชื่อมโยงสังคม (Linkage) ในกรณีการทำหน้าที่ของฝ่ายต่างๆขาดการเชื่อมโยง ประชาสัมพันธ์ สื่อมวลชนมีหน้าที่เชื่อมโยงประสานในลักษณะของการเผยแพร่ข่าวสาร ๓).สืบทอดและหล่อหลอมวัฒนธรรม (Socialization) ในประเทศไทยประกอบด้วยประชาชนทุกเชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งมีทั้ง พุทธศาสนา อิสลาม ซิกข์ คริสต์ ฯลฯ ซึ่งความเป็นพหุสังคมนี้เองที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ ๔).ให้การศึกษาสร้างปัญญา (Enlightenment) สื่อมวลชนเป็นที่พึ่งของประชาชนในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจและชุดแคะแเกาะเรื่องเล็กๆที่ ประชาชนไม่รู้ สื่อมวลชนเปรียบเสมือนกระจกหกด้าน ที่ฉายให้เห็นทุกแง่มุมปัญหา ๕).ให้ความบันเทิง (Entertainment) หน้าที่หลักอีกด้าน ของสื่อมวลชนคือ สร้างรอยยิ้ม สร้างความสุขแก่สังคม เพราะเป็นหน้าที่สำคัญอีกประการในการรักษาสังคมให้พ้นจากความตึงเครียด

^๙ พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี, ๒๕๕๕). อ้างใน จักรกฤษ เพิ่มพูล, บทความจริยธรรมสื่อ, ศูนย์ศึกษากฎหมายและนโยบายสื่อมวลชน, สถาบันอิสรา.

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนและความรับผิดชอบ ซึ่ง เป็นสิ่งที่มากำกับสิทธิและเสรีภาพ อีกชั้นหนึ่ง ได้แก่^{๑๐} (๑).Rights of the press สิทธิของสื่อมวลชน (๒).Freedom of the press เสรีภาพของสื่อมวลชน (๓).Functions of the press หน้าที่ของสื่อมวลชน (๔).Responsibility of the press ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน จากการศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติการ จึงสรุปว่า จริยธรรมการสื่อสารของสื่อมวลชน หมายถึง **“การปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความถูกต้อง เป็นกลาง สร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม”**

๓.จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย

ในปัจจุบัน สื่อออนไลน์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษยชาติ สื่อออนไลน์ เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่รับและส่งสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง และ สื่อสารได้หลายอย่างร่วมกัน เช่น ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมๆกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อ ดั้งเดิมเข้ากับความรู้ความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสัมพันธ์ สื่อออนไลน์มีระบบการสื่อสารที่เชื่อมต่อทาง อิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายระดับโลก ได้แก่เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet)^{๑๑} เครือข่ายออนไลน์ (Social Network) เกิดขึ้นด้วยความพยายามที่จะประยุกต์หลักการตามแนวพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเว็บไซต์ (Website) ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ในปัจจุบันคือ เฟซบุ๊ก (Face book) จริยธรรมของการสื่อสารออนไลน์ จึงควรมีมารยาทใช้อย่าง พอเพียง ไม่ใช่สื่อออนไลน์ทำร้ายผู้อื่น ไม่รบกวนผู้อื่น ไม่ลักขโมย ควรใช้สื่อออนไลน์ด้วยความ ใฝ่ดีและเคารพผู้อื่น

โดยสรุป จะเห็นได้ว่านักคิดตะวันตกให้ความสำคัญเกี่ยวกับ “จริยธรรม” เป็นแนวทาง การดำเนินชีวิตด้วยการยึดหลัก “ทำความดี” โดยเน้นที่การ “สร้างปัญญา” ซึ่งมีผลต่อความเชื่อและ ศรัทธา รวมถึงความซื่อสัตย์และ ความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางตะวันตกที่ว่า “จริยธรรม ” ก็คือ การทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อตน โดยจริยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจาก พัฒนาการเป็นลำดับขั้นของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวพันกับพัฒนาการทาง สติปัญญา ด้วยเช่นกัน ในขณะที่ จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ มีความหมายในทิศทางเดียวกับ จริยธรรมของนักคิดตะวันตกและ ตะวันตก ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์เกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชนและจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย จึงสรุปว่า หมายถึง **“วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญาและ การ ประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก”**

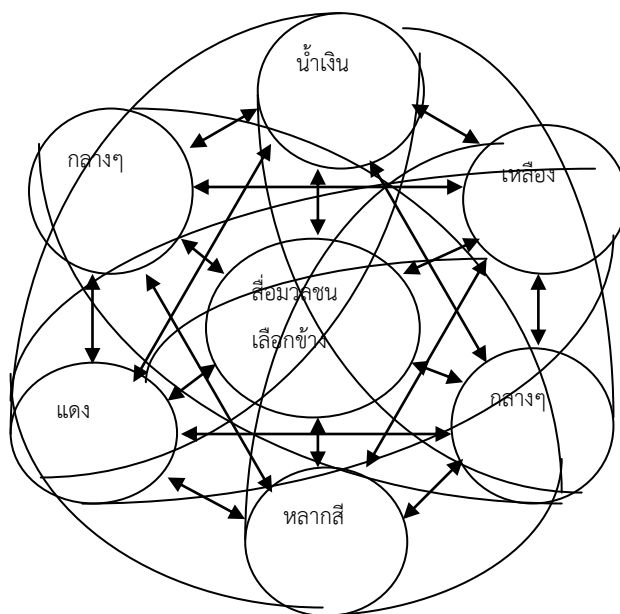
^{๑๐} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์.ศ.ดร., สื่อสารมวลชนเบื้องต้น . พิมพ์ครั้งที่ ๔, (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๘.

^{๑๑} สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, พัฒนาการสื่อใหม่ (New Media) : อิทธิพลภาษาดิจิทัลต่อรูปแบบ การสื่อสารของมนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวน สุนันทา, ๒๕๕๔, หน้า ๙๔.

๔.๒ สภาพปัญหา ผลกระทบและการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดจากทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในสังคมโดยรวม หรือ อาจจะกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง “สื่อ” ด้วยเหตุผลที่ว่า การสื่อสารเป็นพื้นฐานของ ทุกสังคมโดยรวม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารในแต่ละครั้งจะทำให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาเสมอ

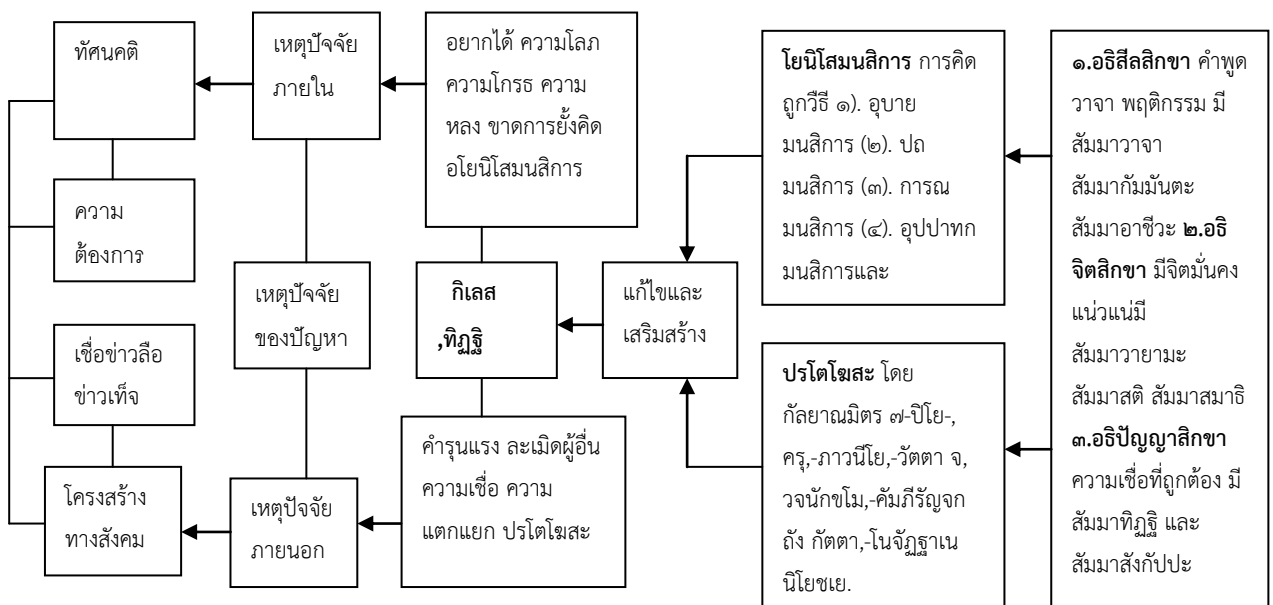
ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารโดยเฉพ าะสื่อใหม่ หรือสื่อออนไลน์มีความจำเป็นและเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญสำหรับชีวิตประจำวันไปแล้ว จึงยากที่จะปิดกั้น หรือไม่เห็นด้วยและคัดค้านการนำเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้ในสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่า ทำให้เกิดการมอมเมาหรือเกิดความเสียหายอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน วิธีการที่ถูกต้องคือ การควบคุมผู้ใช้หรือให้ความรู้การศึกษาต่อประชาชนในการรู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม สังคมไทยในปัจจุบันกลายเป็น “สังคมก้มหน้า” เป็นพฤติกรรมที่มีให้เห็นโดยทั่วไปจะ ใช้สื่อออนไลน์เพื่อการติดต่อสื่อสาร ระหว่างครอบครัว เพื่อนฝูง หรือประสานงานทางธุรกิจเป็นสิ่งสำคัญมากในอันดับต้นๆของ การดำรงชีวิต จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมทำให้ ได้ข้อสรุปที่ค่อนข้างชัดเจนว่า การใช้สื่อออนไลน์ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม ยูทูบ หรือ ไลน์ กว่าร้อยละ ๙๐ เห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นและมีทั้งข้อดีและข้อเสียเท่าๆกัน

แผนภาพที่ ๔.๒ สภาพปัญหาจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย(ผู้วิจัย)

จากแผนภาพจำลองสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ “สงครามข้อมูลข่าวสาร” ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖-เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ ทำให้เห็นถึงสภาพความขัดแย้ง ความวุ่นวายในสังคมไทยซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่าต้นตอของปัญหาดังกล่าว เกิดจาก การโพสต์ข้อความ แชรข้อความ รวมถึงการติดต่อภาพและเสียง เผยแพร่ทางยูทูป การสร้างข่าวลวง การยั่วยุและการระดมความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแบ่งฝักฝ่ายในสังคมออนไลน์ จนในที่สุดผลกระทบ ดังกล่าวออกมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง โดยจุดเริ่มต้นเกิดจากการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ในการนำเสนอข่าวสารทาง สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ดาวเทียม การยั่วยุ ปลุกระดมความคิดเห็น จนกระทั่งเกิดเป็นปรากฏการณ์ความไม่สงบในประเทศ และมีการประกาศใช้ “กฎหมายพิเศษ ” ขึ้นตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ จนถึงปัจจุบัน สภาพปัญหาสงครามข้อมูลข่าวสารดังกล่าวจึงเบาบางลง แต่หากรัฐบาล (คสช.) ประกาศยกเลิกกฎหมายพิเศษดังกล่าว ปัญหาความวุ่นวายจากการใช้สื่อออนไลน์ก็อาจจะกลับมาอีก

ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดในการ เสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยขึ้น เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสาร ของสังคม อย่างสูง และสื่อมวลชนยังมีเสรีภาพในการรับรู้และเผยแพร่ข่าวสารมากด้วยเช่นกัน ในขณะที่ความรวดเร็วของสื่อออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยที่ยากต่อการควบคุม

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงบทสรุปเกี่ยวกับสภาพปัญหา (กิเลส, ทุจริต) การแก้ไขและเสริมสร้างจริยธรรม การสื่อสารเชิงพุทธทางออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย (ผู้วิจัย)

ผู้วิจัยได้ทำการ ศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติทำให้ทราบว่า สภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ที่พบมี ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑).ด้านทัศนคติ (๒).ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ (๓).ด้านความเชื่อข่าวลือ ข่าวเท็จ (๔).ด้านโครงสร้างทางสังคม สภาพปัญหาดังกล่าวล้วนมีรากเหง้ามาจาก “กิเลสและทิฐิ” ผู้วิจัย จึงนำเสนอกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมแก้ไขสภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์โดยใช้หลัก “โยนิโสมนสิการ ปรัตโธสะโดยกัลยาณมิตร ซึ่งมีกระบวนการ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมโดยมีปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้น

จากบทสรุปเกี่ยวกับการสภาพปัญหาและการเสริมสร้างจริยธรรม การสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย และจากแผนภาพสรุปทำให้ทราบว่า สภาพปัญหาดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามหลักพุทธธรรมพบว่า ต้นตอของปัญหา คือ กิเลสและทิฐิ

๑). กิเลส ๑๐^{๑๒} ในความหมายของมนุษย์โลก คือ ความต้องการ หมายถึง ความโลภ ความโกรธและความหลง เป็นเครื่องทำใจให้เศร้าหมอง คือ ๑) โลภะ=ความอยากได้ ๒) โทสะ=ความคิดประทุษร้าย ๓).โมหะ=ความหลง ความไม่รู้ ความเขลา ๔) มานะ=ความถือตัว ๕) ทิฐิ=ความเห็นผิด ๖) วิจิณณา=ความลึกลับสงสัย ความเคลือบแคลง ๗) ถีนะ=ความหดหู่ ท้อแท้ถดถอย ๘) อุทธัจจะ=ความฟุ้งซ่าน ๙) อหิริกะ=ความไม่ละอายต่อความชั่ว ๑๐) อนัตตตัปปะ=ความไม่เกรงกลัวต่อความชั่ว

๒). ทิฐิ ๒^{๑๓} ความเห็น,ความเห็นผิด ได้แก่ ๑) สัสสตทิฐิ ความเห็นว่าเที่ยง ความเห็นว่ามีอัตตาและโลก ซึ่งเที่ยงแท้ยั่งยืน คงอยู่ตลอดไป ๒) อจเฉททิฐิ ความเห็นว่าขาดสูญ ความเห็นว่ามีอัตตาและโลกซึ่งจักพินาศขาดสูญหมดสิ้นไป

และสาเหตุจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทยได้ส่งผลกระทบ ๒ แนวทาง คือ ๑) ส่งผลกระทบในระดับบุคคล ๒).ส่งผลกระทบในระดับสังคม สอดคล้อง กับ สุรพงษ์ โสธนเสถียร^{๑๔} เห็นว่าผลกระทบจากการสื่อสารได้แก่ ผลกระทบต่อความรู้สึก ทัศนคติของบุคคล และผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคล ที่มีต่อสังคม หรือปัจจัยภายนอก ซึ่งได้ส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ก่อให้เกิด “ความทุกข์” ดังคำกล่าวที่ว่า “สงครามสู้รบด้วยอาวุธใช้เวลาอัน นานยาวนาน แต่สงครามข้อมูลข่าวสารใช้เวลาเพียงเสี้ยววินาที ”

^{๑๒} อภ.วิ.๓๕/๑๐๒๖/๕๒๘.

^{๑๓} ส.ป.๑๗/๑๗๙-๑๘๐/๑๒๐.

^{๑๔} สุรพงษ์ โสธนเสถียร , การสื่อสารเพื่อการจัดการในองค์กรธุรกิจ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๒

ในการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อแก้ปัญหาเชิงลบในสังคมออนไลน์นั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องที่นักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้เพื่อเป็นแนวทางเช่น การแก้ปัญหาสังคมที่มีความขัดแย้ง หรือความเกลียดชัง โดยต้องขุดปัญหาของความขัดแย้งและความเกลียดชังนั้นออกมาคลี่คลายดูว่า ต้นตอของปัญหานั้นคืออะไร ทำความเข้าใจและเข้าถึงปัญหาแล้วจึงใช้หลักการให้ความรู้เสริมสร้างพัฒนาจริยธรรมเป็นลำดับขั้น ดังเช่น แนวคิดของ โคล์เบิร์ก ที่ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรม โดยเชื่อว่า “พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจาก พัฒนาการของ โครงสร้างทางความคิด” และ ศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวินได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ จริยธรรมว่า “เป็นระบบการทำความดีละเว้นความชั่ว” ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการทาง พุทธศาสนา การศึกษาโดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviews) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๓๐ รูป/คน โดยให้ความเห็นเท่ากันคือร้อยละ ๓๐ เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทาง สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย พบว่า สื่อมวลชนไทยขาดจริยธรรมด้านการทำหน้าที่ เสนอข่าวขาด ความเป็นกลาง เป็นสื่อเลื อกข้าง มักใส่ความคิดเห็นส่วนตัวขึ้นำสังคมไปในทิศทางที่มีขอบ บิดเบือน เนื้อหาข่าว ในหลักการเชิงพุทธ คือ “กิเลสและทิวฏฐิ” ก่อให้เกิด “ความทุกข์” ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม เฉพาะผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗ ได้ให้ความเห็นในทิศทางเดียวกัน คือต้องใช้กระบวนการ “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญาในการเสริมสร้างจริยธรรม ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัด เชียงใหม่” ของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^{๑๕} โดยใช้ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนา ทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้ประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพูด การพิมพ์ หรือการโพสต์ข้อความรวมทั้งภาพและเสียงจะต้อง กลั่นกรองความถูกต้อง ความแม่นยำ ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึดหลักจรรยาบรรณแห่ง วิชาชีพเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ (SWOT) จากจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการ พัฒนาจริยธรรมของสื่อมวลชนไทย ในการวิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้ จริง

^{๑๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส , รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ .เชียงใหม่ , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา , (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๔.๓ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย สามารถสรุปได้ว่า (๑) สื่อมวลชนควรมีความรู้เรื่องนั้นๆ ดีพอที่จะเผยแพร่ (๒) ต้องตระหนักความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (๓) ยอมรับมุมมองที่แตกต่าง (๔) สื่อมวลชนต้องพูดความจริง (๕) หลีกเลี่ยงการยั่วยุสร้างความขัดแย้ง (๖) มีความยุติธรรม (๗) รับผิดชอบต่อสังคม (๘) สื่อต้องมีสติใคร่ครวญอย่างรอบคอบ

ก.จุดแข็ง (Strong) ของสื่อมวลชนไทย

สื่อมวลชนมีการรวมตัวเป็นองค์กรวิชาชีพเพื่อความเป็นเอกภาพ และมีอำนาจต่อรองในสังคมสูง มีข้อบังคับบทลงโทษ กำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบ และสถานะของสื่อมวลชนอย่างชัดเจน ประชาชนให้ความเชื่อถือข้อมูลข่าวสารที่สื่อมวลชนนำเสนอสูง มีอิทธิพลในด้านการตรวจสอบสังคมสูง เป็นที่พึ่งสุดท้ายด้านความยุติธรรมของประชาชน

ข.จุดอ่อน (Weak) ของสื่อมวลชนไทย

สื่อมวลชน มักขาดการคิดไตร่ตรองถึงผลกระทบอย่างรอบคอบ หวังผลทางธุรกิจมากเกินไป มักมีการละเมิดผู้อื่น เป็นสื่อเลือกข้างทางการเมืองเสนอข่าวโดยอคติ ไม่เป็นกลาง และขึ้นนำสังคมในทางรุนแรง ปลูกเร้าใช้สำนวนคำพูดไม่เหมาะสม ขาดความชัดเจน

ค.โอกาส (Opportunity) ของสื่อมวลชนไทย

โอกาสของการเสริมสร้างจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ ของสื่อมวลชน เป็นการเริ่มต้นที่ตนเองด้วยหลักคุณธรรม ศีลธรรม เชิงพุทธคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อน พูด พิมพ์ โปสต์ ข้อความ รวมทั้งภาพและเสียงลดความคาดหวังทางด้านธุรกิจเพิ่มความตระหนักในการทำหน้าที่อย่างเคร่งครัด

ง.อุปสรรค (Problem) ของสื่อมวลชนไทย

ปัจจุบัน สื่อมวลชนมีเสรีภาพมากเกินไป สภาวิชาชีพยังไม่สามารถบังคับใช้ได้ย่ยครอบคลุมทางกฎหมาย สื่อยึดติดผลประโยชน์มากเกินไป สื่อออนไลน์มีความรวดเร็วมากทำให้เกิดการผิดพลาดโดยไม่ตั้งใจได้ง่าย และในขณะเดียวกันทำให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้เองโดยไม่พึ่งสื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๓๐ รูป/คน ความเห็นส่วนใหญ่มองว่า มาตรการทางกฎหมาย มีเพียงพอแต่ขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง มาตรการทางสังคม ที่ใช้กดดันสื่อเมื่อทำผิดจรรยาบรรณก็ไม่สามารถใช้ได้ผล มาตรการสื่อควบคุมกันเองโดยองค์กรวิชาชีพนั้นไม่สามารถแก้ไขสภาพปัญหาจากการใช้สื่อออนไลน์ได้ และจากความเห็นร้อยละ ๔๖.๖๗ เห็นว่า ควรเสริมสร้างคุณธรรม ศีลธรรมเชิงพุทธศาสนา หรือเรียกว่า สร้างจิตสำนึกและความตระหนักภายในตนเอง เนื่องจากอุปสรรคของการพัฒนาได้แก่ สิ่งที่ไม่สามารถ เปลี่ยนแปลงได้ เช่น เสรีภาพของสื่อมวลชน และความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต จึงควรหันมาปลูกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม

ภายในตนเอง โดยให้ความเห็นสรุปว่า “เราไม่สามารถใช้ฝ่ามือปิดแผ่นฟ้าได้ แต่ควรใช้หลักพุทธธรรมปิดที่หัวใจโดยเริ่มที่ตนเอง”

ตารางที่ ๔.๑ การเปรียบเทียบจริยธรรมและการทำหน้าที่ของการสื่อสารมวลชนไทย

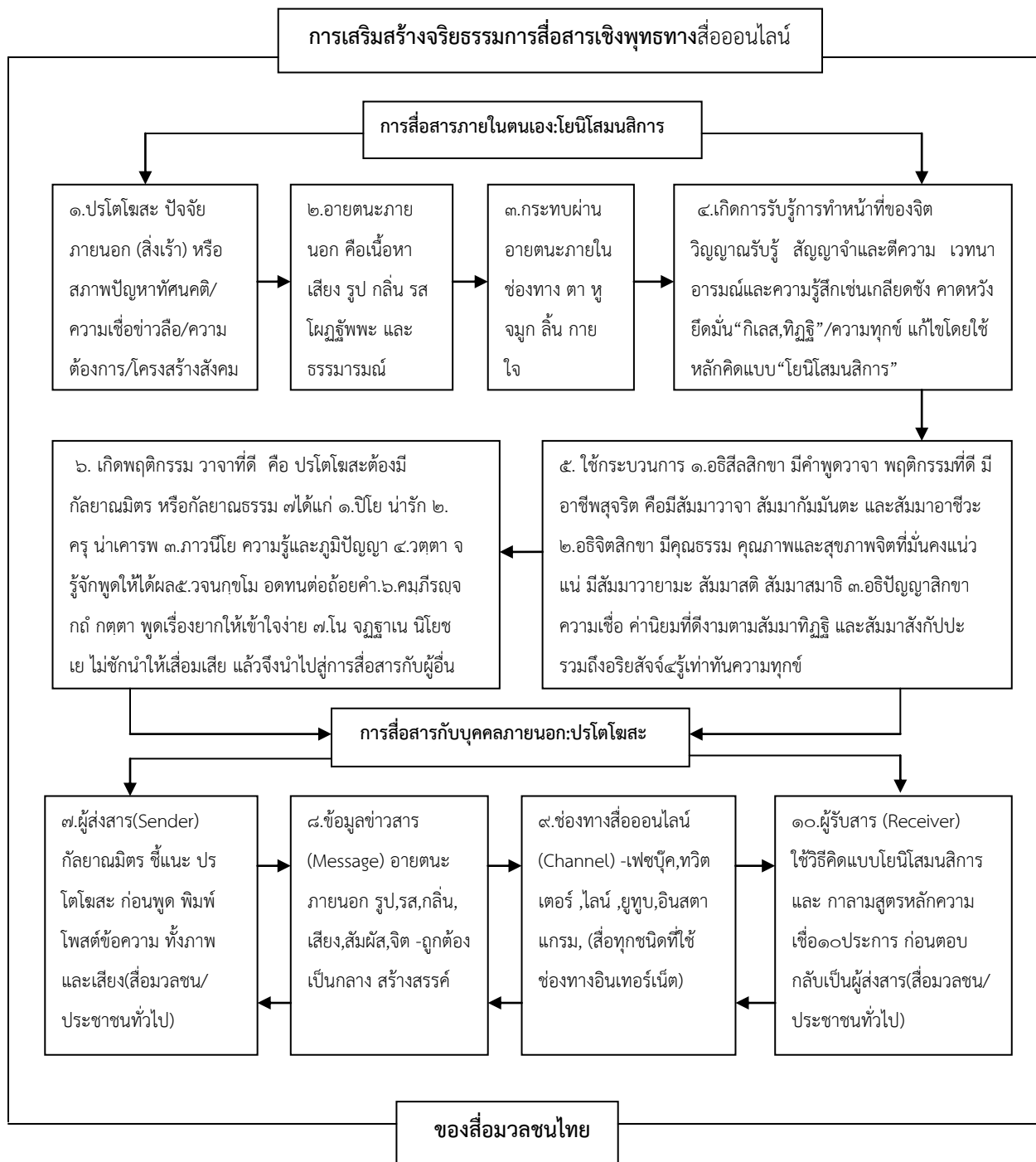
จริยธรรม	ขาดจริยธรรม
๑.ทำหน้าที่ ถูกต้อง	๑.บิดเบือนข่าวสาร
๒.ตรวจสอบภาครัฐและสังคม	๒.เป็นสื่อเลือกข้างทางการเมือง
๓.เป็นกลาง ตรงไปตรงมา	๓.ใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป
๔.ยอมรับความแตกต่างทางความคิด	๔.ชี้นำสังคม
๕.ตระหนักถึงแหล่งข้อมูล	๕.ข่าวลือ ข่าวสร้างกระแสสังคม
๖.หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและความรุนแรง	๖.ยั่วยุสังคม
๗.มีความรับผิดชอบต่อสังคม	๗.ขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ(ละเมิด)
๘.ต้องมีสติ	๘.ขาดความยั้งคิด,และความรวดเร็วของสื่อ

จากภาพการเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนซึ่งจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีผู้ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันถึงการทำหน้าที่ของสื่อ ที่มักชี้นำสังคมเพื่อเบี่ยงเบนประเด็นบางอย่าง หรือเพื่อจุดกระแสประเด็นบางอย่างตามความต้องการของผู้มีอำนาจ ซึ่งก็อาจหมายรวม ถึงเจ้าของธุรกิจสื่อด้วยเช่นกัน โดยที่สื่อมวลชนส่วนใหญ่ก็ยังให้ความเห็นแย้งว่า เป็นการทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ของตนที่ได้รับมอบหมาย และการที่มีข่าวลวง ข่าวปล่อยมากมายเป็นหน้าที่ของผู้รับสาร ที่จะต้องพิจารณาไตร่ตรอง เอง สื่อมีหน้าที่นำเสนอความเป็นจริงและสื่อส่วน ใหญ่มีจรรยาบรรณไม่คิดทำร้ายสังคม อย่างไรก็ตาม จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมา สื่อมวลชนมักจะถูกมองเป็นผู้ร้ายด้วยกระแสต่างๆ เกิดขึ้นจากสื่อออนไลน์ หรือโลกโซเชียล เมื่อกระแสรุนแรงขึ้นสื่อกระแสหลัก เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ต่างพากันหุบมาเป็นประเด็นเช่นเดียวกัน

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

แนวทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนาเสริมสร้างที่ดีหรือสิ่งที่ถูกต้องเพื่อลดและขจัดปัญหาความชั่วหรือสิ่งที่ผิดออกนั้น ส่วนมากมีแนวทางสอดคล้องกับหลักการเชิงพุทธโดยผลกระทบจากการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ผู้วิจัยจึงนำหลักพุทธธรรมที่เห็นว่าสอดคล้องและเหมาะสมต่อการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารด้วยหลัก ไตรสิกขามาสังเคราะห์รูปแบบ และเมื่อนำมาแสดงเป็นคำสอนในภาคปฏิบัติทั่วไป องค์ประกอบทั้ง ๘ ของ

มรรค จัดปรับเข้าระบบการศึกษาที่ครบองค์ ๓ ของไตรสิกขานี้ คือคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง บ่อย และมีพุทธพจน์แสดงต่อเนื่องกันของกระบวนการศึกษาฝึกอบรมที่เรียก “ไตรสิกขา”^{๑๖}

แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงรูปแบบกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธของสื่อมวลชนไทย

^{๑๖} ที.ปา.๑๑/๒๒๘/๒๓๑; อิง.ติ.๒๐/๕๒๑/๒๙๔.

จากการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับ “จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ” เพื่อนำมากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมแก่สื่อมวลชนไทย ใช้ในการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธประกอบด้วย

๑). การฟัง (Hearing Processes) พระพุทธองค์ได้ทรงสอนเกี่ยวกับการฟัง หรือการสนทนาไว้ในหลักธรรม ๕ ประการ ดังนี้ ๑. ไม่นึกหมิ่นในเรื่องที่เขาพูด ๒. ไม่นึกหมิ่นผู้พูด ๓. ไม่นึกหมิ่นตัวเอง ๔. ใจไม่ฟุ้งซ่านฟังโดย มีจิตหนึ่งเดียว ๕. มนสิการโดยแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหลักในการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิด ความรู้ ความเข้าใจ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์รูปแบบการสื่อสารแบบปัจเจกคือการสื่อสารกับตนเอง เช่นรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธดังที่ได้กล่าวมาแล้วด้วยกระบวนการ ชัดเจนทางสังคมโดยใช้จริยธรรมเชิงพุทธ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและ อริยสัจ ๔ มาพัฒนาเสริมสร้างผ่านกระบวนการทางจิตใจ ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของการฟังประกอบด้วย

(ก).ปรโตโฆสะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก เช่น เสียง และภาพ ต่างๆ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ “อภุศลมูล” สภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ เช่น Hate speech คำรุนแรงต่างๆ หรือการตัดต่อภาพหมิ่นประมาทผู้อื่น เป็นปรโตโฆสะด้านไม่ดีก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม และการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าวต้องใช้ กัลยาณมิตร หรือกัลยาณธรรม ๗ ประการ มากระตุ้นให้คำแนะนำ ให้ความรู้

(ข).อายตนะภายนอก คือเนื้อหาข่าวสารที่ได้รับจาก กัลยาณมิตรกระตุ้นชักจูงปรโตโฆสะกลายเป็นเนื้อหาข่าวสารที่ดี เพื่อส่งต่อไปยังช่องทางการรับรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมและประสบการณ์ตรงในการตอบโต้อย่างรุนแรงเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองกับผู้ที่มีความเห็นต่าง โดยอีกฝ่ายต่อว่า “เป็นพวกโง่เง่าขาดสติปัญญา” ผู้วิจัยก็ต่อคำไป-มา ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีพวกที่เห็นด้วยช่วยกันกระหน่ำคำพรุสวาจา หยาบคาย ถึงขนาดมีการด่าไปถึงบุพการี ในขณะนั้น ผู้วิจัยกลับมานั่งทบทวนด้วยอาการเนื้อตัวสั่นเพราะความโกรธ แต่ถ้าเราต่อคำก็ไม่มีทางชนะ และกลับมาถามตัวเองว่า “ทำไม? ทำแล้วได้อะไร? แล้วเรื่องที่เรทะเลาะกับคนอื่นเป็นเรื่องของใคร? เราก็ก่อนเคยรู้จักคนที่ทะเลาะกัน” จึงหยุดต่อคำแล้วกล่าวขออภัยทุกท่านในเฟซบุ๊ก หน้าเพจของใครก็ไม่ทราบ ทำให้อีกฝ่ายก็สงบลงเช่นกัน

ปัญหาดังกล่าวเป็นเพียงส่วนย่อยๆ สภาพปัญหาที่หนักหน่วงมากที่สุดคือ “การแตกแยกของคนไทยในชาติ” ซึ่งเกิดจากการระดมมวลชนทาง Social Network ให้เลือกรักและเกลียดชังกันเองดังนั้น บุคคลจึงควรรู้จักเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ที่สร้างสุขให้กับตนเอง และควรหลีกเลี่ยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์ที่จะสร้างความทุกข์ได้ เป็นการฟังโดยใช้สติในการเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้

๒). การคิด (Thinking Processes) ลักษณะใน การคิดทางพระพุทธศาสนาที่องค์ศาสนาได้พิจารณาไว้นั้น ประกอบด้วยลักษณะการคิด ๔ ประการที่สำคัญ คือ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ

คิดมีเหตุผล และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล ซึ่งเรียกว่าเป็นการคิด แบบ โยนิโสมนสิการ คำ "โยนิโสมนสิการ" นั้น แบ่งได้เป็น ๒ คำ คือ "โยนิโส" มาจาก "โยนิ" แปลว่า เหตุ ต้นตอ แหล่งกำเนิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง และ "มนสิการ" หมายถึง การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ตรึกตรอง ใส่ใจ พิจารณา ซึ่งแปลความรวมได้ว่า โยนิโสมนสิการ เป็นการพิจารณาในใจโดยแยบคาย คือ การคิดเพื่อเข้าถึงความเป็นจริงโดยพิจารณาเหตุผลเป็นลำดับไปจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบจนเห็นความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ลักษณะการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่สำคัญ ๔ ประการ

(ก). อุบายมนสิการ คือ ลักษณะการคิดแบบวิเคราะห์กระบวนการ ความเป็นไปของสิ่งต่างๆ เป็นการคิดที่ช่วยให้เข้าถึงรากเหง้าแก่นแท้ของสิ่งต่างๆ

(ข). ปถมนสิการ คือ ลักษณะการคิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง มีลำดับขั้นตอนเป็นเหตุเป็นผลกัน เป็นระเบียบไม่วกวน (หรือนัยหนึ่งคือการคิดหลายทาง หรือหลายแง่หลายมุมก็ได้ เพื่อนำไปใช้พิจารณาแนวทางที่ถูกต้อง)

สิ่งไรสาระ หรือสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนและผู้อื่น เช่น กรณี “อภุศลมูล” หรือ Hate speech ขาวสื่อ การละเมิดผู้อื่น หรือความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบ ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์จึงต้องมีวิธีการคิดดู กว้างขวางผ่าน ๑) आयตนะภายใน หรือช่องทางการรับรู้ ขาวสาร ซึ่งได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น กายและใจซึ่งอยู่ในสภาพปกติที่ใช้การได้ เป็นการรับรู้ภายในตนเอง ๒).การรับรู้ การทำหน้าที่ของจิต วิญญาณรับรู้ สัญญาจำและตีความ เวทนาอารมณ์และความรู้สึกเช่น ความเกลียดชัง ความคาดหวัง การยึดมั่นซึ่งก็คือ “กิเลส และทิฐิ” แก้ไขโดยใช้หลักคิด แบบ “โยนิโสมนสิการ” เป็นการทำหน้าที่ของปัจจัยภายในหรือการทำหน้าที่ของจิต เนื่องจากเป็นปัจจัยภายในเกี่ยวกับกระบวนการคิด ในการรับรู้ขาวสารควบคู่ไปกับหลักกาลามสูตร หรือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ

๓). การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Learning Processes) คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกขา” โดยทั่วไปหมายถึง กระบวนการเรียน การฝึกอบรม การค้นคว้าการพัฒนาการ และการรู้แจ้ง เห็นจริงในสิ่งทั้งปวง จะเห็นได้ว่าการศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุดเมื่อแบ่งระดับอย่างกว้างๆมี ๒ ประการคือ ๑) การศึกษาระดับโลกียะ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตในทางโลก (ทางสายกลาง) ๒) การศึกษาระดับโลกุตระ มีความมุ่งหมายเพื่อดำรงชีวิตเหนือกระแสโลก (นิพพาน)

การเรียนรู้ใคร่ครวญ เพื่อเข้าสู่การศึกษาที่แท้ จริงนั้น จะต้องห้อยแขวน (suspension) การห้อยแขวนนั้นก็คือการทำให้ช้าลง ฟังข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ยังไม่ตัดสินอะไร จากขั้นตอนนี้ จะต้องเริ่มมีการเปิดจิตรับฟังข้อมูล เปิดใจอ่านข้อมูล ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกทีลงลึกเข้าไปในใจ ต่อมาเมื่อ

ห้อยแขวนข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็สร้างการรับ รู้ร่วม ชาร์มเมอร์^{๑๗} ใช้คำว่า co-seeing เป็นการสร้าง ปัญญาร่วม (collective wisdom) การมีส่วนร่วมในการคิด การเห็นประเด็นต่าง ๆ นั้นร่วมกันอย่าง มีแบบแผนในระยะนี้จะต้องเปิดหัวใจ (open heart) ซึ่งขั้นตอนนี้คือ ไต่อะลือก ทั้งสองอย่าง คือ เสียงจากภายใน และการรับฟัง รับข้อมูล ร่วมกันอย่างใคร่ครวญ ไม่ตัดสินขั้นตอนนี้การเรียนรู้เริ่ม ซาลงเรื่อย ๆ จากนั้นก็จะเข้าไปสู่ ก้นของตัวยู ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่สุดก็คือ การใคร่ครวญเรื่องของ คุณค่า จากนั้นทุกสิ่งก็ตกผลึกและนำไปสู่ องค์ความรู้ใหม่ ออกแบบชีวิตใหม่ ออกไปปลายด้านของ “ตัวยู” การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ก็จะเกิดขึ้น (Transformer) การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ตามแนวนี้นี้ เป็นการออกแบบที่แตกต่างกับ กระบวนการเรียนรู้ทั่วไปโดยสำคัญที่การ “ใคร่ครวญด้วยใจ ” การเปลี่ยนแปลงอะไรก็ ไม่สำคัญเท่าการเปลี่ยนแปลงที่ใจ อุปสรรคแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย ก็เกี่ยวเนื่องกับใจ ในการศึกษาหรือการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา นั้น พระพุทธเจ้าสอนให้คนได้ พัฒนาอยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์ เป็นทั้งคนดีและคนเก่งมิใช่เป็นคนดีแต่โง่หรือเป็นคนเก่งแต่โง่ การจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคน เก่งนั้นจะต้องมีหลักในการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมซึ่งในการพัฒนามนุษย์นั้นพระพุทธศาสนามุ่งสร้าง มนุษย์ให้เป็นคนดีก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลังนั้นคือสอนให้คนเรามีคุณธรรม ดังนั้นหลักใน การศึกษาของพระพุทธศาสนาจะมี ลำดับขั้นตอนการศึกษาโดยเริ่มจาก สีสลสิกขาต่อด้วย จิตตสิกขา และขั้นตอนสุดท้ายคือ ปัญญาสิกขาซึ่งขั้นตอนการศึกษาทั้ง ๓ ประการ นี้รวมเรียกว่า "ไตรสิกขา" มีความหมายดังนี้

(ก).อริสีลสิกขา

อริสีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง การศึกษา ขั้นตอนฝึกให้เกิดมี สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความ พรอมทางความประพฤติวินัยและความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยชน

(ข). อริจิตตสิกขา

อริจิตตสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับการฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่น สมาธิอย่าง สูง หรือพัฒนาจิตใจ ให้เจริญได้ อริจิตตสิกขาคือ การศึกษา หรือขั้นตอนฝึกให้ เกิดมี สัมมาวายามะ สัมมาส ตี และสัมมาสมาธิเจริญองงามขึ้น จนบุคคลมีความพร อมทางคุณธรรมมีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตพัฒนาถึงมาตรฐานของอารย ชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี

(ค). อริปัญญาสิกขา

อริปัญญาสิกขาคือข้อปฏิบัติสำหรับ การฝึกอบรม ปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งขั้น

^{๑๗} อ็อตโต้ ชาร์มเมอร์ ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใน ที่เกิดจากการ ใคร่ครวญภายในจิตใจ โดยดูใน ไต่อะแกรมที่ชาร์มเมอร์.You've visited this page 4 times. Last visit:1/19/15: <https://www.gotoknow.org/posts/536061>

สูงขึ้นไปให้รู้คิดเข้าใจมองเห็นตามเป็นจริง โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม การพัฒนาทางปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย แก้ไขปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิตจนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติดถือนั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้อยู่ด้วยจิตใจอิสระ เบิกบาน อธิปัญญาสิกขา (เรียกก่ายๆว่า ปัญญา) หลักการศึกษา ๓ ประการนี้จัดวางขึ้นไว้ โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหของ อารยชน เป็นพื้นฐานวิธีแก้ ปัญหาแบบอารยชน เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอารยชนหรือวิถีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้นี้มีองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาหรือรายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการคือ ๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) ๓. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) ๔. สัมมากัมมันตะ (การกระทำ ชอบ) ๕. สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) ๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) ๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๘. สัมมาสมาธิ (จิตตั้งมั่นชอบ) ในการปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้นไป

(ง).อริยสัจ ๔ หลักอริยสัจ นอกจากเป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรม ทั้งหมดในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีคุณค่าที่น่าสังเกต อีกหลายประการ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้ ๑).เป็นวิธีการแห่งปัญญาซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญห ตามระบบ แห่งเหตุผลเป็นระเบียบวิธี แบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญห ใด ๆ ก็ตามที่จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกัน ๒).เป็นวิธีการแก้ปัญห และจัดการกับชีวิตของตน ด้วยปัญญาของมนุษย์ เอง โดย นำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมา ใช้ประโยชน์ไม่ต้องอ้างอิงอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ๓). เป็นความจริงที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตของทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัว กว้าง ขวางมากมาย เพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขาต้องการมีชีวิตของตนเอง ที่มีคุณค่าและสัมพันธ กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอยู่ เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป ๔).เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับ ชีวิตประจำวัน หรือ เป็นเรื่อง จริงของชีวิต แท้ๆ ไม่ว่าศิลป วิทยาการหรือกิจการ ใดๆ นั้นจะเจริญขึ้น เสื่อมลง สูญสลายไป หรือเกิดใหม่มาแทนที่อย่างไรก็ตาม หลักความจริงนี้ก็จะคงยืน ยงและใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาล

หลักอริยสัจ ๔ เพื่อการรู้เท่าทันความทุกข์ เป็นการดำเนินชีวิตในทางสายกลางซึ่ง มนุษย์ทุกคนยังไม่สามารถละกิเลสได้ทั้งหมดและยังอยู่ในขั้น โลภียธรรม ประกอบไปด้วย รัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น ผู้วิจัยจึงเพียงนำเสนอเพื่อเป็นการสกัดกิเลสและ ลดทิวฏฐิให้เบาบางลงเท่านั้น

๔). การปฏิบัติ หรือการสื่อสาร(Communication Processes)เมื่อผ่านกระบวนการ เสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธโดยผ่านกระบวนการทางจิตใจตามทฤษฎีด้วยหรือการห้อยแขวน เพื่อชลอการคิดให้ช้าลง คือการใคร่ครวญทางจิตใจ คิดถุวิธีแบบโยนิโสมนสิการ รวมถึงการพิจารณาไตร่ตรองตามหลักกาลามสูตร ๑๐ ประการคือ ๑). มา อนุสสาเวน อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา

๒).มา ประมปราย อย่าเชื่อโดยเหตุสักว่าตามสืบๆ กันมา ๓).มา อิติ กิราย อย่าเชื่อโดยตื่นข่าว ๔).มา ปิฎกสัมปะทานเนน อย่าเชื่อโดยอ้างปิฎก ๕).มา ตกทุกเหตุ อย่าเชื่อโดยนึกเดาเอาเอง ๖).มา นยเหตุ อย่าเชื่อโดยคาดคะเน ๗).มา อาการปริวิตกเกณ อย่าเชื่อโดยการตรึกตรองตามอาการ ๘).มา ทิฏฐินิขุณานกขณกขณติยา อย่าเชื่อโดยเห็นว่าถูกตามลัทธิของตน ๙).มา ภพพรูปตาย อย่าเชื่อโดยเห็นว่า ผู้พูดควรเชื่อได้ ๑๐).มาสมโมโนครุอย่าเชื่อโดยถือว่า สมณนี้เป็นครูของเรา หลักกาลามสูตรนี้ผู้รับข่าวสารควรนำมาพิจารณาใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาข้อเท็จจริง

การสื่อสารของ David K. Berlo^{๑๘} ได้อธิบายกระบวนการสื่อสาร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาทางสังคม ประกอบด้วย

(ก). ผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร (Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” เช่นในสังคมออนไลน์ สื่อมวลชนต้องพึงระลึกเสมอว่าผู้รับสารมีความรู้เท่าทันสื่อมากน้อยเพียงใด หลีกเลี่ยงในการใช้ภาษากำกวม หรือ ตีความขึ้นว่าสังคมในทิศทางที่ยั่วยสื่อมวลชนควรใช้ “สติ” ในการสื่อสาร

(ข). ข้อมูลข่าวสาร (Message) ได้แก่ เนื้อหา คำพูด ข้อความ หรือสัญลักษณ์ใดๆ ที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อไปยังผู้รับ เพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เนื้อหาข่าวสารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในกระบวนการสื่อสาร ควรผ่านกระบวนการกลั่นกรองจาก “จริยธรรม” ที่ได้รับคือ การใช้ “ปัญญา”

(ค). ช่องทางการส่ง-รับ(Channel) หมายถึง การให้ผู้รับได้รับข่าวสารโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เช่น หู ตา จมูก ลิ้น และกาย ซึ่ง เบอร์โล ได้พูดถึงการสื่อสารภายนอกคือ “ผัสสะ” ในส่วนทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ช่องทางการรับ- ส่งข่าวสารคือ สื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต

(ง). ผู้รับสาร (Receiver) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ โดยมีความสามารถในการ “ถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติและมีพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ ส่งสาร จึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล ตามลักษณะของทฤษฎี S-M-C-R นี้ มีปัจจัยที่สำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและรับที่จะทำการสื่อสารความหมายให้ได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ ทักษะ ทัศนคติ ระดับความรู้ รวมถึงระดับสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย

จากการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ผู้วิจัยพบว่า มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและ ๒) รูปแบบการสื่อสารภายในตนเอง โดยมีกระบวนการ ศีล สมาธิ ปัญญา ในการเสริมสร้างจริยธรรม

^{๑๘} David K. Berlo, *The Process of Communication*, 1960, pp. 41-43.

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักการทาง พระพุทธศาสนา เป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ ที่สามารถสรุป หาข้อเท็จจริงได้ทุกประการ เพียงแต่สังคมไทยมองข้าม ความลึกซึ้งซึ่งซ่อนอยู่ในหลัก สัจธรรม เช่น กระบวนการคิด หลักการปฏิบัติ ความสอดคล้องในเรื่องของการ “ใช้สติ” ในการสื่อสาร และการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับท่านมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ที่กล่าวว่า สัตว์ต้องมีสติ และ “สติ” เป็นหลักการพื้นฐานที่มนุษย์ควรมีอยู่ตลอดเวลา คือ “การระลึกรู้”

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการด้วยกันคือ

- (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์
- (๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ผลกระทบ และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย
- (๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบเจาะลึก (Qualitative Research) สำหรับวิธีการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ดังกล่าวมี ๒ แนวทางคือ

(๑) ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism) รวมถึง หนังสือต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เช่น วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ อินเทอร์เน็ต และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

(๒) ศึกษาปฏิบัติการภาคสนาม (Field Research) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) รวมถึงการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการตรวจสอบรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ทำให้พบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

๕.๑.๑ การศึกษาจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ พบว่า

เป็นการสื่อสารที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย การสื่อสารกับบุคคลภายนอก (ปรโตโฆสะ) ได้แก่ เสียงจากผู้อื่น คือ “กุศลมูลและอกุศลมูล” และการสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ) ได้แก่ การสื่อสารผ่านกระบวนการทางจิตใจ โดยมีสัมมาทิฐิเป็นจุดเริ่มต้น หลักการที่สำคัญของจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ กระบวนการสร้างปัญญาคิดถูกวิธี ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา องค์ประกอบที่สำคัญ ของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การฟัง

การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประพุดิปฏิบัติ ในการสื่อสาร ซึ่ง สื่อออนไลน์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่รับและส่งสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อสารได้ ทั้งภาพ เสียง และข้อความต่างๆ โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายระดับโลก ประโยชน์ของสื่อออนไลน์นั้น ได้แก่ ความสะดวกรวดเร็วในการค้นหาข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ลดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสาร และสามารถใช้เป็นช่องทางในการสร้างธุรกิจ โฆษณาสื่อออนไลน์ ได้แก่ ทำให้ขาดการสื่อสารแบบเผชิญหน้า เป็นแหล่งของพวกมิจฉาชีพ ผู้ใช้สื่อออนไลน์หมกมุ่นอยู่ในโลกส่วนตัวมากเกินไป ด้วยความรวดเร็วของอินเทอร์เน็ตอาจทำให้ขาดการยั้งคิด จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ จึงหมายถึง “วิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญหาและ การประพุดิปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก”

๕.๑.๒ สภาพปัญหา ผลกระทบ และการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย พบว่า

๑.สภาพปัญหา ในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๖-เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงของความไม่ปกติทางการเมืองเกิด “สงครามข้อมูลข่าวสาร ”จากโลกออนไลน์ เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่างรุนแรง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๔ ด้านประกอบด้วย๑) ด้านทัศนคติ “Hate speech คำพูดรุนแรง ๒) ด้านความเชื่อ ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับ “ข่าวลือ ข่าวเท็จ ”เกิดจากสื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป ๓) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ เป็นเพราะสื่อมวลชนส่วนใหญ่คาดหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป ๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม เป็นเพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๒.สาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ เกิดจาก ๑).ปัจจัยภายนอกได้แก่ ความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี และ ๒). สาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่นและขาดความยั้งคิด

๓.ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ ส่วนใหญ่คือผลกระทบในระดับสังคมได้แก่ ความแตกแยกและความรุนแรง รองลงมาคือผู้ได้รับผลกระทบในระดับบุคคลเกิดจากการไม่มีอาชีพขาดรายได้ และเกิดผลกระทบในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ในหมู่เพื่อนสนิทที่มีความคิดเห็นต่างกันทำให้เสียมิตรภาพ ซึ่งทำให้ชีวิตขาดความสุข เป็นโรคซึมเศร้าและบางรายถึงขั้นคิดสั้น ในส่วนของผลกระทบทั้งบุคคลและสังคม ได้แก่ ความไม่สะดวก ความไม่ปลอดภัยและก่อให้เกิด “ความทุกข์”

๔.การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ประกอบด้วย ๑) ปัจจย ภายนอกหรือ ปรโตโมสะ (อกุศลมูล) แก้ไขโดยกัลยาณมิตร หรือ (กัลยาณธรรม ๗) ปิโย นารัก ครุ น้า เคารพ ภาวนีโย ความรู้และภูมิปัญญา วตตัจ รู้จักพูดให้ได้ผล ลวจนกขโม อุดหนุนถ้อยคำ คม ภีรณจ กลั กตตาท พุดเรื่องยากให้เข้าใจง่าย โน จฏฐาเน นิโยช เย ไม่ชักนำ ให้เสื่อมเสีย และ ๒) ปัจจยภายใน หรือ อโยนิโสมนสิการ (กิเลสและทิวฏฐิ) แก้ไขโดยระเบียบวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ได้แก่ อุบาย มนสิการ คือ ลักษณะการคิดแบบวิเคราะห์กระบวนการต่างๆ ที่ช่วยให้เข้าถึงรากเหง้า แก่นแท้ของสิ่งต่าง ๆ นั้น ปถ มนสิการ คือ ลักษณะการคิดถูกทาง มีลำดับขั้นตอนเป็น เหตุเป็นผลเป็น ระเบียบไม่วกวน การณ มนสิการ คือ ลักษณะการคิดสืบสาวหาเหตุผล จนเกิดเป็นความสัมพันธ์ของ เหตุและผลโดยสมบูรณ์ อุปาทก มนสิการ คือ ลักษณะการคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล

๕.๑.๓ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสาร เชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของ สื่อมวลชนไทย พบว่า

รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ ๑) การสื่อสาร กับบุคคลภายนอก (ปรโตโมสะ) และ ๒) การสื่อสารภายในตนเอง (โยนิโสมนสิการ) เมื่อสื่อมวลชน เป็นผู้ส่งสาร การสื่อสารกับบุคคลภายนอก ควรยึดถือกัลยาณมิตร พุดเชิงบวก เขียนหรือพิมพ์ใน สิ่งที่เป็นกุศลก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนควรผ่าน กระบวนการสื่อสารภายในตนเอง โดยใช้หลัก “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา และ อริยสัจ ๔ เพื่อเป็น การรู้เท่าทันสื่อ รู้เท่าทันความทุกข์ เมื่อสื่อมวลชน เป็นผู้รับสาร ควร ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดใคร่ครวญอย่างแยบคายพร้อมด้วย กาลามสูตร หลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ไม่เชื่อทันที ที่พบเห็นข่าวสาร เพื่อการยับยั้งชั่งใจและ เป็นการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง ซึ่งมนุษย์ทุกคนยังไม่ สามารถละกิเลสได้ทั้งหมด เป็นการพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติตามหน้าที่ ได้อย่าง ถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม สื่อควร ใช้สติใน การพูด การพิมพ์ หรือการโพสต์ ข้อความรวมทั้ง ภาพและเสียง ตระหนักถึงผลกระทบต่องสังคม สื่อมวลชนควร ยึดหลักจรรยาบรรณ แห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้าง จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อ ออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย พบว่า สอดคล้องกับผล งานวิจัยของทัศนีย์ เจนวิธิสุข^๑ ที่ทำการศึกษา เรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม ” ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารที่ส่งผลกระทบ

^๑ ทัศนีย์ เจนวิธิสุข , การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม , พุทธศาสนตรุษย์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นไม่อาจแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ รูปแบบและกระบวนการคือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมสะ) ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) โดยทำการสื่อสารตามแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดประโยชน์ส่วนตนและผู้อื่นองค์ความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาโดยมีหลักการปฏิบัติที่สำคัญคือการ “สื่อสารด้วยสติ” สอดคล้องกับความเห็นของท่าน ว.วชิระเมธีที่กล่าวว่า “สื่อต้องมีสติ”

จะเห็นได้ว่า ผลงานวิจัยดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารมวลชนว่าเป็นกระบวนการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะในโลกยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์^๒ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สื่อสารมวลชนเป็นองค์กรธุรกิจมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารต่างๆอย่างเต็มที่ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทและอิทธิพลสูงมากต่อบุคคลและต่อสังคม โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านการเผยแพร่ ค่านิยม วัฒนธรรมและความเชื่อ แม้จะมีการกำหนดจรรยาบรรณของสื่อ แต่ก็ถูกมองข้ามเพราะมีการแข่งขันกันสูง เพื่อผลกำไรและความอยู่รอดของตน จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ทราบว่า สื่อมวลชนมีอิทธิพลและมีบทบาทสูงในสังคม ซึ่งสามารถมองได้ใน ๒ ลักษณะทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

จริยธรรมการสื่อสารนั้น ผู้พูด ควรใช้สัมมาทิฐิ และหลักโยนิโสมนสิการ หรือปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ คิดใคร่ครวญโดยการใช้ทฤษฎีตัวของ อ็อตโต ชาร์มเมอร์ เพื่อลดความเร็วทางความคิดโดยการ ฟังข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ใคร่ครวญมากขึ้น ยังไม่ตัดสินใจอะไรจากขั้นตอนนี้จะต้องเริ่มมีการเปิด จิตรับฟังข้อมูลก่อนที่จะทำการสื่อสาร เนื่องจากสภาพปัญหาจากการสื่อสารออนไลน์ส่วนหนึ่งเกิดจากความรวดเร็วของเทคโนโลยี การคิดเร็ว ตัดสินใจเร็วก่อให้เกิดผลเสียได้ง่ายจากการศึกษาเรื่อง ผลของการเปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก โดย สุกัญญา บุรณเดชาชัย^๓ พบว่า ทักษะที่เกิดจากการรับรู้ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของนักศึกษาแต่ทั้งนี้ ข่าวสารจากสื่อมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดจากบุคคลเปิดรับข่าวสารจากสื่อและสะสมความรู้ไว้เป็นเวลานาน แต่จะมีผลต่อพฤติกรรมเพียงใด ขึ้นอยู่กับอายุและประเภทของสื่อแต่ละชนิดด้วย

^๒ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์, ศ.ดร., สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงการณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๑.

^๓ สุกัญญา บุรณเดชาชัย, ผลของการเปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต เพื่อนำเสนอแนวคิด บทบาทขององค์กร ตลอดจน กระบวนการต่างๆเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตในต่างประเทศและในประเทศไทย พิงรอร งามสุต รมะนันท์ และ นิธิมา คณานินันท์^๔ ได้ทำการศึกษาเรื่องนี้ เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์ ปัญหาและนำเสนอแนวทางสำหรับผู้บริหารนโยบาย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง การสำรวจความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม และการสำรวจเอกสาร จากการศึกษาพบว่า ประเทศต่างๆ เช่น สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ได้ใช้กลไกการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต อันประกอบด้วย กฎหมาย มาตราการ บทลงโทษ การปิดกั้นและการกลั่นกรอง เนื้อหา กฎ กติกา มารยาท และการรู้เท่าทัน สื่อ ผสมผสานกันในการกำกับดูแลในประเทศของตน ส่วนการดูแล อินเทอร์เน็ตอย่างเป็นทางการในประเทศไทยเป็นหน้าที่ของ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสาร ในแง่กฎหมายของไทยยังไม่มีกฎหมายใดควบคุม เนื้อหาอินเทอร์เน็ตโดยตรงออกมาบังคับใช้ จึงต้องอาศัยกฎหมายที่มีอยู่เดิมปรับใช้เป็นกรณีไป

จากการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชน จริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์ รวมถึง สภาพปัญหาและผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย สรุปว่า มีผลกระทบต่อสังคม ภายนอกโดย เฉพาะต่อประชาชนเป็นอย่างมาก จากการ วิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สื่อออนไลน์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ Facebook ที่มีการตอบโต้สื่อสารด้วยข้อความ รุนแรง ขาดการคัดกรองข้อมูล เป็นการสร้างกระแสโดย ไร้ความตระหนัก ทั้งที่ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นหน้า มีเพียงโปรไฟล์ซึ่งก็ไม่อาจ ยืนยันได้ว่าใช้ตัวตนที่แท้จริงหรือไม่ ความคิดเห็นส่วนใหญ่ที่โพสต์ลงในเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวล้วนๆ บางครั้งขาดแหล่งอ้างอิง เป็นข่าวโคมลอยขาดความน่าเชื่อถือ หากข้อความนั้นถูกใจ ตรงกับความคิดเห็นของตนก็จะกดไลค์ และถูกแชร์ต่อไปอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งข้อมูลที่ส่งต่อกันนั้นเป็นเพียงจินตนาการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคมก็คือ สร้างความเกลียดชังและ ความ แตกแยก กันอย่างกว้างขวาง สื่อออนไลน์ที่แพร่ ครบวิดีโอ ที่ใหญ่ที่สุดคือ YouTube การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ควรคำนึงถึง มารยาทการใช้อย่างพอดี คิด ไตร่ตรองก่อน เขียนหรือพูด คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมและสื่อสารเชิงสร้างสรรค์เป็นสำคัญ

การศึกษา หลักการฟังในการสื่อสารเชิงพุทธ พบว่า กาลามสูตรคือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการสำหรับ ผู้ฟังหรือ ผู้รับสาร หลักกาลามสูตรนี้ ผู้รับข่าวสารควรนำมาพิจารณาใช้เป็น แนวทางใน การเสพสื่อต่างๆ ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน การสื่อสารออนไลน์เป็นการติดต่อสื่อสารใน สังคมสารสนเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มิเคย ังมือสื่อสาร (Information Technology) พร้อมทั้งจะสื่อสารกันได้อย่างกว้างขวาง และสามารถขยาย เครือข่าย ออกไปได้ทั่วโลก ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้าน การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ร่วมกัน การสร้างอาชีพและ

^๔ พิงรอร งามสุต รมะนันท์และ นิธิมา คณานินันท์ , การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต , ๒๕๕๗, หน้า ๒๘.

รายได้ เป็นคลังข้อมูลและแหล่งความรู้ ประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสาร สะดวกและรวดเร็ว ในขณะเดียวกันการใช้สื่อออนไลน์ ก็ก่อให้เกิดโทษมหาศาลเช่นกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพบว่า ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวเดียวกันต่างก้มหน้าสื่อสารกันทาง Social Network แทนการสนทนาพูดคุยกันแบบเผชิญหน้า ทำให้สูญเสียเวลาจากการทำกิจกรรมอย่างอื่น และเป็นช่องทางของมิจฉาชีพ สำหรับทำสิ่งผิดกฎหมาย

สำหรับสภาพปัญหา และผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดสภาพปัญหา ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านทัศนคติ “Hate speech” คำพูดรุนแรง ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ขาดสติ ขาดเหตุผลใช้อารมณ์ เป็นเพราะความรักและความเกลียดชัง (ตัณหา) ความโลภ ความโกรธ ความหลง (กิเลส, ทุจริต) ๒.ด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ “ข่าวลือ ข่าวเท็จ” สื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป ในขณะที่ผู้รับส่วนใหญ่ขาดความรู้เท่าทันสื่อและการศึกษา ขาดเหตุผลในการเชื่อ นิยมเสพข่าวร้ายมากกว่าข่าวดี ยึดติดกับความคิดเดิมยากต่อการเปลี่ยนแปลง (ทุจริต) ๓.ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ สื่อมวลชนส่วนใหญ่คาดหวังผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (กิเลส) ชี้นำสังคมในทาง ไม่เหมาะสม ในส่วนของผู้ใช้สื่อทั่วไปมีการใช้อินเทอร์เน็ตเกินความพอดี สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่มีมารยาทในการใช้อินเทอร์เน็ต ๔.ด้านโครงสร้างทางสังคม “ความแตกแยก” เป็นเพราะความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม (ทุจริต) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส^๕ เรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูล และ อกุศลมูลรวมถึงตัณหา ทุจริต มานะผนวกกับปัจจัยภายนอกคือข้อเท็จจริง ผลประโยชน์ ค่านิยมที่บิดเบี้ยว

สาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพปัญหา เกิดจากระบบการป้องกัน หย่อนสมรรถภาพเช่น ระบบกฎหมายมีพอเพียงแต่ขาดการบังคับใช้อย่างจริงจัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก^๖ สังคมไทยมีปัญหาจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุด สาเหตุสำคัญมาจาก ครอบครัว ขาดตัวแบบที่ดี ระบบการศึกษาขาดประสิทธิภาพไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ และศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ปลูกฝังถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังพบว่าสังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอไม่มีระบบป้องกันและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษทางสังคมไม่สามารถทำให้คนเกรงกลัวและหลาบจำ สาเหตุเหล่านี้ เกิดจาก

^๕ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ. เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๖ เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก รศ.ดร., การยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยเพื่ อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ, สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑, หน้า ๖๒.

- ๑.สาเหตุปัจจัยภายนอกได้แก่ โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี
- ๒.สาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่น และขาดความยั้งคิด

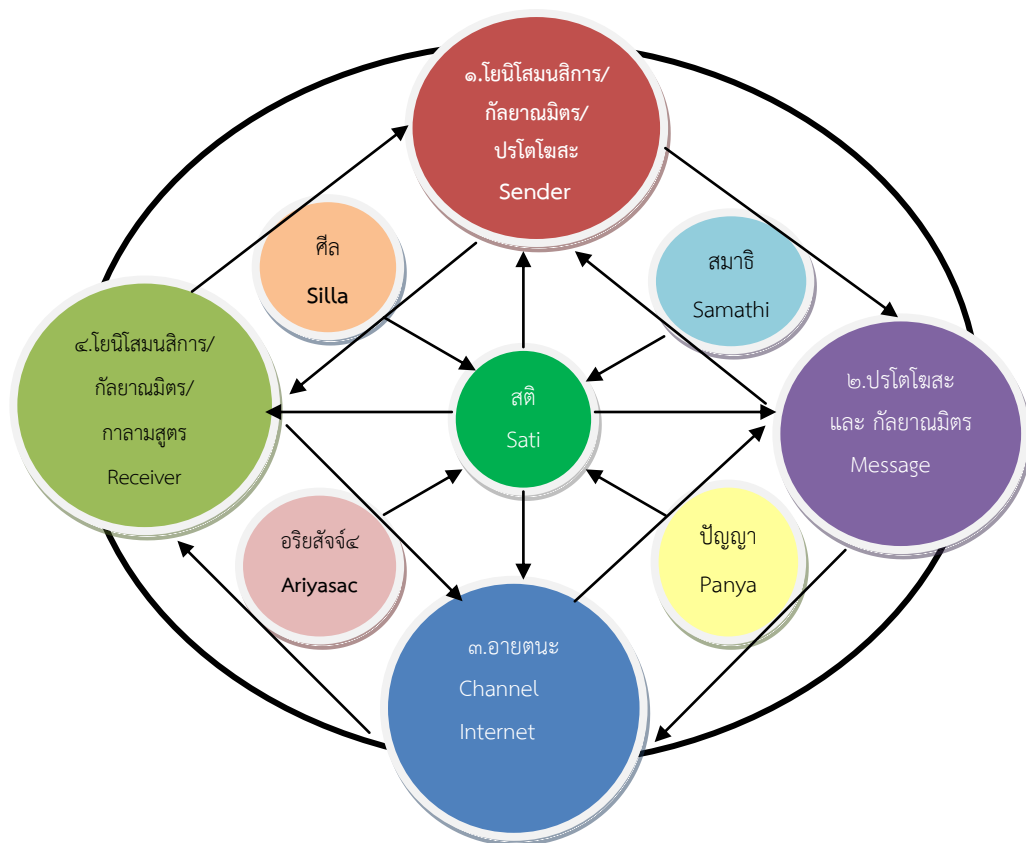
ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ พบว่า ส่วนใหญ่คือผลกระทบในระดับสังคมได้แก่ ความแตกแยกและความรุนแรง รองลงมาคือผู้ได้รับผลกระทบในระดับบุคคลเกิดจากการไม่มีอาชีพขาดรายได้ และผลกระทบที่เกิดในหมู่เพื่อนสนิทที่มีความคิดเห็นต่างกันคือ เสียความเป็นมิตร ซึ่งทำให้ชีวิตขาดความสุข เป็นโรคซึมเศร้าและบางรายถึงขั้นคิดสั้น ผลกระทบทั้งส่วนบุคคลและสังคม ได้แก่ ความไม่สะดวก และความไม่ปลอดภัย ก่อให้เกิดความทุกข์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัฒน์ ภูวทิศ^๗ ได้วิจัยเรื่อง “การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์และผลกระทบเชิงจริยธรรม ในการนำเสนอข่าวสารของผู้สื่อข่าว ” ผลการวิจัยพบว่า “สื่อสังคมออนไลน์”(Online-Social Media)กลายเป็นเครื่องมืออันสำคัญของผู้สื่อข่าวในสังคมยุคดิจิทัล โดยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ใช้การรวบรวม ข้อมูล เพื่อสืบค้นและต่อยอดข่าวสารให้มีความหลากหลายและมั่นคง รวมทั้งยังใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอข่าวสารเพื่อเข้าถึงผู้รับสาร ซึ่งปัจจุบันหันไปบริโภคข่าวสารทางสื่อออนไลน์มากกว่าสื่อกระแสหลัก เนื่องจากเห็นว่าข้อมูลในสื่อกระแสหลักขาดความเป็นกลาง ความถูกต้องและความเชื่อถือ รวมทั้งยังใช้เป็นพื้นที่เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสาธารณะ (Public Issue)อันร้อนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างอิสระ ไร้ขีดจำกัดด้านเวลา สถานที่และรูปแบบ แม้ว่าจุดเด่นของสื่อสังคมออนไลน์คือ ความสะดวกและรวดเร็วในการกำหนดข่าวสารผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้สื่อสารระหว่างกันเครือข่ายทางสังคม (Social Network)ขาดความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ ดังนั้น เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ผู้ใช้ทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล ควรต้องคำนึงถึงจริยธรรมการใช้ควบคู่ไปด้วย

การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ พบว่า ผู้ใช้สื่อออนไลน์ทุกคนมีส่วนในการสร้างปัญหาได้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะสื่อมวลชนผู้ซึ่งมีอิทธิพลและบทบาทในการสร้างกระแสสังคม ควรใช้มาตรการทางคุณธรรม ศีลธรรม ควรใช้แนวทางเชิงพุทธในการแก้ไข รูปแบบ การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารทางสื่อออนไลน์เชิงพุทธของสื่อมวลชนไทย คือ กระบวนการสื่อสารทางจิตใจ (กับตนเอง) โดยใช้ อธิศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ ให้เกิดมีวาจาที่ดี อธิจิตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับ การฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิด สติ มีคุณธรรม มีสมาธิ อธิปัญญาสิกขา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรม ก่อให้เกิด ปัญญาการรู้แจ้ง และอริยสัจ ๔ เพื่อขัดเกลากิเลสและการยับยั้งชั่งใจ สื่อมวลชนควรใช้สติในการสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์

^๗ วัฒน์ ภูวทิศ, ผศ. และคณะ, การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์และผลกระทบเชิงจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสารของผู้สื่อข่าว, รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔, หน้า ๒๔๖.

ในปัจจุบันอยู่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (Globalization) หรือยุคโลกไร้พรมแดน ดังนั้น การสื่อสารจึงมีการพัฒนาด้วยระบบ Digital การสื่อสารที่แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วจึงก่อให้เกิด ปัญหาต่อผู้ที่ขาดความรู้เท่าทันสื่อ และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารมากที่สุดก็คือ “สื่อมวลชน” ผู้วิจัยจึงนำเสนอ รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ตามแผนภูมิภาพ โดยได้นำ (Sati Model) ซึ่งมาจาก Kalyanamitta, Paratokosa, Ayatana, Yonisomanasikara, Kalamasutta โดยมี Silla/Smathi/Panya & Ariyasacc.4 เป็นหลักธรรมในการเสริมสร้าง จริยธรรมเพื่อก่อให้เกิด “สติ” ในการระลึกรู้ตลอดเวลาการสื่อสาร

แผนภาพที่ ๕.๑ แสดงรูปแบบ สติโมเดล (SATI MODEL) By SIVAPORN

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูแลการใช้สื่อออนไลน์ รวมถึงนักวิชาการ นักศึกษาและประชาชนทั่วไป ดังนี้

(๑).ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเปลี่ยนชื่อมาจากกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีหน้าที่กำกับดูแลการใช้สื่อออนไลน์ของประชาชนซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสื่อมวลชนโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากความมีอิสระเสรีภาพของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทำให้เกิดปัญหา “สงครามข้อมูลข่าวสาร” รัฐบาล ควรวางแผนรองรับการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะการเชื่อมต่อระหว่างสื่อกระแสหลัก เช่น วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์และอินเทอร์เน็ตเข้าด้วยกัน หรือที่เรียกว่า “สื่อดิจิทัล” ซึ่งเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่ถูกเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดให้เดินตามกระแสประเทศที่เจริญทางด้านเทคโนโลยี จึงควรใช้ ๓ วิธีในการควบคุมกำกับดูแล ได้แก่

๑.๑) การเพิ่มโทษทางกฎหมายให้เข้มข้น มีอัตราโทษสูงกว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

๑.๒) วางแผน ปรังค์สร้างแนวร่วมทางสังคม ประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และ กัดดันต่อต้านผู้ละเมิดและกระทำผิด พรบ.คอมพิวเตอร์ ปี ๒๕๕๐

๑.๓) กำหนดยุทธศาสตร์ ปลุกฝังและเสริมสร้าง จริยธรรมการใช้สื่อออนไลน์อย่างเป็นรูปธรรม ต่อเยาวชน โดยเฉพาะ นำหลักการทางพุทธศาสนา มาบรรจุเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นการปลุกฝังสร้าง “ปัญญา” และเพื่อให้รู้เท่าทันการใช้สื่อออนไลน์

(๒).ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดและจริงจัง

๒) ปฏิบัติการรณรงค์เผยแพร่ทางสื่อทุกประเภทเกี่ยวกับการกระตุ้นจิตสำนึก ของผู้ใช้สื่อออนไลน์โดย ใคร่ครวญอย่างรอบคอบ ด้วยการ พิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น อาจชูประเด็นความสูญเสียที่ไม่อาจเรียกกลับ คืน หรือ “อาจชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมมีใช้กฎหมายแต่เหนือกว่ากฎหมาย ” เป็นต้น

๓) นำแผนการปลุกฝังและเสริมสร้างจริยธรรม การใช้สื่อออนไลน์อย่างรู้เท่าทันมาสอนและอบรมตามหลักพุทธศาสนา แก่เยาวชน เพื่อเป็นการ “สร้างปัญญา” และสกัดความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

(๓).ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

นักวิจัย นักวิชาการ ผู้มีหน้าที่ในการศึกษา และนำผลไปใช้ประโยชน์ ควรศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

๑) ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาสื่อมวลชนไทย เนื่องจากปัจจุบันวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นวิชาชีพเดียวที่มีสิทธิเสรีภาพมากที่สุดในสังคมประชาธิปไตย หากการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนเกินเลยขอบเขตจนสร้างผลกระทบต่อสังคม ควรมีมาตรการใดในการควบคุมอย่างจริงจัง

๒) การสังเคราะห์ “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์” นั้น ผู้วิจัยฝากเป็นข้อเสนอสำหรับนักวิจัยและนักวิชาการ ที่นำผลของงานวิจัยชิ้นนี้ไปพัฒนาต่อ เพื่อให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกของผู้ใช้สื่อออนไลน์อย่างจริงจัง

๓) เรื่องบทบาทของผู้กำกับดูแลการใช้สื่อออนไลน์ต่อสังคม ยุคดิจิทัล เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ที่พึงมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการใช้สื่อออนไลน์ เนื่องจากปัญหาการละเมิดยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการสอบถามผู้ให้ความเห็นส่วนใหญ่ เห็นว่า ผู้มีหน้าที่ขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด และจริงจัง เช่น Website หมิ่นต่างๆ หรือการขโมยข้อมูล การล่อลวง การโฆษณาเกินจริงทางสื่อออนไลน์ รวมถึงการค้าสิ่งผิดกฎหมาย

ปัจจุบัน มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม มาตรการโดยองค์กรวิชาชีพสื่อ ควบคุมกันเองนั้น เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การเสริมสร้างจริยธรรมเชิงพุทธ โดยใช้กระบวนการทาง ศิล สมาธิ ปัญญา มีจุดเริ่มที่สัมมาทิฐิเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุคือตนเอง ข้อเสนอแนะต่อประชาชนทั่วไปซึ่งปัจจุบันเป็นทั้งผู้รับข่าวสารและเป็นผู้ส่งข่าวสารได้เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต รู้เท่าทันสื่อทุกประเภท โดยการศึกษาหาข้อมูล คิดอย่างรอบคอบ ใช้ระเบียบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนจะส่งต่อทุกข้อมูลไปยังผู้อื่น และหากท่านใช้กระบวนการสื่อสารออนไลน์เชิงพุทธตามที่ผู้วิจัยนำเสนอจะเป็นการช่วยลดปัญหาในสังคมได้ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นเพียงกระแงเงาสะท้อนความเห็นจากการปฏิบัติการสัมภาษณ์ผู้ให้ความเห็นภาคสนามเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของแนวคิดทฤษฎีต่างๆที่อ้างอิงมาในอดีต ดังที่ทราบว่าเป็นประเทศที่เจริญแล้วทั่วโลก เป็นผู้กำหนดนโยบายเทคโนโลยี เช่น การใช้สื่อออนไลน์ในประเทศไทย ปัจจุบันได้มีผู้นิยมใช้ (Line) ไลน์ของญี่ปุ่น มากเป็นอันดับหนึ่งและตามด้วย (Face book) ซึ่งต่างให้เหตุผลว่า เนื่องจาก (Line) ไลน์ เป็นสื่อสังคมเฉพาะกลุ่มที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและทำให้ได้รับประโยชน์จากการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มได้สะดวกรวดเร็วและประหยัด ในขณะที่เฟซบุ๊ก (Face book) ที่เคยได้รับความนิยมมากเป็นอันดับหนึ่งในประเทศไทย แต่ด้วยปัจจุบันคนไทยต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้นจึงหันมานิยม (Line) มากกว่า จึงสังเกตเห็นได้ว่าประเทศกำลังพัฒนาจะถูกเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดด้วยการแพร่กระจายนวัตกรรมเทคโนโลยีใหม่ๆอยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามจากสถิติทั่วโลกก็ยังถือว่า Face book เป็นสื่อออนไลน์ที่มีคนทั่วโลกใช้ และให้ความนิยมมากที่สุด รวมถึง Website Instagram และ You tube ตามลำดับซึ่งสื่อออนไลน์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นมาจากระบวนการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคมโลก จากที่เคยใช้เวลาในการติดต่อสื่อสารยาวนาน บางครั้งเกิดอุปสรรคต่างๆมากมาย การสื่อสารของประชากร ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นสังคมไร้พรมแดน หรือที่เรียกว่า “Global Village” หรือหมู่บ้านโลกนั่นเอง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กาญจนา แก้วเทพ, ศ.ดร. สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บริษัท แบรินด์เอจ จำกัด. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗.

กิติมา สุรสนธิ, รศ.ดร. ความรู้ทางการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ๒๕๕๒.

กীরติ บุญเจือ. ชุดพื้นฐานปรัชญาจริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, ๒๕๓๘.

กระทรวงศึกษาธิการ. ความหมายของจริยธรรม, ๒๕๓๐.

ขวัญตา บุญวาต, ดร. การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรม : การสื่อสารบนพื้นฐาน
จริยธรรม, ๒๕๕๖.

จิตรรา รัชตวงศ์สกุล. บทบาทของสมาคมสื่อมวลชนในการควบคุมจริยธรรมของสื่อมวลชน,
๒๕๕๖.

จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, ดร. จริยศาสตร์ : ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๘.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๑๘.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์ ใน สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความ
ขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. หลักพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์, ๒๕๑๘.

ชาญชัย ชัยสุขโกศล. ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย (Online Hate
in Thai Political Conflict) สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา.มหาวิทยาลัยมหิดล.
๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

จิตกานต์ ทิพย์เหรียญ. ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง จนนำไปสู่ความรุนแรง ๒๕๕๕.

ณกมล ชาวปลายนา, ดร. การศึกษาทั่วไปเพื่อการสร้างสรรค์ความเป็นไทย ในศตวรรษที่ ๒๑ : กระบวนทัศน์ในพุทธศาสนาดำรงสัจธรรมแห่งจิตตนโกศล(ปรัชญาอันเชิงความคิด) ทฤษฎีการสร้างทักษะความคิดแบบโยนิโสมนสิการ. เอกสารประกอบคำบรรยายหมวด วิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ศูนย์วิชาการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยศรีปทุม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน, ศ.ดร. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล, กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘.

ธีรพัฒน์ อังศุवाल. ความเป็นสื่อสังคม (Social Media) กับมาตรฐานและจรรยาบรรณ. นักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๔.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ศ.ดร. นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อนการคอร์รัปชันสภาพ ปัญหาสาเหตุผลกระทบแนวทางแก้ไข. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๙.

นันทวิช เหล่าวิชัย. สื่อออนไลน์กับอำนาจทางการเมือง. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. ๒๕๕๓.

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. การเสริมพลังใจ จริยธรรม วินัย เด็กและเยาวชน ร่วมกับกระบวนการคิด ของสมอง. กรุงเทพมหานคร ส่งเสริมการศึกษาและจริยธรรม, ๒๕๔๕.

บุญรักษา บุญยะเขตมาลา,ดร. ไวยากรณ์ทางจริยธรรม (Public Communication) ในหนังสือ “ระหว่างกระจกกับตะเกียง”, ๒๕๔๒.

ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. ๒๕๔๒.

ปรมะ สตะเวทิน, ดร. การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์, ๒๕๔๑.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๕๓.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่? ค้นคว้าด้าน เอกสารเรื่อง social movements ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๒.ฝ่ายผลิตหนังสือตำราวิชาคอมพิวเตอร์. การสื่อสาร ข้อมูลและเครือข่าย. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พัชนี เขยจรรยา, ดร. **หลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๑.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. **อินเทอร์เน็ตคือป่าออนไลน์ขนาดใหญ่**. อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พิรงรอง รามสูตธนะนันท์. **การกำกับดูแลเนื้อหาหนังสือพิมพ์**, ๒๕๔๗.

พิรงรอง รามสูต ธนะนันท์และนิธิมา คณานินันท์. **การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต**, ๒๕๔๗.

เพ็ญแข ประจณปัจจนิก, รศ.ดร. **การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ**. สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย, ดร. **สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง**. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิไฮนริค เบิลล์. สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒๕๕๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม เล่มที่ ๔ ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

_____. **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) **วุฒิ หรือ วุฒิธรรม๔ โยนิโสมนสิการ**. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์การพิมพ์. นนทบุรี, ๒๕๕๓.

พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี. **กุญแจสวรรค์สร้างสรรค์ชีวิตเป็นสุข**. สถาบันวิมุตตาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓.

_____. **ชีวิตגעอนรรฆมณี**. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. ปทุมธานี, ๒๕๕๕.

_____. **เชิญตะวัน**. สถาบันวิมุตตาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. **ปัญญาสดมภ์ : ค่านิยมแห่งชาติต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความ** **ปรองดอง**. บจก.สุขุมวิทการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖.

พระราชชัยกวี (พุทธทาสภิกขุ อินทปญโญ). **การสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๑.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร, มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. เอกสารพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระดับที่ ๕ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๑.
- พิภพ วังเงิน. **จริยธรรมวิชาชีพ**. กรุงเทพมหานคร : รวมสานส์, ๒๕๔๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **ศึกษาระยะอย่างถูกวิธี ในพรรษา**. ปุทธศักราช กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพ ใจ, ๒๕๐๐.
- ภิเชก ชัยนิรันดร์, ดร. **Marketing Clic : กลเม็ดเคล็ดลับการตลาดออนไลน์** กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๒.
- มัทนา เจริญวงศ์. **การศึกษาสื่อมวลชนกับทฤษฎี HegemonyและIdeology** อาจารย์ประจำ สาขาสื่อสารมวลชนคณะวิทยาการสารสนเทศมหาวิทาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต, ๒๕๕๖.
- วิยะดา ฐิติมชัยมา. **เครือข่ายสังคมออนไลน์ : แนวโน้ม ปรากฏการณ์และจริยธรรม**. มหาวิทยาลัย กรุงเทพ, ๒๕๕๓.
- วิรัช อภิรัตนกุล. **นักประชาสัมพันธ์กับงานประชาสัมพันธ์ในเชิงปฏิบัติ ยุคสารสนเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.
- วีระ สมใจ, ผศ. **จริยธรรมกับชีวิต**. บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักวิชาการ สหวิทยาลัยอีสานใต้ บุรีรัมย์, ๒๕๓๒.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **สังคมวิทยาการเมือง : หลักการและการประยุกต์**, ๒๕๕๐.
- สายัณห์ ธีรทอง. **คุณธรรมและจริยธรรมในการใช้สังคมออนไลน์**. สำนักบริการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, ๒๕๕๓.
- สาโรช บังศรี. **จริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖.
- แสง จันทร์งาม. **๘๐ ปีเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร : หจก.ธนุชพริ้นติ้ง, ๒๕๕๐.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **จริยธรรมทางวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๒.
- สุภัททา ปิณฑะแพทย์ ดร. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม**, ๒๕๕๕.
- สุทธิ ชัดติยะ ดร. **คู่มือการสอนกฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน**, ๒๕๕๐.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย**. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น, ๒๕๔๐.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. **การสื่อสารเพื่อการจัดการในองค์การธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุรพล สุยะพรหม ผศ.ดร.และคณะ. **ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

_____. **พื้นฐานทางการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. **ทฤษฎีบทบาทสื่อมวลชนกำลังถูกท้าทายโดยสื่อใหม่**. ๒๕๕๕.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **ความหมายของจริยธรรม**. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๕.

สุวัฒน์ จันทระจำนง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สมเกียรติ ตั้งนะโม. **ตามรอยแนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่**. ทฤษฎีโพสต์โมเดิร์น, ๒๕๕๔.

สมคิด บางโม. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : พัฒนวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๔.

สมควร กวียะ. **การสื่อสารมวลชน : บทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ**. กรุงเทพมหานคร : พชรการต์การพิมพ์, ๒๕๓๕.

_____. **ทฤษฎีการสื่อสารประยุกต์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๖.

สมจิตร พูลสุข. **สื่อออนไลน์กับจรรยาบรรณวิชาชีพ**. ๒๕๕๖.

โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์.ดร. **สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง.คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๕๔.หน้า ๒-๑๓.**

สฤณี อาชวานันทกุล. **ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ**. จัดพิมพ์เนื่องในวาระครบรอบ ๖๐ ปี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นบุ๊กส์, ๒๕๕๓.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์.ศ.ดร. **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๔๗.

โอภาส เอี่ยมสิริวงศ์. **เครือข่ายคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร.ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม.กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น ,๒๕๕๒.**

อรรธรณ ปิณฑน์โอวาท,ศ.ดร. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) บทความ :

ชาญชัย ชัยสุขโกศล. ความลึกลับของข้อมูลข่าวสาร”(ปีที่๒) ความเกลียดชังออนไลน์ในความขัดแย้งทางการเมืองของไทย. สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๕.

นิโกลา ดักลาส. ปัญหาสังคมโลกออนไลน์ เสรีภาพความขัดแย้งและความเกลียดชัง. หนังสือพิมพ์มติชน. ๒๒ พ.ย.๒๕๕๕.

บทบรรณาธิการ. จริยธรรมสื่อออนไลน์. มติชนรายวัน. ฉบับวันอังคารที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.

ศุภศิลา กุลจิตต์เจือวงศ์. ดิจิทัล แมกกาซีน ตัวหนังสือมีชีวิต : ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์และผู้อ่าน. มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด. วารสารนักบริหาร. ๒๕๕๖.

สมพันธ์ เตชะอธิก. จริยธรรม”สื่อ”ที่สังคมต้องการ. มติชนรายวัน. ฉบับวันอังคารที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.

(๓) งานวิจัย/วิทยานิพนธ์ :

จินตนา ต้นสุวรรณนนท์, ปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร, ธัญญา ลี้ศัตรุพ่าย. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรบรีโภค สื่อด้วยปัญญา. รายงานการวิจัย, ๒๕๕๒.

กุลเชษฐ์ เล็กประยูร. การปฏิวัติระบบสัญญาณโทรศัพท์สนไทย.รายงานการวิจัย.กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, ศ.ดร. สื่อสารมวลชนกับความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงการณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ชัยวัฒน์ จิวพานิชย์, ปณิตา วรรณพิรุณ.การพัฒนารูปแบบการใช้สื่อทางสังคมออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบโครงการด้วยวิธีการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต.สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. ๒๕๕๕.

ณรงค์ศักดิ์ ศรีทานินทร์. แนวทางการกำกับสื่อใหม่ในยุคการหลอมรวม เทคโนโลยี. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔.

ดวงกมลชาติประเสริฐ และคณะ. สถานภาพการวิจัยด้านนิเทศศาสตร์ที่เกี่ยวกับจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน.รายงานการวิจัย โครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ๒๕๔๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ทัศนีย์ เจนวิทีสุข. การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ธนวัฒน์ สุวรรณจรัส. การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมในนิสิตนักศึกษาไทยระดับปริญญาบัณฑิต. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- นวลน้อย ตรีรัตน์และธานี ชัยวัฒน์. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. เรื่องโครงสร้างตลาด และการกำกับดูแลหนังสือพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗.
- ปทีป เมธาคุณวุฒิ. การพัฒนารูปแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนสาขาคอมพิวเตอร์ศาสตร์ที่บูรณาการจริยธรรมทางคอมพิวเตอร์. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พิเชษฐ รุ่งลาวัลย์. การศึกษาความต้องการด้านคุณธรรมจริยธรรมสำหรับหลักสูตรด้าน คอมพิวเตอร์ในระดับอุดมศึกษา สาขาวิชาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๕๐.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พรรณพนัช ไตรรัตน์กุล. บทบาทเว็บไซต์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมวัยรุ่น กรณีศึกษาเว็บไซต์เด็กดีดอตคอม เว็บไซต์วัยรุ่นอันดับหนึ่งของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒-ปัจจุบัน. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ,ร.ศ.ดร. **การศึกษาเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานการปฏิรูปสื่อ**. คณะบดีคณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สนับสนุนการวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (สสส.), ๒๕๕๓.
- ลัดดา ปิยเศรษฐ์ และคณะ. กระบวนการสื่อสารด้านสุขภาพทางวิทยุชุมชน. **รายงานการวิจัย**. คณะนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- วังทราย อินทะวัน. พฤติกรรมการบริโภคสื่อประเภทต่างๆของวัยรุ่นจังหวัดเชียงใหม่. **รายงานการวิจัย**. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วัฒน์ ภูวทิศ,ผศ. และคณะ. การใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์และผลกระทบเชิงจริยธรรม
ในการนำเสนอข่าวสารของผู้สื่อข่าว. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ, ๒๕๕๔.
- วรารณ จันเศรษฐ. การวิเคราะห์สารรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
ทางด้านจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระเจ้าเกล้าธนบุรี, ๒๕๕๗.
- วรารณ สีนถาวร. การศึกษาจรรยาบรรณของนักเทคโนโลยีการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.
- ศิวาพร ศรีดี. การนำเสนอข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประชาชนของสื่อ
NBT. หลักสูตรการเมืองการปกครองสำหรับผู้บริหารระดับสูงรุ่นที่ ๑๒ สถาบัน
พระปกเกล้า. นนทบุรี, ๒๕๕๑.
- ศรีศักดิ์ จามรมาน,ศ.ดร. และคณะ. สำนักวิจัยสยามเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตโพลล์. ผลการสำรวจการ
ใช้ภาษาไทยในสังคมออนไลน์ของเยาวชนไทยใน. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร,
๒๕๕๗.
- สุกัญญา บุณเดชาชัย. ผลของการเปิดรับข่าวสารจากอินเทอร์เน็ตที่มีต่อวิถีชีวิตของนักศึกษา
ระดับบัณฑิตศึกษา. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยในภูมิภาคตะวันออก, ๒๕๕๒.
- สุนทรียา ไชยปัญญา. การเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้จริยธรรมขององค์การธุรกิจและความรับผิดชอบ
ต่อสังคมในรายวิชาจริยธรรมธุรกิจของนักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจคณะ
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. **ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.
๒๕๕๓**. มหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๓.
- สุภา พันธ์ดี. แนวทางการกำกับสื่อใหม่ในยุคการหลอมรวมเทคโนโลยี. **รายงานการวิจัยภาควิชา
วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ คณะนิเทศศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๕๔.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. พัฒนาการสื่อใหม่(New Media) : อิทธิพลชาติดิจิทัลต่อรูปแบบการสื่อสาร ของ
มนุษยชาติและผลกระทบต่อจริยธรรมสื่อ. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยราชภัฏสวน
สุนันทา, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อิสระพัฒน์ ธีรพัฒน์สิริ. บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของ
 นักการเมือง. **รายงานการวิจัย**. สถาบันพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง,
 ๒๕๕๒.
- อุณาตตี คงมั่นวัฒนา. การสื่อสารกับการสังคมประกิตด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของนิสิต จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๘.
- อรวิ บุณนาค. ภาพสะท้อนจริยธรรมสื่อมวลชนจากกลวิธีการตั้งคำถามสัมภาษณ์บุคคลสาธารณะ ของ
 ผู้สื่อข่าวบันเทิง. **รายงานการศึกษารายงาน** สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและ
 สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

- A.P. Buddhadatta Mah, thera. **English-Pall Dictionary**. Wiltshire : Antony Rowe,
 1992.
- Bittner John R. **Mass Communication**, New Jersey : Englewood Cliffs, 1983.
- Black Sam. **The Essential of Public Relations**. London : Kogan Page Limited. 1993.
- Burgoon Michael. **Approaching Speech/Communication**. New York : Holt Rinehart
 andWinston. Inc.,1974.
- Carl I. Hoveland. **Theoretical Perspectives in Media-Communication Research :
 From Linear to Discursive Models**, 2004.
- Charles E. Osgood. **professor of psychology and research professor in
 thinstatute of Communications Research**. University of Illin0ois., 1991.
- Claude E. Shannon and Warren Weaver. **The Mathematical Theory Of
 Communication**. The University Of Illinois Press URBANA, 1964.
- Cutlip, Scott M. Allen H. Center and Glen M. Broom. **Effective Public Relations**.
 Englewood Cliffs. Prentice-Hall, Inc,1985.
- Daniel Lerner. **The Passing of Traditional Society Modernization of the
 MiddleEast**, 1958.
- David K. Berlo. **The Process of Communication**, 1960.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Dominick Joseph R. **The Dynamics of Mass Communication**. New York : Mcgraw-Hill, 1999.
- Elihu Katz. **Beverly Hills, California Sage Publications**, 1974.
- Everett Rogers. **Paul F. Lazarsfeld and Mass Communication Effects**, 1944.
- Fidler Mediamorphosis. **Understanding New Media**. 1997.
- Fritjof Capra. **as cited in: Patrick Fitzgerald etal. Managing sustainable development in South Africa**. 1995.
- George Gerbner. **was a professor of communication and the founder of cultivation theory**. August 8, 1919 – December 24, 2005.
- George R. Miller. **Social Learning and Imitation**. New Haven : Yale University Press, 1941.
- Harold D. Lasswell. **The Structure and Function of Communication in Society The Communication of Ideas**. New York : Institute for Religious and Social Studies, 1949.
- Immanuel Kant. **Fundamental Principles of the Metaphysics of Morals** , 2006.
- John C. Nerone. **Last Rights : Revisiting Four Theories of the Press**. University of Illinois Press, 1995.
- John Dewey. **The New Psychology First published in Andover Review**, 1884.
- John Stuart Mill. **On Liberty Harvard Classics : Volume 25**. PF Collier & Sons Company New York , 1909.
- Kohlberg, Lawrence. **Moral Development and Behavior**. New York : Holt Rinehart and Winston Co, 1976.
- Kohlberg, L.. **Moral Stege and Moralization : The Cognitive Developmental Approach**. In T. Lickona (Ed.) **Moral Development and Behavior**, 1927-1978.
- Kurt Lewin . **Frontiers in group dynamics**. Human Relations, 1947.
- Louis P. Pojman. **Moral Philosophy: A Reader**. Indianapolis : Hackett Publishing Company, 1993.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Marston, John E. **Modern Public Relations**, New York: McGraw-Hill Book Company.
Marxism-Leninism. **Max Weber and German Politics**. University of Chicago Press, 1979.
- McQuail, D. **Mass Communication Theory : An Introduction**. 2nd ed. London : Sage Publications, 1994.
- Melvin DeFleur Ph.D. in social psychology from the University of Washington in. His thesis. **Experimental studies of stimulus response relationships in leaflet communication**, 1954.
- Norber Wiener. **Cybernetics ; or Control and Communication in the Animal and the Machine**. Cambridge Mass. : Technology Press, 1948.
- Pavlik, John. **Public Relations Relations: What Research Tells us**. Newbury Park : Sage Publication, 1987.
- Popkin, R.H. and Stroll. **Philosophy Made Simple**. New York : Made Simple Books Inc., 1956.
- Robbins, S. P. **Organizational behavior: Concepts controversies applications**. (7th ed.). Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall, 1996.
- Shannon and Weaver. **The mathematical theory of communication**. Urbana. Illinois : University of Illinois Press, 1949.
- Sigmund Freud. **Psychoanalysis Scientific Method and Philosophy**. New York University Press, 1959.
- Tjosvold, D. **The conflict-positive organization : Stimulate diversity and create unity**, 1991.
- Tjosvold, D. **Learning to manage conflict : Getting people to work together productively**. New York: Maxwell Macmillan. New York : Library of Congress Cataloging - in-Publication Data. 1993.
- Warren W. Weaver. **The Mathematical Theory of Communication**. Urbana. Ill : University of Illinois Press, 1949.
- Wilbur Schramm. **MASS COMMUNICATIONS : Other editions by Wilbur Schramm**(Editor), 1973.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Wilcox, Denis L. Philip H, Ault and Warren Agee. **Public Relations: Strategies and Tactics**. New York : Harper Collins Publishers, 1992.
- Wimmer Roger D. **Mass Media Research**. The U.S.A. : Wadsworth Publishing Compan, 2000.
- Wright Charies. R. **Mass Communication**. New York : Random House. Inc., 1975.
- White, D.M. **The Gatekeepers: a case study in the selection of news**. Journalis. Quarterly, 1960.

๓. ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- <http://www.asiancorrespondent.com>.
- <http://www.basictiponline.blogspot.com/2013/08/blogpost.html>
- <http://www.facebook.com/RwmMitrKarmeuxngStilLungTo>.
- <http://www.faculty.plts.edu/gpence/html/kohlberg.htm>.
- <http://www.gotoknow.org/posts/83023>
- http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=561
- <http://www.lovefaai-lovefaai.blogspot.com/2010/10/5.html>
- <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx%3FNewsID%3D9550000>.
- http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1306317620&grpId=no&catid=n.
- http://www.mcu.ac.th/site/thesiscontent_clasc.ptp?ct=1&Lid=113>
- <http://www.mediamonitor.in.th/main/knowledge/2011-06-21-07-08-27/1187>
- <http://www.midnightuniv.org/midnightweb/newpage1.html>
- <http://www.msmethawee.blogspot.com/2011/12/blogpost.htm>.
- http://pirun.ku.ac.th/~fhumpjk/ma388512/chinist_philos.doc
- <http://www.slideshare.net/beebeecom521121044/ss-8860512>
- http://www.supatta.haysamy.com/moral_ethics.html
- <http://www.swuuaa.com>.
- <http://www.thaigoodview.com/library/contest2553/type1/tech03/26/benefit.html>
- <http://www.thaimedialaw.org/index.php?option=com/>.
- <http://www.wareeya.com/index.php?lay=show&Id=article&Id=5350883>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เครื่องมือการที่ใช้วิจัย

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน ๕ กลุ่ม (สัมภาษณ์ระหว่างเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๕๗)

กลุ่มที่ ๑ ผู้ควบคุมสื่อภาครัฐ

๑.๑ นายสุทธิพล ทวีชัยการ	ตำแหน่ง คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
๑.๒ นายทวี เสี่ยงแก้ว	ตำแหน่ง ที่ปรึกษากฎหมายสมาพันธ์สมาคมวิชาชีพวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย
๑.๓ นางสาวอรนิตย์ เนติธรรมกุล	ตำแหน่ง ฝ่ายควบคุมงานข่าวสารองค์กร สำนักงานกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ
๑.๔ นายประดิษฐ์ เรืองดิษฐ์	ตำแหน่ง นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
๑.๕ นายโกศล สงเนียม	ตำแหน่ง อุปนายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

กลุ่มที่ ๒ ผู้ควบคุมการใช้สื่อออนไลน์

๒.๑ นายธนิต ประภาตนันท์	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือไอซีที
๒.๒ นายจิตติชัย อัญญาวัชร	ตำแหน่ง รองประธานชมรมนักข่าวออนไลน์ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
๒.๓ นายเอกสุภา วงษ์แก้วจันทร์	ตำแหน่ง บรรณาธิการเว็บไซต์ไทยรัฐออนไลน์
๒.๔ นายณัฐ พยงค์ศรี	ตำแหน่ง นักวิชาการคอมพิวเตอร์ผู้ชำนาญการสำนักป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือไอซีที
๒.๕ นางสาวกนกนภัส บุญแบบ	ตำแหน่ง อุปนายกสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ : เติลินิวส์ ออนไลน์

กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการ

- ๓.๑ ศ.ดร.ธีรภัทร เสรีรังสรรค์
- ๓.๒ ดร.ปริญญา ศิริสารการ
- ๓.๓ นายแพทย์ทวีศิลป์ วิษณุโยธิน
- ๓.๔ ดร.สุทิตี ชัตติยะ
- ๓.๕ ดร.ชินภัทร พุทธชาติ

- ตำแหน่ง ประธานสภาพัฒนาการเมือง
- ตำแหน่ง กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันกัลยาณ์ราชนครินทร์
- ตำแหน่ง อดีตผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา
- ตำแหน่ง ที่ปรึกษาอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

กลุ่มที่ ๔ สื่อมวลชน

- ๔.๑ นางสาวเอกรัตน์ สาธุธรรม
- ๔.๒ นางเพ็ญศรี อินทรทัต
- ๔.๓ นางสาวประไพ ยั่งยืน
- ๔.๔ นายสุรพล พิทยาสกุล
- ๔.๕ นายธนิต แก้วนาค
- ๔.๖ นายไชยวัฒน์รัตน์ประสิทธิ์
- ๔.๗ นายสุชาติ กุลบุษราคัม
- ๔.๘ นางสาวศุภวรรณ สัจจพงศ์
- ๔.๙ นางสาวประนอม ประสงค์มงคล
- ๔.๑๐ นายราชน นาคพงศ์

- ตำแหน่ง ผู้สื่อข่าวไอที หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ
- ตำแหน่ง ผู้ดำเนินรายการวิทยุ แสงเทียน เสียงธรรม
- ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมเอเชียอาฟเดท
- ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์อาชีพและธุรกิจหนังสือพิมพ์มติชน
- ตำแหน่ง ผู้สื่อข่าวบันเทิง สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗
- ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา
- ตำแหน่ง ผู้ช่วยหัวหน้าข่าวอาชญากรรมหนังสือพิมพ์เดลินิวส์
- ตำแหน่ง นักประชาสัมพันธ์ดูแลSocial media สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
- ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา สำนักงานบริการสาธารณสุข
- ตำแหน่ง ผู้ประกอบการด้านสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์

กลุ่มที่ ๕ ประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ทั่วไป

๕.๑ นายภาส ภาสสิทธิ์

ตำแหน่ง อดีตรองเลขาธิการสำนักงาน ปปช.

๕.๒ ดร.สุวันชัย แสงสุกเยี่ยม

ตำแหน่ง ประธานมูลนิธิชัยนาวิพัฒนา

๕.๓ พระครูปลัดนายกวัฒน์ ดร.

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดเทพนารี

๕.๔ รศ.อัจฉรา เตชฤทธิพิทักษ์

ตำแหน่งอดีตสมาชิกวุฒิสภาแบบสรรหา

กรุงเทพมหานคร

๕.๕ นายจรัสพงษ์ เลหาประดิษฐสกุล

ตำแหน่ง ประธานบริษัท อนุรักษ์ตะปู จำกัด

แบบสัมภาษณ์ ผู้ดูแลสื่อภาครัฐ ผู้ดูแลควบคุมการใช้สื่อออนไลน์ ผู้ทรงคุณวุฒิ สื่อมวลชน
และประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ของสื่อมวลชนไทย

ชื่อผู้สัมภาษณ์.....

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ดูแลสื่อภาครัฐ ผู้ดูแลควบคุมการ
ใช้สื่อออนไลน์ ผู้ทรงคุณวุฒิ สื่อมวลชน และประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับ
นี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งสำหรับการจัดทำวิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... อายุ.....ปี
๒. วุฒิการศึกษาสูงสุด.....
๓. ตำแหน่ง.....
๔. หน้าที่รับผิดชอบในหน่วยงาน.....
๕. ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานในองค์กร.....
๖. หน่วยงาน /สถานที่ทำงาน.....
๗. หมายเลขโทรศัพท์.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นและรายการสัมภาษณ์

๑. จากประสบการณ์ของท่านที่ได้เห็นและรับรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาทางสื่อออนไลน์ในเมืองไทย ปัจจุบัน มีปัญหาอะไรบ้าง และปัญหานั้นเกิดจากอะไร? (เช่น ปัญหาความขัดแย้ง ความเกลียดชัง ความยากจน ความเจ็บป่วย และปัญหาเกิดจากอะไร?)

.....

.....

.....

๒. ท่านได้รับผลกระทบที่เกิดจากปัญหาทางสื่อสังคมออนไลน์บ้างหรือไม่ ถ้ามีผลกระทบนั้นส่งผลอย่างไรต่อท่าน

.....

.....

.....

๓. ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับจริยธรรม (จรรยาบรรณ) ของสื่อหนังสือพิมพ์ในการเสนอข่าวสารเช่น การพาดหัวข่าว หรือการเขียนข่าวในปัจจุบัน มีความเป็นธรรม เหมาะสมแล้วหรือไม่?

.....

.....

.....

๔. สื่อมวลชนหรือประชาชนผู้ใช้สื่อออนไลน์ จะช่วยกันแก้ปัญหาการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ได้อย่างไร?

.....

.....

.....

๕. ปัจจุบันมีผู้ใช้สื่อออนไลน์จำนวนมาก ที่มีการละเมิดก่อให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศ ท่านคิดว่ามาตรการทางกฎหมายในปัจจุบันเพียงพอแล้วหรือไม่?

.....

.....

.....

๖. ท่านเคยโพสต์หรือแชร์ข้อความ ที่ลุ่มเสี่ยง หมิ่นเหม่ต่อความมั่นคงหรือไม่ เพราะเหตุใด?

.....

.....

.....

๗. ในขณะที่สื่อเก่า เช่นวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ในอดีต มี (Gate Keeper) หรือผู้
กลั่นกรองถ้อยคำหรือข้อความก่อนเผยแพร่ แต่ปัจจุบันผู้ใช้สื่อออนไลน์โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่เสนอข่าว
ทาง website/ Facebook /Twitter/ YouTube /Lineขาดการกลั่นกรองและมักอ้างสิทธิส่วนบุคคล
ท่านคิดว่าควรใช้แนวทางใดเพื่อสร้างจริยธรรมทางสื่อออนไลน์(แนวทางการควบคุม เช่น เพิ่ม
มาตรการทางกฎหมาย ใช้มาตรการต่อต้านทางสังคม หรือ ให้สื่อควบคุมสื่อด้วยตัวเอง)

.....

.....

.....

๘. ท่านคิดว่า จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ (การใช้สติ การพิจารณาใคร่ครวญ การใช้ปัญญา
การอย่าหลงเชื่ออย่าเร่งด่วนสรุป) จะสามารถนำไปใช้กับสื่อมวลชน และประชาชนไทยได้หรือไม่?
.....และท่านควรปฏิบัติอย่างไรเพื่อเป็นการเสริมสร้างจริยธรรมและแก้ปัญหา
ดังกล่าวในกรณีที่ท่านต้องอยู่ในสถานะดังต่อไปนี้

๑. หากท่านเป็นผู้ส่งสาร หลักในการปฏิบัติก่อนโพสต์ แชร์หรือตอบโต้ท่านควรทำ
อย่างไร

.....

.....

๒. เนื้อหาข้อความในการส่งทางสื่อออนไลน์ส่วนใหญ่ท่านใช้ เชิงบวก/ลบ หรือตาม
สภาพ (แรงมาก็แรงกลับ ดีมาก็ดีกลับ)

.....

.....

๓. ท่านใช้สื่อออนไลน์ประเภทใดบ้าง(จากมากไปหาน้อย)

.....

.....

๔. หากท่านเป็นผู้รับสาร ท่านปฏิบัติอย่างไรต่อข้อมูลที่ได้รับ เช่น เชื่อทันที รับผิดชอบต่อทันที/พิจารณาหาความจริงไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

.....

.....

ข้อดีของการใช้สื่อออนไลน์

.....

.....

.....

.....

ข้อเสียของการใช้สื่อออนไลน์

.....

.....

.....

.....

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๒๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อพยยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายธนิต ประภาตนันท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นางสาวศิวพร นามสกุล ศรีศักดิ์นันท์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๓๓๐ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของ
 สื่อมวลชนไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิต
 ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
 ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

1๖๕๔ ๗.๑/๑๖. ๖๖๖๖

๗. ๖๖๖๖๖๖๖๖

๖๖๖๖๖๖๖๖๖๖

๗.๑/๑๖
 1๖.๑/๑๖

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๒๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยู่ธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตขอเอกสารเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.สุวันชัย แสงสุกเอี่ยม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นางสาวศิวาพร นามสกุล ศรีศักดิ์นันท์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๓๐ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของ
 สื่อมวลชนไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตให้ท่าน
 ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
 ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร

๐๔/๑๖=๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๒๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อยูธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน อาจารย์เพ็ญศรี อินทรทัต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นางสาวศิวาพร นามสกุล ศรีศักดิ์นันท์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๓๐ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของ
 สื่อมวลชนไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์ให้ินิสิต
 ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
 ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

04/๑๓:๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๙๒๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาคบริหารศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลไทร อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวศุภวรรณ ทรัพย์พงศ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นางสาวศิวาพร นามสกุล ศรีศักดิ์นันท์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๑๓๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์ให้ติดต่อดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

Free Times

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

১০/১০/১০
১০/১০/১০

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๒๖

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อพยยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๗
 โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุทธิพล ทวีชัยการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย นางสาวศิวาพร นามสกุล ศรีศักดิ์นันทน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๕๐๔๓๓๐ นิสิต
 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของ
 สื่อมวลชนไทย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตให้ นิสิต
 ดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธ
 ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง
 ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ขอแสดงความ
 ๑๖ ก.ค. ๕๗

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ การสนทนากลุ่มเฉพาะ

**รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน ๑๒ รูป/คน เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗
ณ ห้องประชุมชั้น ๑ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ถนนวิภาวดี**

๑.	ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และผู้อำนวยการหลักสูตร
พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒.	รศ.ดร.สมาน งามสนิท	อาจารย์พิเศษ ม.โอไฮโอ. Fulbright scholar Ohio
University, Ohio U.S.A.(อดีตประธานสาขาวิชานิติเทศ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)
๓.	พล.ต.ต. อัมพร ภัยลี้	นักวิชาการเผยแพร่ด้านหลักจริยธรรมเชิงพุทธ
๔.	ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๕.	นายวิชาญ ธรรมสุจริต	รองอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีปกครอง สำนักงานอัยการ
สูงสุด
๖.	พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,
รศ.	รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะสังคมศาสตร์และผู้อำนวยการ
หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสน
ศาสตร์ วัดศรีสุदारาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗.	พระระพิน พุทธิสารโร ,ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘.	อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙.	นางสาวอรุณโรจน์ เลี่ยมทอง	ผู้ดำเนินรายการทางสื่อโทรทัศน์
๑๐.	นายธนดล มีถม	อุปนายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
(ไทยรัฐ)
๑๑.	นายกฤษฎา ให้วฒนานุกุล	ผู้ดำเนินรายการทางสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์
๑๒.	นางรัตนพร แพนลา	ผู้ดำเนินรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๑๓.	นางเพ็ญสินี สงเนียม	ผู้ประกาศข่าวสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๑๔.	อาจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ขอนแก่น)

กำหนดการสนทนากลุ่ม

(Focus Group Discussion)

เรื่อง “รูปแบบการเสริมจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย”

BUDDHISH COMMUNICATION ETHICS ENHANCING MODEL

ON SOCIAL NETWORK OF THAI MASSMEDIA

ศึกษาวิจัยโดย นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

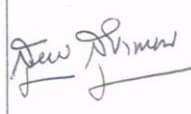
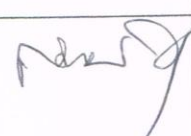
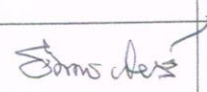
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

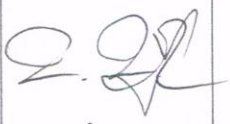
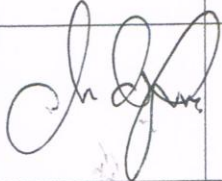
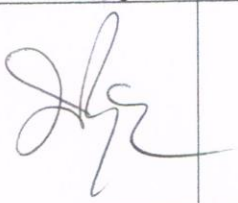
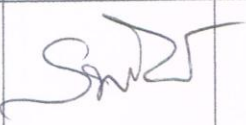
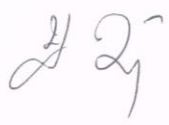
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๐๐ น

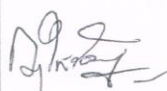
ดำเนินการโดย ดร.สุทธิ ชัดติยะ

อาจารย์/นักวิชาการ (อดีตผู้อำนวยการสถานีวิฑูกรรมกระจายเสียงแห่งประเทศไทย)

ณ ห้องประชุมสถานีวิฑูกรรมกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร

ลำดับ	รายชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๑	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๒	รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	อาจารย์พิเศษ ม.โอไฮโอ, Fulbright scholar Ohio University, Ohio U.S.A. (อดีตประธานโครงการนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช)		
๓	พล.ต.ต. อัมพร ภัยลิ	นักวิชาการเผยแพร่ด้านหลักจริยธรรม		

ลำดับ	รายชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๔	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ภาควิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		
๕	นายวิชาญ ธรรมสุจริต	รองอธิบดีอัยการ สำนักงานคดีปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุด		
๖	พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ,ร.ศ.	รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๗	พระระพีณ พุทธิสารโร,ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎี บัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๘	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช	ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วัดศรีสุदारาม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๙	อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย		
๑๐	รองศาสตราจารย์ ดร.โยนงค์ ทิมสุวรรณ	นักวิชาการ (อดีตรองศาสตราจารย์ระดับ ๙ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)		

ลำดับ	รายชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ลงชื่อ	หมายเหตุ
๑๑	นางสาวอรุณโรจน์ เลี่ยมทอง	ผู้ดำเนินรายการทางสื่อโทรทัศน์		
๑๒	นายธนศ มัลล	อุปนายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (ไทยรัฐ)		
๑๓	นายกฤษฎา ให้วฒนานุกูล	ผู้ดำเนินรายการทางสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์		
๑๔	นางรัตนพร แพนลา	ผู้ดำเนินรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย		
๑๕	นางเพ็ญสินี สงเนียม	ผู้ประกาศข่าวประจำสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย		
๑๖	อาจารย์ ดร.ปัญญา คล้ายเดช	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น(อาจารย์ที่ปรึกษา)		

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ

นางสาวศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์

เกิด

๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๕

วุฒิการศึกษา

๒๕๕๐ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาการสื่อสาร
พัฒนาการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๒๕๓๔ ศิลปศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สาขาการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประวัติการศึกษาอบรม

๒๕๕๑ หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับ
ผู้บริหารระดับสูง ปปร.๑๒ สถาบันพระปกเกล้า

๒๕๔๗ หลักสูตรผู้นำการเมืองยุคใหม่ นมป.๑ สถาบันพระปกเกล้า

๒๕๔๖ หลักสูตรพรรคการเมืองกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
สถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ ๒

ผลงานทางวิชาการ

๒๕๕๖ บทความเผยแพร่เรื่อง “สติในฐานะเป็นเครื่องมือป้องกันอุบัติเหตุ
ทางถนน”

๒๕๕๖ บทความเผยแพร่เรื่อง “การดำรงชีวิตในสังคมแห่งความขัดแย้ง
ด้วยทางสายกลาง”

๒๕๕๖ บทความเผยแพร่เรื่อง “หยุดความตายบนท้องถนน”

๒๕๕๐ สารนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของ
มอญกระทุ้มมีด ชุมชนวัดบึงลาดสวาย จังหวัดนครปฐม

๒๕๕๒ รายงานการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองในการนำเสนอ
ข่าวสารเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประชาชนของสื่อโทรทัศน์

ประวัติการทำงาน

๒๕๕๔ ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการกิจการชายแดนไทย รัฐสภา

๒๕๕๔ อนุกรรมการและเลขานุการคณะอนุกรรมการติดตามตรวจสอบ
การปฏิบัติงานของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย วุฒิสภา

๒๕๓๘-ปัจจุบัน กรรมการผู้จัดการ : เจ้าของธุรกิจโฆษณา ผลิตภัณฑ์
โฆษณา ผลิตภัณฑ์ และดำเนินรายการวิทยุ “รากแก้วของ
แผ่นดิน รายการ ในหลวงของเรา และรายการ สวีตตี้เมืองไทย”
บริษัท มีเดียเน็ตเวิร์ค ออดิโอ จำกัด